
WROCLAWSKIE WIADOMOŚCI KOŚCIELNE

Pismo urzędowe Wrocławskiej Kurii Metropolitalnej

ROK LXXIV, styczeń – czerwiec 2021

REDAKTOR

Ks. dr Jacek Froniewski

**PROJEKT OKŁADKI
I OPRACOWANIE GRAFICZNE SERII**

Robert Leonhard

PRZYGOTOWANIE NUMERU DO DRUKU

Andrzej Duliba

KOREKTA

Bożena Sobota

STOLICA
APOSTOLSKA

I

OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK

1

LIST APOSTOLSKI

w formie motu proprio

o zmianie kanonu 230 § 1

Kodeksu Prawa Kanonicznego

na temat dopuszczenia osób płci żeńskiej

do posługi lektoratu i akolituatu

Spiritus Domini

Duch Pana Jezusa, odwieczne źródło życia i misji Kościoła, udziela członkom ludu Bożego darów, które pozwalają każdemu z nich, w odmienny sposób, przyczynić się do budowania Kościoła i głoszenia Ewangelii. Te charyzmaty zwane posługami, o ile są publicznie uznawane i ustanawiane przez Kościół, są w stałej formie oddawane do dyspozycji wspólnoty i jej misji.

W niektórych przypadkach takie posługiwanie ma swoje źródło w konkretnym sakramencie, a mianowicie w sakramencie święceń. Inne zadania na przestrzeni dziejów zostały ustanowione w Kościele i powierzone przez niesakramentalny obrzęd liturgiczny poszczególnym wiernym na mocy szczególnej formy sprawowania kapłaństwa chrzcielnego oraz celem wsparcia ściśle określonej posługi biskupów, prezbiterów i diakonów.

Zgodnie z czcigodną tradycją, przyjmowanie „świeckich posług”, które św. Paweł VI uregulował w motu proprio *Ministeria quaedam* (17 sierpnia 1972 r.), poprzedzało – na sposób przygotowa-

nia – przyjęcie sakramentu święceń, choć posług takich udzielano również innym zdatnym wiernym płci męskiej.

Niektóre zgromadzenia Synodu Biskupów podkreśliły potrzebę doktrynalnego pogłębienia tej kwestii, aby odpowiedzieć naturze wspomnianych charyzmatów oraz potrzebom czasów, a także aby udzielić odpowiedniego wsparcia dla zadania ewangelizacji, za którą odpowiedzialna jest wspólnota kościelna.

Przyjmując te zalecenia, osiągnięto w ostatnich latach rozwój doktrynalny, który pokazał, w jaki sposób określone posługi ustanowione przez Kościół mają za podstawę wspólną kondycję człowieka ochrzczonego i królewskie kapłaństwo otrzymane w sakramencie chrztu; są one zasadniczo różne od posługi święceń, którą otrzymuje się w sakramencie święceń. Również ugruntowana praktyka w Kościele łacińskim istotnie potwierdziła, że takie świeckie posługi, opierając się na sakramencie chrztu, mogą być powierzane wszystkim zdatnym wiernym, zarówno mężczyznom, jak i kobietom, zgodnie z tym, co zostało już domyślnie przewidziane w kanonie 230 § 2.

W związku z tym po zapoznaniu się z opinią właściwych dykasterii, uznałem za stosowne dokonanie zmiany kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Dlatego zarządzam, aby kanon 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego miał od tej pory następujące brzmienie:

„Osoby świeckie, posiadające wiek i przymioty ustalone zarządzeniem Konferencji Episkopatu, mogą być na stałe przyjęte, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektoratu i akolitatu, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła”.

Zarządzam również zmianę innych przepisów, mających moc prawną, które odnoszą się do tego kanonu.

Polecam, aby to, co zostało zarządzone w niniejszym liście apostołskim w formie motu proprio, było przestrzegane w całości, bez względu na jakiegokolwiek argumenty przeciwne, nawet gdyby były godne szczególnej wzmianki, oraz aby zostało ogłoszone przez opublikowanie w „L'Osservatore Romano”, wchodząc w życie tego samego dnia, a następnie aby zostało opublikowane w oficjalnym komentarzu „Acta Apostolicae Sedis”.

Rzym, u św. Piotra, dnia 10 stycznia 2021 r.,
w święto Chrztu Pańskiego,
w dziewiątym roku mojego pontyfikatu.

Franciszek

2

LIST

do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posług lektoratu i akolitu

---

Do Czcigodnego Brata,
Kardynała Luisa F. Ladarii SJ,
Prefekta Kongregacji Nauki Wiary

Duch Świty, który jest więzią miłości między Ojcem i Synem, buduje i wzmacnia komunę całego ludu Bożego, wzbudzając w nim wielorakie i zróżnicowane dary i charyzmaty¹. Przez sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii, członkowie Ciała Chrystusa otrzymują od Ducha Zmartwychwstałego Pana, w różnym stopniu i w różnorodności form, te dary, które im umożliwiają wniesienie potrzebnego wkładu w budowanie Kościoła i głoszenie Ewangelii wszelkiemu stworzeniu.

Apostoł Paweł rozróżnia pod tym względem od siebie **dary łaski** – **charyzmaty** (*charismata*) i **posługi** (*diakonai* – *ministeria*) [por. Rz 12, 4 nn. i 1 Kor 12, 12nn.]. Zgodnie z tradycją Kościoła, **posługami** nazywane są różne formy, które charyzmaty przyjmują, gdy są publicznie uznawane i oddane do dyspozycji wspólnoty i jej misji w formie stałej.

W niektórych przypadkach posługa ma swoje źródło w konkretnym sakramencie, w sakramencie święceń: chodzi o posługę „mocą święceń” biskupa, prezbitera, diakona. W innych przypadkach posługa jest powierzana, przez liturgiczny akt biskupa, osobie, która przyjęła chrzest i bierzmowanie, i w której uznaje się konkretne charyzmaty, po odbyciu odpowiedniego przygotowania: mówi się wtedy o posługach „ustanowionych”. Wiele innych form służby kościelnej lub urzędów jest sprawowanych *de facto* przez licznych członków wspólnoty dla dobra Kościoła, często przez długi okres czasu i z wiel-

---

¹ Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, (24 listopada 2013), nr 117.

ką skutecznością, chociaż nie przewidziano żadnego szczególnego obrzędu powierzenia im tego zadania.

Na przestrzeni dziejów, w miarę jak zmieniały się sytuacje kościelne, społeczne i kulturowe, sprawowanie posługi w Kościele katolickim przybierało różne formy, chociaż nienaruszone pozostawało rozróżnienie nie tylko stopnia między posługami „ustanowionymi” (lub „laikatu”) a posługami „święceń”. Te pierwsze są szczególnym wyrazem stanu kapłańskiego i królewskiego właściwego każdej osobie ochrzczonej (por. 1 P 2, 9); te drugie zaś są właściwe niektórym członkom ludu Bożego, którzy jako biskupi i prezbiterzy „otrzymują misję i władzę działania w osobie Chrystusa-Głowy”, lub jako diakoni „służą ludowi Bożemu przez diakonię liturgii, słowa i miłości”². Aby wskazać to rozróżnienie, używane są także takie wyrażenia, jak **kapłaństwo chrzcielne** oraz **kapłaństwo hierarchiczne** (lub **służebne**). W każdym razie dobrze jest powtórzyć za konstytucją dogmatyczną *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, że „są one sobie wzajemnie przyporządkowane; jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jednym kapłaństwie Chrystusa”³. Życie kościelne karmi się tym wzajemnym odniesieniem i posila się owocnym napięciem pomiędzy tymi dwoma biegunami kapłaństwa, służebnym i chrzcielnym, które chociaż różne, zakorzenione są w jednym kapłaństwie Chrystusa.

Kontynuując myśl Soboru Watykańskiego II, Jego Świątobliwość Święty Paweł VI, postanowił zrewidować praktykę odnoszącą się w Kościele łacińskim do posług niezwiązanych ze święceniami – do tej pory nazywanych „święceniami niższymi” – dostosowując ją do potrzeb czasów. Takie przystosowanie nie ma być jednak interpretowane jako zniesienie poprzedniej doktryny, ale jako realizacja dynamizmu, który charakteryzuje naturę Kościoła, zawsze wzywane go z pomocą Ducha Prawdy, aby odpowiadać na wyzwania każdej epoki, w posłuszeństwie Objawieniu. List apostolski w formie motu proprio *Ministeria quaedam*⁴ przedstawia dwie funkcje (zadania): lektora i akolity, z których pierwsza jest ściśle związana z posługą słowa Bożego, druga – z posługą ołtarza, nie wykluczając możliwości

² Benedykt XVI, List apostolski w formie motu proprio *Omnium in mentem*, (26 października 2009 r.).

³ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, (21 listopada 1964), nr 10.

⁴ Paweł VI, List apostolski w formie motu proprio *Ministeria quaedam*, (15 sierpnia 1972).

ustanowienia przez Stolicę Apostolską innych „funkcji” na wniosek Konferencji Episkopatów.

Zróźnicowanie form sprawowania posług niebędących święceniami nie jest prostą konsekwencją pragnienia dostosowania się na płaszczyźnie socjologicznej do wrażliwości czy kultury epok i miejsc, ale jest zdeterminowane potrzebą umożliwienia każdemu Kościołowi lokalnemu/partykularnemu – w komunii ze wszystkimi innymi i mając jako centrum jedności Kościół będący w Rzymie – przeżywania czynności liturgicznych, służby ubogim i głoszenia Ewangelii w wierności nakazowi Pana Jezusa Chrystusa. Zadaniem Pasterzy Kościoła jest rozpoznawanie darów każdej osoby ochrzczonej, kierowanie ich także do konkretnych posług, promowanie i koordynowanie, aby przyczyniały się do dobra wspólnoty i misji powierzonych wszystkim uczniom.

Zaangażowanie wiernych świeckich, którzy „stanowią olbrzymią większość Ludu Bożego”⁵, z pewnością nie może i nie powinno ograniczać się do wykonywania posług niezwiązanych ze święceniami⁶, lecz lepsze ukształtowanie tych posług i bardziej precyzyjne odniesienie do odpowiedzialności, która rodzi się dla każdego chrześcijanina ze chrztu i bierzmowania, może pomóc Kościołowi odkryć na nowo sens komunii, która go charakteryzuje, i zainicjować odnowione zaangażowanie w katechezę i celebrowanie wiary⁷. I właśnie w tym odkryciu może znaleźć lepsze przełożenie owocna synergia wynikająca ze wzajemnego przyporządkowania kapłaństwa służebnego i kapłaństwa chrzcielnego. Ta wzajemność, od służby po sakrament ołtarza, powinna – z rozróżnieniem zadań – złączyć się w tej służbie, która „czyni Chrystusa sercem świata”, a która jest szczególnie misją całego Kościoła. Właśnie ta jedyna, choć odrębna, służba na rzecz świata poszerza horyzonty misji Kościoła, nie pozwalając mu zamknąć się w jałowych logikach skierowanych przede wszystkim na zdobywanie władzy i pomagając mu w doświadczeniu siebie jako wspólnoty duchowej, która „kroczy wraz z całą ludzkością tą samą drogą i wraz ze światem doświadcza tego samego losu ziemskiego”⁸. W tej dynamice można naprawdę zrozumieć znaczenie „Kościoła wyruszającego w drogę”.

⁵ *Evangelii gaudium*, nr 102.

⁶ Por. tamże.

⁷ Por. tamże.

⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, (7 grudnia 1965), nr 40.

Na horyzoncie odnowy wytyczonym przez Sobór Watykański II od-
czuwamy dziś coraz większą konieczność ponownego odkrycia współ-
odpowiedzialności wszystkich ochrzczonych w Kościele, a w sposób
szczególny misji laikatu. Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów
dla Regionu Panamazonii (6–27 października 2019 r.), w piątym roz-
dziale dokumentu końcowego zasygnalizowało potrzebę zastanowie-
nia się nad „nowymi drogami posługi kościelnej”⁹. Nie tylko dla Ko-
ścioła amazońskiego, ale dla całego Kościoła, w różnych sytuacjach,
„konieczne jest bezzwłoczne podjęcie działania na rzecz udzielania
posług mężczyznom i kobietom [...]. Pilnie należy umacniać Kościół
ochrzczonych mężczyzn i kobiet, promując posługi, a przede wszyst-
kim, wzmacniając świadomość godności chrzcielnej”¹⁰.

Wiadomo w tym względzie, że motu proprio *Ministeria quaedam*
zastrzega jedynie dla mężczyzn instytucję posługi lektora i akolity,
i w konsekwencji tak właśnie stanowi kanon 230 § 1 Kodeksu Prawa
Kanonicznego. Jednakże w ostatnim czasie w wielu kontekstach ko-
ścielnych wskazywano, że zniesienie takiego zastrzeżenia mogłoby
się przyczynić do większego ukazania wspólnej godności chrzcielnej
członków Ludu Bożego. Już przy okazji XII Zwyczajnego Zgroma-
dzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat słowa Bożego w życiu
i misji Kościoła (5–26 października 2008 r.) ojcowie Synodu wyra-
zili życzenie, aby „posługa lektoratu była otwarta także dla kobiet”
(propozycja 7); a w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Verbum Do-
mini* Benedykt XVI określił, że wykonywanie zadania (*munus*) lekto-
ra w celebracji liturgicznej, a w sposób szczególnie posługa lektoratu
jako taka, jest w obrządku łacińskim posługiwaniem o charakterze
świeckim¹¹.

Przez wieki „czcigodna tradycja Kościoła” uważała to, co nazywa-
no „święceniami niższymi” – wśród których są właśnie lektorat i ako-
lita – za etapy drogi, która miała prowadzić do „święceń wyższych”
(subdiakoniat, diakonat, prezbiterat). Ponieważ sakrament święceń
jest zastrzeżony tylko dla mężczyzn, uznawano, że dotyczy to także
święceń niższych.

⁹ Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów dla regionu Panamazonii, Dokument
końcowy *Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i ekologii integralnej*, (6–27 października
2019 r.).

¹⁰ Tamże, nr 95.

¹¹ Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji
Kościoła *Dei Verbum*, (30 września 2010 r.), nr 58.

Wyraźniejsze rozróżnienie pomiędzy uprawnieniami tego, co dzisiaj nazywamy „posługami niezwiązanymi ze święczeniami (lub świeckimi)” a „posługami wynikającymi ze święceń” pozwala na zniesienie zastrzeżenia tych pierwszych wyłącznie dla mężczyzn. Jeśli w odniesieniu do posług wynikających ze święceń Kościół „nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich kobietom”¹², to w przypadku posług niewynikających ze święceń możliwe jest, a dziś wydaje się wskazane, usunięcie tego zastrzeżenia. Zastrzeżenie to miało sens w szczególnym kontekście, ale można je zrewidować w nowych kontekstach, zawsze przyjmując za kryterium wierność nakazowi Chrystusa i pragnienie życia i głoszenia Ewangelii przekazanej przez Apostołów i powierzonej Kościołowi po to, aby była z religijnym posłuszeństwem wysłuchana, święcie strzeżona i wiernie głoszona.

Nie bez powodu św. Paweł VI odwołuje się do tradycji *venerabilis* (czcigodnej), a nie do tradycji *veneranda* w ścisłym znaczeniu (to znaczy takiej, która „musi” być przestrzegana): może ona być uznana za prawomocną i tak było przez długi czas; nie ma ona jednak charakteru wiążącego, ponieważ zastrzeżenie samym mężczyznom nie należy do własnej natury posług lektora i akolity. Umożliwienie dostępu osobom świeckim obu płci do posługi akolitu i lektoratu, na mocy ich udziału w kapłaństwie chrzcielnym, zwiększy uznanie, także przez czynność liturgiczną (ustanowienie), dla cennego wkładu, jaki od dawna liczni świeccy, w tym kobiety, wnoszą w życie i misję Kościoła.

Z tych powodów uznałem za stosowne zadecydować, że lektorami lub akolitami mogą zostać ustanowieni nie tylko mężczyźni, ale także kobiety, w których, przez rozeznanie Pasterzy i po odpowiednim przygotowaniu, Kościół uznaje „mocne postanowienie wiernej służby Bogu i posługiwania ludowi chrześcijańskiemu”, jak napisano w motu proprio *Ministeria quaedam*, na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania.

Decyzja o udzielaniu także kobietom tych posług, które wyrażają pewną stałość, publiczne uznanie i mandat biskupa, czyni bardziej skutecznym w Kościele udział wszystkich w dziele ewangelizacji. „Powoduje to również, że kobiety miałyby realny i skuteczny wpływ na organizację, najważniejsze decyzje i kierowanie wspólnotami, ale nadal czyniłyby to w stylu właściwym dla ich kobiecego charakteru”¹³.

¹² Por. św. Jan Paweł II, List apostolski *Ordinatio sacerdotalis*, (22 maja 1994 r.).

¹³ Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Querida Amazonia*, (2 lutego 2020), nr 103.

„Kapłaństwo chrzcielne” i „służba na rzecz wspólnoty” stanowią zatem dwa filary, na których opiera się instytucja posług.

W taki sposób, odpowiadając nie tylko na to, co jest wymagane dla misji w obecnym czasie i przyjmując świadectwo wielu kobiet, które troszczyły się i nadal troszczą się o służbę słowu Bożemu i ołtarzowi, stanie się bardziej oczywiste – także dla tych, którzy przygotowują się do święceń – że posługa lektoratu i posługa akolitu są zakorzenione w sakramencie chrztu i bierzmowania. Tym samym w procesie prowadzącym do święceń diakonatu i kapłańskich ci, którzy zostali ustanowieni lektorami i akolitami, lepiej rozumieją, że uczestniczą w posłudze dzielonej z innymi ochrzczoneymi, mężczyznami i kobietami. W ten sposób kapłaństwo właściwe każdemu wiernemu (*commune sacerdotium*) i kapłaństwo szafarzy wyświęconych (*sacerdotium ministeriale seu hierarchicum*) jeszcze wyraźniej ukażą wzajemne przyporządkowanie¹⁴, dla budowania Kościoła i dla świadectwa Ewangelii.

Zadaniem Konferencji Episkopatów będzie ustalenie odpowiednich kryteriów dla rozeznawania i przygotowania kandydatów i kandydatek do posług lektoratu lub akolitu czy innych posług, które zechcą ustanowić, zgodnie z tym, co zostało już rozporządzone w motu proprio *Ministeria quaedam*, za uprzednią zgodą Stolicy Apostolskiej i zgodnie z potrzebami ewangelizacji na ich terytorium.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zapewni wprowadzenie w życie wyżej wymienionej reformy, zmieniając *Editio typica* Pontyfikatu Rzymskiego, czyli *De Institutione Lectorum et Acolithorum*.

Ponawiając wobec Waszej Eminencji zapewnienie o mojej modlitwie, udzielam z serca apostołskiego błogosławieństwa, które chętnie rozszerzam na wszystkich Członków i Współpracowników Kongregacji Nauki Wiary.

Watykan, 10 stycznia 2021 r.,
w święto Chrztu Pańskiego.

Franciszek

¹⁴ Por. *Lumen gentium*, nr 10.

3

ORĘDZIE

na Wielki Post 2021

„Oto idziemy do Jerozolimy...” (Mt 20, 18).
Wielki Post: czas na odnowę wiary, nadziei i miłości

Drodzy bracia i siostry,

zapowiadając uczniom swoją mękę, śmierć i zmartwychwstanie, aby wypełnić wolę Ojca, Jezus ukazuje im głęboki sens swojej misji i wzywa ich do zjednoczenia się z nią dla zbawienia świata.

Podążając wielkopostną drogą, która prowadzi nas do uroczystości wielkanocnych, pamiętajmy o Tym, który „uniżył samego siebie, czyniąc się posłusznym aż do śmierci i to śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8). W tym czasie nawrócenia odnowmy **naszą wiarę**, zaczerpnijmy „żywej wody nadziei” i przyjmijmy z otwartym sercem **miłość Boga**, która przemienia nas w braci i siostry w Chrystusie. W Noc Paschalną odnowimy przyrzeczenia naszego chrztu, aby odrodzić się jako nowi mężczyźni i nowe kobiety, dzięki działaniu Ducha Świętego. Jednak sama wielkopostna wędrówka, podobnie jak cała chrześcijańska droga, jest już w całości oświetlona światłem Zmartwychwstania, które ożywia uczucia, postawy i wybory tych, którzy chcą naśladować Chrystusa.

Post, modlitwa i jałmużna, przedstawione przez Jezusa w Jego kazaniu (por. Mt 6, 1-18), są warunkami i znakami naszego nawrócenia. Droga ubóstwa i wyrzeczenia (**post**), spojrzenie i gesty miłości wobec zranionego człowieka (**jałmużna**) oraz synowski dialog z Ojcem (**modlitwa**) pozwalają nam wcielić w życie szczerą wiarę, żywą nadzieję i czynną miłość.

1. Wiara wzywa nas do przyjęcia Prawdy i do stania się jej świadkami przed Bogiem i przed wszystkimi naszymi braćmi i siostrami

W tym czasie Wielkiego Postu **przyjęcie i przeżywanie Prawdy objawionej w Chrystusie** oznacza przede wszystkim zgodę na dołknięcie słowem Bożym, które Kościół przekazuje nam z pokolenia

na pokolenie. Prawda ta nie jest konstrukcją intelektualną, zarezerwowaną dla nielicznej grupy wybranych, wyższych lub wyróżniających się umysłów, ale jest przesłaniem, które otrzymujemy i możemy zrozumieć dzięki mądrości serca otwartego na wielkość Boga, który nas kocha, zanim sami staniemy się tego świadomi. Tą Prawdą jest sam Chrystus, który przyjmując całkowicie nasze człowieczeństwo uczynił siebie Drogą – wymagającą, ale otwartą dla wszystkich – prowadzącą do pełni życia.

Post przeżywany jako doświadczenie wyrzeczenia prowadzi tych, którzy go praktykują w prostocie serca, do ponownego odkrycia daru Bożego i do zrozumienia prawdy o nas, jako stworzonych na Jego obraz i podobieństwo, i znajdujących w Nim spełnienie. Zgadzając się na ubóstwo i doświadczając go, ten, kto pości, czyni siebie ubogim z ubogimi i „gromadzi” skarb otrzymanej i dzielonej z innymi miłości. Tak rozumiany i praktykowany post pomaga kochać Boga i bliźniego, ponieważ – jak uczy św. Tomasz z Akwinu – miłość jest poruszeniem, które skupia uwagę na drugim, uważając go „za jedno z samym sobą”¹.

Wielki Post to czas wiary, to znaczy: przyjęcia Boga w naszym życiu i umożliwienia Mu „zamieszkiwania” z nami (por. J 14, 23). Post oznacza uwolnienie naszej egzystencji od wszystkiego, co ją przytłacza, także od przesytu informacji – prawdziwych czy fałszywych – i od dóbr konsumpcyjnych, aby otworzyć drzwi naszego serca dla Tego, który przychodzi do nas ogołocony ze wszystkiego, ale „pełen łaski i prawdy” (J 1, 14): Syna Bożego, Zbawiciela.

2. Nadzieja jako „żywa woda”, która pozwala nam kontynuować naszą podróż

Samarytanka, którą Jezus prosi, aby dała Mu się napić przy studni, nie pojmuje, kiedy mówi On, iż może ofiarować jej „żywą wodę” (J 4, 10). Na początku myśli ona naturalnie o zwykłej wodzie, Jezus natomiast ma na myśli Ducha Świętego, którego da w obfitości w Tajemnicy Paschalnej i który obdarowuje nas niezawodną nadzieją. Już w zapowiedzi swojej męki i śmierci Jezus zwiastuje nadzieję,

¹ Por. Franciszek, Encyklika o braterstwie i przyjaźni społecznej *Fratelli tutti*, (3 października 2020 r.), nr 93.

gdy mówi: „**a trzeciego dnia zmartwychwstanie**” (Mt 20, 19). Jezus mówi nam o przyszłości otwartej na oścież przez miłosierdzie Ojca. Mieć nadzieję z Nim i dzięki Niemu, to wierzyć, że historia nie kończy się na naszych błędach, na naszej przemocy i niesprawiedliwości oraz na grzechu, który Miłość przybija do krzyża. Oznacza to czerpanie ojcowskiego przebaczenia z Jego otwartego serca.

W obecnym kontekście niepokoju, w którym żyjemy i w którym wszystko wydaje się kruche i niepewne, mówienie o nadziei może wydawać się prowokacją. Czas Wielkiego Postu jest jednak po to, aby z nadzieją zwrócić nasze spojrzenie ku cierpliwości Boga, który nadal troszczy się o swoje stworzenie, podczas gdy my często traktowaliśmy je źle². Jest to nadzieja na pojednanie, do którego św. Paweł gorąco nas wzywa: „pojednajcie się z Bogiem” (2 Kor 5, 20). Otrzymując przebaczenie w sakramencie, który znajduje się w samym centrum naszego procesu nawrócenia, stajemy się z kolei krzewicielami przebaczenia: otrzymawszy je sami, możemy je ofiarować innym przez zdolność do prowadzenia troskliwego dialogu i przyjmowania postawy, która daje pociechę poranionym. Boże przebaczenie, także przez nasze słowa i gesty, pozwala nam przeżywać Wielkanoc braterstwa.

W Wielkim Poście bądźmy bardziej czujni, aby używać „słów otuchy, które koją, umacniają, dają pociechę, które pobudzają, a nie słów, które poniżają, zasmucają, drażnią, gardzą”³. Czasami, by dać nadzieję, wystarczy być „człowiekiem uprzejmym, który odkłada na bok swoje lęki i pośpiech, aby zwrócić na kogoś uwagę, aby podarować uśmiech, aby powiedzieć słowo, które by dodało otuchy, aby umożliwić przestrzeń słuchania pośród wielkiej obojętności”⁴.

W skupieniu i cichej modlitwie nadzieja jest nam dana jako natchnienie i wewnętrzne światło, które oświeca wyzwania i wybory związane z naszym powołaniem: dlatego istotne jest, aby zebrać się w sobie do modlitwy (por. Mt 6, 6) i spotkać w ukryciu Ojca czułości.

Przeżywać Wielki Post z nadzieją oznacza mieć świadomość, że w Jezusie Chrystusie jesteśmy świadkami nowego czasu, w którym Bóg „czyni wszystko nowym” (por. Ap 21, 1-6). Oznacza, że mamy

² Por. Franciszek, Encyklika poświęcona trosce o wspólny dom *Laudato si'*, (24 maja 2015 r.), nr nr 32–33.43–44).

³ *Fratelli tutti*, nr 223.

⁴ Tamże, nr 224.

udział w nadziei Chrystusa, który oddaje swoje życie na krzyżu i którego Bóg wskrzesza trzeciego dnia, „zawsze gotowi do obrony wobec każdego, kto domaga się od [nas] uzasadnienia tej nadziei, która w [nas] jest” (1 P 3, 15).

3. Miłość, przeżywana jako naśladowanie Chrystusa, z uwagą i współczuciem dla każdego, jest najwyższym wyrazem naszej wiary i nadziei

Miłość cieszy się, widząc kiedy inny wzrasta. Oto, dlaczego cierpi, gdy bliźni jest w udřęce: samotny, chory, bezdomny, pogardzany, w potrzebie... Miłość jest porywem serca, który sprawia, że przekraczamy samych siebie i który stwarza więź wzajemnego dzielenia się i komunii.

„Zaczynając od «miłości społecznej», można podążać w kierunku cywilizacji miłości, do której wszyscy możemy czuć się powołani. Miłość, z jej uniwersalnym dynamizmem, może budować nowy świat, ponieważ nie jest uczuciem jałowym, ale najlepszym sposobem na osiągnięcie skutecznych dróg rozwoju dla wszystkich”⁵.

Miłość jest darem, który nadaje sens naszemu życiu i dzięki któremu ludzi pozbawionych środków do życia uważamy za członków naszej rodziny, przyjaciół i braci. Niewiele, jeśli jest dzielone z miłością, nigdy się nie kończy, ale staje się rezerwą życia i szczęścia. Tak było z mąką i oliwą wdowy w Sarepcie, która ofiarowuje podpłomyk prorokowi Eliaszkowi (por. 1 Krl 17, 7-16); oraz z bochenkami, które Jezus błogosławi, łamie i daje uczniom, aby rozdawali tłumom (por. Mk 6, 30-44). Tak dzieje się z naszą jałmużną, małą czy dużą, ofiarowaną z radością i prostotą.

Przeżywanie Wielkiego Postu miłości oznacza opiekę nad tymi, którzy cierpią, są opuszczeni lub udřęczeni z powodu pandemii Covid-19. W kontekście wielkiej niepewności jutra, pamiętając o słowie skierowanym przez Boga do swego sługi: „Nie lękaj się, bo cię wykupiłem” (Iz 43, 1), ofiarujmy wraz z naszym gestem miłości słowo ufności, i sprawmy, by bliźni poczuł się kochany przez Boga jak dziecko.

„Tylko spojrzenie, którego perspektywa została przekształcona miłością, prowadzi do pojęcia godności drugiego człowieka; ubodzy są uznani i docenieni w ich niezmiernej godności, poszanowa-

⁵ *Fratelli tutti*, nr 183.

ni w swoim własnym stylu i kulturze, a zatem prawdziwie włączeni w społeczeństwo”⁶.

Drodzy bracia i siostry, każdy etap życia jest czasem wiary, nadziei i miłości. To wezwanie do przeżywania Wielkiego Postu jako drogi nawrócenia, modlitwy i dzielenia się naszymi dobrami, niech nam pomoże powrócić naszą osobistą i wspólnotową pamięcią do tej wiary, która pochodzi od żywego Chrystusa, do nadziei ożywionej tchnieniem Ducha Świętego i do miłości, której niewyczerpanym źródłem jest miłosierne serce Ojca.

Niech Maryja, Matka Zbawiciela, trwająca wiernie u stóp krzyża i w sercu Kościoła, wspiera nas swoją troskliwą obecnością, a błogosławieństwo Zmartwychwstałego niech towarzyszy nam w naszej wędrówce ku światłu Wielkiej Nocy.

Rzym, u Świętego Jana na Lateranie,
11 listopada 2020 r.,
we wspomnienie św. Marcina z Tours

Franciszek

---

⁶ Tamże, nr 187.

II

KONGREGACJE

1

NOTA

Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o Niedzieli Słowa Bożego

---

Prot. N. 602/20

Niedziela Słowa Bożego, która zgodnie z wolą papieża Franciszka przypada w każdym roku na trzecią niedzielę okresu zwykłego¹, przypomina wszystkim, pasterzom i wiernym, o znaczeniu i wartości Pisma Świętego dla życia chrześcijańskiego, a także o związku między słowem Bożym a liturgią: „Jako chrześcijanie jesteśmy jednym ludem krocącym w historii, jesteśmy silni obecnością Pana pośród nas, który do nas przemawia i nas karmi. Dzień poświęcony Biblii nie powinien być «raz w roku», ale w każdym dniu roku, ponieważ musimy pilnie stać się bliscy Pismu Świętemu oraz Zmartwychwstałemu, który nigdy nie przestaje dzielić się słowem i Chlebem we wspólnocie wierzących. W tym celu musimy wejść w bliską relację z Pismem Świętym, w przeciwnym razie nasze serce pozostanie zimne, a oczy zamknięte, dotknięte niezliczonymi formami ślepoty”².

---

¹ Por. Franciszek, List apostolski w formie motu proprio *Aperuit illis*, (30 września 2019 r.).

² Tamże, nr 8; Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*, (18 listopada 1965 r.), nr 25: „Jest [...] rzeczą konieczną, aby wszyscy duchowni, zwłaszcza kapłani Chrystusowi i inni, którzy jako diakoni lub katechiści

Niedziela ta stanowi zatem dogodną okazję, by powrócić do lektury niektórych dokumentów kościelnych³, a zwłaszcza do *Praenotanda Ordo Lectionum Missae* [Wprowadzenie do lekcjonarza mszalnego], które przedstawiają syntezę zasad teologicznych, celebracyjnych i duszpasterskich dotyczących słowa Bożego głoszonego podczas Mszy, ale ważnych także przy każdej celebracji liturgicznej (sakramenty, sakramentalia, liturgia godzin).

1. Za pośrednictwem czytań biblijnych proklamowanych podczas liturgii Bóg mówi do swojego ludu, a sam Chrystus głosi swoją Ewangelię⁴; Chrystus stanowi centrum i pełnię całego Pisma, Starego i Nowego Testamentu⁵. Słuchanie Ewangelii, punkt kulminacyjny liturgii słowa⁶, charakteryzuje się szczególną czcią⁷, wyrażaną nie tylko przez gesty i aklamacje, ale przez samą Księgę Ewangelii⁸. Jedną z możliwości obrzędowych właściwych dla tej niedzieli mogłaby być procesja na wejście z Ewangeliarzem⁹ albo, gdy nie ma procesji, umieszczenie go na ołtarzu¹⁰.

2. Układ czytań biblijnych ustalony przez Kościół w Lekcjonarzu otwiera na poznanie całego słowa Bożego¹¹. Konieczne jest więc re-

---

zgodnie z otrzymaną misją zajmują się posługą słowa, pozostawali w zażyłości z Pismem Świętym przez pilne czytanie duchowe oraz staranne studium, aby nikt z nich nie stał się «bezużytecznym głosicielem słowa Boga na zewnątrz, wewnątrz nie będąc jego słuchaczem», gdy w rzeczywistości powinien z powierzonymi sobie wiernymi dzielić się obfitym skarbem Bożego słowa, zwłaszcza podczas świętej liturgii. Święty Sobór szczególnie usilnie wzywa też wszystkich wiernych, a zwłaszcza członków wspólnot zakonnych, aby przez częste czytanie pism Bożych osiąkali «najwyższą wartość poznania Jezusa Chrystusa» (Flp 3, 8); «Nieznajomość Pisma świętego jest bowiem nieznajomością Chrystusa».

³ *Dei Verbum*; Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini*, (30 września 2010 r.).

⁴ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, nr nr 7, 33; *Institutio generalis Missalis Romani* [IGMR], nr 29; *Ordo Lectionum Missae* [OLM], nr 12.

⁵ Por. OLM, nr 5.

⁶ Por. IGMR, nr 60; OLM, nr 13.

⁷ Por. OLM, nr 17; *Caeremoniale Episcoporum*, nr 74.

⁸ Por. OLM, nr nr 36, 113.

⁹ Por. IGMR, nr nr 120, 133.

¹⁰ Por. IGMR, nr 117.

¹¹ Por. IGMR, nr 57; OLM, nr 60.

spektowanie wskazanych czytań bez zastępowania ich innymi czy usuwania i z wykorzystaniem wersji Biblii zatwierdzonych do użytku liturgicznego¹². Proklamacja tekstów z Lekcjonarza tworzy więź jedności między wszystkimi wiernymi, którzy ich słuchają. Zrozumienie struktury i celu liturgii słowa pozwala zgromadzeniu wiernych przyjąć pochodzące od Boga słowo, które zbawia¹³.

3. Zalecany jest śpiew psalmu responsoryjnego, który jest odpowiedzią modlącego się Kościoła¹⁴; dlatego w każdej wspólnotcie należy rozszerzyć posługę psalmisty¹⁵.

4. W homilii przedstawiane są w ciągu roku liturgicznego i wychodząc od czytań biblijnych tajemnice wiary i normy życia chrześcijańskiego¹⁶. „Pasterze mają przede wszystkim wielką odpowiedzialność za wyjaśnianie i pomoc wszystkim w zrozumieniu Pisma Świętego. Ponieważ Pismo to jest księgą ludu, zatem ci, którzy mają powołanie do posługiwania słowu, muszą czuć silną potrzebę tego, by wspólnota miała dostęp do tegoż słowa”¹⁷. Biskupi, prezbiterzy i diakoni winni odczuwać zobowiązanie do pełnienia tej posługi ze szczególnym oddaniem, z wykorzystaniem środków proponowanych przez Kościół¹⁸.

5. Szczególne znaczenie ma cisza: sprzyjając rozważaniu, umożliwia wewnętrzne przyjęcie słowa Bożego przez tych, którzy go słuchają¹⁹.

6. Kościół zawsze zwracał szczególną uwagę na tych, którzy proklamują słowo Boże w zgromadzeniu: kapłanów, diakonów i lektorów. Posługa ta wymaga szczególnego przygotowania wewnętrznego i zewnętrznego, zażyłości z tekstem, który ma być proklamowany

¹² Por. OLM, nr nr 12, 14, 37, 111.

¹³ Por. OLM, nr 45.

¹⁴ Por. IGMR, nr 61; OLM, nr nr 19–20.

¹⁵ Por. OLM, nr 56.

¹⁶ Por. OLM, nr 24; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, nr 16.

¹⁷ Franciszek, *Aperuit illis*, nr 5; *Dyrektorium homiletyczne*, nr 26.

¹⁸ Por. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, (24 listopada 2013 r.), nr nr 135–144; *Dyrektorium homiletyczne*.

¹⁹ Por. IGMR, nr 56; OLM, nr 28.

oraz niezbędnej praktyki, by go proklamować, przy unikaniu jakiegokolwiek improwizacji²⁰. Jest możliwość poprzedzenia czytań krótkimi i odpowiednimi wprowadzeniami²¹.

7. Zważając na wartość słowa Bożego, Kościół namawia do za dbania o ambonę, z której jest ono głoszone²²; nie jest to jakiś funkcjonalny mebel, ale raczej miejsce odpowiadające godności słowa Bożego, w powiązaniu z ołtarzem: mówimy bowiem o stole słowa Bożego i Ciała Chrystusa, w odniesieniu tak do ambony, jak i przede wszystkim do ołtarza²³. Ambona jest zastrzeżona dla czytań, śpiewu psalmu responsoryjnego i głoszenia Paschy; może być na niej wygłaszana homilia i odczytywane intencje modlitwy powszechnej, natomiast mniej właściwe jest korzystanie z niej do czytania komentarzy, ogłoszeń, kierowania śpiewem²⁴.

8. Księgi zawierające fragmenty Pisma Świętego wzbudzają w słuchających ich ludziach cześć względem tajemnicy Boga, który mówi do swojego ludu²⁵. Dlatego wymaga się troski o ich wartość materialną oraz ich dobre używanie. Niewłaściwe jest uciekanie się do używania kartek, fotokopii, materiałów pomocniczych w zastępstwie ksiąg liturgicznych²⁶.

9. W dniach, które poprzedzają Niedzielę Słowa Bożego lub po niej następują, wypada zachęcać do odbywania spotkań formacyjnych dla podkreślenia wartości Pisma Świętego w celebracjach liturgicznych; może to być okazja, żeby lepiej poznać, w jaki sposób modlący się Kościół czyta Pismo Święte, lekturą ciągłą, półciągłą i typologiczną; jakie są kryteria rozmieszczenia liturgicznego poszczególnych ksiąg biblijnych w ciągu roku i w różnych okresach, a także jaka jest struktura cykli niedzielnych i dni powszednich czytań mszalnych²⁷.

²⁰ Por. OLM, nr nr 14, 49.

²¹ Por. OLM, nr nr 15, 42.

²² Por. IGMR, nr 309; OLM, nr 16.

²³ Por. OLM, nr 32.

²⁴ Por. OLM, nr 33.

²⁵ Por. OLM, nr 35; *Caeremoniale Episcoporum*, nr 115.

²⁶ Por. OLM, nr 37.

²⁷ Por. OLM, nr nr 58–110; *Dyrektorium homiletyczne*, nr nr 37–156.

10. Niedziela Słowa Bożego jest także sprzyjającą okazją do pogłębienia związku między Pismem Świętym a liturgią godzin, modlitwą psalmami i kantykami Oficjum, czytaniem biblijnymi, przez zachęcenie do wspólnotowej celebracji jutrzni i niesporów²⁸.

Spośród licznych świętych, którzy wszyscy byli świadkami Ewangelii Jezusa Chrystusa, można podać jako przykład św. Hieronima, przez jego wielką miłość, którą żywił do słowa Bożego. Tak jak niedawno papież Franciszek przypomniał postać tego „niestrudzonego uczonego, tłumacza, egzegety, głębokiego znawcy i namiętnego propagatora Pisma Świętego. [...] To właśnie wsłuchując się w Pismo Święte, Hieronim odnajduje samego siebie, oblicze Boga i oblicze swoich braci oraz udoskonala swoje upodobanie do życia wspólnotowego”²⁹.

Celem niniejszej Noty jest przyczynić się i rozbudzić, w świetle Niedzieli Słowa Bożego, świadomość znaczenia Pisma Świętego dla naszego życia ludzi wierzących, wychodząc od jego oddźwięku w liturgii, która stawia nas w żywym i stałym dialogu z Bogiem. „Słowo Boże, słuchane i celebrowane, zwłaszcza w Eucharystii, karmi i umacnia wewnętrznie chrześcijan oraz czyni ich zdolnymi do prawdziwego świadectwa ewangelicznego w życiu codziennym”³⁰[30].

Z Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów,
17 grudnia 2020.

Robert kard. Sarah
Prefekt

† *Arthur Roche*
Arcybiskup Sekretarz

²⁸ *Institutio generalis de Liturgia Horarum*, nr 140: „Zgodnie z pradawną tradycją czyta się publicznie Pismo św. w czasie liturgii, i to nie tylko podczas sprawowania Eucharystii, lecz także w oficjum. Wierni powinni cenić sobie i poważać te czytania, bo nie pochodzą one z wyboru osobistego ani z przesadnych upodobań jednostek, lecz podaje je Kościół i są one ściśle powiązane z Misterium, które Oblubienica Chrystusa «odsłania w ciągu całego roku». Ponadto w obrzędzie liturgicznym czytaniu Pisma św. zawsze towarzyszy modlitwa”.

²⁹ Franciszek, List apostolski w XVI stulecie śmierci św. Hieronima *Scripturae sacrae affectus*, (30 września 2020 r.).

³⁰ *Evangelii gaudium*, nr 174.

2
NOTA
Kongregacji ds. Kultu Bożego
i Dyscypliny Sakramentów
na temat Środy Popielcowej

Nałożenie popiołu w okresie pandemii

Prot. N. 17/21

Po odmówieniu modlitwy błogosławieństwa popiołu i po pokropieniu go w milczeniu wodą święconą, kapłan zwróciwszy się do obecnych, wypowiada jeden tylko raz do wszystkich formułę z Mszału rzymskiego: „Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię” lub „Pamiętaj, że jesteś prochem, i w proch się obrócisz”.

Następnie kapłan wyciera ręce i nakłada maseczkę ochronną na nos i usta, potem nakłada popiół na tych, którzy do niego podchodzą, albo – stosownie do okoliczności – sam podchodzi do tych, którzy stoją na swoich miejscach. Kapłan bierze popiół i posypuje głowę każdego, nic nie mówiąc.

Z siedziby Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów,
12 stycznia 2021 r.

Robert Kard. Sarah
Prefekt

† *Artur Roche*
Arcybiskup Sekretarz

3

NOTA

**Kongregacji ds. Kultu Bożego
i Dyscypliny Sakramentów
do Biskupów i Konferencji Episkopatów
w sprawie celebracji Wielkiego Tygodnia 2021**

Prot. N. 96/21

Intencją niniejszej noty jest przedstawienie kilku prostych wskazań, które pomogą Biskupom w wypełnieniu ich zadania oceny konkretnych sytuacji i zapewnienia duchowego dobra pasterzom i wiernym w przeżyciu tego Wielkiego Tygodnia roku liturgicznego.

Nadal przeżywamy dramat pandemii COVID-19, która spowodowała wiele zmian, także w naszym zwyczajnym sposobie sprawowania liturgii. Normy i wskazania zawarte w księgach liturgicznych, opracowane z myślą o normalnych czasach, nie do końca znajdują zastosowanie w wyjątkowych momentach kryzysu, takich jak obecne. Dlatego biskup, jako moderator życia liturgicznego w swoim Kościele, jest wezwany do podejmowania roztropnych decyzji, aby liturgia mogła być sprawowana owocnie dla ludu Bożego i dla dobra dusz powierzonych jego pieczy, z zachowaniem zasad ochrony zdrowia i przepisów władz odpowiedzialnych za dobro wspólne.

Raz jeszcze przypominamy Biskupom o dekreście wydanym przez tę dykasterię z upoważnienia Ojca świętego 25 marca 2020 r. (Prot. N. 154/20), w którym zaproponowano pewne wytyczne dotyczące obchodów Wielkiego Tygodnia. Dekret ten jest aktualny również w tym roku. Zachęcamy zatem do ponownego zapoznania się z nim, mając na uwadze decyzje, jakie Biskupi będą musieli podjąć w związku z nadchodzącymi celebracjami paschalnymi w konkretnej sytuacji swojego kraju. W wielu krajach nadal obowiązują surowe warunki kwarantanny, które uniemożliwiają obecność wiernych w kościele, podczas gdy w innych powraca się do bardziej normalnego sposobu sprawowania kultu.

– Wykorzystanie mediów społecznościowych bardzo pomogło duszpasterzom w zapewnieniu wsparcia i bliskości swoim wspólnotom w okresie pandemii. Obok tych pozytywnych rezultatów zaobserwowano również aspekty problematyczne. W obchodach Wielkiego Tygodnia sugeruje się ułatwienie i uprzywilejowanie medialnych relacji z uroczystości pod przewodnictwem Biskupa, zachęcając wiernych, którzy nie mogą udać się do swojego kościoła, do śledzenia uroczystości diecezjalnych jako znaku jedności.

– We wszystkich celebracjach, w łączności z Konferencją Episkopatu, należy zwrócić uwagę na pewne szczególne momenty i gesty, zgodnie z wymogami służby zdrowia (por. List Kardynała Prefekta do Przewodniczących Konferencji Episkopatów: *Z radością powróćmy do Eucharystii!*, 15 sierpnia 2020 r., Prot. N. 432/20).

– W razie potrzeby można przenieść Mszę Świętą krzyżma na inny, bardziej odpowiedni dzień; wskazane jest, aby uczestniczyła w niej znaczna reprezentacja pasterzy, szafarzy i wiernych.

– W odniesieniu do celebracji Niedzieli Palmowej, Wielkiego Czwartku, Wielkiego Piątku i Wigilii Paschalnej zachowują ważność wskazania podane w ubiegłym roku.

– Zachęca się do przygotowania odpowiednich pomocy dla modlitwy rodzinnej i osobistej, także z wykorzystaniem niektórych części liturgii godzin.

Kongregacja składa serdeczne podziękowania Biskupom i Konferencjom Episkopatów za ich duszpasterską odpowiedź na szybko zmieniającą się sytuację w ciągu roku. Mamy świadomość, że podjęte decyzje nie zawsze były łatwe do zaakceptowania przez duszpasterzy i wiernych świeckich. Wiemy jednak, że zostały one podjęte w celu zapewnienia, aby święte tajemnice były celebrowane w sposób jak najbardziej skuteczny dla naszych wspólnot, z poszanowaniem dobra wspólnego i zdrowia publicznego.

Z siedziby Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów
17 lutego 2021 roku, Środa Popielcowa

Robert Kardynał Sarah
Prefekt

† *Artur Roche*
Arcybiskup Sekretarz

4

RESPONSUM AD DUBIUM
Kongregacji Nauki Wiary
odnośnie udzielania błogosławieństwa
związkom osób tej samej płci

Na przedłożoną wątpliwość:

Czy Kościół ma władzę udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci?

Odpowiedź brzmi:

Negatywnie.

Nota wyjaśniająca

W niektórych obszarach kościelnych rozpowszechniają się projekty i propozycje błogosławieństw dla związków osób tej samej płci. Nierzadko projekty te motywowane są szczerym pragnieniem przyjęcia i towarzyszenia osobom homoseksualnym, którym proponuje się drogi wzrostu w wierze, „aby osoby o skłonności homoseksualnej miały konieczną pomoc w zrozumieniu i pełnej realizacji woli Bożej w ich życiu”¹.

Na tej drodze słuchanie słowa Bożego, modlitwa, udział w czynnościach liturgicznych Kościoła oraz praktykowanie miłości bliźniego mogą odegrać ważną rolę w podtrzymywaniu zaangażowania w odczytywanie własnej historii oraz w wolnym i odpowiedzialnym podążaniu za własnym powołaniem chrzcielnym, ponieważ „Bóg kocha każdego człowieka i podobnie czyni Kościół”², odrzucając wszelką niesprawiedliwą dyskryminację.

Wśród liturgicznych czynności Kościoła szczególne znaczenie mają **sakramentalia**, „święte znaki, które na podobieństwo sakramentów wskazują przede wszystkim na duchowe dobra osiągnięte

---

¹ Franciszek, Adhortacja apostolska o miłości w rodzinie *Amoris laetitia*, (19 marca 2016), nr 250.

² Synod Biskupów, *Dokument końcowy XV Zgromadzenia Ogólnego*, nr 150.

dzięki wstawiennictwu Kościoła. Przygotowują one ludzi do przyjęcia właściwego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia”³. Katechizm Kościoła Katolickiego precyzuje zatem, że „sakramentalia nie udzielają łaski Ducha Świętego na sposób sakramentów, lecz przez modlitwę Kościoła uzdalniają do przyjęcia łaski i dysponują do współpracy z nią” (nr 1670).

Do gatunku **sakramentaliów** należą **błogosławieństwa**, przez które Kościół „wzywa ludzi do wielbienia Boga, zaprasza do modlitwy o Jego opiekę, zachęca do zasługiwania świętym życiem na Jego miłosierdzie”⁴. Ponadto „błogosławieństwa ustanowione na wzór sakramentów zawsze oznaczają przede wszystkim duchowe skutki, które osiąga się przez wstawiennictwo Kościoła”⁵.

W konsekwencji, aby być w zgodzie z naturą sakramentaliów, kiedy wzywa się błogosławieństwa dla jakichś relacji międzyludzkich, konieczne jest – oprócz właściwej intencji uczestniczących w tym osób – aby to, co jest błogosławione, było obiektywnie i pozytywnie ukierunkowane na otrzymanie i wyrażenie łaski, w funkcji planów Boga wpisanych w stworzenie i w pełni objawionych przez Chrystusa Pana. Dlatego tylko te rzeczywistości, które same w sobie są skierowane na słuźenie tym planom, są zgodne z istotą błogosławieństwa udzielanego przez Kościół.

Z tego powodu nie jest dozwolone udzielanie błogosławieństwa związkom, także stałym związkom partnerskim, które zakładają praktykowanie seksualności poza małżeństwem (czyli poza nierozwalnym związkiem mężczyzny i kobiety, który sam w sobie jest otwarty na przekazywanie życia), jak to ma miejsce w przypadku związków między osobami tej samej płci⁶. Obecność w takich związkach elementów pozytywnych, które same w sobie zasługują na uznanie i docenienie, nie może jednak ich usprawiedliwić i w ten sposób uczynić z nich prawowitego przedmiotu błogosławieństwa kościelnego, ponieważ elementy te służą związkowi, który nie jest ukierunkowany według zamysłu Stwórcy.

³ Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, (4 grudnia 1963), nr 60.

⁴ *Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum, De benedictionibus, Praenotanda Generalia*, nr 9.

⁵ Tamże, nr 10.

⁶ Por. Katechizm Kościoła Katolickiego, nr 2357.

Ponadto, ponieważ błogosławieństwa osób mają związek z sakramentami, błogosławieństwo związków homoseksualnych nie może być uznane za dozwolone, ponieważ w pewnym sensie stanowiłoby ono naśladownictwo lub analogiczne odniesienie do błogosławieństwa zaślubin⁷, wzywającego nad mężczyzną i kobietą, którzy jednoczą się w sakramencie małżeństwa, ponieważ „nie istnieje żadna podstawa do porównywania czy zakładania analogii, nawet dalekiej, między związkami homoseksualnymi a planem Bożym dotyczącym małżeństwa i rodziny”⁸.

Stwierdzenie nieprawności błogosławieństw związków między osobami tej samej płci nie jest więc i nie ma na celu niesprawiedliwej dyskryminacji, lecz przypomnienie prawdy obrządku liturgicznego i tego, co głęboko odpowiada istocie sakramentaliów, tak jak je rozumie Kościół.

Wspólnota chrześcijańska i duszpasterze są wezwani do przyjmowania z szacunkiem i delikatnością osób o skłonnościach homoseksualnych, umiając znaleźć najbardziej odpowiednie sposoby, zgodne z nauczaniem Kościoła, aby głosić im pełnię Ewangelii. Jednocześnie osoby te powinny uznać szczerą bliskość Kościoła – który modli się za nich, towarzyszy im i dzieli ich drogę wiary chrześcijańskiej⁹ – i przyjmując jego nauczanie ze szczerą otwartością.

Odpowiedź na zgłoszoną wątpliwość nie wyklucza udzielania błogosławieństwa pojedynczym osobom o skłonnościach homoseksualnych¹⁰, które przejawiają pragnienie życia w wierności objawionym planom Bożym, tak jak naucza Kościół, ale uznaje za niedozwoloną jakąkolwiek formę błogosławieństwa, która zmierzałaby do uznania ich związków. W tym przypadku bowiem błogosławieństwo przejawiałoby zamiar nie tyle powierzenia opiece i pomocy Bożej niektórych pojedynczych osób w wyżej wspomnianym sensie, ile aprobaty i zachęty do wyboru i praktyki życia, które nie mogą być uznane za obiektywnie ukierunkowane według objawionych planów Bożych¹¹.

⁷ W istocie błogosławieństwo to odnosi się do opowiadania o stworzeniu, w którym Boże błogosławieństwo nad mężczyzną i kobietą związane jest z ich płodnym zjednoczeniem (por. Rdz 1, 28) i ich komplementarnością (por. Rdz 2, 18–24).

⁸ *Amoris laetitia*, nr 251.

⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, List o duszpasterstwie osób homoseksualnych *Homosexualitatis problema*, nr 15.

¹⁰ Rytuał *De benedictionibus* przedstawia bowiem obszerną listę sytuacji, w których można przywoływać błogosławieństwa Pana.

¹¹ Por. *Homosexualitatis problema*, nr 7.

Jednocześnie Kościół przypomina, że sam Bóg nigdy nie przestaje błogosławić każdemu ze swoich dzieci pielgrzymujących na tym świecie, ponieważ dla Niego „jesteśmy ważniejsi niż wszystkie grzechy, które możemy popełnić”¹². Ale On nie błogosławi i nie może błogosławić grzechu: On błogosławi grzesznika, aby ten uznał, że jest częścią Jego planu miłości i pozwolił się przemienić przez Niego. On bowiem „przyjmuje nas takimi, jakimi jesteśmy, ale nigdy nas takimi nie zostawia”¹³.

Z tych powodów Kościół nie ma ani nie może mieć władzy błogosławienia związków osób tej samej płci w znaczeniu, o którym mowa powyżej.

Papież Franciszek, w trakcie audiencji udzielonej niżej podpisanemu Sekretarzowi tej Kongregacji, został poinformowany o wyżej wymienionym Responsum ad dubium, z załączoną Notą wyjaśniającą, i wyraził zgodę na ich publikację.

Rzym, w siedzibie Kongregacji Nauki Wiary,
22 lutego 2021 r., w święto Katedry św. Piotra

Luís F. Kard. Ladaria S.I.
Prefekt

† Giacomo Morandi
Arcybiskup tytularny Cerveteri
Sekretarz

Komentarz do Responsum ad dubium

Obecna wypowiedź Kongregacji Nauki Wiary jest odpowiedzią na pytanie – czyli w klasycznym ujęciu: na *dubium* – postawione, jak to zwykle bywa, przez pasterzy i wiernych potrzebujących orientacji w kontrowersyjnej kwestii. Wobec niepewności, jaką budzą problematyczne wypowiedzi lub praktyki w dziedzinach kluczowych dla życia chrześcijańskiego, prosi się o odpowiedź twierdzącą lub przeczącą, a następnie o przedstawienie argumentów na poparcie przyjętego stanowiska. Celem tej wypowiedzi jest wspieranie Kościoła

---

¹² Franciszek, Audiencja generalna z 2 grudnia 2020 r., *Katecheza o modlitwie: błogosławieństwo*.

¹³ Tamże.

powszechnego w lepszym odpowiadaniu na wymagania Ewangelii, rozwiązywanie sporów oraz promowanie zdrowej komunii w świętym Ludzie Bożym.

Kwestia sporna pojawia się „w ramach szczerego pragnienia przyjęcia i towarzyszenia osobom homoseksualnym, którym proponuje się drogi wzrostu w wierze” (*Nota wyjaśniająca*), tak jak to wskazał Ojciec święty Franciszek na zakończenie dwóch zgromadzeń synodalnych poświęconych rodzinie, „aby osoby o skłonności homoseksualnej miały konieczną pomoc w zrozumieniu i pełnej realizacji woli Bożej w ich życiu”¹⁴. Jest to zaproszenie do oceny, za pomocą odpowiedniego rozeznania, projektów i propozycji duszpasterskich proponowanych w tym względzie. Wśród nich znajdują się również błogosławieństwa udzielane związkom osób tej samej płci. Stąd pojawia się pytanie, czy Kościół ma władzę udzielania im błogosławieństwa: taka jest formuła zawarta w „zapytaniu”.

Odpowiedź – *Responsum ad dubium* – jest wyjaśniona i uzasadniona w załączonej *Nocie wyjaśniającej* Kongregacji Nauki Wiary z dnia 22 lutego 2021 r., na której publikację wyraził zgodę sam papież Franciszek.

Nota koncentruje się na podstawowym i decydującym rozróżnieniu między osobami a ich związkiem. Tak więc negatywny osąd co do błogosławieństwa związków osób tej samej płci nie pociąga za sobą osądu dotyczącego osób.

Przede wszystkim liczą się osoby. Punktem, z którego nie ma tu odwrotu, jest to, co zostało zadeklarowane w *Uwagach dotyczących projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi* (nr 4), wydanych przez tę samą Kongregację i przypomniane przez Katechizm Kościoła Katolickiego: „według nauczania Kościoła, mężczyźni i kobiety o skłonnościach homoseksualnych «powinni być traktowani z szacunkiem, współczuciem i delikatnością. Powinno się unikać wobec nich jakichkolwiek oznak niesłusznej dyskryminacji» (2358)”. Jest to nauczanie przypomniane i powtórzone przez *Notę*.

Jeśli chodzi o związki osób tej samej płci, odpowiedź na *dubium* „uznaje za niedozwoloną jakąkolwiek formę błogosławieństwa, która zmierzałaby do uznania ich związków”. Jest to nieprawność, którą *Nota wyjaśniająca* ukazuje za pomocą trzech powiązanych ze sobą przyczyn.

Pierwsza z nich wynika z prawdy i wartości błogosławieństw. Należą one do gatunku **sakramentaliów**, czyli „liturgicznych czynności Kościoła”, które wymagają zgodności życia z tym, co oznaczają i po-

¹⁴ *Amoris laetitia*, nr 250.

wodują. Są to znaki i rezultaty łaski, które *Nota* przedstawia w związanej formie. W konsekwencji błogosławieństwo relacji międzyludzkiej wymaga, aby była ona ukierunkowana na przyjęcie i wyrażenie dobra, które jest jej obwieszczane i przekazywane.

W ten sposób dochodzimy do drugiej przyczyny: porządek, który czyni człowieka zdolnym do przyjęcia daru, jest stanowiony przez „plany Boga wpisane w stworzenie i w pełni objawione przez Chrystusa Pana”. Są to plany, którym nie odpowiadają „związki, także stałe związki partnerskie, które zakładają praktykowanie seksualności poza małżeństwem”, to znaczy „poza nierozzerwalnym związkiem mężczyzny i kobiety otwartym samym w sobie na przekazywanie życia”. Tak to ma miejsce w przypadku związków między osobami tej samej płci. Ale nie chodzi tu tylko o nie, jak gdyby problem dotyczył tylko takich związków, ale o każdy związek, który pociąga za sobą praktykowanie seksualności poza małżeństwem, co jest niedozwolone z moralnego punktu widzenia, zgodnie z tym, czego naucza nieprzerwanie Urząd Nauczycielski Kościoła.

Chodzi o władzę, której Kościół nie posiada, ponieważ nie może on rozporządzać Bożymi zamysłami, które w przeciwnym razie zostałyby zignorowane i zanegowane. Kościół nie jest arbitrem tych planów i prawd życiowych, które one wyrażają, ale ich wiernym interpretatorem i głosicielem.

Trzeci powód wynika z błędu, w który łatwo można wpaść, polegającego na przyrównaniu błogosławieństwa związków osób tej samej płci do błogosławieństwa związków małżeńskich. Ze względu na powiązanie, jakie istnieje między błogosławieństwami osób a sakramentami, błogosławieństwo takich związków mogłoby w pewien sposób stanowić „naśladowanie lub analogiczne odniesienie do błogosławieństwa zaślubin”, udzielanego mężczyźnie i kobiecie jednoczącym się w sakramencie małżeństwa. Byłoby to niewłaściwe i wprowadzające w błąd.

Z powyższych względów „błogosławieństwo związków homoseksualnych nie może być uznane za dozwolone”. To oświadczenie nie zaprzecza w żaden sposób ludzkiemu i chrześcijańskiemu szacunkowi, z jakim Kościół traktuje każdą osobę. Dlatego odpowiedź na *du-bium* „nie wyklucza udzielania błogosławieństwa pojedynczym osobom o skłonnościach homoseksualnych, które przejawiają pragnienie życia w wierności objawionym planom Bożym, tak jak wykłada je nauczanie Kościoła”.

5

KOMUNIKAT

Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia

o Roku Rodziny *Amoris laetitia*

19 marca 2021 – 26 czerwca 2022

---

19 marca 2021 r. Kościół obchodzi piątą rocznicę ogłoszenia adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* o pięknie i radości miłości w rodzinie. Tego dnia papież Franciszek zainauguruje **Rok Rodziny *Amoris laetitia***, który zakończy się 26 czerwca 2022 r. podczas X Światowego Spotkania Rodzin w Rzymie z Ojcem świętym.

Doświadczenie pandemii wyraźniej unaocznilo zasadniczą rolę rodziny jako domowego Kościoła i podkreśliło znaczenie więzi między rodzinami, czyniących z Kościoła „rodzinę rodzin” (AL 87). Przez inicjatywy o charakterze duchowym, duszpasterskim i kulturalnym przewidziane w ramach **Roku Rodziny *Amoris laetitia*** papież Franciszek chce zwrócić się do wszystkich wspólnot kościelnych na całym świecie, wzywając każdego, by był świadkiem miłości rodzinnej.

W parafiach, diecezjach, na uniwersytetach, w ruchach kościelnych i w stowarzyszeniach rodzin zostaną rozprawdzone **narzędzia służące duchowości rodzinnej, formacji i działaniom duszpasterskim w dziedzinie przygotowania do małżeństwa, wychowania młodych ludzi do uczuciowości oraz świętości małżonków i rodzin żyjących w codzienności łaską sakramentu.**

Zostaną też zorganizowane **międzynarodowe sympozja uniwersyteckie**, w celu zgłębienia treści i implikacji adhortacji apostolskiej w odniesieniu do spraw paląco aktualnych dla rodzin z całego świata.

W związku z inauguracją 19 marca Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia przygotowała broszurę informacyjną do rozprawdzenia w diecezjach, parafiach i rodzinach; można ją pobrać ze strony internetowej: www.amorislaititia.va.

Do celów tej strony – na którą można wejść także z głównej strony Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia (www.laityfamilylife.va) – należy szerzenie chrześcijańskiego przesłania o rodzinie w świetle wyzwania naszych czasów, pogłębienie tekstu adhortacji apostolskiej

i magisterium papieża Franciszka oraz zaproszenie skierowane do konferencji episkopatów, diecezji, parafii, a także do ruchów, stowarzyszeń i rodzin, by z całych sił zaangażować się w duszpasterstwo rodzin przez wprowadzanie w życie *Amoris laetitia*.

Opracowana w pięciu językach (angielskim, francuskim, hiszpańskim, portugalskim i włoskim) strona jest bogata w ilustracje i treści oraz łatwo dostępna. Będzie na bieżąco uzupełniana o propozycje i inicjatywy rozwijane w ciągu roku.

Projekt

Rok Rodziny *Amoris laetitia* jest inicjatywą papieża Franciszka skierowaną do wszystkich rodzin na całym świecie przez różne propozycje o charakterze duchowym, duszpasterskim i kulturalnym do podejmowania w parafiach, diecezjach, na uniwersytetach, w ruchach kościelnych i w stowarzyszeniach rodzin. Celem jest ofiarowanie Kościołowi możliwości pogłębionej refleksji, by konkretnie żyć bogactwem adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*.

Doświadczenie pandemii w sposób szczególny unaoczniało zasadniczą rolę rodziny jako Kościoła domowego i znaczenie wspólnotowych więzi między rodzinami, które czynią z Kościoła „rodzinę rodzin” (AL 87).

Rodzina zasługuje na całoroczne świętowanie, tak by stała w centrum zaangażowania i uwagi duszpasterskiej każdej rzeczywistości duszpasterskiej i kościelnej.

Cele

– Rozpowszechniać treść adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*, aby dać poznać rodzinom „doświadczenie, że Ewangelia rodziny jest radością, która «napełnia serce i całe życie»” (AL 200). Rodzina, która odkrywa i doświadcza radość z otrzymania daru i z bycia darem dla Kościoła i dla społeczeństwa, może stać się „światłem w mroku świata” (AL 66). A dzisiejszy świat potrzebuje tego światła!

– Głosić, że sakrament małżeństwa jest darem i że ma w sobie przeobrażającą moc ludzkiej miłości. Dlatego konieczne jest, by księża i rodziny razem nieśli współodpowiedzialność i wykazywa-

li duszpasterską komplementarność między różnymi powołaniami w Kościele (por. AL 203).

Czynić rodziny głównymi podmiotami duszpasterstwa rodzinnego.

– W tym celu potrzebny jest „wysiłek ewangelizacyjny i katechetyczny skierowany do wnętrza rodziny” (AL 200), gdyż rodzina-uczeń staje się również rodziną-misjonarzem.

– Uświadamiać ludziom młodym znaczenie formacji do prawdy miłości i do daru z siebie przez poświęcone im inicjatywy.

– Poszerzać spojrzenie i działalność duszpasterstwa rodzin, by stało się ono międzypokoleniowe, obejmując małżonków, dzieci, młodzież, osoby w podeszłym wieku oraz sytuacje kruchości dotykającej rodziny.

Adresaci

Konferencje episkopatów, diecezje, parafie, ruchy kościelne i stowarzyszenia rodzin, a nade wszystko rodziny na całym świecie.

Inicjatywy i środki

Oto niektóre z tych inicjatyw. Zaproszenie skierowane do wszystkich wspólnot: stać się uczestnikami i twórcami, wprowadzając w życie inne propozycje w Kościele lokalnym (diecezje, parafie, wspólnoty kościelne).

– Forum „Gdzie jesteśmy z *Amoris laetitia*? Strategie na rzecz wdrażania adhortacji apostolskiej papieża Franciszka” w dniach 9–12 czerwca 2021 r. z udziałem odpowiedzialnych za ośrodki duszpasterstwa rodzin przy konferencjach episkopatów, za ruchy kościelne i za międzynarodowe stowarzyszenia na rzecz rodziny.

– „Projekt 10 wideo *Amoris laetitia*”: Ojciec święty opowie poszczególne rozdziały adhortacji apostolskiej przy udziale rodzin, które dadzą świadectwo o niektórych aspektach swojego życia codziennego. Co miesiąc będzie rozsyłany jeden film wideo, aby budzić duszpasterskie zainteresowanie rodziną w diecezjach i parafiach na całym świecie.

– #IamChurch: rozpowszechnianie filmów wideo poświęconych kościelnej kreatywności oraz wierze osób niepełnosprawnych.

– „W drodze z rodzinami”: 12 konkretnych propozycji duszpasterskich wspólnej drogi z rodzinami inspirującymi się *Amoris laetitia*.

- Z myślą o X Światowym Spotkaniu Rodzin w Rzymie w 2022 r. diecezje i rodziny z całego świata są zaproszone do rozpowszechnienia i zgłębnienia katechez przekazanych przez diecezję Rzymu i do angażowania się w spontaniczne inicjatywy duszpasterskie.
- Obchody Dnia Dziadków i Osób Starszych.

Powstaną narzędzia służące duchowości rodzinnej, formacji i działaniom duszpasterskim w dziedzinie przygotowania do małżeństwa, wychowania młodych ludzi do uczuciowości oraz świętości małżonków i rodzin żyjących w codzienności łaską sakramentu.

Zorganizowane zostaną międzynarodowe sympozja uniwersyteckie w celu zgłębienia treści i implikacji adhortacji apostolskiej w odniesieniu do spraw paląco aktualnych dla rodzin z całego świata.

„W drodze z rodzinami”: 12 szlaków przebytych wspólnie z rodzinami dla wprowadzenia w życie *Amoris laetitia*

1) Wzmocnić duszpasterstwo przygotowania do małżeństwa za pomocą nowych przewodników do katechumenatu w diecezjach i parafiach (por. AL 205–222), proponując przygotowanie do małżeństwa w dalszej, bliskiej i bezpośredniej perspektywie oraz towarzyszenie małżonkom przez pierwsze lata życia w małżeństwie. Zadanie to powierzone jest szczególnie małżonkom, którzy razem z księżmi stają się towarzyszami podróży dla narzeczonych i młodych małżeństw.

2) Wzmocnić duszpasterstwo towarzyszenia małżonkom przez spotkania oraz poświęcony im czas modlitwy, aby uświadamiali sobie dar i łaskę sakramentu małżeństwa (por. AL 58nn. i 223–230).

3) Organizować spotkania dla rodziców na temat wychowania ich dzieci oraz najbardziej aktualnych wyzwań (por. AL 172nn. i 259–290) i w ten sposób odpowiedzieć na skierowaną do rodziców sugestię papieża Franciszka, by starać się „zrozumieć, «gdzie» naprawdę są dzieci w swojej wędrówce?” (AL 261).

4) Propagować spotkania poświęcone refleksji i konfrontacji wokół piękna i trudności życia rodzinnego (por. AL 32nn. i 89nn.), by ułatwiać uznanie społecznej wartości rodziny i tworzenie sieci złożonej z rodzin i z księży, umiejących wspierać się nawzajem w sytuacjach zmęczenia przez głoszenie, dzielenie i świadectwo.

5) Wzmocnić towarzyszenie małżeństwom w kryzysie (por. AL 232nn.), by je wspierać i pomagać w przyjmowaniu postawy wytrwania, skłaniającej do patrzenia na trudności jako na sposobność do wzrastania w miłości i do umocnienia.

6) Włączać małżonków w struktury diecezjalne i parafialne w celu tworzenia duszpasterstw rodzin (por. AL 86–88) oraz zapewniać formację osób aktywnych duszpastersko, seminarzystów i księży, by potrafili podejmować dzisiejsze wyzwania (por. AL 202nn.) i współpracować z rodzinami. W tym celu ważne jest, by między „rodziną – Kościołem domowym” a Kościołem (AL 200) istniała wzajemność, tak by każda strona umiała odkryć siebie i swoją wartość jako niezastąpiony dar dla drugiej strony. 12 propozycji i sugestii dla duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*. Każda rzeczywistość kościelna jest zaproszona do rozważenia tych propozycji, które uzna za możliwe do wprowadzenia w życie czy wdrożenia na poziomie lokalnym, zależnie od swoich warunków i potrzeb.

7) Popierać powołanie misyjne w rodzinach (por. AL 201, 230 i 324), wprowadzając elementy przygotowania do ewangelizacji oraz inicjatywy misyjne (na przykład przy okazji przygotowania dzieci do sakramentów, przygotowania do sakramentu małżeństwa, świętowania rocznic lub innych ważnych sytuacji liturgicznych).

8) Rozwijać duszpasterstwo osób w podeszłym wieku (por. AL 191–193), zmierzające do wyjścia z kultury odrzucania i obojętności oraz do popierania propozycji międzypokoleniowych, skierowanych do ludzi w różnych okresach życia, czyniąc z osób w podeszłym wieku aktywnych uczestników duszpasterstwa wspólnotowego.

9) Zaktywizować duszpasterstwo młodzieżowe przez inicjatywy związane z refleksją i dyskusją na takie tematy, jak rodzina, małżeństwo, czystość, otwartość na życie, wykorzystywanie mediów społecznościowych, ubóstwo, szacunek dla stworzenia (por. AL 40). Koniecznie trzeba umieć rozbudzić entuzjazm i dowartościować zdolność ludzi młodych do pełnego zaangażowania w wielkie ideały i w wynikające z nich wyzwania. W tym roku szczególną uwagę trzeba zwrócić na dzieci, by je uwrażliwić na Rok Rodziny *Amoris laetitia* i zaproponowane inicjatywy.

10) Wspierać przygotowania do X Światowego Spotkania Rodzin za pomocą katechez i spotkań formacyjnych, które na różnych

etapach i w różnych doświadczeniach będą towarzyszyć rodzinom w drodze do spotkania z Ojcem świętym.

11) Popularyzować inicjatywy towarzyszenia i rozeznania rodzinom zranionym (por. AL 50nn., 241nn. i 291nn.), aby pomóc im odkrywać i wprowadzać w życie misję, jaką mają w swojej rodzinie i w swojej wspólnotcie, poczynając od chrztu.

12) Zorganizować grupy w parafiach i wspólnotach, spotykające się w celu zgłębiania *Amoris laetitia*, aby uwrażliwiać na konkretne, sprzyjające okoliczności pojawiające się w różnych wspólnotach kościelnych (por. AL 199nn.).

KONFERENCJA
EPISKOPATU
POLSKI

1

LIST

Przewodniczącego Komisji
ds. Instytutów Życia Konsekwowanego
i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego
na Dzień Życia Konsekwowanego
2 lutego 2021 r.

---

*Zgromadzeni na Świętej Wieczerzy,
by odnowić w sobie łaskę wiary*

Umiłowani w Chrystusie Panu Bracia i Siostry!

Każdy z nas został obdarzony łaską wiary, o którą – aby jej nie utracić – musimy się troszczyć. Odpowiednie narzędzia ku temu otrzymaliśmy od Boga na chrzcie świętym. Czy jednak zdajemy sobie sprawę z tego, jak wielkie rzeczy dzieją się podczas tego sakramentu? Święty Ludwik M. Grignon de Montfort, autor *Traktatu o prawdziwym nabożeństwie do Matki Bożej*, pisze, że ślubowanie chrzcielne to największe i najbardziej podstawowe zobowiązanie naszego życia wiary. Dlaczego? Dlatego, że wyrzekamy się wtedy szatana i jego pychy oraz wyznajemy wiarę w Trójjedynego Boga, w którym „żyjemy, poruszamy się i jesteśmy”. On, jako jedyny, ma moc skutecznie wspomagać nas w walce z otaczającym złem, tak by dojść do pełni życia w miłości. Święty Ludwik zaznacza także, że **głównej przyczyny zepsucia ludzkich serc należy doszukiwać się w zapominaniu zobowiązań chrzcielnych, przy czym jedynym środkiem zaradczym wobec szerzącego się zła jest odnawianie i wypełnianie chrzcielnych obietnic.**

Siostry i Bracia, Bóg pragnie, abyśmy Go bardziej znali, kochali i dzielili się Nim z innymi. Od nas jednak zależy to, w jaki sposób i kiedy otworzymy się na Jego Boskie uzdrawiające działanie, pamiętając nade wszystko o chrzcie świętym, podczas którego – najczęściej dzięki naszym rodzicom – oddaliśmy się pod opiekę Miłosiernego Boga. Na

drodze wiary Bóg nigdy nie zostawia nas samych, daje nam przykłady świętych, pośród których szczególne miejsce zajmuje Najświętsza Maryja Dziewica i św. Józef, Jej Oblubieniec. Oni to dzisiaj zapraszają nas do wspólnego przeżycia Święta Ofiarowania Pańskiego.

Przychodzić do Światła

Święto to, zwane potocznie świętem Matki Bożej Gromnicznej, wiąże się ściśle ze świecą, symbolem światła, które rozprasza mroki naszego życia. To Jezus jest owym ŚWIATŁEM, a Maryja – Tą, która z woli Bożej przynosi JE światu. Czyż wydarzenie to nie przypomina nam znowu o naszym chrzcie świętym, kiedy to od paschału – znaku Chrystusa Zmartwychwstałego – zapala się świecę, której światło, nie tylko symbolicznie, ma towarzyszyć naszemu życiu? Maryja z Józefem zapraszają nas dziś, byśmy troszczyli się o to światło i przez wytrwałą modlitwę we wspólnocie Kościoła pielęgowali swoją więź z Jezusem. Źródłem i szczytem naszej modlitwy jest **Eucharystia – Święta Wieczerza**, która uzdalnia nas do trwania w jedności z Bogiem. Tylko mocą płynącą z Eucharystii możemy pokonać każdą ciemność naszego życia i przebywać nieustannie w kręgu Bożego światła.

Dziś obchodzą swoje święto osoby konsekrowane, które – jak przypomina nam św. Jan Paweł II – są „znakiem i zapowiedzią świata przyszłego, w którym Jezus Chrystus, Pan uniżony i uwielbiony, ubogi i wywyższony, stanie się pełną i nieprzemijającą radością dla nas i dla naszych braci i sióstr, wraz z Ojcem i Duchem Świętym” (VC 110). Bóg wybrał niektórych z nas, by na drodze życia według ślubowanych rad ewangelicznych byli dla wszystkich znakiem przyszłego życia. Obchodząc kolejny Światowy Dzień Życia Konsekrowanego, dziękujemy Bogu za wszystkie osoby, które podjęły to powołanie.

Słuchać, by tworzyć wspólnotę

Wydarzenie, które dziś wspominamy – Ofiarowanie Pana Jezusa – dokonuje się w świątyni, miejscu, które Bóg wybrał, aby być bliżej każdego z nas. Ona jest Jego domem, w którym pragnie spotykać się z nami, i w ten sposób łączyć nas w jedną Bożą rodzinę.

Przychodząc do świątyni na **Eucharystię** – Świętą Wieczerzę, przychodzimy tworzyć wspólnotę wiary, nadziei i miłości. Na podobieństwo stołu, z którego spożywamy posiłki dla ciała, podczas Eucharystii Bóg staje się pokarmem dla naszego ducha, umacnia nas od wewnątrz. To tu słuchamy słowa Bożego i spożywamy Ciało i Krew Chrystusa. Słowo ma moc rozjaśnić ciemności naszego serca, Ciało Chrystusa umacnia nas w codziennym pielgrzymowaniu do domu Ojca, stając się pokarmem na życie wieczne. Nie jest jednak łatwo zrozumieć tajemnicę Eucharystii i wspólnoty Kościoła, w której Ona się dokonuje. W tym względzie – w każdym z nas – toczy się walka duchowa, która pokazuje, jak trudno wytrwać przy słowie Bożym.

Niestety, w codzienności życia zapominamy, że Bóg chce nam towarzyszyć i chronić przed oszustwem grzechu, który zniekształca nam obraz Boga i Jego Wspólnoty. Jakże często zastępujemy słowo Boże pustymi nowinkami czy zewnętrznymi informacjami, które zagłuszają głębię Bożego słowa. Wtedy gdy człowiek ulegnie pokusie zatopienia się w słowie ludzkim, zaczyna myśleć, działać i żyć wyłącznie tym, co zewnętrzne, narażając się ostatecznie na wielkie rozczarowanie i zniechęcenie życiem. Słowo Boże zaprasza nas do wejścia w przestrzeń Bożego życia. Ono sprawia, że każde wydarzenie, nawet to trudne, nabiera sensu i może nas przybliżyć do Boga i drugiego człowieka. W przestrzeni słowa Bożego nie ma sytuacji po ludzku straconych.

Widzieć człowieka i dzielić się wiarą

Wiara, która rodzi się ze słuchania słowa Bożego, może dojrzewać tylko we wspólnocie. Wspólnota jest przestrzenią jej wzrostu i rozwoju. To we wspólnocie, wśród ludzi, można doświadczać miłości i uczyć się prawdziwie kochać. Wspólnota jest także naszą siłą, gdy słabniemy, podpora, gdy upadamy, pomaga iść do celu, gdy tracimy nadzieję. Jednym słowem, jest ona wsparciem w każdej naszej potrzebie. Począwszy od chrztu świętego jesteśmy włączeni we wspólnotę Kościoła i otoczeni jego modlitwą. Kościół to wspólnota Boga i ludzi, której – pomimo słabości tych drugich, „bramy piekielne nie przemogą”. Siłą Kościoła jest bowiem sam Bóg, to On go buduje i gdy trzeba, przeprowadza przez każdą „ciemną dolinę”. Dlatego we

wspólnocie Kościoła wraz z psalmistą możemy wołać: „zła się nie ulękne, bo Ty jesteś ze mną”.

Znakiem sensu życia wspólnotowego są osoby konsekrowane. We wspólnocie swojego zgromadzenia, instytutu, we wspólnocie Kościoła czy po prostu tam, gdzie posługują, nie rozstając się ze świątynią, przypominają nam o nieustannej obecności Boga w naszym życiu. Ich wierne trwanie na modlitwie i w pracy w świecie doświadczonym osłabieniem więzi małżeńskich, rodzinnych i społecznych nabiera szczególnego znaczenia. Dziś wiele osób doświadcza głębokiego kryzysu wiary, inni porzucają wspólnotę Kościoła. W tej sytuacji wspólnoty zakonne stają się swego rodzaju źródłami światła w świecie pograżonym w ciemności rozproszenia. Dzięki ich wytrwałej modlitwie możemy uczestniczyć w radosnym okrzyku Symeona: „Teraz, o Panie, pozwól odejść swemu słudze w pokoju, bo moje oczy ujrzały Twoje zbawienie, któreś przygotował wobec wszystkich narodów. Światło na oświecenie pogan i chwałę ludu Twego, Izraela”. I my chcemy wytrwale oczekiwać obietnicy Bożej i wierzyć, że każda ciemność prędzej czy później zostanie rozproszona światłem płynącym z zaufania Bogu i Jego słowu.

Życ Bożą obecnością

Osoby konsekrowane są w sposób szczególny powołane do przeżywania tajemnicy Bożej obecności na drodze wiary. W ten sposób pomagają nam właściwie rozeznawać wolę Boga w naszym życiu i przyjmować ją z przekonaniem, że Bóg pragnie dla nas wyłącznie DOBRA. Dobra, którego ostateczny kształt poznamy w wieczności. Dziękujemy dziś za siostry i braci, za dziewice konsekrowane i pustelników, za osoby żyjące w instytutach świeckich. To ich obecność sprawia, że nie czujemy się sami, towarzyszą nam oni w wielu przestrzeniach naszego życia i pomimo tego że sami doświadczają ludzkich ułomności, chcą nam służyć i być dla nas wsparciem.

Ostatni czas, naznaczony dramatem pandemii, stał się dla wielu z nas próbą wiary, a zarazem sprawdzianem wzajemnej odpowiedzialności za siebie. W tej przestrzeni nie zabrakło obecności osób konsekrowanych, które spieszyły i spieszą z pomocą potrzebującym, chorym, cierpiącym, osamotnionym, ubogim i zapomnianym. Ich obecność jakże często pomaga nam odzyskać utraconą nadzieję i wiarę w to, że Bóg jest naszym Ojcem.

Zakończenie

Dziękujemy wszystkim konsekrowanym, którzy w tak różnorodny sposób towarzyszą naszej codzienności. Wiemy doskonale, jak wiele dzieł, których nie sposób tu wymieniść, podejmują oni w Kościele i świecie. Niech dobry Bóg wynagradza Wasze poświęcenie i Wasz trud codziennym błogosławieństwem. Prośmy także – jak zawsze – o wierne powołania do tej szczególnej służby Bożej.

Niech św. Józef – „Opiekun Jezusa, ukochany ojciec, ojciec czułości, w posłuszeństwie i w gościnności; ojciec twórczej odwagi, robotnik, zawsze w cieniu” – jak nazwał go Ojciec święty Franciszek, ogłaszając tak niedawno Rok św. Józefa, otacza nas wszystkich swą szczególną opieką i umacnia w wierności na drodze powołania, które każdy z nas otrzymał. Bądźmy wierni Bogu, słuchając i wypełniając Jego słowo, w czym niech nas wspomaga Maryja, Matka Boga, Matka Kościoła oraz nasza Matka.

*† Jacek Kiciński CMF
Przewodniczący Komisji
ds. Instytutów Życia Konsekrowanego
i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego KEP*

2

APEL

Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski na Wielki Post Roku 2021

W najbliższą środę rozpoczniemy Wielki Post. Po raz kolejny będziemy przeżywać ten czas w nadzwyczajnej sytuacji pandemii oraz ograniczeń sanitarnych, które – choć trudne – są wyrazem odpowiedzialnej troski o zdrowie i życie nas wszystkich.

Wielki Post to czas nawrócenia i przygotowania na obchody świąt Wielkiejnocy – świąt zwycięstwa Chrystusa nad grzechem i śmiercią.

Nadzieja płynąca z wiary w zmartwychwstanie pomaga nam przetrwać najsmutniejsze dni i największe tragedie, czas lęku i beznadziei, a jednocześnie zachęca nas do poszukiwania i realizacji woli Bożej w naszym życiu.

To, jak głęboko przeżyjemy nadchodzące Święta Wielkanocne, zależy m.in. od dyspozycji naszego serca i właściwego przygotowania się na nie w czasie Wielkiego Postu. Zwracam się zatem do wszystkich wiernych oraz ich duszpasterzy z apelem o szczególnie pogłębienie życia duchowego w nadchodzącym czasie.

Pomimo trudnej sytuacji pandemicznej i obowiązujących rygorów sanitarnych, nikt nie może zostać pozbawiony dostępu do Eucharystii i innych sakramentów, czyli największego skarbu Kościoła, przez które Chrystus daje samego siebie wspólnocie wierzących i zapewnia nam udział w owocach swojej zbawczej męki.

Dla nikogo nie powinno zabraknąć odpowiedniej opieki duchowej. Zachęcam duszpasterzy do gorliwej posługi w konfesjonale; do dostosowania rytmu spowiedzi do aktualnych możliwości i potrzeb wiernych oraz przepisów sanitarnych; do tworzenia wiernym możliwości uczestniczenia w rekolekcjach parafialnych i wspólnotowych, czy to w formie zdalnej, czy stacjonarnej.

Wszystkich wiernych proszę o jak najobfitsze czerpanie z wielkopostnych praktyk, tj. postu, modlitwy i jałmużny oraz innych form pobożności, w tym nabożeństw drogi krzyżowej, gorzkich żali i innych.

Niech trudny czas – jaki przeżywamy już od ponad roku – nie osłabi naszej gorliwości, ale stanie się impulsem do rozwoju naszej ufności i wiary w Zmartwychwstałego Pana.

Warszawa, 10 lutego 2021

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski
Wiceprzewodniczący
Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE)

3

LIST

biskupów polskich do kapłanów na Wielki Czwartek 2021 roku

Zgromadzeni na Świętej Wieczerzy

Drodzy Bracia Kapłani!

Nikt z nas nie spodziewał się, że przyjdzie nam spojrzeć na Kościół i duszpasterzowanie w kontekście pandemii. Nie da się ukryć, że stanęliśmy przed wieloma wyzwaniami: ochrony naszych wiernych, poszukiwania nowych form duszpasterskich, jak również przed gorliwszym niż dotychczas niesieniem nadziei i ukazywaniem Tego, który jest Panem każdego czasu. Wiele kontrowersji pojawiało się wokół udziału w Eucharystii. Nie brakowało krytyki wobec duchownych przestrzegających wskazań swoich pasterzy, którym na sercu leżało zapewnienie bezpiecznego udziału w tym najważniejszym dla każdego wierzącego spotkaniu z Jezusem. Jakże trafny okazał się program duszpasterski, w którym zgłębiamy Tajemnicę celebrowanej Eucharystii. Powyższe znaki czasu skłaniają nas do stanięcia przed Panem w pokorze i rozważenia, co dla każdego z nas znaczą Jego słowa będące biblijnym mottem obecnego roku duszpasterskiego: „Ojciec mój da wam prawdziwy chleb z nieba (J 6, 32)”.

Dar, a nie własność

Pan Jezus w swojej mowie eucharystycznej, przytoczonej u św. Jana, zwraca uwagę na Tego, który daje **prawdziwy chleb z nieba**. W Starym Testamencie Bóg karmił naród wybrany manną. Jednak „manna była figurą chleba duchowego, mianowicie Pana naszego, Jezusa Chrystusa” (św. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do Ewangelii Jana*, nr 908). To On podczas Ostatniej Wieczerzy nakazał Apostołom, by, sprawując Eucharystię, uobecniali ten „Dar Ojca” na całym świecie. Jezus pozostawił Dar swojego Ciała i Krwi Kościołowi jako wspólnocie. Żaden pojedynczy kapłan, także biskup, nie jest właścicielem

Eucharystii, lecz jedynie tym, który został powołany do sprawowania jej w jedności z Kościołem. U podstaw naszych grzechów wobec Eucharystii jest niezrozumienie tego, że to „Dar Ojca”. Potrzebujemy powrotu do Wieczernika i kontemplowania Jezusa, który przez obmycie nóg Apostołom daje lekcję kapłaństwa. Jezus, jak napisał papież Benedykt XVI, „całokształt swego najwyższego kapłaństwa wyraził symbolicznie w geście umycia nóg. W tym geście miłości aż do końca myje On nasze brudne nogi, pokorą swej służby oczyszcza nas z choroby, jaką jest nasza pycha” (R. Sarah, Benedykt XVI, *Z głębi naszych serc*, Warszawa 2020, s. 54). Niejednokrotnie chcąc postawić siebie w centrum Mszy św., ulegamy grzechowi pychy, który zakrywa piękno Eucharystii. Gdy kapłan uważa siebie za właściciela Świętej Wieczerzy, oddala wiernych od Tajemnicy Wieczernika. Pokora Syna Bożego, który obmywa Uczniom nogi, jest drogą kapłańskiej posługi: działań duszpasterskich, a nade wszystko sprawowania Mszy św. „Dlatego konieczne jest, by kapłani mieli świadomość, że cała ich posługa nigdy nie powinna wysuwać na pierwszy plan ich samych lub ich opinii, ale Chrystusa. Każda próba stawiania siebie w centrum celebracji liturgicznej sprzeciwia się tożsamości kapłańskiej” (Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, nr 23).

Wydaje się, że w naszej polskiej rzeczywistości możliwość swobodnego celebrowania Wieczerzy Pańskiej dla ludu Bożego i uczestnictwa w niej traktujemy jako oczywistość. Pandemia postawiła nas w sytuacji, z jaką wcześniej nie mieliśmy do czynienia. Ten przywilej został nam ograniczony. Zrodziło to dwie postawy: pierwsza to bunt wobec zastanej rzeczywistości, w którym nierzadko brakowało pokory nam i naszym wiernym. Jak prawdziwa okazuje się tu myśl wyrażona przez kard. Roberta Saraha, który w kontekście celibatu pisał o przywłaszczaniu sobie Eucharystii: „Obecność eucharystyczną przyjmuje się z zachwytem i radością jako niezасłużony dar. Wierny, który domaga się jej jako czegoś należnego, udowadnia, że nie potrafi jej zrozumieć” (*Z głębi naszych serc*, s. 73). Druga postawa to tęsknota wiernych za Eucharystią. Mogliśmy usłyszeć wiele dobrych słów od naszych wiernych, wyrażających wdzięczność za kapłańskie powołanie i służbę zwłaszcza w sakramentach Eucharystii i pokuty. One budowały nas i jednocześnie wprowadzały w zakłopotanie. Rodziło to w nas znane pytania z rachunku sumienia: Czy należycie potraficie docenić dar Eucharystii? W jaki sposób przygotowuję się do celebra-

cji tego ważnego wydarzenia? Ile czasu spędzam na dziękczynieniu i adoracji Najświętszego Sakramentu?

Hasło trwającego roku duszpasterskiego „Zgromadzeni na Świętej Wieczerzy” przypomina nam, że wciąż musimy zgłębiać dar zgromadzenia liturgicznego, czerpiącego „swoją jedność z Ducha Świętego, który gromadzi dzieci Boże w jednym Ciele Chrystusa” (KKK, nr 1097). W poprzednim cyklu rozważań duszpasterskich zgłębialiśmy temat Ducha Świętego oraz Jego działania w dziejach zbawienia i Kościoła. Teraz chcemy Go prosić, by wspierał nas w posługiwaniu na Świętej Wieczerzy, abyśmy nigdy nie zaprzepaścili daru jedności, którego jest dawcą. To Duch Święty umacnia miłość do obecności Boga w Eucharystii. Jako szafarze tej Tajemnicy jesteśmy wezwani do wierności i posłuszeństwa w Jego mocy.

Ars celebrandi

Rzeczywistość, w jakiej przychodzi nam realizować powołanie do życia kapłańskiego, stawia przed nami wiele nowych i często niełatwych wyzwań. Wielu z nas ciągle staje przed pytaniem o to, w jaki sposób zaprosić ludzi do Kościoła. W jaki sposób ukazać im piękno Chrystusa? Tego typu rozterki niejednokrotnie stanowią swoistą pułapkę duchową i sprawiają, że nawet jeśli mamy dobre i szlachetne intencje, zaczynamy iść drogą obcą temu, co ewangeliczne i eklesjalne. W konsekwencji prowadzi nas to do prób uatrakcyjniania i zeświecczania liturgicznych celebracji. Zapominamy, że w tym wszystkim, co czynimy, nie chodzi tylko o człowieka, ale o Boga samego. Wspomniał o tym kard. Sarah: „To Bóg, a nie człowiek stanowi centrum liturgii. Przychodzimy na nią, by oddać Mu cześć. Liturgia nie jest ani o tobie, ani o mnie. Nie celebруем w niej naszej własnej tożsamości lub osiągnięć czy wspierania własnej kultury i lokalnych religijnych zwyczajów. Liturgia jest najpierw i przede wszystkim o Bogu i o tym, co On dla nas uczynił” (*Nie możemy być zadowoleni ze sposobu wdrożenia Konstytucji o liturgii świętej*. Wystąpienie podczas Konferencji *Sacra liturgia* w Londynie, 5 lipca 2016 r.). Zatem centrum liturgii stanowi Bóg, który, ukazując nam swe zbawcze dzieło, uświęca nas na drodze naszej codzienności. Eucharystia wychodzi naprzeciw naszej ludzkiej potrzebie, by „zobaczyć Go i dotknąć, aby móc Go rozpoznać [...]. Sakramenty,

a zwłaszcza celebracja eucharystyczna, są znakami Bożej miłości, uprzywilejowanymi drogami, aby z Nim się spotkać” (Franciszek, *Msza św. nie jest spektaklem!*, 8 listopada 2017 r.).

Na tej prawdzie opiera się świadomość Kościoła, która każe nam myśleć o tym, co wewnętrzne, nie zaniedbując tego, co zewnętrzne. W liturgii pierwszą refleksją ma być pytanie o to, „co” czy też „Kogo” celebrowamy, a dopiero potem o to, „jak” celebrowamy. W sztuce celebrowania liturgii nie chodzi tylko o harmonijne połączenie ze sobą różnych czynności, ale przede wszystkim o naszą wewnętrzną komunię z Chrystusem. Mówiąc inaczej, chodzi o podporządkowanie się Chrystusowi, Najwyższemu Kapłanowi. Kapłan celebrujący liturgię powinien rozwijać w sobie głęboką świadomość, że występuje *in persona Christi*. A zatem celebrowanie liturgii ma najpierw wymiar wewnętrzny, w którym kapłan jest także słuchaczem słowa Bożego i składającym siebie w ofierze. Tego typu świadomość rodzi w nas postawę posłuszeństwa i utożsamiania się z Chrystusem, a w konsekwencji jawi się jako pełne pochłonięcie sprawowaniem świętych Tajemnic w liturgii. Nasze posługiwanie ma być czytelnym znakiem wewnętrznego, osobistego zjednoczenia z Chrystusem. Do spotkania z Chrystusem w liturgii i poprzez liturgię można dojść tylko na płaszczyźnie wiary. To ona rodzi w nas świadomość oraz wewnętrzne przekonanie, że w naszym kapłańskim życiu nie ma nic większego i ważniejszego od sprawowania Eucharystii.

To zjednoczenie staje się w nas źródłem realizacji tego, co w dniu naszych święceń przyrzekaliśmy w sposób uroczysty. Wkładając nasze dłonie w dłonie biskupa, każdy z nas przyrzekał posłuszeństwo. Nie możemy go jednak rozumieć tylko w wymiarze administracyjnym, ale przede wszystkim należy na nie patrzeć w wymiarze duchowym. Moje posługiwanie w liturgii ma być wyrazem wewnętrznej postawy posłuszeństwa wobec tego, czego Kościół naucza i co celebrowa w znakach liturgicznych. Liturgia nie jest moją własnością. Jestem jej służką, tak jak Chrystus, który żyje świadomością służebności wobec dzieła Ojca. W konsekwencji moje posługiwanie jest posługiwaniem Chrystusa, który żyje w Kościele. Warto odwołać się w tym miejscu do św. Jana Pawła II, który w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* pisze: „Czuję się zatem w obowiązku skierować gorący apel, ażeby podczas sprawowania Ofiary eucharystycznej normy liturgiczne były zachowywane z wielką wiernością. Są one konkretnym wyrazem auten-

tycznej eklezjalności Eucharystii; takie jest ich najgłębsze znaczenie. Liturgia nie jest nigdy prywatną własnością kogokolwiek, ani celebransa, ani wspólnoty, w której jest sprawowana tajemnica. [...] Również w naszych czasach posłuszeństwo normom liturgicznym powinno być na nowo odkryte i docenione jako odbicie i świadectwo Kościoła jednego i powszechnego, uobecnionego w każdej celebracji Eucharystii. Kapłan, który wiernie sprawuje Mszę św. według norm liturgicznych, oraz wspólnota, która się do nich dostosowuje, ukazują w sposób dyskretny, lecz wymowny swą miłość do Kościoła. [...] Nikomu nie można zezwolić na niedoceniającie powierzonej nam tajemnicy: jest ona zbyt wielka, ażeby ktoś mógł pozwolić sobie na traktowanie jej wedle własnej oceny” (nr 52).

Sztuka celebracji nie polega na wykonywaniu tego, co mi się podoba, czy też tego, co wydaje się atrakcyjne. Ona nie jest naśladowaniem tego, co świeckie, ale jest wprowadzaniem w rzeczywistość prawdziwego *sacrum*. Należy zatem unikać tego wszystkiego, co nie jest zgodne z duchem liturgii. Ona nie jest bowiem spektaklem, w którym głównym aktorem jest kapłan, ale jest wydarzeniem zbawczym. Podczas celebracji liturgii zawsze ma być zachowany priorytet Boga, co od kapłana domaga się wiernego przestrzegania prawodawstwa liturgicznego.

Należy także podkreślić, że tak pojęta *ars celebrandi* nie koncentruje się tylko na osobie przewodniczącego liturgii. Istotą jej pozostaje także włączenie w nią ludu Bożego i doprowadzenie go do zjednoczenia z Chrystusem. W obecnym czasie jeszcze bardziej rozpoznajemy potrzebę odnowienia świadomości, że my jako kapłani nie celebруем liturgii „dla” ludu, ale wraz „z” ludem. Lud nam powierzony chce widzieć w naszym posługiwaniu odbicie Chrystusa i ma do tego prawo. To wszystko dokonuje się w głębokiej świadomości bycia we wspólnocie, w zgromadzeniu.

Eucharystia w formacji permanentnej i budzeniu powołań

Konstytucja o liturgii Soboru Watykańskiego II naucza, że liturgia, szczególnie Eucharystia, stanowi szczyt i źródło życia Kościoła (por. KL, nr 10). Słowa te bardzo często rozważamy w odniesieniu do całego ludu Bożego. Warto jednak spojrzeć na nie od strony nasze-

go życia kapłańskiego. To właśnie w tym kontekście nabierają one szczególnej wartości. Jako kapłani jesteśmy powołani do celebrowania Najświętszej Ofiary, a celebrować ją, znaczy nie tylko wykonywać czynności liturgiczne, lecz również naśladować w życiu to, co czynił Chrystus. Celebrowanie Eucharystii przypomina istotę naszego posługiwania i jest sercem naszej kapłańskiej tożsamości. To właśnie podczas składania na ołtarzu Ofiary Chrystusa kapłan, wypowiadając słowa „To jest Ciało moje...” i „To jest kielich Krwi mojej za was wydanej...”, czyni słowa Pana słowami własnymi. Czyniąc to, uświadamiamy sobie najgłębszy sens naszego posługiwania, które zawiera się w słowach Chrystusa: „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladowuje!” (Łk 9, 23). Dlatego też w Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów czytamy jakże głębokie i prawdziwe zdanie: „Kapłan powinien swoim stylem życia głosić oblubieńczą wartość krzyża” (nr 67). Eucharystia jest dla nas wszystkich szkołą tej głębokiej miłości, jaką Chrystus objawił nam na krzyżu, wypełniając wolę Ojca. Dlatego kapłan, składając ofiarę Chrystusa, staje się, podobnie jak On, kapłanem i ofiarą – *sacerdos et hostia*.

Każda Msza św., którą sprawujemy, jest szkołą życia kapłańskiego i przez swą sakramentalną moc czyni nas podobnymi do Chrystusa. „W Eucharystii kapłan uczy się dawać siebie codziennie, nie tylko w chwilach wielkich trudności, ale także w małych codziennych przeciwnościach” (Dyrektorium o życiu i posłudze prezbiterów, nr 65). W tym właśnie znaczeniu nasze kapłańskie serce najpełniej kształtuje się w codziennym przygotowaniu i przeżywaniu Eucharystii. Stając do jej sprawowania, uświadamiamy sobie, że całe nasze posługiwanie zanurzone jest w tajemnicy krzyża. To właśnie poprzez to doświadczenie Eucharystia nie jest tylko punktowym, zamkniętym w ramach czasowych wydarzeniem, ale staje się doświadczeniem każdej sekundy naszego kapłańskiego życia.

Tak jak Eucharystia buduje i podtrzymuje w nas tożsamość kapłańską, tak też jest ona miejscem budzenia się wielu szlachetnych pragnień ludzi młodych. Każde powołanie bardziej lub mniej dojrzewa w Eucharystii. Jej znaczenie w procesie budzenia i podtrzymywania powołań jest niepodważalne. Wielu młodych ludzi odnalazło swe powołanie właśnie w doświadczeniu liturgicznym. Wystarczy dziś wspomnieć rzeszę prezbiterów, których pragnie-

nie kapłaństwa zrodziło się w Ruchu Światło-Życie i dziele Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. To poprzez nieustanną dbałość o liturgię, o jej piękno i szlachetność wielu z nas wchodziło na drogę kapłańskiego życia. Dziś także widać to w pewnej fascynacji liturgią sprawowaną w formie nadzwyczajnej. Niezaprzeczalny pozostaje fakt, że wielu młodych ludzi pociąga dziś taka dbałość o piękno celebracji eucharystycznej. Poszukują oni Chrystusa i pragną Go odkrywać w Kościele. To pragnienie musi być na nowo odczytane. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że młodzi potrzebują głębi życia duchowego i formacji zakorzenionej w liturgii. Ta wrażliwość musi być przez nas zauważona i rozwijana. Trzeba dziś na nowo odkryć wagę duszpasterstwa służby liturgicznej, które jest miejscem odkrywania piękna życia z Chrystusem, jak również miejscem dojrzewania do odkrywania i realizacji powołania. Wielu młodych ludzi odczytuje Boże zaproszenie do życia w Kościele właśnie w liturgii. Trzeba im pomóc w dojrzewaniu do pełni powołania. To dojrzewanie nie może się jednak ograniczać tylko do nauki posługiwania, ale musi mieć charakter integralny, czyli ogarniać całe życie młodego człowieka.

Eucharystia to życie Kościoła. W niej rodzi się, dojrzewa i weryfikuje nasze kapłańskie życie. To ona sprawia, że nasze posługiwanie ma sens. Dlatego dbałość o to, co jej dotyczy, dbałość także o jej przygotowanie powinna być dla nas nadrzędnym zadaniem dnia.

Powrót do Eucharystii

Ogromnym zadaniem, jakie staje dzisiaj przed nami, jest „powrót do Eucharystii”. Rozumiemy to zadanie bardzo konkretnie jako powrót wiernych do praktyki udziału we Mszy św. Istnieje jednak jeszcze głębszy sens owego powrotu. Potrzebujemy na nowo odkryć jej żywotne treści i łaski, aby nimi żyć i aby przekazać je ludowi Bożemu. Mamy ku temu stosowny czas. Tak mówi nam o tym List Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów: „Świadomi faktu, że Bóg nigdy nie opuszcza ludzkości, którą stworzył, i że nawet najcięższe próby mogą przynosić owoce łaski, przyjęliśmy oddalenie od ołtarza Pańskiego jako czas postu eucharystycznego, służący z pożytkiem temu, byśmy na nowo odkryli żywotne znaczenie, piękno i niezmierną wartość Eucharystii. Kiedy to tylko możliwe, trzeba jed-

nak powrócić do Eucharystii z oczyszczonym sercem, z odnowionym zadziwieniem, z mocniejszym pragnieniem, by spotkać Pana, trwać przy Nim i przyjąć Go, aby zanieść Go braciom, dając świadectwo życia wypełnionego wiarą, miłością i nadzieją. [...] Fizyczny kontakt z Panem jest żywotny, niezbędny, niezastąpiony. Kiedy już określono i podjęto konkretne środki ograniczające do minimum możliwość zakażenia wirusem, niech wszyscy koniecznie zajmą z powrotem swoje miejsce w zgromadzeniu braci, niech odkryją na nowo niezastąpioną wartość i piękno celebracji, niech zaproszą i przyciągną zaraźliwym entuzjazmem braci i siostry, którzy są zniechęceni, wystraszeni, na zbyt długo nieobecni czy pogubieni” (*Powróćmy z radością do Eucharystii!*, 15 sierpnia 2020 r.).

Na zakończenie naszego listu chcemy podziękować za Wasze zaangażowanie w troskę o to, by w czasie pandemii nasi wierni mogli korzystać z najcenniejszego Daru, jakim jest Eucharystia. Doceniamy Wasz wkład w tworzeniu nowych form duszpasterskich związanych z prowadzeniem rekolekcji, katechizacją i formacją w ruchach religijnych. W Wielki Czwartek razem stajemy w Wieczerniku, by kontemplować pokornego Syna Bożego, który, obmywając uczniom nogi, daje wzór kapłańskiej służby. Niech Maryja, Niewiasta Eucharystii, nauczy nas, jak przez posługę ołtarza i życie wskazywać zawsze Jezusa, a jej oblubieniec, św. Józef, patron trwającego roku, będzie nam wzorem cichego posługiwania w miłości. Polecamy Was ich wstawienictwu oraz opiece i błogosławimy Wam z całego serca.

*Podpisali: Pasterze Kościoła w Polsce
zgromadzeni na 388. Zebraniu Plenarnym KEP
w Warszawie, w dniu 11 marca 2021 r.*

*Za zgodność:
† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP*

4

LIST PASTERSKI
Episkopatu Polski
w setną rocznicę poświęcenia
narodu polskiego
Najświętszemu Sercu Pana Jezusa

Budujmy cywilizację miłości!

Drogie Siostry i Bracia!

Za kilka dni, 11 czerwca, w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, biskupi zebrani na plenarnym zebraniu Konferencji Episkopatu uroczą się ponowią akt poświęcenia Polski Sercu Jezusa. W tym samym dniu zostanie on odnowiony we wszystkich polskich parafiach, które przygotowywały się do tego wydarzenia przez ostatnie miesiące. Chodzi o to, by w tym duchowym wydarzeniu mogła uczestniczyć cała wspólnota Kościoła i „aby wszyscy ludzie, pociągnięci do otwartego Serca Zbawiciela, z radością czerpali ze źródeł zbawienia”.

Symbolem nieskończonej i niepojętej miłości Boga jest przebite włócznią i otwarte Serce wiszącego na krzyżu Zbawiciela. Wobec takiej Miłości nie można przejść obojętnie, trzeba na nią odpowiedzieć. Kult Serca Jezusa wyraża się w pragnieniu, by nasze serca zranione grzechem, ale obmyte i uzdrowione Chrystusową Krwią były w rytmie Najświętszego Serca Zbawiciela, będącego „gorejącym ogniskiem miłości”. On najpełniej objawił światu miłość, bo nie jest bezwzględny Sędzią, ale kochającym Ojcem.

Poświęcając się Sercu Jezusowemu, człowiek pozwala do końca przeniknąć się miłością Bożą, na tę miłość odpowiedzieć i nieść ją otaczającemu światu. Dlatego oddanie się Sercu Jezusowemu ma istotny wymiar społeczny i wyraża się w tym, co św. Paweł VI i św. Jan Paweł II nazywali budowaniem cywilizacji miłości.

Kult Serca Jezusa prowadzi nas również do zadośćuczynienia i wynagradzania za popełnione grzechy, które zawsze są ranami zadanymi

Miłości. Oddawanie czci Najświętszemu Sercu Pana Jezusa związane jest z kultem Miłosierdzia Bożego, na które tak wrażliwy jest współczesny człowiek. Świadczy o tym duchowe doświadczenie św. Siostry Faustyny Kowalskiej, uformowanej również przez nabożeństwo do Serca Jezusa, tak bardzo żywe w latach jej służby w Kościele.

Historia kultu

Kult Najświętszego Serca Pana Jezusa ma dawne korzenie, rozpowszechnił się na skutek objawień św. Małgorzaty Marii Alacoque, francuskiej zakonnicy z XVII wieku, podczas których Jezus prosił, aby pierwszy piątek po oktawie Bożego Ciała był świętem poświęconym czci Jego Serca. Liturgiczne święto Boskiego Serca Pana Jezusa ustanowił papież Klemens XIII w 1765 r. jako przywilej dla ówczesnego Królestwa Polskiego oraz Konfraterni Najświętszego Serca Jezusa w Rzymie. Przyczynili się do tego nasi biskupi, wystosowując memoriał do papieża, gdyż na ziemiach polskich kult ten rozwijał się już wcześniej. Na cały Kościół święto to rozszerzył Pius IX w 1856 r., a Leon XIII w 1899 r. dokonał aktu poświęcenia całego rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Pana Jezusa.

Dokładnie sto lat temu, 3 czerwca 1921 r., po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, biskupi dokonali aktu poświęcenia Ojczyzny Najświętszemu Sercu Jezusa. Nastąpiło to równocześnie z konsekracją świątyni Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie. Rok wcześniej, 27 lipca 1920 r., w obliczu nawałnicy bolszewickiej zagrażającej Polsce i całej Europie, biskupi zawierzyli nasz naród Bożemu Sercu na Jasnej Górze. W 1932 r. w Poznaniu odsłonięto pomnik „*Sacratissimo Cordi – Polonia Restituta*”, który został zburzony w 1940 r. i dotąd nie odbudowany.

Po wojnie, w 1948 r., w obliczu nasilających się represji z inicjatywy Prymasa kard. Augusta Hlonda biskupi zachęcili wiernych do osobistego poświęcenia się Najświętszemu Sercu Jezusowemu, a trzy lata później, 28 października 1951 r., Prymas Tysiąclecia, kard. Stefan Wyszyński, na Jasnej Górze – w obecności niemal miliona wiernych – odnowił akt zawierzenia Polski Sercu Jezusa. Został on ponowiony w 1975 r. Po raz kolejny akt ten został proklamowany w wolnej Polsce 1 lipca 2011 r. w krakowskiej bazylice Najświętszego Serca Pana Jezusa.

O odnowę na polskiej ziemi

Za kilka dni ponowimy akt poświęcenia Najświętszemu Sercu Jezusa, dlatego że osobiście i zbiorowo pragniemy oddać się w opiekę Bogu, który jest Miłością. W szkole Jezusa, który powiedział o sobie, że jest „cichy i pokornego serca” (Mt 11, 29), pragniemy się uczyć, jak stawiać czoło nowym wyzwaniom, jak podejmować odpowiedzialność za siebie i innych, jak kochać i służyć.

W nawiązaniu do setnej rocznicy poświęcenia narodu polskiego Najświętszemu Sercu Pana Jezusa ponawiamy ten akt w duchu dziękczynienia za dar obecnej od ponad 30 lat wolności, dziękując też za to, że Polska stała się znów pełnoprawnym członkiem wspólnoty europejskich narodów (Unii Europejskiej), co otworzyło nowy etap jej historii.

Mamy przy tym świadomość, że z tej wolności nie zawsze potrafimy właściwie korzystać. Smutkiem napawa fakt, że życie społeczne i polityczne w Polsce naznaczone jest niekończącymi się napięciami, konfliktami, nienawiścią i wrogością, w której trudno się dopatrzeć troski o dobro wspólne. Zagrożona wręcz wydaje się jedność naszej wspólnoty narodowej, dzięki której przetrwaliśmy przez stulecia.

W tej sytuacji, jako naród, społeczeństwo i każdy z nas, dokonajmy rachunku sumienia i prośmy Boga o łaskę nawrócenia. W perspektywie zawierzenia Sercu Jezusa, módlmy się o dar miłości, abyśmy w każdym człowieku – także innym czy myślącym inaczej – potrafili dostrzec brata. Rozmawiajmy językiem miłości, przebaczajmy tym, którzy nas skrzywdzili, nie chowajmy w sercu urazy, pierwsi wyciągając rękę do zgody. Budujmy mosty ponad podziałami, a spory rozwiązujmy w duchu dialogu i pojednania. Nie zapominajmy, że dialog należy do samej istoty chrześcijaństwa. Dajmy dziś temu świadectwo!

Polska rodzina znalazła się w kryzysie, co trzecie małżeństwo się rozpada. W obliczu tych bolesnych faktów prośmy o odnowienie łask sakramentalnych i umocnienie więzi rodzinnych – o przebaczenie i wyrzeczenie się egoizmu rodzącego przemoc. Nie zapominajmy też o potrzebie międzypokoleniowego przekazu wiary, który dziś wydaje się być szczególnie zagrożony.

Jako wspólnota Kościoła zdajemy niełatwy egzamin wiarygodności tak mocno zachwianej wskutek grzechów i ran zadanych braciom i siostram przez niektórych duchownych. Jesteśmy świadomi, że

grzech wykorzystywania seksualnego – jak ostrzegął papież Benedykt XVI – może skutecznie przyćmić blask Ewangelii. W Kościele niezbędny jest proces oczyszczenia, prośby o przebaczenie ze strony skrzywdzonych i otoczenia ich szczególną troską.

Czyńmy świat bardziej ludzkim! W społeczeństwie, które podlega atomizacji wzmocnionej izolacją na skutek pandemii, bolesnej samotności doświadczają starsi, chorzy i niepełnosprawni. Ponadto kryzys ekonomiczny sprawia, że ludzie biedni stają się jeszcze bardziej ubożsi. Otwórzmy się na nich, nie zapominając, że najślabi są „sercem Kościoła”, oni winni być również w centrum zainteresowania każdej ludzkiej społeczności. Znakiem cywilizacji miłości jest też otwartość na ludzkie życie, gdyż każdy człowiek, a szczególnie ten bezbranny i nienarodzony, ma prawo do życia.

Budujmy postawę braterstwa, o co usilnie apeluje papież Franciszek. Czyńmy to zarówno na gruncie polskim, jak i międzynarodowym, w duchu przebaczenia i pojednania, czemu Polska dała już dobitne świadectwo w XX stuleciu, inicjując pojednanie z sąsiednimi narodami.

Zdajemy sobie sprawę, że nie ma innej drogi odnowy, jak nawrócenie, czyli zwrócenie się do Odkupiciela i Jego zranionego Serca, „przez które stało się nam zbawienie”. Pokornie prosimy Jezusa o przebaczenie i łaskę powrotu do Niego i Jego Ewangelii. Z ufnością powierzamy Mu Kościół i Ojczyznę, nas samych i wszystko, co nas stanowi.

Wpatrzeni w Serce Jezusowe, z serca Wam błogosławimy.

*Podpisali: Pasterze Kościoła katolickiego w Polsce,
zebrani na 388. Zebraniu Plenarnym
Konferencji Episkopatu Polski
Warszawa, dnia 11 marca 2021 roku*

List należy odczytać w niedzielę, 6 czerwca 2021 r.

*Za zgodność:
† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP*

5

KOMUNIKAT

Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski po spotkaniu na Jasnej Górze 3 maja 2021 r.

---

3 maja 2021 r., w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, na Jasnej Górze zebrała się Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski. Spotkanie było poświęcone aktualnym kwestiom duszpasterskim Kościoła w naszym kraju w dobie trwającej pandemii koronawirusa.

1. Spotkanie Rady Stałej poprzedziła uroczysta Eucharystia na szczycie Jasnej Góry, koncelebrowana przez biskupów i kapłanów pod przewodnictwem abpa Stanisława Gądeckiego, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, który wygłosił homilię. W czasie Mszy modlono się, za wstawiennictwem Maryi, m.in. o pokój społeczny w naszej Ojczyźnie, o ustanie pandemii koronawirusa, za pielgrzymujących do Matki Bożej Częstochowskiej oraz we wszystkich intencjach powierzanych Królowej Polski przez Rodaków.

2. Biskupi wyrazili wdzięczność papieżowi Franciszkowi za ogłoszenie daty beatyfikacji Prymasa Tysiąclecia, kard. Stefana Wyszyńskiego. Zaapelowali, by przygotowania do tej uroczystości, która będzie miała miejsce 12 września, objęły cały kraj i stały się okazją do przypomnienia i pogłębienia nauczania tego wielkiego Polaka. Wskazali, że jego postać, tak mocno wpisana w niezwykle trudne czasy naszej Ojczyzny, może być dzisiaj inspiracją dla tych, którzy pragną pojednania społecznego i dobra powszechnego, a także poszanowania prawa ludzi wierzących do nieskrępowanego praktykowania i publicznego wyznawania wiary w naszym kraju.

3. Rada Stała analizowała również sytuację duszpasterską Kościoła wynikającą z poważnych ograniczeń związanych z pandemią i wynikających stąd wyzwań duszpasterskich. Pandemia ukazała granice ludzkiej autonomii i wyzwania stojące przed działalnością pastoralną. Duszpasterze zauważają osłabienie aktywności religijnej wiernych. Są też problemy, jak np. w wielu miejscach wciąż utrudniony dostęp kapłanów do ludzi chorych czy czasem niemożliwa działalność niektórych grup i ruchów. Papież Franciszek uświadamia nam

jednak, że czas po pandemii nie będzie polegał tylko na uruchomieniu starych działań, ale także konieczności podjęcia nowego rodzaju działań. Potrzebna jest zatem bardzo dokładna analiza aktualnej sytuacji i dostrzeżenie już dzisiaj możliwych konsekwencji pandemii w polskich diecezjach. Troską pasterzy będzie zatem przygotowanie Kościoła do czasu po pandemii. Szeroka refleksja na ten temat zostanie podjęta podczas kolejnego Zebrania Plenarnego.

4. Biskupi podjęli także temat języka używanego w debacie publicznej i życiu społecznym. Papież Franciszek w swoim nauczaniu wielokrotnie wskazywał na wagę tzw. języka inkluzywnego, szczególnie w obliczu narastających podziałów, agresji werbalnej, języka nienawiści i działań wykluczających. Biskupi dostrzegając, że zjawiska te stały się częścią życia społecznego w Polsce, zachęcają Radę Społeczną KEP do przygotowania dokumentu, w którym podkreślona zostanie konieczność podjęcia działań sprzyjających budowaniu wzajemnego zrozumienia, łagodzeniu konfliktów oraz niwelowaniu istniejących podziałów.

5. Biskupi podjęli również kwestię wystąpień duchowych w mediach, a zwłaszcza pewnych publicznych wypowiedzi nie zawsze w pełni zgodnych z nauką Kościoła. Rada Stała zaproponowała m.in. rewizję i aktualizację obowiązujących „Norm Konferencji Episkopatu Polski dotyczących występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych”. Od czasu ich uchwalenia w 2004 r. w przestrzeni medialnej zaszły bardzo duże zmiany, dotyczące głównie mediów internetowych i platform społecznościowych, mających ogromny wpływ na społeczeństwo, zwłaszcza na ludzi młodych. Rada Stała powołała zespół ekspertów, którego zadaniem będzie przygotowanie uaktualnionej wersji wspomnianych norm.

Członkowie Rady Stałej ogarniają troską i modlitwą wszystkich Rodaków w kraju i za granicą i udzielają im z duchowej stolicy Polski pasterskiego błogosławieństwa.

Jasna Góra, 3 maja 2021 r.

Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski

Za zgodność:

*† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP*

6

TEKSTY

potwierdzone przez Kongregację (2020).
Święto Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła

Kalendarz

MAJ – poniedziałek po Niedzieli Zesłania Ducha Świętego
Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła – święto

Formularz mszalny

Poniedziałek po Niedzieli Zesłania Ducha Świętego
Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła – święto
Msza o Najświętszej Maryi Pannie Matce Kościoła (MR s. 73'–74'
lub ZMNMP, nr 25; Prefacja nr 57, mszał polski, s. 74*)

Pierwsze czytanie

Rdz 3, 9-15.20: „Matka wszystkich żyjących”.

Albo:

Dz 1, 12-14: „Apostołowie trwali na modlitwie z Maryją, Matką Jezusa”.

Psalm responsoryjny

Ps 87 (86), 1-2.3 i 5.6-7

Refren: Głoszą o Tobie rzeczy pełne chwały.

Śpiew przed Ewangelią

Aklamacja: Alleluja, alleluja, alleluja.

Szczęśliwa Dziewico, która porodziłaś Pana, błogosławiona Matko Kościoła, Ty strzeżesz w nas Ducha Twojego Syna, Jezusa Chrystusa.

Ewangelia

J 19, 25-34: „Oto syn Twój. Oto Matka twoja”.

Liturgia godzin

Poniedziałek po Niedzieli Zesłania Ducha Świętego
Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła – święto

Najświętszej Maryi Pannie przysługuje tytuł Matki Kościoła, ponieważ Ona zrodziła Chrystusa, Głowę Kościoła, i została Matką odkupionych, zanim Jej Syn na krzyżu oddał ducha. Święty Paweł VI uroczyście potwierdził to zawołanie w przemówieniu do ojców Soboru Watykańskiego II, wygłoszonym 21 listopada 1964 r., i postanowił, aby „odtąd cały lud chrześcijański oddawał Matce Bożej pod tym właśnie najmiłszym imieniem jeszcze większą cześć”.

Teksty wspólne o Najświętszej Maryi Pannie, t. III, z wyjątkiem:

Godzina czytań

Hymn

Śpiewaj, Kościele, z radosnym zapałem...

(*NMP Matki Kościoła, Godzina czytań, „Liturgia godzin”, t. III, s. 1208*)

Albo:

Dziewico, Matko i Córo...

(*Wspomnienie NMP w sobotę, drugi hymn Godziny czytań, „Liturgia godzin”, t. III, s. 1433*)

II czytanie

Z przemówienia św. Pawła VI, papieża, na zakończenie III sesji Soboru Watykańskiego II

(*21 listopada 1964: AAS 56 [1964], s. 1015–1016*).

Maryja Matka Kościoła

Rozważając głębokie związki łączące Maryję i Kościół, ku chwale błogosławionej Dziewicy oraz dla naszej pociechy, ogłaszamy Najświętszą Maryję Pannę Matką Kościoła, czyli całego ludu chrześcijańskiego, zarówno wiernych, jak i pasterzy, którzy nazywają Ją swoją Matką najmiłszą. Postanawiamy również, aby odtąd cały lud chrześcijański oddawał Matce Bożej pod tym właśnie najmiłszym imieniem jeszcze większą cześć i do Niej zanosił swe prośby.

Czcigodni Bracia, chodzi tu o tytuł, który nie jest obcy chrześcijańskiej pobożności. W rzeczywistości wierni i Kościół powszechny najchętniej nazywają Maryję najwłaściwszym dla Niej imieniem Matki. Ten tytuł należy bowiem do istoty pobożności maryjnej, ponieważ jest mocno zakorzeniony w tej właśnie godności, jaką Maryja otrzymała, stając się Matką Wcielonego Słowa Bożego.

Jak bowiem Boskie Macierzyństwo jest przyczyną wyjątkowego związku Maryi z Chrystusem oraz Jej obecności w dokonanym przez Chrystusa dziele zbawienia ludzi, podobnie z Jej Boskiego Macierzyństwa przede wszystkim pochodzą te związki, jakie

istnieją między Maryją a Kościołem. Maryja bowiem jest Matką Chrystusa, który – przyjmawszy ludzką naturę w Jej dziewiczym łonie – złączył jednocześnie ze sobą jako z Głową swe Mistyczne Ciało, którym jest Kościół. Dlatego Maryję, Matkę Chrystusa, należy uważać również za Matkę wszystkich wiernych i wszystkich pasterzy, czyli Kościoła.

Z tego powodu również my, chociaż niegodni i słabi, zwracamy ku Niej oczy z ufnością serca i dziecięcą miłością. Ta, która niegdyś dała nam Jezusa, źródło największych łask, nie może nie udzielać Kościołowi swojej macierzyńskiej pomocy, zwłaszcza w czasach, w których Chrystusowa Oblubienica usiłuje spełniać swe zbawcze zadania ze szczególną gorliwością.

Te właśnie ściśle więzi, jakie łączą naszą Matkę w niebie z całą ludzkością, skłaniają Nas do wzmożenia i jeszcze większego utwierdzenia naszej ufności. Chociaż Maryja otrzymała od Boga najobfitsze i najwspanialsze dary, które uczyniły Ją godną Matką Słowa Wcielonego, to jednak jest nam Ona szczególnie bliska. Jest, jak i my, córką Adama, dlatego również i naszą Siostrą, ponieważ posiada wspólną nam wszystkim naturę ludzką. Została Ona wprawdzie zachowana od zmazy pierworodnej ze względu na przyszłe zasługi Chrystusa, ale też sama swą wzorową, doskonałą wiarą pomnożyła otrzymane od Boga dary, i to w takim stopniu, iż zasłużyła sobie na przekazany przez Ewangelię tytuł: „Błogosławiona, która uwierzyła”.

W swym ziemskim życiu stała się Ona doskonałym wzorem ucznia Chrystusowego, była zwierciadłem wszelkich cnót, a swym postępowaniem wyrażała w pełni te błogosławieństwa, jakie obwieścił Jezus Chrystus. To sprawia, że Kościół powszechny, rozwijając bogactwo form swego życia i gorliwego działania, znajduje w Bogarodzicy Dziewicy najwspanialszy przykład doskonałego naśladowania Chrystusa.

Responsorium

Por. Łk 1, 35

W.: Duch Święty zstąpił na Maryję: * Moc Najwyższego okryła Ją ciemniem.

K.: Ponownie Duch Święty napełnił Ją, gdy współcierpiała z Synem jako Matka odkupionych. * Moc Najwyższego.

Modlitwa jak w Jutrzni.

Jutrznia

Hymn

Maryjo, czysta Dziewico...

(*NMP Matki Kościoła, Liturgia godzin, t. III, s. 1209*)

Antyfona do pieśni Zachariasza

Uczniowie trwali jednomyślnie na modlitwie, * razem z Maryją, Matką Jezusa.

Modlitwa

Boże, miłosierny Ojcze, Twój Syn przybity do krzyża ustanowił swoją Rodzicielkę, Najświętszą Maryję Pannę, naszą Matką, † spraw, aby dzięki wstawiennictwu miłującej Matki Twój Kościół wzrastał, radował się świętością swoich dzieci * i pociągał do siebie wszystkie narody. Przez naszego Pana.

Nieszpory

Hymn

1. Panno i Kościoła Matko,
Wiekuiста bramo chwały,
Bądź nam drogą ocalenia
U Ojca i Twego Syna.
2. Pełna chwały Matko Boga,
Twój Syn z Ojcem równy w Bóstwie,
Uproś więc u Niego łaskę,
Tym, co Ciebie noszą w sercu.
3. Gwiazdo morza, Boże światło,
Różdżko święta, Matko Króla,
Proś, niech Ojciec z Twoim Synem,
Poślą do nas swego Ducha.
4. Panno święta i łaskawa,
Panno słodka, o Maryjo,
Zanieś nasze prośby Bogu,
Który z Ciebie się narodził.
5. Błagaj Jednorodzonego,
Za nas ukrzyżowanego,
Biczem, cierniem męczonogo,
Gorzka żółcią pojonego.

6. Matko Króla najwyższego,
Bramo jasna wzniosłych niebios,
Pochyl się nad naszą nędzą,
Wzdychaniami, łzami pełną.

7. Chwała Ojcu i Duchowi,
Twemu chwała też Synowi,
Który w Tobie Kościołowi
dał błogosławioną Matkę. Amen.

Albo:

Hymn

Witaj, Gwiazdo morza

(*Teksty wspólne o NMP, II Nieszpory, Liturgia godzin, t. III, s. 1425–1426*)

Antyfona do Pieśni Maryi

Rzekł Pan do swojej Matki: * Niewiasto, oto syn Twój; / a do ucznia:
Oto Matka twoja.

Modlitwa jak w Jutrzni.

Martyrologium Romanum

11. *Poniedziałek po Niedzieli Zesłania Ducha Świętego*
Święto (uroczystość) Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła,
którą Chrystus powierzył swoim uczniom, aby trwając na modlitwie
do Ducha Świętego, wspólnie głosili Ewangelię.

7

LIST

**Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski
do Mateusza Morawieckiego, Prezesa Rady Ministrów
w sprawie złagodzenia obostrzeń sanitarnych**

(Warszawa, 7 czerwca 2021 r.)

Wielce Szanowny Panie Premierze

W kontekście istotnego zmniejszania obostrzeń sanitarnych w większości obszarów życia społecznego i gospodarczego chciałbym wyrazić mój smutek z powodu utrzymywania dotychczasowych limitów wiernych w kościołach z czasu, gdy dzienna liczba zachorowań w Polsce oscylowała wokół 30 tys.

Od początku pandemii – mając na uwadze zdrowie i życie Polaków – Kościół ze zrozumieniem podchodził do nakładanych ograniczeń sanitarnych, udzielając wiernym dyspens oraz zachęcając do przestrzegania wszystkich zaleceń sanitarnych. We wcześniejszych listach do Pana Premiera przypominałem, że możliwość wyznawania i praktykowania wiary jest niezbywalnym prawem człowieka i wpływa na jego kondycję – sferę duchową, psychiczną i fizyczną, stąd restrykcje w tak ważnej sferze życia społecznego powinny być ograniczone do koniecznego minimum.

Dzisiaj, wobec diametralnie innej i zdecydowanie lepszej sytuacji epidemicznej, wyrażam mój stanowczy sprzeciw wobec dalszego – tak drastycznego – ograniczania prawa wiernych do publicznego wyznawania i praktykowania wiary.

Utrzymywanie tak dużych ograniczeń może być postrzegane nie tylko jako rodzaj dyskryminacji, ale ograniczanie wolności religijnej. Nieprzypadkowo prawo to jest zawarte we wszystkich podstawowych, międzynarodowych dokumentach z zakresu praw człowieka, jak również w Konstytucji Rzeczypospolitej (art. 53) oraz w umowie międzynarodowej, jaką jest Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (art. 5 i 8). Nie jest ono tylko jednym z wielu ludzkich praw. Jest poniekąd ich osią. „Cywilne i społeczne prawo

wolności religijnej – pisze św. Jan Paweł II – dotycząc najgłębszej sfery duszy, staje się niejako punktem odniesienia i probierzem innych podstawowych praw” (Jan Paweł II, *Christifideles laici*, nr 39). „Urzczywistnianie tego prawa jest jednym z podstawowych sprawdzianów prawdziwego postępu człowieka w każdym ustroju, społeczeństwie, systemie czy środowisku” (Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, nr 17).

W Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności czytamy: „Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób” (art. 9 ust 2). Formuła ta jest powtórzona niemal dosłownie w art. 53 ust. 5 Konstytucji RP. Słowo „konieczne” oznacza, że ograniczenia muszą być absolutnie niezbędne dla ochrony wymienionych wartości, a zatem cele te nie mogą zostać osiągnięte za sprawą użycia innych dostępnych środków czy też ograniczenia innych praw. Z uwagi na charakter prawa do wolności religijnej, wszelkie ograniczenia w korzystaniu z niej powinny być racjonalne i minimalne; muszą także być wprowadzane w ostatniej, a zdejmowane w pierwszej kolejności (por. A.A. Jamal, *The impact of definitional issues on the right of freedom of religion and belief*, w: *Routledge Handbook of Law and Religion*, Routledge, S. Ferrari (ed.), London and New York, 2017, s. 102). Zapewnianie faktycznej możliwości korzystania z niej jest zatem warunkiem *sine qua non* demokratycznego państwa prawnego. Warto również mieć na względzie, iż art. 53 ust. 5 Konstytucji RP wyraźnie stanowi, iż wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy, co również wskazuje na doniosłe znaczenie tej wolności.

Ponadto, przepisy aktualnego Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii prowadzą do sytuacji dość paradoksalnych. Przykładowo, w wydarzeniach okolicznościowych, takich jak przyjęcia pierwszokomunijne czy wesela, dopuszcza się uczestnictwo 150 osób (nie licząc osób zaszczepionych). Te same osoby nie mogą jednak uczestniczyć w poprzedzającej je ceremonii liturgicznej w kościołach, gdyż w zdecydowanej większości ich powierzchnia jest mniejsza, niż wymagane w tym przypadku 2000 m².

Takie instytucje, jak teatry, opery, filharmonie, kina mogą prowadzić swoją działalność w pomieszczeniach zamkniętych przy udo-

stępnieniu widzim 50 proc. liczby miejsc. W przypadku transportu zbiorowego dopuszczalne jest nawet 75 proc. obłożenia. Wydaje się, że zmniejszenie restrykcji w odniesieniu do kościołów i innych miejsc kultu do koniecznego minimum, które spełniałoby wymagania bezpieczeństwa sanitarnego, dowodziłoby poszanowania konstytucyjnego prawa do wolności religijnej, widocznego dotychczas w działaniach władz RP w związku z pandemią.

Wyrażając wdzięczność za dotychczasowe działania na rzecz ochrony zdrowia i życia Polaków, nalegam raz jeszcze na zmniejszenie obostrzeń w kościołach i innych miejscach kultu.

Z wyrazami szacunku

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski
Wiceprzewodniczący Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE)

8

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY

nr 22/389/2021

Konferencji Episkopatu Polski

z dnia 12 czerwca 2021 r.

w sprawie zatwierdzenia polskiego tłumaczenia

nowych wezwań Litanii do św. Józefa

Litania do św. Józefa

Kyrie eleison. Chryste, eleison. Kyrie eleison.

Chryste, usłysz nas. Chryste, wysłuchaj nas.

Ojcze z nieba, Boże, **zmiłuj się nad nami.**

Synu, Odkupicielu świata, Boże,

Duchu Święty, Boże,

Święta Trójco, Jedyny Boże, **zmiłuj się nad nami.**

Święta Maryjo, **módl się za nami.**

Święty Józefie,

Przesławny potomku Dawida,

Światło Patriarchów,

Oblubieńcze Bogarodzicy,

Opiekunie Odkupiciela,

Przezczysty stróżu Dziewicy,

Żywicielu Syna Bożego,

Troskliwy obrońco Chrystusa,

Sługo Chrystusa,

Sługo zbawienia,

Głowo Najświętszej Rodziny,

Józefie najsprawiedliwszy,

Józefie najczystszy,

Józefie najroztropniejszy,

Józefie najmężniejszy,

Józefie najposłusznější,

Józefie najwiernější,

Zwierciadło cierpliwości,

Miłośniku ubóstwa,

Wzorze pracujących,

Ozdobo życia rodzinnego,

Opiekunie dziewic,

Podporo rodzin,

Podporo w trudnościach,

Pociecho nieszczęśliwych,

Nadziejo chorych,

Patronie wygnańców,

Patronie cierpiących,

Patronie ubogich,

Patronie umierających,

Postrachu duchów piekielnych,

Opiekunie Kościoła świętego, **módl się za nami.**

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, przepuść nam, Panie.

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, wysłuchaj nas, Panie.

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, zmiłuj się nad nami.

P.: Ustanowił go panem domu swego.

W.: I zarządcą wszystkich posiadłości swoich.

Módlmy się: Boże, Ty w niewysłowionej Opatrzności wybrałeś świętego Józefa na Oblubieńca Najświętszej Rodzicielki Twojego Syna, † spraw, abyśmy oddając mu na ziemi cześć jako opiekunowi, * zasłużyli na jego orędownictwo w niebie. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W.: Amen.

9

DEKRET

Kongregacji ds. Duchowieństwa
w sprawie zatwierdzenia dokumentu
„Droga formacji prezbiterów w Polsce.
Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”

(10 kwietnia 2021 r.)

OŚWIADCZENIE

w związku z zatwierdzeniem dokumentu
„Droga formacji prezbiterów w Polsce.
Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”

Warszawa, 16 czerwca 2021 r.

SEP – D/2.7.3-11

Podczas 388. Zebrania Plenarnego, w dniu 11 marca 2021 r., Konferencja Episkopatu Polski, działając zgodnie z kan. 242 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz nr. 3 *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* Kongregacji ds. Duchowieństwa z dnia 8 grudnia 2016 r., przyjęła nowy dokument „Droga formacji prezbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”.

Dekretem z dnia 10 kwietnia 2021 r. (Prot. N. 2021 1245) Kongregacja ds. Duchowieństwa zatwierdziła ww. dokument *ad experimentum* na 5 lat, polecając, by był on wiernie przestrzegany przez wszystkich, do których się odnosi, z zachowaniem wszelkich norm prawa i bez względu na jakiegokolwiek przeciwne zastrzeżenia.

W związku z tym, od dnia 1 października 2021 r., rozpoczynającego nowy rok akademicki 2021/2022, na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obowiązywać będą zasady określone w dokumencie „Droga formacji presbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”.

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący KEP

† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP

DEKRET

„Droga formacji presbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”

(10 kwietnia 2021 r.)

Prot. N. 2021 1245

In seguito alla promulgazione della *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, l'8 dicembre 2016, per rispondere alle accresciute necessita sorte nell'ambito della formazione dei futuri sacerdoti, la Conferenza Episcopale Polacca si è proposta di redigere una « *Ratio institutionis sacerdotalis* » (dal titolo « *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* »), tenendo conto dell'attuale contesto sociale e culturale. A tal fine, codesta Conferenza Episcopale, accogliendo le indicazioni offerte dal Magistero vigente, intende offrire ai futuri sacerdoti una formazione umana, spirituale, intellettuale e pastorale ispirata da un sincero slancio evangelizzatore e conforme alle peculiari esigenze dell'epoca contemporanea.

Codesta Conferenza Episcopale, inoltre, con sollecitudine desidera garantire una retta e approfondita formazione filosofica e teologica dei seminaristi, che risulti adeguata ai progressi delle scienze sacre. La « *Ratio studiorum* », infatti, nei suoi principi generali e in quelli peculiari di ogni disciplina, fornisce un sicuro fondamento per la formazione intellettuale dei sacerdoti e per il loro ministero presbiterale.

Pertanto, considerato quanto sopra esposto, questa Congregazione per il Clero, in conformità al can. 242, § 1 CIC e al. N. 3 della *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* dell'8 dicembre 2016, approva il presente documento intitolato « *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* », **ad experimentum per un quinquennio**, e prescrive che esso sia fedelmente osservato da tutti coloro ai quali spetta, osservate tutte le norme di diritto e nonostante qualsiasi osservazione in contrario.

Città del Vaticano, li 10 aprile 2021.

† *Beniamino Card. Stella*
Prefetto

† *Jorge Carlos Patrón Wong*
Arcivescovo-Vescovo emerito di Papatla
Segretario per i Seminaristi

DEKRET

„Droga formacji prezbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”

Prot. N. 2021 1245

W związku z promulgacją *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 8 grudnia 2016 roku, aby odpowiedzieć na zwiększone potrzeby, jakie pojawiły się w dziedzinie formacji przyszłych kapłanów, Konferencja Episkopatu Polski zaproponowała zredagowanie „*Ratio institutionis sacerdotalis*” (pod tytułem: „*Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”), uwzględniającą aktualny kontekst społeczny i kulturowy. W tym celu wspomniana Konferencja Episko-

patu, przyjmując obowiązujące wskazania Magisterium, pragnie zaferować przyszłym kapłanom formację ludzką, duchową, intelektualną i duszpasterską, inspirowaną szczerym impulsem ewangelicznym i zgodną ze szczególnymi potrzebami czasów współczesnych.

Ponadto wspomniana Konferencja Episkopatu pragnie jak najstawniej zapewnić właściwą i gruntowną formację filozoficzną i teologiczną seminarzystów, która byłaby adekwatna do postępu świętych dyscyplin. *Ratio studiorum* stanowi bowiem w swoich zasadach ogólnych oraz szczegółowych każdej dyscypliny, pewną podstawę dla formacji intelektualnej kapłanów oraz dla ich posługi prezbiteratu.

Dlatego, po rozważeniu powyższych racji, Kongregacja ds. Duchowieństwa, zgodnie z kan. 242 § 1 KPK oraz z pkt 3 *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 8 grudnia 2016 roku, zatwierdza **ad experimentum na okres pięciu lat** niniejszy dokument zatytułowany „*Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*” i zarządza, aby był on wiernie przestrzegany przez wszystkich, do których się odnosi, z zachowaniem wszelkich norm prawa i bez względu na jakiegokolwiek przeciwne zastrzeżenia.

Watykan, 10 kwietnia 2021 roku

† Beniamino Card. Stella
Prefekt

† Jorge Carlos Patrón Wong
Arcybiskup, emerytowany biskup Papantla
Sekretarz ds. Seminariów

UCHWAŁA nr 23/388/2021
Konferencji Episkopatu Polski
z dnia 11 marca 2021 r.
w sprawie przyjęcia dokumentu
„Droga formacji prezbiterów w Polsce.
***Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”**

Konferencja Episkopatu Polski podczas 388. Zebrania Plenarnego, odbywającego się w Warszawie w dniu 11 marca 2021 r., na podsta-

wie kan. 242 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz nr. 3 *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* Kongregacji ds. Duchowieństwa, przyjmuje dokument „Droga formacji presbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*”, przy 79 głosach za i 4 przeciw.

„Droga formacji presbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*” wymaga zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską. Datę wejścia w życie niniejszego dokumentu określi Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, po uzyskaniu ww. zatwierdzenia.

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański Przewodniczący KEP

† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP

DROGA FORMACJI PREZBITERÓW W POLSCE

RATIO INSTITUTIONIS SACERDOTALIS PRO POLONIA

WPROWADZENIE

1. Zasady formacji presbiterów zawarte w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* Kongregacji ds. Duchowieństwa z dnia 8 grudnia 2016 roku, zatwierdzone i zalecone przez papieża Franciszka, przekazują Kościołowi odnowioną drogę formacji kapłańskiej. U podstaw tej reformy znalazło się wiele doświadczeń, jakie Duch Święty tchnął w Kościołach lokalnych od czasu poprzedniego *Ratio fundamentalis* z roku 1985, które opracowała Kongregacja Edukacji Katolickiej, wówczas kompetentna w tej dziedzinie. Od tamtego czasu wniesiono wiele nowych elementów do formacji kapłańskiej. Dokonało się to zarówno ze strony Kościoła powszechnego, jak i ze strony Kościołów lokalnych. Przede wszystkim należy tu wspomnieć nauczanie papieży, którzy w tym okresie przewodzili Kościołowi. Świętemu Janowi Pawłowi II zawdzięczamy Posynodalną adhortację apostolską

Pastores dabo vobis (25 marca 1992), Benedyktowi XVI List apostolski w formie motu proprio *Ministrorum institutio* (16 stycznia 2013), a Franciszkowi Konstytucję apostolską *Veritatis gaudium* (8 grudnia 2017) oraz nauczanie i sugestie, które przyczyniły się do powstania nowego *Ratio fundamentalis*.

W minionych latach pojawiło się wiele dokumentów dotyczących poszczególnych aspektów formacji prezbiterów, które zostały wydane przez dykasterie Kurii Rzymskiej: Kongregację Edukacji Katolickiej, Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów oraz Kongregację ds. Duchowieństwa¹.

2. Formacja prezbiterów w Polsce kierowała się dotychczas przepisami zawartymi w *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* z roku 1999. W późniejszym okresie Konferencja Episkopatu Polski wydała także dokument na temat okresu propedeutycznego, zalecając jego wprowadzenie w polskich diecezjach². W związku z publikacją nowego *Ratio fundamentalis* przewodniczący Komisji Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski powołał kilkunastoosobowy Zespół ds. przygotowania nowych zasad formacji kapłańskiej w Polsce. Tworzyli go przedstawiciele wszystkich środowisk formacji kapłańskiej w Polsce, doświadczeni formatorzy i kompetentni specjaliści. Następnie nowy przewodniczący Komisji Duchowieństwa powołał przy Zespole kilkunastoosobową Grupę ds. przygotowania *Ratio studiorum*. Na jej członków wybrano niektórych dziekanów i pracowników wydziałów teologicznych i filozoficznych, specjalistów różnych dziedzin wiedzy, rektorów wyższych seminariów duchownych oraz członków podstawowego Zespołu. Wskazane gremia zredagowały projekt *Ratio pro Polonia*. Powstał on w toku współpracy ze wszystkimi środowiskami formacji kapłańskiej w Polsce. W siedzibie Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie zorganizowano w tym celu w latach 2016–2018 osiem ogólnopolskich sesji dla duszpasterzy powołaniowych, formatorów seminaryjnych i formatorów prezbiterów, podczas których omawiano zasadnicze kwestie dotyczące formacji kapłańskiej. W prace nad *Ratio* zostały zaangażowane sekcje, które działają przy

¹ Te dokumenty zostały wymienione i uwzględnione w kolejnych partiach *Ratio pro Polonia*.

² Zob. *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce* (dokument przyjęty podczas 350. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w dniu 26 listopada 2009).

Komisji Duchowieństwa. Podjęto także współpracę z Krajową Radą Duszpasterstwa Powołań oraz z Centrum Ochrony Dziecka działającym przy Akademii *Ignatianum* w Krakowie. Dodatkowym wsparciem były konsultacje ze specjalistami z różnych dziedzin nauki, zwłaszcza z teologii, pedagogiki i psychologii. Dla rzetelnego rozeznania i roztropnego zharmonizowania formacji prezbiterów z osiągnięciami psychologii powołano grupę psychologów i duchownych, która po roku pracy przekazała swoje uwagi Zespołowi ds. przygotowania nowych zasad formacji kapłańskiej w Polsce. W trakcie prac nad *Ratio studiorum* konsultowano się ze wszystkimi dziekanami wydziałów teologicznych oraz ze stowarzyszeniami (sekcjami) nauk teologicznych i sekcją filozoficzną wykładowców uczelni katolickich w Polsce.

3. Realizując wskazania *Ratio fundamentalis*, nowe *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* prezentuje najpierw ogólny kontekst (rozdz. 1), a następnie podstawowe założenia formacji kapłańskiej w Polsce (rozdz. 2–3). Krajowe *Ratio* wdraża zasadę pierwszeństwa Boga w życiu, formacji i posłudze osób powołanych do prezbiteratu. Ukierunkowuje na dojrzewanie ich relacji z Bogiem i z ludźmi, uczy świadomego i odważnego postępowania w wierze za Jezusem, zmierza do personalizacji procesu wychowawczego oraz kształtuje progresywność i całościowość formacji. Stałym punktem odniesienia jest łaska sakramentu święceń i tożsamość prezbiterów (rozdz. 2).

4. „Zasadnicza idea [formacji] polega na tym, by [...] formować uczniów misjonarzy, «zakochanych» w Nauczycielu, pasterzy «o zapachu owiec», którzy żyją pośród nich, aby im służyć i nieść im Boże miłosierdzie. Dlatego jest konieczne, aby każdy kapłan zawsze czuł się uczniem w drodze, stale potrzebującym całościowej formacji, rozumianej jako ciągłe upodabnianie się do Chrystusa”³. Prezbiterzy mają być gotowi do ewangelicznego stylu życia jako uczniowie Jezusa i do podjęcia misji apostołów we współczesnym świecie. Sprzyjać temu będzie solidna formacja do życia w kapłańskim ubóstwie, posłuszeństwie i celibacie.

5. Droga formacji prezbiterów w Polsce wymaga formacji permanentnej osób powołanych, czyli ich stałego zaangażowania we

³ RFIS *Wprowadzenie*.

własne dojrzewanie na każdym etapie życia. Uważnie omawia zatem nie tylko czas formacji seminaryjnej, ale również wcześniejszą drogę dojrzewania młodzieży (rozd. 4), a potem formację stałą prezbiterów (rozd. 7). Oba te okresy formacji znalazły możliwie szeroki opis w tym dokumencie, adekwatnie do dotychczasowych doświadczeń i możliwości Kościołów lokalnych. Oba okresy harmonizują z szeroko opisaną formacją seminaryjną. Krajowe *Ratio* proponuje zatem całościową, spójną i dynamiczną wizję drogi formacji kapłańskiej.

6. Zdynamizowaniu formacji permanentnej służy nowa periodyzacja formacji seminaryjnej. *Ratio fundamentalis* wprowadziło „etap propedeutyczny”⁴, „etap stawania się uczniem Jezusa”⁵, „etap upodabniania się do Chrystusa”⁶ i „etap pastoralny (syntezy powołaniowej)”⁷. Każdy z tych etapów (rozd. 6) ma specyficzną tożsamość i propozycję formacyjną, z wyraźnie określonymi celami oraz opisem istotnych treści i niektórych zadań. Osiągnięciu celów formacji (początkowej⁸ i permanentnej) służą wskazane w krajowym *Ratio* podstawowe środki formacji (rozd. 3): słowo Boże, sakramenty, modlitwa, wspólnota eklezjalna (z towarzyszeniem wspólnotowym), towarzyszenie indywidualne (z kierownictwem duchowym) i służba wspólnocie Kościoła (z praktykami duszpasterskimi).

⁴ Etap propedeutyczny jest „konieczny i obowiązkowy” (RFIS *Wprowadzenie*).

⁵ Określenia: „etap bycia uczniem” i „etap stawania się uczniem” w *Ratio pro Polonia* są nieco rozbudowanym przełożeniem na język polski włoskiego określenia „*tappa discepolare*” (użytego w *Ratio fundamentalis*), co dosłownie oznacza „etap uczniowski”. Paralelną nazwą tego etapu formacji w *Ratio fundamentalis* jest określenie: „etap studiów filozoficznych”.

⁶ Opisowa nazwa: „etap upodabniania się do Chrystusa” ma krótszy odpowiednik: „*tappa configuratrice*”, co można oddać terminem: „etap upodabniający”. Paralelną nazwą tego etapu formacji seminaryjnej w *Ratio fundamentalis* jest określenie: „etap studiów teologicznych”.

⁷ *Ratio fundamentalis* używa zamiennie określeń: „etap pastoralny” i „etap syntezy powołaniowej”.

⁸ Przyjmuje się jako zasadę, że „płaszczyzna intelektualna, z przewidzianymi studiami filozofii i teologii, nie jest jedynym kryterium w perspektywie oceny drogi przebytej przez seminarzystę [...]. To raczej całościowe rozeznanie, dokonane przez formatorów na wszystkich płaszczynach formacyjnych, umożliwi przejście do kolejnego etapu tylko tym seminarzystom, którzy oprócz zaliczenia przewidzianych egzaminów osiągnęli wymagany stopień dojrzałości ludzkiej i powołaniowej” (RFIS *Wprowadzenie*).

Całość drogi formacji cechują: ciągłość (jedność), wspólnotowość, misyjność i integralność, która oznacza stałą realizację czterech wymiarów formacji: ludzkiej, duchowej, intelektualnej i pastoralnej. Dobru formacji służą jasno określone (rozdz. 5–6): specyfika seminariów duchownych, zadania odpowiedzialnych za formację seminaryjną, procedury formacyjne, okresowe weryfikacje, skrutynia, wymagania związane z etapami formacji oraz kryteria dopuszczania do święceń.

7. *Ratio pro Polonia* podkreśla kluczowe znaczenie dojrzałości i kompetencji formatorów: powołaniowych, seminaryjnych i odpowiedzialnych za formację stałą prezbiterów. Konieczna jest stała i wszechstronna formacja formatorów (rozdz. 7) oraz stałe zaangażowanie biskupa w dzieło formacji kapłańskiej (rozdz. 3).

8. Projekt formacji intelektualnej, czyli zwłaszcza toku studiów akademickich, ma charakter pastoralny. *Ratio studiorum* (rozdz. 8) wdraża integralny i harmonijny proces formacji intelektualnej przyszłych prezbiterów, „w którym wszystkie przedmioty są ważnymi «elementami składowymi» dla ukazania tajemnicy Chrystusa i Kościoła, służącymi również do dojrzewania autentycznej chrześcijańskiej wizji człowieka i świata”⁹.

PRZEPISY OGÓLNE

Zakres zastosowania krajowego *Ratio*

9. Zasady i wskazania zawarte w *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* powinny być zastosowane w całości we wszystkich seminariach diecezjalnych i międzydiecezjalnych w Polsce, włącznie z seminarium dla starszych kandydatów do święceń (z uwzględnieniem jego specyfiki). *Ratio pro Polonia* zawiera również zasady i wskazania dotyczące duszpasterstwa powołaniowego oraz stałej formacji prezbiterów. Krajowe *Ratio* ma być zastosowane w domach formacji prezbiterów ruchów i nowych wspólnot kościelnych, jeśli zostaną powołane i zatwierdzone autorytetem biskupa. Przepisy

⁹ RFIS 153.

krajowego *Ratio* mogą służyć jako podstawa dla projektów wychowawczych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, przy zachowaniu własnego prawa tych wspólnot i różnic między nimi¹⁰.

Program formacyjny seminarium

10. Program wychowawczy, statut i regulamin każdego seminarium powinien opierać się na *Ratio nationalis*, za co odpowiedzialny jest biskup¹¹.

Program studiów kandydatów do prezbiteratu powinien być zgodny z krajowym *Ratio studiorum*. Obejmuje ono etap propedeutyczny, choć nie należy on do studiów akademickich¹², oraz wskazania dotyczące etapu pastoralnego¹³.

Współpraca międzydiecezjalna i ponaddiecezjalna

11. Zasady i wskazania krajowego *Ratio* stanowią podstawę do dialogu i współpracy między biskupami i formatorami poszczególnych diecezji¹⁴ oraz między różnymi prowincjami kościelnymi na terytorium Polski¹⁵. Podstawowymi środowiskami współpracy ponaddiecezjalnej jest Komisja ds. Duchowieństwa i podległe jej sekcje: rektorów, ojców duchownych i formatorów duchowieństwa oraz Kolegium Dziekanów Wydziałów Teologicznych. W gremiach tych ma miejsce współpraca formatorów z różnymi diecezjami i instytucjami, ułatwiająca analizę doświadczeń wychowawczych i dydaktycznych oraz ich bardziej jednorodny rozwój w Polsce, a także na poziomie międzynarodowym¹⁶.

---

¹⁰ Zob. RFIS 1, 4.

¹¹ Bądź zainteresowani biskupi, gdy chodzi o seminarium międzydiecezjalne. Zob. OT 1; KPK, kan. 243; RFIS 4, 10.

¹² Zob. RFIS 59, 155.

¹³ Zob. RFIS 75, 176, 184.

¹⁴ Termin „diecezja” oznacza w tym dokumencie diecezję, instytut życia konsekrowanego lub stowarzyszenie życia apostołskiego (w zależności od kontekstu).

¹⁵ Zob. RFIS 6–8.

¹⁶ Zob. RFIS 9.

Rozdział pierwszy

**ŻYCIE I MISJA KOŚCIOŁA W POLSCE
A FORMACJA PREZBITERÓW**

1. KOŚCIÓŁ W POLSCE WSPÓŁCZEŚNIE

12. Większość społeczeństwa w Polsce deklaruje przynależność do Kościoła katolickiego. W ważnych okolicznościach dziejów Kościół był blisko Polaków i działał w służbie ich dobra, troszcząc się o wartości rodzinne, społeczne, patriotyczne i obywatelskie, a nade wszystko o zbawienie wszystkich ludzi. Obecnie Kościół jest dziedzicem bogatej tradycji wiary i kultury chrześcijańskiej. Wielkim darem i zadaniem pozostaje spuścizna Patronów Polski, oddanie się Matce Bożej w macierzyńską niewolę miłości, orędzie o Bożym miłosierdziu przekazane przez św. Faustynę Kowalską oraz budowanie cywilizacji miłości w duchu św. papieża Jana Pawła II, służgi Bożego kard. Stefana Wyszyńskiego, bł. ks. Jerzego Popiełuszki i służgi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. Pojawia się wiele inicjatyw, ruchów i wspólnot odnowy życia wiary. Inicjatorem i organizatorem wielu dzieł stają się wierni świeccy. Rozwijają się inicjatywy na rzecz rodziny, obrony życia ludzkiego i sprawiedliwości społecznej. Doświadczenia Przystanku Jezus czy Spotkania Młodych Lednica 2000 potwierdzają, że młodzi potrzebują Boga, Jego miłości i przebaczenia. Okazują pragnienie żywej wspólnoty i świadectwa autentycznej wiary.

13. Jak w całej współczesnej kulturze globalnej, tak i w Polsce narasta kryzys relacji międzyludzkich – począwszy od tych podstawowych, czyli w gronie rodziny. Wielkim problemem jest niedojrzałość relacji międzyludzkich, co skutkuje rozkładem małżeństw i rodzin. Widoczne są również zaniedbywanie więzi z Bogiem i niezdolność do spotkania z Nim na poziomie sumienia. To, czego zwykle nie słyszy współczesny człowiek, to słowo Boże i prawda o nim samym, co prowadzi do zredukowanego przeżywania człowieczeństwa oraz do zniekształcania obrazu Boga. Postrzega się Go jako kogoś uciążliwego i zbędnego. Dlatego religia i moralność stają się kwestiami marginalnymi i prywatnymi, wybieranymi dowolnie i selektywnie, maleje natomiast potrzeba Kościoła, co bardzo osłabia gotowość do przyjęcia powołania do presbiteratu jako udziału w życiu i misji Ludu Bożego.

Nierzadko służbę w Kościele wybiera się jako funkcję i decyduje się na nią warunkowo – jakby na czas określony, do momentu wystąpienia trudności albo do znalezienia innej, bardziej gratyfikującej w świecie formy życia. Powoli, ale systematycznie rozpowszechnia się styl życia taki, jakby Boga nie było. Sekularyzacja skutecznie wpływa na mentalność. Wszystko, co jest możliwe, staje się dopuszczalne. Człowiek chce odgrywać rolę władcy życia i świata. Dominuje życie powierzchowne i w pośpiechu, z kultem pragmatyczności i pieniądza. Następuje degradacja sumień, których miejsce zastępuje jarzmo zewnętrznych wymagań i procedur, powstałych pod presją różnych ideologii. Cywilizacja, która staje się coraz bardziej globalna, medialna i wirtualna, przynosi ogrom perspektyw, treści i wrażeń. Media umożliwiają szybki i wszechstronny tryb życia, nauki i pracy, ale źle wykorzystywane wykorzeniają z głębokiego myślenia i odczuwania. Buduje się społeczeństwo konsumpcji i ekscytacji, uzależnione od technologii i pragnień hedonistycznych¹⁷.

14. Główne niebezpieczeństwo nie leży tylko po stronie zewnętrznych zagrożeń, ale pojawia się wśród samych katolików i innych chrześcijan. Jest to zagrożenie utraty wiary, przyjmowania przez ludzi wierzących postawy niewiary, lub wiary niekonsekwentnej, która jest deklarowana, ale nie stanowi zasady życia osobistego. Podobnie „światowość” życia jest istotnym zagrożeniem w życiu wierzących. Dzieje się tak, gdy chrześcijanie nie idą drogą wiary za Odkupicielem, gdyż boją się zawierzyć Bogu i Jego słowu, a wchodzą w duchowe i moralne kompromisy w dziedzinie wiary. Dlatego tak bardzo potrzeba odważnego stawiania wymagań autentycznego życia chrześcijańskiego – z jednoczesną zmianą struktur organizacyjnych duszpasterstwa¹⁸. Priorytetem staje się tworzenie i wspieranie środowisk życia w wierze, żeby uczyć się żyć jak dzieci Boże: w łasce, prawdzie, wolności, miłości, radości i posłuszeństwie Bogu.

¹⁷ Zob. GS 54; PDV 6–7; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa*, nr nr 7–9.

¹⁸ „Niestety, w niektórych okolicznościach prezbiter może być przygnieciony balastem struktur nie zawsze potrzebnych, a powodujących w końcu jego przepracowanie, z następstwami szkodliwymi tak dla jego stanu psychofizycznego jak duchowego, a więc zgubnymi dla samej posługi” (Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, nr 29).

2. SYTUACJA POWOŁANIOWA

A. Ogólna charakterystyka młodzieży

15. Młode pokolenie stanowi zawsze nadzieję dla Kościoła i świata. Zawiera w sobie bowiem potencjał darów i zamysłów Bożych, które mogą przekształcać rzeczywistość, prowadząc ją do zbawienia w Bogu. To przeświadczenie potwierdza się również w obecnym pokoleniu młodych Polaków. Widoczny jest idealizm i żywotność właściwe młodym, stosunkowo wysoka ocena życia rodzinnego, rosnąca wrażliwość wobec potrzeb słabszych oraz na sytuację środowiska naturalnego. Polska młodzież jest w większości katolicka. Wielu młodych uczestniczy w katechezie, kościelnych ruchach i zrzeczeniach, w liturgicznej posłudze w parafiach, w pielgrzymkach czy w wolontariacie, co ma istotne znaczenie dla sprawy powołań do presbiteratu. Jednakże religijność ludzi młodych okazuje się ogólnie słabsza niż wcześniejszych pokoleń. Dochodzi wyraźnie do przerwania ciągłości w przekazie wiary pomiędzy starszym i młodszym pokoleniem. Młodzi, poddani presji świata, szukają w nim realizacji osobistych pragnień. Dzieje się to kosztem relacji z Bogiem. Równolegle narasta problem jakości relacji międzyludzkich. Pogłębia się mediatyzacja życia społecznego. W ślad za światem dorosłych, młody człowiek coraz bardziej powszechnie zwraca się ku sobie samemu. Umacnia się ukryty hedonizm jako opcja życia. Wydłuża się czas dojrzewania emocjonalnego i społecznego młodzieży. Przejawia ona nierzadko dużą kruchość sfery psychicznej, słabą kondycję ludzką i intelektualną.

B. Powołania do presbiteratu

16. Sytuacja powołaniowa w Polsce, podobnie jak w innych krajach, jest przede wszystkim odzwierciedleniem duchowej kondycji rodzin i wspólnot chrześcijańskich, świadectwa (publicznego wizerunku) presbiterów i osób konsekrowanych, atmosfery środowisk młodzieżowych, stanu współczesnego społeczeństwa, niżu demograficznego, sytuacji kulturowej, emigracji młodzieży do dużych miast i innych krajów. Każdy z tych czynników w różny sposób i z różnym skutkiem wpływa na obraz i owoce duszpasterstwa powołaniowego w poszczególnych diecezjach.

17. Powołaniom sprzyjają dosyć powszechna jeszcze religijność Polaków, budujące świadectwo i zaangażowanie wielu księży oraz osób konsekrowanych, podejmowane inicjatywy duszpasterskie dla młodzieży, zaangażowanie młodych w liturgiczną służbę ołtarza, posługa liczного grona katechetów, ruch pielgrzymkowy, a także obecność Kościoła w obszarze publicznym. Wiele innych, często lokalnych inicjatyw, jak również wsparcie, jakie młodzież otrzymuje w ruchach młodzieżowych o profilu wychowawczym, stanowi ważne zaplecze powołań.

18. Sprawa powołań do prezbiteratu jest mocno obciążona słabością wychowawczą domów rodzinnych. Bywa, że także środowiska parafialne, katecheza i ruchy młodzieżowe nie dają gruntownej formacji. Akcyjność działań niewiele pomaga, gdy braknie procesu i dynamiki integralnego dojrzewania. Widoczna jest wyraźna współzależność między jakością duszpasterstwa a dojrzałością powołań¹⁹.

19. Niepokojącym zjawiskiem w doświadczeniach diecezji i zakonów bywa tzw. selekcja negatywna. Prezbiterzy i osoby konsekrowane, którzy przeżywają swoje powołanie w duchu przeciętności lub dwuznaczności, przyciągają osoby o podobnym usposobieniu ducha. Przyczynia się do tego brak uważnego pielęgnowania formacji permanentnej, bez wyjścia naprzeciw oznakom mierności i problemom wspólnot diecezjalnych i zakonnych. Prowadzi to do powierzchowności i małej częstotliwości w towarzyszeniu i rozeznawaniu powołaniowym, a potem do przyjmowania do domów formacji kapłańskiej i zakonnej osób, które nie będą zdolne wytrwać na drodze powołania.

20. Wśród negatywnych zjawisk, które wpływają na powołania, szczególne znaczenie mają skandale lub dwuznaczności z udziałem osób duchownych i konsekrowanych. Powołaniom nie sprzyja też powierzchowność komunikacji prowadząca do zbyt łatwego formułowania i propagowania negatywnych ocen.

C. Sytuacja seminariów duchownych

21. Osoby powołane do prezbiteratu podejmują formację w diecezjalnych bądź zakonnych seminariach duchownych. Skupiają one

---

¹⁹ Zob. PDV 37, 41.

w sobie liczną kadrę formatorów, pracowników dydaktycznych i badawczo-dydaktycznych, co wzmacnia potencjał wychowawczy lokalnych środowisk. Jednak zmniejszająca się liczba kandydatów do seminariów duchownych skłania do szukania nowych rozwiązań strukturalnych. Jednym z nich może być tworzenie kolejnych seminariów międzydiecezjalnych.

22. Na mocy Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską wyższe seminaria duchowne są uznawane za wyższe uczelnie²⁰. Większość seminariów jest afiliowana do kościelnych szkół wyższych albo podpisała umowę o współpracy z uczelniami państwowymi, w których istnieją wydziały teologii, posiadające prawo prowadzenia studiów magisterskich na tym kierunku²¹.

3. WYZWANIA DLA FORMACJI PREZBITERÓW

23. Formacja presbiterów wymaga zmian wynikających z potrzeb duchowych Ludu Bożego, zadań nowej ewangelizacji, języka komunikacji itd. Znakiem czasu jest wyzwanie do nawrócenia pastoralnego, do wychodzenia na peryferie życia, by na nowo opowiedzieć Ewangelię, uwzględniając doświadczenia osób i środowisk oddalonych od Boga i Kościoła²².

24. Już Sobór Watykański II wskazał na centralne miejsce słowa Bożego i liturgii w codziennym życiu. Ukierunkował również Kościół katolicki na odbudowę życia wiary i braterskich wspólnot, na ubóstwo i prostotę życia, a zarazem na otwartość i kreatywność wobec wyzwań współczesnego świata. Ponadto uwydatnił powszechność Kościoła i jego misji. Odnowie soborowej towarzyszy przekonanie, że w formacji chrześcijańskiej nie ma nic ważniejszego niż wychowanie do wiary, rozumianej jako relacja i przebywanie człowieka z Bogiem w mistycz-

²⁰ „Rzeczpospolita Polska gwarantuje Kościołowi katolickiemu prawo do swobodnego zakładania i prowadzenia szkół wyższych, w tym uniwersytetów, odrębnych wydziałów i wyższych seminariów duchownych oraz instytutów naukowo-badawczych” (Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, art. 15, ust. 1).

²¹ Zob. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, art. 15, ust. 2.

²² Zob. PDV 42; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, nr 23; Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 20; RFIS 120.

nym Ciele Chrystusa²³. Całe życie doczesne jest wprowadzeniem do pełni tej relacji²⁴. To nadrzędny cel misji Kościoła. W służbie tego celu niezbędne staje się ograniczenie ilości funkcji i zadań, działań pragmatycznych i doraźnych oraz różnej obrzędowości na rzecz życia w zdrowych relacjach, w rytmie stałej formacji i w osobowym apostołstwie²⁵. Styl i jakość życia seminarzystów, osób duchownych i konsekrowanych jest ważniejszy od ich dzieł i działań. Troska o dojrzałe życie i relacje – przeżywane w zgodzie z łaską Ewangelii – nie może ustąpić miejsca innym troskom. Taki kierunek reformy przyniesie z czasem nowy styl duszpasterstwa i nowe dzieła apostołskie, adekwatne do współczesności. Trzeba ukazać w sposób jasny i przekonujący to, co jest istotne w chrześcijaństwie i prezbiteracie oraz zdynamizować życie i współpracę prezbiterium ze świeckimi, a także z osobami konsekrowanymi w poszukiwaniu nowych dróg Kościoła²⁶.

25. Program formacyjny, wierny Tradycji i Magisterium Kościoła, musi być odpowiedni do historycznego momentu życia Kościoła. Przy jego opracowywaniu należy uwzględnić m.in. cechy i specyficzne wymogi własnego środowiska socjoedukacyjnego, specyfikę duszpasterstwa i tradycji formacyjnej oraz dziedzictwo Kościoła lokalnego, aby można było kształtować model prezbitera odpowiedni dla takiego kontekstu²⁷. Chodzi o przygotowanie itinerarium pedagogicznego, które nie tylko byłoby zbiorem zasad i wskazań wychowawczych, ale miałyby również charakter konstytucji formacji, czyli ukazywało sens i wizję całej drogi formacji w kontekście sensu życia i posługi prezbiterów we współczesnym świecie.

26. Strategicznym wyzwaniem dla formacji prezbiterów staje się jej integralność²⁸, ponieważ formacja, która nie jest integralna i harmonijna, doświadcza kryzysowych sytuacji. Trzeba więc eliminować podejście fragmentaryczne, które redukuje lub pomija jakieś wymiary dojrzewania człowieka. Potrzebne są projekty formacyjne, które będą

²³ Zob. LG 1–4; Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, nr 1.

²⁴ Zob. Jan Paweł II, *Homilia na Błoniach w Krakowie* (10 czerwca 1979).

²⁵ Zob. RFIS 42.

²⁶ Zob. PDV 2–3.

²⁷ Zob. PDV 5; RFIS 8, 10.

²⁸ Zob. OT 8; RFIS 7.

zawierać całościową i spójną wizję formacji kapłańskiej – począwszy od pracy wychowawczej z młodzieżą aż po formację stałą prezbiterów. Jednocześnie nieodzowna jest korekta priorytetów życia w diecezjach i we wspólnotach życia konsekrowanego, umożliwiająca zmianę sposobu bycia księdzem oraz korektę modelu duszpasterstwa i prowadzenia parafii.

4. TROSKA KOŚCIOŁA O POWOŁANYCH

27. Na terenie Polski działa wiele osób, grup i stowarzyszeń, służących pomocą w budzeniu i wspieraniu powołań do prezbiteratu. Ich działalność widoczna jest zwłaszcza w parafiach, domach zakonnych i diecezjach. Niektóre inicjatywy, w szczególności te prowadzone przez media społecznościowe, mają zasięg ogólnopolski, przez co przyczyniają się do współpracy ponaddiecezjalnej i ponadzakonnej.

28. Nad ukierunkowaniem duszpasterstwa powołań czuwa delegat Konferencji Episkopatu Polski ds. Powołań, krajowy duszpasterz powołań oraz Krajowa Rada Duszpasterstwa Powołań, która dwa razy w roku organizuje Krajową Kongregację Odpowiedzialnych za Duszpasterstwo Powołań.

29. Komisja Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski, która odpowiada za początkową i permanentną formację prezbiterów w Polsce, analizuje i – w ramach swoich kompetencji – reaguje na bieżącą sytuację, przekazując niezbędne informacje i wnioski Konferencji Episkopatu. Poza tym Komisja sprawuje patronat nad kluczowymi dziełami wspierającymi formację prezbiterów: kwartalnikiem „Pastores”; Szkołą Wychowawców Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych im. św. Jana Pawła II prowadzoną przez Centrum Formacji Duchowej Księży Salwatorianów w Krakowie; Szkołą dla Spowiedników prowadzoną przez Krakowską Prowincję Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów; corocznym Sympozjum (sesją formacyjno-rekolekcyjną) dla ojców duchownych, spowiedników i rekolekjonistów kapłańskich organizowanym na Jasnej Górze; rocznikiem „Dobry Pasterz”, wydawanym w związku z tym sympozjum. Komisja Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski przygotowuje

też co roku List biskupów polskich do kapłanów²⁹. Dobru formacji prezbiterów służy również działalność Szkoły Formatorów oraz Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii *Ignatianum* w Krakowie, której przedstawiciel jest konsultorem Komisji Duchowieństwa.

30. Systematyczną pracę na rzecz osób powołanych podejmują sekcje podlegające Komisji Duchowieństwa. Są to: Konferencja Rektorów Wyższych Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych, Sekcja Ojców Duchownych Wyższych Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych oraz Sekcja Stałej Formacji Kapłańskiej. Każda z tych sekcji wydaje swój biuletyn.

Rozdział drugi

ŁASKA SAKRAMENTU ŚWIĘCEŃ I TOŻSAMOŚĆ PREZBITERÓW

31. Pomimo zmieniającego się kontekstu historycznego istota sakramentu święceń nie ulega zmianie, stanowiąc tym samym trwały fundament tożsamości prezbiterów. Nie rodzi się ona bowiem z okoliczności historycznych ani z inicjatywy ludzi, ale z niezmiennej woli Pana, z Jego planu miłości: „Jezus urzeczywistnia nowe przymierze przez ofiarę z siebie i swojej krwi, by w ten sposób zrodzić lud mejsjański, który «jest potężnym załączkiem jedności, nadziei i zbawienia dla całego rodzaju ludzkiego»”³⁰. Konieczne jest zatem, aby osoby powołane do prezbiteratu i ich wychowawcy rozumieли naturę i misję Chrystusowego Kościoła oraz sposób życia i zadania stojące przed prezbiterami. To niezbędny warunek, bezpieczny przewodnik i decydujący bodziec w dziele budzenia i rozeznawania powołań, a także w formacji i w posłudze prezbiterów każdej epoki³¹.

²⁹ W roku 2006 był to list w całości poświęcony stałej formacji prezbiterów: *Abyśmy nie ustali w drodze. List biskupów polskich do prezbiterów Kościoła w Polsce o stałej formacji kapłańskiej*.

³⁰ RFIS 30. Zob. LG 9.

³¹ „Trzeba więc czuwać, aby w proces formacyjny nie wkrały się uproszczone i błędne wizje kapłaństwa” (RFIS 92). Zob. PDV 5, 11; DPŻP 45; Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników sympozjum teologicznego zorganizowanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa*, „L'Osservatore Romano” 322 (2010) 35–36.

32. W refleksji nad tożsamością prezbiterów konieczne jest uznanie pierwszoplanowości płaszczyzny sakramentalnoontycznej, rozumianej jako wszczęcie prezbitera w Chrystusa i Jego Kościół. Zaprzeczeniem takiej wizji prezbiteratu staje się funkcjonalizm, czyli bycie w „rolach” księdza – zacierające świadomość uczestnictwa w misji wyznaczonej przez Chrystusa i Kościół oraz niedoceniające znaczenia autentyczności osobistego życia chrześcijańskiego. Funkcjonalnospołeczne wizje prezbiteratu redukują tożsamość prezbiterów do poziomu zawodu³².

1. SAKRAMENT ŚWIĘCEŃ

33. Jezus, jako Posłany przez Ojca, ustanowił Apostołów, aby w nich kontynuować swoją misję³³. Trwa ona nieprzerwanie w Kościele i jest przekazywana w sakramencie święceń³⁴. Jezus ciągle wybiera, konsekruje i posyła swoich uczniów, czyniąc ich apostołami i „sługami Nowego Przymierza” (2 Kor 3, 6).

A. Prezbiterat jako stopień sakramentu święceń

34. Prezbiterzy są współpracownikami biskupa w realizacji jego misji apostoelskiej i dzielą z nim odpowiedzialność za Kościół lokalny. Święcenia drugiego stopnia – udzielające łaski, aby przyjmujący ją stał się godnym sługą Chrystusa³⁵ – wzmacniają do owocnej posługi to, co stanowi naturalne wyposażenie kandydata, uzdalniając go do działania *in persona Christi* w aktach sakramentalnych właściwych prezbiterowi. Nie mogą być jednak pojmowane wyłącznie funkcjonalnie: nade wszystko owocem święceń jest nowa, nieutralna tożsamość, związana z charakterem sakramentalnym. Tożsamość ta wyznacza punkt dojścia formacji seminaryjnej oraz ścieżki formacji stałej prezbiterów.

³² Zob. RFIS 33, 43, 55–56; 84b.

³³ Zob. Mk 3, 13–14; J 20, 21; RFIS 30, 35; DPŻP 8, 27.

³⁴ Zob. Sobór Trydencki, *Nauka o Najświętszej Ofierze Mszy Świętej*, z roku 1562; KKK 858, 1536.

³⁵ Pierwsze orzeczenie dogmatyczne o prezbiteracie, czyli bulla *Exsultate Deo* Soboru we Florencji z roku 1439, stwierdza, że skutkiem sakramentu święceń jest pomnożenie łaski, aby ktoś stał się **godnym** sługą Chrystusa. Użyty tutaj termin *idoneus* tłumaczy się również jako: zdatnym, odpowiednim, wiarygodnym, skutecznym.

B. Relacje decydujące o tożsamości prezbitera

35. Nauczanie Soboru Watykańskiego II i posoborowe dokumenty Kościoła podkreślają, że tożsamość prezbitarów ma relacyjny charakter i powinna być rozpatrywana w odniesieniu do Boga, biskupa, prezbitarium i wiernych³⁶.

Relacja prezbitera do Trójcy Świętej

36. Sakrament święceń zapoczątkowuje w prezbitarze szczególny związek z Trójcą Świętą, a zwłaszcza z Chrystusem – Kapłanem, Głową, Sługą, Pasterzem i Oblubieńcem Kościoła³⁷. Łaskę sakramentu święceń uprzedza powołanie do pójścia za Jezusem Chrystusem i bycia Jego uczniem, świadkiem i przyjacielem³⁸. Ostatecznym źródłem tożsamości prezbitera jest miłość Boga Ojca³⁹.

37. Na mocy daru Ducha Świętego udzielonego w sakramencie święceń prezbitar uczestniczy w misji biskupa, a przez to ma również własną misję i władzę, prawo i zdolność działania w wymiarze publicznym w osobie Chrystusa jako Głowy – *in persona Christi Capitis*⁴⁰. Prezbitar uczestniczy w Jego uświęcającej, nauczycielskiej i pasterskiej posłudze⁴¹. Ma się to objawiać także przez styl życia, w którym składa siebie samego w ofierze, przyjmując z miłością trudy posługi⁴².

38. Prezbitar jako namaszczonej przez Ducha Świętego jest dzieckiem obietnicy Pocieszyciela. Wzywając Parakleta, może doświadczać, że On mu towarzyszy i prowadzi go oraz czy, przypomina i uobecnia to, co Jezus przekazał Apostołom. Uprzywilejowanym

³⁶ Zob. PDV 12, 16; DPŻP 5.

³⁷ Zob. PDV 21–23; DPŻP 6, 14; RFIS 35–39.

³⁸ Zob. RFIS 61–62.

³⁹ Zob. DPŻP 3.

⁴⁰ Zob. LG 10; PO 2; DPŻP 8.

⁴¹ Zob. LG 28; PDV 18; DPŻP 8, 16.

⁴² W myśl słów św. Pawła: „Teraz raduję się w cierpieniach za was i ze swej strony dopełniam niedostatki udreń Chrystusa w moim ciele dla dobra Jego Ciała, którym jest Kościół” (Kol 1, 24). Zob. PO 12; DPŻP 8.

miejszem tego doświadczenia jest posługa wspólnocie Kościoła, głównie w zgromadzeniu liturgicznym⁴³.

Prezbiter wobec biskupa i prezbiterium

39. Prezbiterzy na mocy święceń są „współpracownikami stanu biskupiego, w celu należytego wypełnienia apostołskiego posłannictwa powierzonego przez Chrystusa”⁴⁴. Mogą wykonywać swoją posługę wyłącznie w komunii z biskupem. Posługa apostołska biskupa jest odniesieniem tożsamościowym: prezbiter bez biskupa (inkardynacji) pozostaje *de facto* w zawieszeniu sprzecznym z własną tożsamością – przez biskupa bowiem i ze względu na niego otrzymał sakramentalny dar Ducha Świętego. Poważnym zadaniem zarówno dla biskupa, jak i dla prezbiterów jest budowanie takich relacji ojcowsko-synowskich, które byłyby jak najbardziej adekwatne do – stanowiącej ich fundament – więzi o charakterze ontycznym i teologalnym.

40. Wiąż z biskupem powinna stanowić podstawę wspólnoty prezbiterium diecezjalnego. Relacje we wspólnocie prezbiterium są relacjami braterskimi. W codzienności są przeżywane jako relacje do tych braci, z którymi bezpośrednio się współpracuje, niemniej i w jej przeżywaniu należy dawać pierwszeństwo świadomości związku z całością prezbiterium.

Prezbiter we wspólnocie Ludu Bożego

41. Kapłaństwo wypływające z sakramentu święceń różni się istotą, a nie tylko stopniem od kapłaństwa wspólnego, w które wprowadza chrzest. Kapłaństwo ministerialne, poprzez które wierny staje się świętym szafarzem i upodabnia się do Chrystusa Głowy, jest sakramentalnym udziałem w misji Jezusa i jako urząd kościelny jest włączony w hierarchię Kościoła, w służbie kapłaństwu powszechnemu, które stanowi podstawowy sposób uczestnictwa wiernych w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Służebna tożsamość prezbiterów jest wprawdzie różna od tożsamości innych chrześcijan, „specyficzny charakter kapłaństwa służebnego wynika jednak nie z jego założonej

---

⁴³ Zob. PO 5; KKK 1120; DPŻP 9–12.

⁴⁴ PO 2. Zob. LG 28; OT 2, 7; DPŻP 14.

«wyższości» w stosunku do kapłaństwa wspólnego, ale raczej ze służby, którą ma spełniać na rzecz wszystkich wiernych, aby mogli oni przyłączyć się do pośrednictwa i panowania Chrystusa, uwidaczniającego się w urzeczywistnianiu kapłaństwa służebnego⁴⁵. Władza i służba prezbiterów ma być jedynie udziałem we władzy i służbie Odkupiciela, aby cały Lud był pod władzą Chrystusa i w służbie Jemu⁴⁶. Dlatego prezbiterzy są odpowiedzialni za to, by ich styl życia i formacji, tworzone struktury, dziedziny i sposoby duszpasterstwa wyrastały z Chrystusa, przyjmowały Jego kształt i kierowały się Jego Duchem, prowadząc wszystkich do Boga. Zadaniem prezbiterów staje się zatem troska o jedność w wierze i miłości wszystkich wiernych oraz o wykorzystanie darów hierarchicznych i charyzmatycznych dla dobra Ciała Chrystusowego i wszystkich jego członków⁴⁷.

42. W centrum misji prezbiterów stoi uobecnianie misterium Jezusa Chrystusa w Eucharystii. W tym samym historycznie określonym momencie Ostatniej Wieczerzy Pan Jezus ustanowił pamiątkę (*anamnesis*) swojej Paschy, a jednocześnie przekazał władzę i mandat jej sprawowania dwunastu Apostołom, którzy następnie przekazali ją swoim następcom i ich współpracownikom w sukcesji apostoelskiej⁴⁸. W ten sposób sakrament święceń ustanowiony w Wieczerniku nierozdzielnie wiąże się z doświadczeniem paschalnym Jezusa z Nazaretu i z jego uobecnianiem na każdym etapie historii Kościoła⁴⁹.

43. „Z duszpasterskiego punktu widzenia pierwsze miejsce w porządku działania przysługuje przepowiadaniu”⁵⁰. Prezbiterzy wezwani są do misji, jaką Jezus przekazał Apostołom po swoim

⁴⁵ DPŻP 6. „Upodobnienie kapłana do Chrystusa Głowy [...] nie zakłada wyniesienia stawiającego go na szczycie całej reszty. W Kościele funkcje «nie stanowią o wyższości jednych nad drugimi»” (Franciszek, Adhortacja apostoelska *Evangelii gaudium*, nr 104).

⁴⁶ Zob. PO 2, 12, 15; DPŻP 2, 8, 34.

⁴⁷ Zob. LG 10, 28; PO 2, 7; DPŻP 26–27, 77–78; RFIS 31–32.

⁴⁸ Zob. SC 7, 10; KKK 1566; DPŻP 66, RFIS 32, 36.

⁴⁹ Święty Jan Maria Vianney, patron kapłanów, uczył, że od Mszy św. zależy cała gorliwość życia kapłańskiego. Zob. Benedykt XVI, *List na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy «dies natalis» Świętego Proboszcza z Ars* (16 czerwca 2009).

⁵⁰ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel Słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, I, 2. Zob. PO 4; PDV 26.

zmartwychwstaniu: „Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16, 15). Realizacja tego mandatu powinna wyrażać się w przyjmowaniu sercem słowa Bożego i przepowiadaniu go, w ukazywaniu wierności i miłosierdzia Boga, w świadectwie odważnej i konsekwentnej wiary oraz w czynieniu ludzi uczniami Chrystusa i jednoczeniu ich w Kościele⁵¹.

44. Prezbiterzy jako pasterze wspólnoty – na obraz Dobrego Pasterza i przez uczestnictwo w Jego miłości – wezwani są do ofiarowania całych siebie i swojego życia za Kościół, Oblubienicę Chrystusa. Dlatego miłość pasterska stanowi naczelną cechę duchowości prezbiterów, dar i wewnętrzną zasadę ożywiającą i kierującą życiem prezbiterów, sposobem ich myślenia, działania i odnoszenia się do innych. Przeżywanie z hojnością miłości pasterskiej kształtuje posługę jako *amoris officium* i ojcostwo duchowe. Pokorna i konsekwentna realizacja upodobnienia się prezbitera do Chrystusa Głowy, Pasterza, Sługi i Oblubieńca Kościoła chroni go przed skrajnościami w postaci „klerykalizmu” i „pragnienia panowania nad owczarnią”, a także demokratyzmu⁵².

45. Duchowość prezbitera „rozwija się przez pełnienie służby Kościołowi: jest to świętość osiągnana w posłudze i przez posługę”⁵³. Służebność jest istotną cechą prezbiteratu. Dlatego formacja prezbiterów winna być wybitnie formacją do służby i przez służbę konkretnej wspólnoty Kościoła, formacją realizowaną w posłuszeństwie woli Bożej, w ubóstwie i czystości serca⁵⁴. Życie zgodne z radami ewangelicznymi stosownie do swego powołania bardzo wspiera służebność prezbiterów i ich całkowite oddanie się Chrystusowi i Kościołowi. Umożliwia pełne przyłgnięcie do codziennych wymogów posługi, aby odzwierciedlać w niej postawy Dobrego Pasterza.

46. Tożsamość prezbiterów w Kościele łacińskim jest związana z wyborem celibatu dla królestwa Bożego⁵⁵. „Celibat z wielu względów

⁵¹ Zob. PO 4; DPŻP 16–17, 20–22, 62–63; RFIS 33.

⁵² Zob. Mt 20, 25–28; RFIS 33–39, 80.

⁵³ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, nr 12.

⁵⁴ Zob. RFIS 32, 34, 109–111.

⁵⁵ Zob. KPK, kan. 277, 599; DPŻP 79–82; RFIS 110.

odpowiada kapłaństwu”⁵⁶. Obie rzeczywistości łączy ze sobą wiele racji teologicznych i duszpasterskich: chrystologicznych, eklezjologicznych i eschatologicznych. Celibat wymaga zatem przeżywania go w kontekście powołania do miłości i ojcostwa duchowego, tak by inne osoby rodzić do nowego życia w Jezusie Chrystusie, wprowadzać w rodzinę Bożą, jaką jest Kościół i wychowywać ku temu, aby Chrystus kształtował się w nich (por. 1 Kor 4, 15; Ga 4, 19)⁵⁷.

2. TOŻSAMOŚĆ SAKRAMENTALNA A CZŁOWIECZEŃSTWO PREZBITERÓW

47. Bycie mężczyzną ochrzczonym jest podstawą określającą tożsamość kandydatów do prezbiteratu. Tę tożsamość dopełnia cały kontekst osobistych uwarunkowań ciała, psychiki i ducha. Bóg szanuje indywidualność każdego, opiera się na jego naturze i posługuje się nią. Dlatego w procesie formacji potrzebne jest budowanie harmonii natury i łaski. Szczególną rolę w budowaniu tej harmonii odgrywa wymiar duchowy osoby. Stąd u podstaw formacji do prezbiteratu powinno być słuchanie z wiarą słowa Bożego, nawracanie się i jednoczenie z Chrystusem w sakramentach⁵⁸.

48. Dojrzałość prezbiterów kształtuje się pod wpływem różnych czynników. Należą do nich: predyspozycje osobowościowe i charakterologiczne, dziedzictwo środowiska rodzinnego i parafialnego, dojrzałość wiary, historia powołania, sposób przeżywania kapłaństwa, świadectwo innych prezbiterów i jakość relacji z nimi. Na drodze do prezbiteratu wiele zależy od formacji seminaryjnej. Z kolei po święceniach dużego znaczenia w kształtowaniu się osobowości

⁵⁶ PO 16. Celibat jest nie tylko zgodny, przystawalny (*convenientia*) w odniesieniu do prezbiteratu, ale również (przez jakby odpowiedniość natur celibatu i prezbiteratu – *connaturalitas*) służy powołanym do kapłaństwa. „Przez dziewictwo lub celibat, zachowywany ze względu na królestwo niebieskie, prezbiterzy z nowego i wyjątkowego powodu są poświęceni Chrystusowi, do Niego lgną łatwiej niepodzielnym sercem, w większą swobodą w Nim i przez Niego służą Bogu i ludziom, sprawniej służą Jego królestwu i dziełu nadprzyrodzonego odrodzenia i w ten sposób stają się podatniejsi na przyjęcie szerszego ojcostwa w Chrystusie” (PO 16).

⁵⁷ Zob. OT 10; PO 16; Paweł VI, Encyklika *Sacerdotalis caelibatus*, nr 56; PDV 29, 50; DPŻP 40, 79–82; RFIS 110.

⁵⁸ Zob. RFIS 41–43.

prezbitera nabierają jego osobiste przymioty (np. charyzmaty), podejmowane przezeń zadania, odbyte studia, specyfika środowiska wypełnianej posługi, doświadczenia życia. Proces dojrzewania wymaga ewangelicznego podejścia do tych uwarunkowań i koncentracji na elementach istotnych w tożsamości prezbiterów⁵⁹. Dojrzała tożsamość nikomu nie jest dana jako coś statycznego i dokończonego. Prezbiter dojrzewa, gdy dba o relacje z Bogiem, biskupem, z prezbiterium i ze wspólnotą. Wymaga to hojnej modlitwy, życia słowem Bożym, duchowej lektury, rozwoju kompetencji, zaangażowania intelektualnego, ofiarności pasterskiej i ciągłej wrażliwości na Boże natchnienia⁶⁰.

3. SPECYFIKA DUCHOWOŚCI PREZBITERÓW DIECEZJALNYCH I ZAKONNYCH

49. Wymienione wyżej więzi konstytuujące tożsamość prezbitera mają charakter nie tylko prawny, strukturalny czy organizacyjny, ale przede wszystkim duchowy i pastoralny. Otwarte na działanie Ducha Świętego zaangażowanie w doświadczenia i drogę Kościoła lokalnego – pod przewodnictwem biskupa i we współpracy z innymi duchownymi, konsekrowanymi i świeckimi – stanowi dla prezbiterów środek do zrozumienia swego życia i posługi, określa także specyficzne akcenty ich duchowości. Stałymi cechami duchowości prezbiterów diecezjalnych są: szczególna więź z własnym biskupem, inkardynacja, włączenie w prezbiterium diecezjalne i więź z diecezjanami. Odnosi się to również do prezbiterów, którzy przynależą do ordynariatu polowego czy prałatury personalnej⁶¹.

50. Prezbiterzy będący członkami instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, oprócz akcentów wskaza-

⁵⁹ „Tylko ten, kto wpatruje się w to, co jest naprawdę istotne, może odnowić własne «tak» wobec otrzymanego daru i w różnych okresach życia nie przestawać składać daru z siebie; tylko ten, kto pozwala się upodobnić do Dobrego Pasterza znajduje jedność, pokój i siłę w posłuszeństwie służby” (Franciszek, *List do uczestników Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Konferencji Episkopatu Włoch* (8.11.2014), „L'Osservatore Romano” [wyd. włoskie] 258 (2014) 7, cyt. za: RFIS 84b).

⁶⁰ Zob. DPŻP 76; RFIS 41–43, 81.

⁶¹ Zob. PO 7–8; PDV 31, 74; DPŻP 34–36; RFIS 71.

nych wcześniej, opierają życie duchowe na profesji rad ewangelicznych oraz na charyzmacie i więziach wspólnoty, do której przynależą. Dlatego powinni oni dbać o harmonię tych dwóch źródeł duchowości – sakramentu święceń i profesji – jak i związanych z nimi impulsów, zwłaszcza gdy wykonują zadania uprzywilejowujące jedno (sakrament święceń) lub drugie (profesję)⁶².

Rozdział trzeci

FORMACJA PREZBITERÓW

1. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA FORMACJI PREZBITERÓW

51. Formacja prezbiterów przebiega w ramach formacji chrześcijańskiej, a Kościół ma obowiązek, a zarazem własne i wyłączne prawo kształcenia tych, którzy są przeznaczeni do świętej posługi⁶³. Świadomość więzi formacji kapłańskiej z chrześcijańską jest tym istotniejsza, że obecnie u powołanych częściej występują braki w dojrzałości chrześcijańskiej. Koniecznością staje się intensywne formacja wiary w ramach procesu dojrzewania powołania⁶⁴.

Więź z Bogiem, pierwszym Formatorem

52. Pierwszym i stałym wychowawcą człowieka jest Bóg, który działa „ponad wszystkimi, przez wszystkich i we wszystkich” (Ef 4, 6). Inicjatywa i działanie Boga są zawsze pierwsze i ważniejsze niż ludzkie zamiary i czyny. Powołanym potrzeba zatem mądrości, umożliwiającej rozumienie wydarzeń i relacji człowieka z całym stworzeniem jako historii zbawienia. Owa mądrość prowadzi przez głębokie nawrócenie ku przebóstwieniu człowieka⁶⁵.

⁶² Zob. CD 33–35; PDV 31, 75; RFIS 71.

⁶³ Zob. KPK, kan. 232.

⁶⁴ Zob. PDV 60; RFIS 12, 31.

⁶⁵ Zob. KKK 268–269, 2008; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Vita consecrata*, nr 66; NMI 38; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, Watykan 1993, nr 17; Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, nr 19; Franciszek, Adhortacja apostolska *Gaudete et exsultate*, nr nr 52–56; RFIS 37, 125.

53. Centrum historii zbawienia stanowi Wcielenie i Pascha Chrystusa oraz dar Ducha Świętego, ponieważ przez te wydarzenia Bóg Ojciec objawił nam samego siebie. W świetle Objawienia jasne się stało, że człowiek może się spełnić tylko przez osobową więź wiary z Żyjącym we wspólnocie Jego Ciała, czyli w Kościele. Poprzez sakramenty inicjacji Bóg Ojciec kształtuje wierzącego jako syna w Synu przez działanie Ducha Świętego (por. Mt 23, 811; Ef 1, 3nn). Tym samym całe życie, formacja i misja uczniów Jezusa winny mieć chrzcielny i paschalny charakter, a kerygmat chrześcijański powinien zajmować centralne miejsce na każdym etapie formacji⁶⁶.

54. Więź z Trójjedynym jest podstawą, centrum i celem formacji. Więź ta rozwija się w relacjach eklezjalnych; relacje z Bogiem i Kościołem nie istnieją bowiem obok siebie, lecz łączą się wewnętrznie i nawzajem się przenikają⁶⁷. Są one czymś pierwszym i ważniejszym niż struktury, porządek i programy formacji⁶⁸.

Dojrzewanie całego człowieka

55. Formacja stanowi proces obejmujący całą osobę ludzką (rozum i wolę, pamięć i wyobraźnię, potrzeby i motywacje, ciało i duszę, zmysły i psychikę, razem z mnogością emocji i uczuć, wrażeń i impulsów, postaw, zachowań i sposobów bycia), która potrzebuje nawracania się i przeobstwienia, aby upodabniając się do Jezusa, mogła ujawniać Boga jako *agape* i *koinonię*⁶⁹. Podstawową przestrzenią *metanoi* jest to, co zwykliśmy nazywać sercem człowieka, czyli jego „ukryte centrum”⁷⁰ i „źródło czynów”⁷¹. Przemieniające się serce nabiera – zwłaszcza w relacjach do bliźnich – nowej wrażliwości: duchowej, moralnej, intelektualnej, uczuciowej i estetycznej⁷². Dlatego

⁶⁶ Zob. PDV 45, 48; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Christus vivit*, nr 214.

⁶⁷ Zob. PDV 16; RFIS 102.

⁶⁸ Zob. PDV 45; RFIS 125.

⁶⁹ Zob. Flp 2, 1-5; KKK 1762, 1770; RFIS 39.

⁷⁰ KKK 2563.

⁷¹ KKK 1968. Zob. Mk 7, 21-23; Franciszek, *Homilia podczas Mszy św. dla kapłanów, seminarzystów i osób konsekrowanych w sanktuarium Jana Pawła II w Krakowie*, 30 lipca 2016; RFIS 55.

⁷² Zob. RFIS 39, 94.

zasadniczym celem formacji nie może być kształtowanie tego, co zewnętrzne w życiu i postępowaniu osób, czy też koncentrowanie się na doskonałości wyizolowanej z relacji jednostki, lecz powinno się dążyć do wewnętrznej przemiany i do przeobrażenia serca osoby.

Stalość formacji

56. Formacja jest zadaniem na całe życie. Nie sprowadza się do oddziaływań ściśle formacyjnych ani nie zawęża do stosowania środków i metod wychowawczych czy reguł i praktyk zalecanych w danej wspólnoty. Pedagogia Kościoła zmierza ku temu, aby w sposób formacyjny przeżywać codzienność aż po kres życia doczesnego.

Duchowość drogi w codzienności

57. Powołanie do ewangelicznej świętości wymaga od kandydatów do kapłaństwa zgody na wzrastanie w duchowości drogi. Jest to droga ku Bogu Ojcu, za Jezusem Chrystusem, w Duchu Świętym, będąca życiem w łasce usprawiedliwienia, która wyraża się w postawach wiary, skruchy serca, ufności i miłości⁷³. Życie zakorzenione w Chrystusie, bardziej niż życie w zewnętrznym posłuszeństwie zasadom i regulaminom, naprowadza człowieka na realizację jego powołania. Codzienność życia powołanych do kapłaństwa Chrystusowego potrzebuje jednak pryncypiów i norm wynikających z pedagogiki Kościoła.

Podmiotowość osoby ludzkiej

58. Każdy powołany odpowiada za własne życie i dlatego jest odpowiedzialny za swoją formację. Powodzenie formacji kandydatów do prezbiteratu zależy od ich włączenia się w sposób wolny i całkowity (tzn. całym sobą) we wszystkie jej wymiary. Bez indywidualnej decyzji i zaangażowania formacja staje się powierzchowna, fragmentaryczna lub formalistyczna. Wychowanie chrześcijańskie i kapłańskie – trwając w służbie podmiotowości człowieka – **uczy go uczyć się** od Boga we wspólnoty Kościoła w każdym czasie i w każdych okolicznościach. Dzięki temu można uzyskać wolność od różnych

---

⁷³ Zob. KKK 1987nn; RFIS 125.

form indywidualizmu, bałwochwalstwa, ucieczek emocjonalnych i życia poza swoim wnętrzem⁷⁴. Stąd waga kształtowania sumienia w procesie formacji.

59. Dojrzałość osoby powołanej jako podmiotu wyraża się głównie w gotowości do szczerego i ofiarnego zaangażowania w budowanie osobowej więzi z Bogiem. Wiąże się z tym uległość wobec prowadzenia Ducha Świętego. W dziele wychowania Bóg posługuje się pośrednictwem ludzi, ważną rolę odgrywa więc towarzyszenie indywidualne i wspólnotowe. Warunkiem owocności tego towarzyszenia jest postawa pokory i stałej pracy nad sobą⁷⁵.

60. Wychowankowie potrzebują przestrzeni do osobistych poszukiwań, zmagania, decyzji i prac. Toteż zadanie wychowawców wobec nich dobrze oddają terminy **towarzyszenie** i **rozeznawanie**, wyeksponowane w *Ratio fundamentalis*. W procesie formacji kandydatów do kapłaństwa konieczne jest jasne wskazanie wychowankowi kierunku rozwoju oraz rozeznawanie tego, co ma być jego osobistym wysiłkiem, czyli ascezą, co zaś stanowić ma wyraźnie wskazane obowiązki. Przez wyłącznie odgórne zapewnienie treści, form i zadań w formacji wychowankowie mogą czuć się zwolnieni z poszukiwania Boga, z poznawania i respektowania prawdy o sobie, z osobistego myślenia, a nawet z zaangażowania serca, mogą ponadto przeżywać wiarę w oderwaniu od realiów własnego życia albo przeciwnie – mogą wiarę kształtować jedynie w obrębie własnego kontekstu: ubóstwiając doświadczenia i własne ja.

Fundament osobistego doświadczenia

61. Dla rozwoju człowieka szczególne znaczenie mają osobiste doświadczenia. Pozostawiają one ważne ślady w sferze psychiki i ducha, wpływając na zachowania, postawy, osobowość i charakter osoby. Pośród życiowych okoliczności Bóg doświadcza i formuje człowieka. To, co stanowi jego historię, jej bogactwo i ograniczo-

⁷⁴ Zob. PDV 69; Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr nr 11–12; Franciszek, *Przemówienie podczas Światowych Dni Młodzieży*, Kraków – Campus Misericordiae, 30 lipca 2016; RFIS 45–46; 130.

⁷⁵ Zob. PDV 69; RFIS 42–45, 65, 130.

ność, wymaga docenienia i uważnej refleksji – także w dialogu z wychowawcami⁷⁶.

62. Formacja chrześcijańska prowadzi kandydata do kapłaństwa do pogłębienia osobowego spotkania z Bogiem, Jego miłością i słowem. Odpowiada tym samym na potrzeby ludzkiego serca, przenika je i porusza. Skłania je do przyjęcia prawd i dróg wiary w oparciu o światło i moc Ducha Świętego. Prowadzi do wewnętrznego rozumienia rzeczy Bożych i smakowania w nich⁷⁷. Tym samym chroni życie duchowe przed konstruktywistycznie pojętym idealizmem, moralizmem i formalizmem.

63. Doświadczenie bliskości Boga mogą przekazać jedynie świadkowie, którzy jej doznali – którzy odkryli, że są wybawieni, kochani, zdobyci przez Boga, a przez to gotowi ukierunkowywać innych na podobne doświadczenie⁷⁸. Typowe dla formacji kapłańskiej są: stałe poszukiwanie i odnajdywanie Boga przez słuchanie słowa Bożego, przez aktywne uczestnictwo w świętych tajemnicach Kościoła oraz przez posługę miłości, zwłaszcza wobec najmniejszych⁷⁹. Te doświadczenia, przeżywane pokornie i z wiarą, przyczyniają się do rozwoju powołanych, czyniąc ich świadkami Jezusa Chrystusa.

Rozeznawanie na drodze za Jezusem

64. Rozeznawanie chrześcijańskie nie sprowadza się do zastosowania norm i reguł, czysto intelektualnego czy moralnego działania, lecz nade wszystko jest darem Ducha Świętego, wewnętrznym poznaniem, które wynika ze stylu życia z Bogiem, z dojrzałości w wierze i miłości wspartej wewnętrzną wrażliwością⁸⁰. Takiego

⁷⁶ Zob. RFIS 43, 94.

⁷⁷ We wprowadzeniu do *Ćwiczeń duchownych* (w nr. 2) św. Ignacy Loyola napisał, że „nie ogrom wiedzy napełnia i nasycza duszę, lecz raczej wewnętrzne rozumienie rzeczy i smakowanie w nich”.

⁷⁸ Zob. PDV 2, 36, 46, 60.

⁷⁹ „Są to trzy wielkie wartości i nakazy, które ostatecznie określają program formacji duchowej kandydata do kapłaństwa” (PDV 46). Zob. OT 8; PDV 34, 45–49; RFIS 102, 186a.

⁸⁰ Zob. KKK 1779, 2705–2706; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, nr nr 304–305; RFIS 43.

rozeznawania – zarówno ze strony wychowanków, jak i wychowawców⁸¹ – potrzeba nie tylko w określonych momentach formacji. Rozeznawanie chrześcijańskie powinno stawać się życiową praktyką, wewnętrzną dyspozycyjnością (*docibilitas*) do odkrywania działania Boga i do współpracy z Nim⁸². Efektem tego procesu ma być takie ukształtowanie prezbitera, aby był „człowiekiem rozeznania», zdolnym interpretować rzeczywistość ludzkiego życia w świetle Ducha i w ten sposób wybierać, decydować i działać według woli Bożej”⁸³.

65. Rozeznawanie duchowe dotyczy najpierw Boga i Jego działania⁸⁴, a dopiero potem tego, co i jak ma czynić poszczególny człowiek lub wspólnota. Należy pytać Boga o Jego działanie i zamysły ukryte w wydarzeniach osobistej i wspólnotowej historii. Rozeznanie jest dialogiem modlitewnym i świadomą współpracą ze Zbawicielem⁸⁵. Pomaga „w znalezieniu możliwych dróg odpowiedzenia Bogu i rozwoju pośród ograniczeń”⁸⁶.

66. *Ratio fundamentalis* zaznacza, że przedmiotem rozeznawania powinny być zwłaszcza motywacje życiowe osób powołanych do prezbyteratu⁸⁷, źródła ich osobistych problemów⁸⁸, powołanie i predyspozycje wymagane do realizacji powołania⁸⁹, pożądane środki stopniowej i głębokiej rewizji życia⁹⁰ oraz sytuacja ich wspólnoty⁹¹. Celem rozeznawania jest zintegrowanie historii i terażniejszości wychowanków z ich sumieniem i życiem duchowym dla połączenia w jedno w Chry-

⁸¹ Zob. RFIS 28, 152.

⁸² Zob. RFIS 45, 56, 120, 152.

⁸³ RFIS 43. Prezbyter powinien stawać się ekspertem w sztuce rozeznawania duszpasterskiego (zob. RFIS 120), ze szczególną zdolnością krytycznego rozeznawania rzeczy (zob. RFIS 153), znaków czasu (zob. RFIS 117) i sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska (zob. RFIS 170).

⁸⁴ Zob. KKK 2730; RFIS 43.

⁸⁵ Zob. KKK 2849.

⁸⁶ Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Amoris laetitia*, nr 305.

⁸⁷ Zob. RFIS 92.

⁸⁸ Zob. RFIS 88b.

⁸⁹ Zob. RFIS 44, 48, 128.

⁹⁰ Zob. RFIS 88c.

⁹¹ Zob. RFIS 119.

stusie wszystkich aspektów osoby⁹². Dokonuje się to przez codzienne odczytywanie wewnętrznej prawdy o sobie samym oraz uwalnianie się od „wszystkich uczuć nieuporządkowanych, a po ich usunięciu – do szukania i znalezienia woli Bożej w takim uporządkowaniu swego życia, żeby służyło dla dobra i zbawienia duszy”⁹³.

Podstawowym wrogiem rozeznawania i dojrzewania jest **twarde serce**. Jeśli u progu formacji nie rozwinię się doświadczenie wewnętrznej skruchy i odbudowa wrażliwości serca, to formacja pozostanie czymś zewnętrznym i mało owocnym⁹⁴.

Formacja ucznia-misjonarza i pasterza

67. Charakter formacji prezbiterów determinuje ich tożsamość. Konieczne staje się zatem zapewnienie pełnej więzi między tożsamością i duchowością prezbiterów a formacją powołanych. Powinna to być formacja ucznia-misjonarza, świadka i przyjaciela Jezusa, który upodabnia się do Chrystusa Kapłana, Głowy, Sługi, Pasterza i Oblubieńca Kościoła. Owo upodobnienie potrzebne jest we wszystkich wymiarach osoby: w wymiarze ludzkim, duchowym, intelektualnym i pastoralnym.

68. Formacja prezbiterów jest formacją pasterzy Kościoła – gotowych do daru z siebie, by wychodzić do ludzi, dzielić z nimi życie, towarzyszyć tym, którzy są, oraz szukać zagubionych i przyprowadzać ich do Boga i Kościoła. Na fundamencie jedności z Jezusem formacja uzdalnia powołanych do bycia z ludźmi i dla nich na wzór Jezusa (por. Hbr 2, 14-18). Tym samym pogłębiona formacja do życia wewnętrznego wiąże się ściśle z formacją do kościelnej komunii. Komunia z Jezusem pomoże uniknąć „duchowej światowości”, która jest szukaniem siebie. Pasterska więź z ludźmi stymuluje do pogłębienia życia duchowego⁹⁵.

⁹² Zob. RFIS 29.

⁹³ Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, nr 1. Zob. RFIS 43.

⁹⁴ Zob. KKK 2563, 2699, 2849.

⁹⁵ Zob. RFIS 41–42.

2. ZASADNICZE CECHY I WYMIARY FORMACJI

A. Cechy formacji: jedność, wspólnotowość, misyjność, integralność

69. *Ratio fundamentalis* określa cztery zasadnicze cechy całej drogi formacji presbiterów: jedność, wspólnotowość, misyjność i integralność. Stanowią one zarazem zasady i kryteria formacji⁹⁶. Cechy te dopełniają inne kategorie, np.: stopniowość, formacja człowieka wewnętrznego, uczniostwo, upodobnienie, towarzyszenie, rozeznanie, formator Ludu Bożego.

Jedność

70. Formacja presbiterów jest procesem trwającym całe życie: rozpoczyna się w okresie poprzedzającym seminarium, pogłębia w domach formacyjnych, a dojrzałego kształtu nabiera po święceniach. Rozwija ona doświadczenie chrzcielne synostwa Bożego, bycia uczniem-misjonarzem Jezusa. Cała droga formacji stanowi w swej istocie jeden ciągły proces, choć zróżnicowany w etapach, metodach i treściach formacyjnych⁹⁷. W tym sensie jedność oznacza także ciągłość. W związku z tym formacja nie kończy się w momencie przyjęcia święceń, lecz trwa przez całe życie.

Wspólnotowość

71. Formacja pasterzy Kościoła ma charakter wybitnie wspólnotowy. Powołanie „jest bowiem darem, który Bóg daje Kościołowi i światu oraz drogą do uświęcenia siebie i innych; nie może ono być przeżywane w sposób indywidualistyczny, lecz zawsze w odniesieniu do jakiejś konkretnej części Ludu Bożego”⁹⁸. Wspólnotowość jako cecha i cel formacji zakorzenia się w trójjednej naturze Boga oraz w komunijnym charakterze Kościoła.

---

⁹⁶ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr nr 53–54, 92.

⁹⁷ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr nr 53–54.

⁹⁸ RFIS *Wprowadzenie*.

Misyjność

72. Formacja prezbiterów prowadzi do szczególnego uczestnictwa w misji powierzonej przez Jezusa Chrystusa Apostołom. Zapał misyjny, który stanowi cel i horyzont całej formacji, zależy od jakości relacji formowanego z Odkupicielem i Jego mistycznym Ciałem⁹⁹.

Integralność

73. Odpowiednia formacja jest procesem integralnym, czyli całościowym i harmonijnym. Obejmuje wszystkie sfery rozwojowe i obszary aktywności człowieka¹⁰⁰. Umożliwia syntezę porządku ontyczno-sakramentalnego z egzystencjalno-przeżyciowym w ciągłej pracy nad sobą pod wpływem łaski Bożej. Prowadzi do wzajemnego oddziaływania między modlitwą, życiem we wspólnocie, studium treści wiary, posługą apostołską i innymi dziedzinami życia¹⁰¹. Celem tego procesu jest ukształtowanie w człowieku wewnętrznego ładu oraz harmonii ciała i duszy, umysłu i serca, dojrzałego myślenia ze świadomym i uporządkowanym światem uczuć, emocji i pragnień¹⁰².

B. Wymiary formacji: ludzka, duchowa, intelektualna, pastoralna¹⁰³

74. Integralność formacji można osiągnąć jedynie przez harmonijną realizację jej czterech podstawowych wymiarów. W procesie formacyjnym trzeba unikać fragmentaryzacji oraz separowania i autonomizacji kolejnych wymiarów formacji. Należy pamiętać, że wszystkie wymiary formacji są współzależne i nie są **skuteczne** w oderwaniu od

⁹⁹ Zob. RFIS Wprowadzenie oraz nr nr 33, 91.

¹⁰⁰ Zob. KPK, kan. 244; II Polski Synod Plenarny (1991–1999), *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 58; RFIS 28–29, 53, 92.

¹⁰¹ Zob. DPŻP 88, 92; RFIS 7, 28–30, 70, 89–90, 92, 153.

¹⁰² Zob. Benedykt XVI, *List do seminarzystów*, nr 6, (18 października 2010), „L'Osservatore Romano” 327 (2010) 6.

¹⁰³ Określenia te dotyczą różnych aspektów opisu człowieka i jego rozwoju, ale ich nie wyczerpują. Potrzebne jest zatem uzupełnianie tego schematu w trakcie formacji o inne kategorie, zgodnie z pełnym rozumieniem integralności formacji.

siebie¹⁰⁴. Ich wspólnym celem jest „przekształcenie czy upodobnienie” serca seminarzysty na obraz serca Chrystusa Dobrego Pasterza, w zaangażowaniu w wspólnotowym i misyjnym¹⁰⁵.

Formacja ludzka

75. Formacja ludzka stanowi „fundament konieczny i dynamiczny”¹⁰⁶ całego życia człowieka. Szczególnie potrzebują jej osoby powołane do prezbiteratu i celibatu, aby stawały się „żywym obrazem” ludzkiej pełni Jezusa Chrystusa¹⁰⁷. Dojrzałość ludzka prezbitera warunkuje jakość jego posługi pasterskiej, gdyż usposabia go do większej uległości wobec łaski sakramentu święceń.

76. Formacja ludzka odnosi się do różnych wymiarów życia człowieka: fizycznego, psychicznego, intelektualnego, moralnego, estetycznego i społecznego. Do jej istotnych aspektów należy kształtowanie dojrzałej osobowości i charakteru. W formacji prezbiterów pierwszorzędne znaczenie ma rozwój cech i cnót, które służą budowaniu odpowiedzialnych więzi międzyludzkich, ułatwiają spotkanie i dialog oraz zdobywanie zaufania i nawiązywanie współpracy. Dlatego program pracy z seminarzystami powinien obejmować zwłaszcza cztery obszary: głęboki wgląd w siebie, komunikację międzyludzką, asertywność oraz tożsamość męczyzny. Pilnie i stale potrzeba mądrej troski o ciało (zdrowie, porządek życia, odżywianie, ruch, odpoczynek)¹⁰⁸.

Rozwój wspomnianych postaw, przy pomocy różnych środków i narzędzi formacyjnych, stałby się łatwiejszy dzięki rozeznaniu

¹⁰⁴ „Razem tworzą one i kształtują tożsamość seminarzysty oraz prezbitera, czyniąc go zdolnym do tego «daru z siebie dla Kościoła», który zawiera się w miłości pasterskiej. Trzeba mieć na uwadze, aby cała droga formacyjna nie utożsamiała się tylko z jednym aspektem, kosztem innych, lecz by była zawsze integralnym procesem ucznia powołanego do prezbiteratu” (RFIS *Wprowadzenie*). Zob. PDV 71; RFIS 28, 70, 89–92.

¹⁰⁵ Zob. RFIS 55–56.

¹⁰⁶ RFIS 89.

¹⁰⁷ Zob. PDV 43.

¹⁰⁸ Kandydaci do prezbiteratu powinni nabywać umiłowanie prawdy, uczciwość i odwagę, samokontrolę, panowanie nad sobą i wolność wewnętrzną, dojrzałość uczuciową i dobrze zintegrowaną seksualność, zmysł krytyczny, zrównoważony osąd i dyskrecję, odpowiedzialność i zdolność do podejmowania słusznych decyzji oraz wielkoduszność serca. Zob. PDV 43–44; RFIS 93–100.

ludzkiej historii kandydata, poprzez którą kształtowała się jego osobowość. Narodziny i dzieciństwo, okres dojrzewania i dorosłość, doświadczenia domu rodzinnego i innych środowisk, w których żył seminarzysta, m.in. wpływ postaci ojca i matki oraz pozostałych członków rodziny, a także sposób tworzenia relacji z innymi osobami i z otaczającym go światem, są cennym źródłem dla określenia ścieżek rozwoju oraz potencjalnego regresu bądź kryzysu, w celu zastosowania odpowiednich narzędzi pedagogicznych¹⁰⁹. W tym kontekście niezbędne będzie wprowadzanie kandydatów do poznania własnego wymiaru osobowego: uczuć, potrzeb, przyzwyczajzeń, tendencji, szerokiej gamy uzdolnień i deficytów. W ten sposób będą mogli oni cieszyć się lepszym poznaniem siebie, rozumiejąc również motywację, które wyrażają przez swoje wybory i decyzje.

Formacja duchowa

77. Duchowy wymiar formacji, prowadzonej z silnym akcentem wspólnotowym i misyjnym, jest ukierunkowany „na podtrzymywanie i ożywanie więzi seminarzysty z Bogiem i braćmi, w przyjaźni z Jezusem Dobrym Pasterzem i postawie uległości wobec Ducha Świętego”¹¹⁰. Pielęgnując te więzi, seminarzysta dojrzewa „do miłości hojnej i ofiarnej, która stanowi początek miłości pasterskiej”¹¹¹.

Celem zbudowania głębokiej i intymnej relacji z Bogiem, kandydat powinien być zachęcany na drodze wzrostu duchowego, aby przyjąć za własne dwa kluczowe wydarzenia z życia Chrystusa, które będą kształtować jego osobowość na obraz Nauczyciela, wzmacniając i czyniąc bardziej realną jego przyjaźń z Bogiem: Wcielenie i Paschę. Prawda, że „Słowo stało się ciałem” (J 1, 14) oraz że „Bóg wskrzesił Go z martwych, czego my jesteśmy świadkami” (Dz 3, 15), powinny być stale przekładane na codzienny sposób myślenia, podejmowanych wyborów i decyzji przyszłych prezbiterów, powołanych do tego, aby w sobie samych powtórzyć życie Jezusa Chrystusa, wyrażone w miłości pasterskiej. Wypełnianie słowa Bożego (por. Mt 7, 24-25) i wchodzenie w logikę ziarna pszenicy, które wpadłszy w ziemię przynosi owoc obfity (por. J 12, 24-26), będzie oczyszczać seminarzystów

¹⁰⁹ Zob. RFIS 27.

¹¹⁰ RFIS 101. Zob. OT 8; KPK, kan. 245; PDV 45–50; RFIS 101–115.

¹¹¹ RFIS 101. Zob. RFIS 35–37, 119.

z mentalności tego świata, czyniąc ich bardziej podobnymi do Chrystusa wcielonego, ukrzyżowanego i zmartwychwstałego¹¹².

Formacja intelektualna

78. Dzięki formacji intelektualnej¹¹³ seminarzyści mają stale odkrywać i pogłębiać pojmowanie rzeczywistości i siebie oraz wzrastać w osobistej mądrości, pozwalającej odsłaniać sens swojego życia, osiągnąć solidne kompetencje w zakresie filozofii i teologii, a także zrozumieć współczesną kulturę, aby ludziom w niej żyjącym głosić Ewangelię w sposób wiarygodny i przystępny¹¹⁴. Wszyscy odpowiedzialni za formację intelektualną seminarzystów, głównie zaś nauczyciele akademicki, powinni mieć na uwadze ewangelizacyjny cel Kościoła¹¹⁵.

79. Fundamentalną rolę w formacji intelektualnej seminarzysty odgrywa filozoficzno-teologiczne studium o charakterze prawdziwie akademickim, którego rzetelność i gruntowność jest elementarnym wymogiem dojrzałości intelektualnej przyszłego ewangelizatora i katechety. Wymiar intelektualny nie może ograniczać się do realizacji studiów akademickich – wymaga osobistej troski i trudu seminarzystów: począwszy od kształtowania poczucia odpowiedzialności za własny rozwój intelektualny, aż po wypracowanie stałych nawyków do pracy intelektualnej, które owocują umiejętnościami niezbędnymi tak w zakresie przekazywania doktryny wiary, jak i w dialogu z ludźmi poszukującymi wiary lub ją też zwalczającymi, co ma olbrzymie znaczenie w procesie współczesnej sekularyzacji. W tym kontekście należy podkreślić wartość budzenia zainteresowań naukowych seminarzystów, najlepiej w zakresie dyscyplin, które wiążą się z treściami i formami ewangelizacji. Perspektywy tej nie wolno zagubić w żadnym z etapów formacji. W odniesieniu do niektórych wychowanków będzie się to wiązać na następnych etapach formacji z – określoną przez Kościół lokalny – potrzebą odbycia studiów specjalistycznych, a nawet podjęcia pracy akademickiej, co wynika z konieczności przy-

¹¹² Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr nr 1, 8, 10.

¹¹³ Zob. OT 14–17; KPK, kan. 251–252; PDV 51–56; RFIS 116–118.

¹¹⁴ Zob. RFIS 116.

¹¹⁵ Zob. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 133.

gotowania kadr do instytucji diecezjalnych, zwłaszcza do seminariów duchownych. Trudno nie zauważyć, że aktywność pastoralna prezbiterów nie może się ograniczyć do przepowiadania i sprawowania sakramentów, gdyż w cele ewangelizacyjne wpisuje się praca naukowa, publicystyczna, nierzadko też literacka prezbiterów, będąca swoistą formą apostołstwa słowa pisanego, które przybiera różne kształty w dzisiejszej cywilizacji informatycznej.

Formacja pastoralna

80. Formacja pastoralna ma na celu takie przygotowanie przyszłych pasterzy Kościoła, aby posiadali te same cechy, które charakteryzowały Syna Bożego: współczucie, wspaniałość, umiłowanie wszystkich, w pierwszej kolejności biednych, oraz gorliwość w budowaniu Królestwa niebieskiego. Ukierunkowanie pastoralne, przenikając pozostałe wymiary formacji, domaga się przygotowania specyficznie duszpasterskiego, formującego przyszłych prezbiterów do misji i towarzyszenia, rozeznawania i służby, współpracy i przewodzenia w Kościele. Wiedza, kompetencje i umiejętności, które seminarzyści zdobywają na każdym z etapów formacji, mają być integralnie wykorzystane w praktykach duszpasterskich, bowiem formacja pastoralna dokonuje się przez zajęcia akademickie i praktyki duszpasterskie: katechetyczne, homiletyczne, liturgiczne i pastoralne. Wsparciem formacji pastoralnej jest studium nauk humanistycznych, głównie psychologii, pedagogiki i socjologii¹¹⁶.

Zadanie przygotowania kandydatów do posługi duszpasterskiej powinno rozszerzać spojrzenie na wyzwania Nowej Ewangelizacji, począwszy od troski o wiernych gorliwie żyjących wiarą, przez poszukiwanie owiec zagubionych, bez zaniebywania osób niewierzących. Dlatego też, w pierwszym rzędzie, w formacji pastoralnej należy uwzględnić wprowadzenie kandydatów w obszar zwyczajnego apostołstwa, które obejmuje również tych wiernych, którzy choć deklarują się jako katolicy, nie biorą jednak udziału w publicznym kulcie. Po drugie, konieczne jest uwrażliwienie kandydatów na spotkanie z szeroką kategorią ochrzczonych, którzy nie żyją zgodnie z wymaganiami tego sakramentu. Po trzecie, kandydatowi nie powinno zabraknąć przygotowania do głoszenia Ewangelii osobom, które nie po-

¹¹⁶ Zob. OT 19–21; PDV 57–59; RFIS 119–124.

znali Jezusa Chrystusa lub Go odrzucili¹¹⁷. W tym sensie, formacja pastoralna nie koncentruje się tylko na wiernych, którzy pozostają w Kościele, lecz z miłą i życzliwą uwagą powinna uwrażliwiać seminarzystów na potrzeby tych, którzy są „poza” owczarnią: wiernych innych tradycji religijnych, rzeszy osób obojętnych oraz tych, którzy nie wierzą w Boga. W ten sposób przyszli prezbiterzy będą mogli zmierzyć się z dzisiejszą mentalnością, „zawsze gotowi do obrony wobec każdego, kto domaga się od was uzasadnienia tej nadziei, która w was jest” (1 P 3, 15), nie bojąc się podjąć ryzyka koniecznego „wyjścia” do innych. „Jeśli coś ma wywoływać święte oburzenie, niepokoić i przyprawiać o wyrzuty sumienia, to niech będzie to fakt, że tylu naszych braci żyje pozbawionych siły, światła i pociechy z przyjaźni z Jezusem Chrystusem, bez przyciemniającej ich wspólnoty wiary, bez perspektywy sensu i życia”¹¹⁸.

C. Szczególne obszary formacyjne: celibat, posłuszeństwo, ubóstwo kapłańskie

Wychowanie do celibatu

81. W całym procesie formacji prezbiterów i we wszystkich jej aspektach niezbędne staje się przygotowanie do dojrzałego przeżywania seksualności i miłości pasterskiej, czego owocem jest praktykowanie cnoty czystości i wybór życia w celibacie. Nabywaniu odpowiednich cech, umiejętności, postaw i wiedzy służyć powinny m.in. konferencje, wykłady, warsztaty, profesjonalne szkolenia oraz kierownictwo duchowe i sakrament pojednania¹¹⁹.

82. W przypadkach stwierdzenia w czasie formacji poważnych trudności w sferze seksualnej lub ujawnienia doświadczenia krzywdy w tej dziedzinie konieczna jest profesjonalna pomoc terapeutyczna i seksuologiczna. Podstawowy cel tej pomocy ma charakter formacyjny i wewnętrzny, choć w sytuacji odkrycia poważnych problemów należy dokonać ponownej weryfikacji zdatności kandydata do przyjęcia święceń¹²⁰.

¹¹⁷ Zob. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 14.

¹¹⁸ Tamże, 49.

¹¹⁹ Zob. OT 10; PO 16; KPK, kan. 247, 276–277; PDV 50; RFIS 110.

¹²⁰ Zob. RFIS 193, 199–201.

Formacja do kapłańskiego posłuszeństwa

83. Powołany do prezbiteratu musi nauczyć się poświęcania własnej woli w służbie Bogu i braciom¹²¹. Oznacza to umiejętność rezygnacji z siebie oraz zdolność do ofiary z siebie. Na fundamencie autentycznego posłuszeństwa chrześcijańskiego, umotywowanego wiarą i realizowanego w sposób wolny, potrzeba posłuszeństwa, które jest apostołskie, wspólnotowe i pasterskie. Apostołskie, ponieważ wyraża miłość do Kościoła i służy mu w jego strukturze hierarchicznej. Wspólnotowe, gdyż nie sprowadza się do indywidualnej relacji z autorytetem, ale głęboko włącza się w jedność prezbiterium. Pasterskie, jako że prowadzi do dyspozycyjności wobec potrzeb ewangelizacji i słusznych wymagań wiernych. Uległość wobec Boga w Kościele nie ma nic wspólnego ze służalczością, eksponowaniem władzy, rywalizacją, szukaniem własnej korzyści, przywiązywaniem się do własnych upodobań lub punktów widzenia. Jest naśladowaniem Mistrza z wiarą i wolnością serca¹²².

Wychowanie do ubóstwa

84. Formacja kapłańska wiąże się ściśle z wychowaniem do ubóstwa ewangelicznego, rozumianego jako „podporządkowanie wszystkich dóbr najwyższemu Dobru Boga i jego Królestwa”¹²³. W przypadku kapłana ubóstwo nabiera ścisłego charakteru „pastoralnego”. Jest ono nieodzownym warunkiem i przesłanką dyspozycyjności wobec Boga i ludzi w posłudze apostołskiej. Stąd też trzeba wychowywać powołanych do prezbiteratu w sposobie prostego i ubożego życia, w posługiwaniu się dobrami materialnymi z wdzięcznością, serdecznością i sprawiedliwością, w połączeniu z wielką wewnętrzną wolnością. „Kapłan winien mieć «te same dążenia» co Jezus, ogałającą się z własnego «ja», by odnaleźć w miłości posłusznej, czystej i ubogiej główną drogę do zjednoczenia z Bogiem i jedności z braćmi”¹²⁴.

¹²¹ „Przedziwny przykład takiej gotowości [prezbiterzy] znajdują zawsze w Błogosławionej Maryi Dziewicy, która prowadzona przez Ducha Świętego poświęciła się zupełnie tajemnicy Odkupienia ludzkiego” (PO 18).

¹²² Zob. PO 15; PDV 28; RFIS 109.

¹²³ PDV 30. Zob. PO 17.

¹²⁴ PDV 30; zob. PDV 49; RFIS 111; Franciszek, Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium*, nr nr 197–198.

3. PODSTAWOWE ŚRODKI I METODY FORMACJI

A. Znaczenie środków formacji

85. Środki formacji podporządkowane są jej celom i dlatego – w zależności od etapu formacji – mają zróżnicowany charakter. Powinny być tak dobierane, aby współtworzyły i dynamizowały dany etap, harmonizując się z nim i służąc współpracy natury z łaską. Ponadto środki i metody formacji powinny być adekwatne do emocjonalnych, społecznych, duchowych i intelektualnych predyspozycji wychowanków.

86. W pedagogice chrześcijańskiej przyjmuje się jako zasadę, że formuje najpierw osoba, a nie metody, narzędzia czy programy wychowawcze. Dlatego kluczowe znaczenie ma osoba wychowawcy. Stanowi ona jakby pierwszy „środek formacji”, który warunkuje korzystanie z innych. Na ile człowieczeństwo wychowawcy będzie dyspozycyjne wobec działania Boga, na tyle różne środki i narzędzia formacji zostaną właściwie wykorzystane. Zadaniem wychowawców jest w głównej mierze troska o pedagogiczne wprowadzanie wychowanków do doświadczeń drogi formacji, indywidualne towarzyszenie im i rozeznawanie ich życia. Zamierzonym celem staje się świadome i dobrowolne przyjęcie przez wychowanków różnych wymogów i elementów formacji – z rozróżnieniem ich, docenieniem i uwewnętrznieniem.

87. W procesie wychowawczym akcent powinien spoczywać na osobistej odpowiedzialności wychowanków za swoje życie i integralny rozwój, nie zaś tylko na proponowaniu i egzekwowaniu środków formacji przez wychowawców. Trzeba zatem wychowywać do korzystania ze środków formacji poprzez rozbudzenie pragnienia i własnej odpowiedzialności wychowanków. Taki styl pracy nad sobą i troski wychowawców chroni przed błędami wynikającymi z narzucania wszystkim jednakowych środków, praktyk i metod formacji bez rozeznania i dostosowania. Adekwatny wybór środków formacji (duchowych, pedagogicznych, dydaktycznych czy psychologicznych) sprzyja zdynamizowaniu drogi formacji, rozeznaniu powołania, ocenie dojrzewania wychowanków oraz lepszemu zrozumieniu ewentualnego regresu czy trudności¹²⁵.

¹²⁵ Zob. PDV 61; RFIS 43, 94.

Słowo Boże

88. Uznanie nadrzędnej roli Boga i Jego słowa w życiu seminarzystów, diakonów i prezbiterów wymaga oparcia całego ich życia, formacji i posługi na Piśmie Świętym, które często czytają, rzetelnie rozważają, przeżywają w modlitwie i solidnie konfrontują z życiem. Różne formy nauczania powinny podprowadzać do osobistego spotkania ze słowem Bożym. Wskazane jest praktykowanie *lectio divina* jako kultury życia i formacji. W ten sposób słowo Boże nie będzie tylko pretekstem do nauczania, realizacji programu czy oddziaływań wychowawczych, ale objawi się jako rzeczywisty sprawca dynamiki życia oraz jako droga i reguła formacji¹²⁶.

Sakramenty

89. Człowiek ukierunkowany na Boga przez Jego słowo osiąga skarby życia Bożego w sakramentach. Dlatego życie sakramentalne stanowi drogę formacji tych, którzy powołani są również do tego, by sakramenty sprawować. Trzeba zatem, aby doświadczenia słowa Bożego, sakramentów i wspólnoty nigdy nie były od siebie oddzielane w wewnętrznej i zewnętrznej aktywności człowieka.

90. Fundamentem całej drogi formacji jest chrzest. Chrzcielna tożsamość osób umacnia się w bierzmowaniu i w sakramencie pokuty oraz karmi się Eucharystią, która rozwija komunijne życie Kościoła jako Ludu Bożego, Ciała Chrystusa i Świątyni Ducha Świętego. Na dojrzałej współpracy człowieka z łaską tych sakramentów rozwija się dar sakramentu święceń, kształtujący w powołanym gotowość do miłosnego i wolnego daru z siebie dla Kościoła¹²⁷.

Modlitwa

91. Podstawowym ośrodkiem rozwoju duchowego seminarzysty jest jego modlitwa, która stanowi naczelną wartość i nakaz formacji duchowej. Wierność modlitwie osobistej, połączona z wiernością modlitwie liturgicznej, oznacza przede wszystkim poszukiwanie auten-

---

¹²⁶ Zob. DV 21; NMI 39; Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Verbum Domini*, nr nr 82, 87; RFIS 102–103.

¹²⁷ Zob. SC 2, 17; PO 18; PDV 48; KKK 1210–1212; RFIS 104, 106.

tyczności osobowego spotkania z Bogiem. Modlitwa jest bowiem „żywym i osobowym spotkaniem z Ojcem przez Jednorodzonego Syna pod działaniem Ducha Świętego, dialogiem włączonym w synowską rozmowę, jaką Jezus prowadzi z Ojcem”¹²⁸. W tym sensie modlitwa jest nie tyle środkiem, co ośrodkiem postępu duchowego, aż do osiągnięcia pełni miłości. Rozwija się ona jako pierwsza i podstawowa forma odpowiedzi na słowo Boże¹²⁹.

Wspólnota eklezjalna i towarzyszenie wspólnotowe

92. Kształtowanie się człowieka dokonuje się w relacjach i przez relacje, dlatego na drodze powołania do prezbiteratu podstawowe znaczenie mają: rodzina, parafia, seminarium i diecezja. Na ile te środowiska są ewangeliczne, na tyle sprzyjają one budzeniu powołań, ich dojrzewaniu i ukierunkowaniu misyjnemu¹³⁰.

93. Towarzyszenie wspólnotowe w seminarium duchowym dokonuje się na dwóch płaszczyznach: przez całą wspólnotę oraz przez zespół wychowawców. Kształtowanie relacji między seminarzystami w duchu wiary, zaufania, szczerości i wolności ma decydujące znaczenie dla ich dojrzewania. Uzupełnia je wsparcie ze strony wychowawców, których podstawową misją jest zapewnienie realistycznej harmonii wszystkich wymiarów i środków formacji oraz życia wspólnoty.

Towarzyszenie indywidualne i kierownictwo duchowe

94. Indywidualne towarzyszenie osobom powołanym ze strony wychowawców powinno być obecne od początku drogi formacyjnej i ma trwać przez całe życie (choć po święceniach w inny sposób). Głównymi celami osobistego towarzyszenia są personalizacja procesu formacji, rozwój wychowanków i kompleksowa ocena tego rozwoju w perspektywie dopuszczania do święceń¹³¹. Potrzeba w szczególności poznawania siebie, rozeznania powołania, formacji ucznia-misjonarza i stopniowego upodabniania się seminarzysty do Jezusa

¹²⁸ PDV 47.

¹²⁹ Zob. SC 12; PDV 47, 72; NMI 32–34; RFIS 102.

¹³⁰ Zob. RFIS 50, 90, 126.

¹³¹ Zob. RFIS 43–49.

Chrystusa¹³². Towarzyszenie wymaga wzajemnego zaufania, bliskiej i mądrej obecności formatorów wśród wychowanków, osobowych relacji oraz częstego dialogu i współpracy. Zmierza do uporządkowanego pedagogicznie procesu, zintegrowanego z etapem formacji i podporządkowanego oddziaływaniu słowa Bożego.

95. „Seminarzyści powinni być prowadzeni w sposób indywidualny przez tych, którzy są odpowiedzialni za wychowanie, według ich roli i kompetencji”¹³³, czyli z rozróżnieniem forum zewnętrznego i wewnętrznego oraz ze zróżnicowaniem oddziaływania wobec pojedynczych osób, grup i roczników¹³⁴.

96. Towarzyszenie indywidualne powinno zmierzać do życia w prawdzie przez wychowanka. Dlatego formatorzy nie mogą zadowolili się zewnętrzną poprawnością osób, którym towarzyszą. Wychowanie do poznawania i uznawania prawdy o sobie – zwłaszcza o własnej kruchości i niedojrzałościach – jest nieodzowne, by wyzwoili osobę do podążania za Bogiem w obiektywnych zadaniach powołania. Doświadczenie osobistego rozwoju duchowego stanowi warunek stawania się ojcem duchowym dla innych w prezbiteracie. Nie można osiągnąć tego celu bez indywidualnego towarzyszenia ze strony formatorów – zarówno w formacji początkowej, jak i stałej¹³⁵.

97. Najcenniejszymi, a zarazem najtrudniejszymi sposobami indywidualnego towarzyszenia są sakrament pokuty i kierownictwo duchowe. Powinny być one czymś regularnym i podejmowanym z wielką odpowiedzialnością. Sakrament pojednania umożliwia zrozumienie i doświadczenie bycia kochanym oraz uwolnionym od zła przez Boga. Prowadzi do uznania z pokorą własnych słabości i grzechów, a także sensu ascezy, wewnętrznej dyscypliny, ducha ofiary, zgody na przyjęcie krzyża i trudów życia¹³⁶. Natomiast kierownic-

¹³² Zob. RFIS 44–46.

¹³³ RFIS 44.

¹³⁴ „Istnieją różne indywidualne drogi do świętości, wymagające prawdziwej **pedagogiki świętości**, która zdolna jest dostosować się do rytmu poszczególnych osób” (NMI 31).

¹³⁵ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 34.

¹³⁶ Zob. PDV 48; RFIS 106.

two duchowe jest uprzywilejowanym narzędziem dojrzewania relacji człowieka z Bogiem i integralnego wzrostu osoby. Jakość procesu kierownictwa duchowego wpływa w dużej mierze na skuteczność całego procesu formacyjnego¹³⁷.

Służba wspólnocie Kościoła

98. Przygotowanie do prezbiteratu polega na formowaniu pasterzy oddanych służbie Kościołowi. Dlatego posługa stanowi podstawowy środek formacji. Decydujące znaczenie ma duch służby w życiu codziennym. Jego integralną częścią są: umiejętność wsłuchiwania się w głos Boga, który wskazuje na potrzeby osób i wspólnot oraz sprawność w rozeznawaniu duchowym i duszpasterskim. Taki styl posługi zbliża do bycia dobrym pasterzem na wzór Chrystusa, a uwalnia „od pokusy abstrakcyjności, protagonizmu, przesadnej pewności siebie i oziębłości”¹³⁸. Formacja do służby dokonuje się też przez wychowywanie do współpracy – przede wszystkim z przełożonymi, innymi pasterzami, osobami konsekrowanymi i wiernymi świeckimi¹³⁹.

99. Integralnym elementem formacji pastoralnej są doświadczenia i praktyki duszpasterskie – obowiązkowe i fakultatywne. Każde seminarium powinno je zaplanować merytorycznie i metodologicznie, w sposób zróżnicowany i z częstotliwością odpowiednią do każdego z etapów formacji. Wskazane jest, aby plan (regulamin) praktyk zawierał opis praktyk, ich celów i sposobów realizacji tychże celów oraz opis zasad ewaluacji i oceniania. Posługi związane z formacją pastoralną nie mogą kolidować z tokiem studiów i obowiązkami, jakie formacja nakłada na seminarzystów. Pełnienie wszystkich praktyk duszpasterskich musi być związane z wcześniejszym ich przygotowaniem pod względem wiedzy, umiejętności i kompetencji. Należy uwzględnić zdolności i potrzeby wychowanków, stopniując ich odpowiedzialność pastoralną¹⁴⁰.

100. Seminarzyści powinni być włączani we wspólnoty o uznanej tożsamości kościelnej, formacyjnej i powołaniowej. W wyborze

¹³⁷ Zob. OT 19; PDV 40, 81; DPŻP 43, 73; RFIS 107, 136.

¹³⁸ RFIS 120.

¹³⁹ Zob. PDV 58; RFIS 119–120.

¹⁴⁰ Zob. PDV 58; RFIS 57, 119, 124.

miejsc i form posługi seminarzystów trzeba dać pierwszeństwo parafii. Praktyka w niej przeżywana umożliwia konfrontację seminarzystów ze specyficznymi problemami ich przyszłej posługi w różnych dziedzinach i specjalizacjach. Szczególnej uwagi wymaga przygotowywanie seminarzystów do duszpasterstwa rodzin, młodzieży, dzieci, do duszpasterstwa chorych, ludzi w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, osób samotnych, ubogich, więźniów i migrantów¹⁴¹.

101. Zaplanowane i realizowane działania winny zawsze podlegać ewaluacji. Nie chodzi tylko o sprawdzenie stopnia realizacji postawionych celów, ale również o odkrywanie potencjału tkwiącego w przyszłych prezbiterach i wskazanie na konieczność uzupełniania występujących braków. Seminarzysta powinien dostrzegać i korygować własne braki i nieewangeliczną mentalność, nabywać umiejętności pastoralne i podejmować integralną formację z lepszą motywacją. Praktyki muszą więc przebiegać pod kierunkiem duchownych oraz z pomocą osób konsekrowanych i świeckich, będących prawdziwymi i rozważnymi ekspertami, którzy przydzielaliby zadania, pouczali o sposobie ich wykonywania, wspieraliby i odpowiednio pomagali w systematycznej ocenie realizacji i przeżywania praktyk dla dobra dalszej formacji. Osoby te mogą sugerować biskupom kierowanie seminarzystów do następnych zadań i środowisk, a w przyszłości – do kierowania na dodatkowe kursy i studia specjalistyczne¹⁴².

102. Pożyteczne jest prowadzenie dziennika praktyk. Powinny się w nim znaleźć podstawowe dane związane z miejscem odbywania praktyk, wyznaczone cele duszpasterskie i sposoby ich realizacji, główne zadania oraz opinie seminarzystów dotyczące osobistych doświadczeń i przyczyn ewentualnych trudności. Opiekun każdej praktyki sporządza pisemną opinię o seminarzyście.

B. Metody w procesie wychowawczym

103. Dostrzegając nadal „pilną potrzebę weryfikacji treści i metod formacji kapłańskiej”¹⁴³, w programie formacji należy planować,

¹⁴¹ Zob. PDV 58; RFIS 124.

¹⁴² Zob. KPK, kan. 258; PDV 57; RFIS 119, 124.

¹⁴³ PDV 2. Zob. PDV 42.

a następnie wybierać i stosować różne metody duchowe, pedagogiczne, dydaktyczne, pastoralne czy psychologiczne, a także różnicować treść i rodzaje zadań zleczanych wychowankom¹⁴⁴. Wybór rozwiązań formacyjnych uwarunkowany jest etapami, potrzebami i możliwościami rozwojowymi wychowanków. Każda metoda pozostanie jednak jałowa, jeśli nie będzie pochodzić z głębokiego życia modlitwy, która umożliwia poddawanie się Duchowi Świętemu.

104. Trzeba dołożyć starań, aby dostrzegać i eliminować wszelkie błędy w metodyce. Niewskazane jest na przykład organizowanie wychowankom wszystkiego, co dotyczy rytmu życia i formacji. Mechanizmy obronne i usztywnienie, jakie wychowankowie noszą w sobie, mogą być niestety wzmocnione przez program życia i wymagania wychowawców, co nie sprzyja ani odkrywaniu wewnętrznej prawdy o sobie, ani nawracaniu się. W procesie formacyjnym ważne jest uznanie znaczenia wolności, kreatywności, uczestnictwa, elastyczności, rozeznania, współpracy z innymi i łaską.

105. Stałym zagrożeniem na drodze dojrzałości chrześcijańskiej jest pragmatyzm, czyli tendencja uzyskiwania szybkich i satysfakcjonujących rezultatów działań, np. w obszarze formacji: efektów pracy nad sobą, rozmów z wychowawcami, efektów modlitwy czy rekolekcji¹⁴⁵. Dojrzałość nie pojawia się bowiem jako prosty skutek stosowania metod formacji. Drogę formacji wyznacza Bóg i dynamika relacji z Nim. Jeśli człowiek nie podąża za Jego słowem i prowadzeniem, to stosowane metody mogą przynosić słaby, a nawet odmienny od zamierzonego skutek¹⁴⁶.

C. Program formacji

106. Program formacji, począwszy od duszpasterstwa powołaniowego, aż po formację stałą prezbiterów, powinno charakteryzować¹⁴⁷:

¹⁴⁴ Zob. RFIS 27, 43, 94, 103, 159, 166, 186–187.

¹⁴⁵ Zob. RFIS 43.

¹⁴⁶ Zob. Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, nr nr 12–13; KKK 2113–2114.

¹⁴⁷ Zob. PDV 61; Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 34; DPŻP 97, 104; RFIS 92, 125.

- a) określenie jej celów, treści i form,
- b) podzielenie formacji na etapy i prowadzenie jej metodami, treściami i celami odpowiednimi dla każdego etapu,
- c) zapewnienie odpowiednich środków i czasu na realizację programu,
- d) spójne połączenie różnych wymiarów formacji i jej zharmonizowanie z codziennym życiem osób i wspólnoty.

107. Drogę formacji musi cechować elastyczność, umożliwiającą wspólnocie współpracę z Duchem Świętym, który w swoim działaniu często przekracza ludzkie schematy. Jednocześnie formacja powinna posiadać wyrazistą i mocną oś, ukształtowaną przez kerygmat chrześcijański i główne cele formacji. Ten swoisty kręgosłup formacji i życia wspólnoty nie może być przeciążany sprawami drugorzędnymi.

108. Należy pamiętać, że formacja jest ostatecznie dziełem Boga w Kościele i przez Kościół oraz drogą w Chrystusie i w Kościele¹⁴⁸, czego przykładem jest formacja, jaką Jezus dał Dwunastu w wydarzeniach codzienności. Żaden program nie jest ważniejszy od dróg, które wyznacza Bóg, zbawiając człowieka. Praktyczną konsekwencją tego przekonania powinna być personalizacja procesu formacyjnego, która uwzględni kondycję człowieka jako grzesznika i dramatyczny charakter drogi jego dojrzewania.

109. Wyznaczone w programie cele i wybierane środki formacji powinny zawsze służyć ostatecznemu celowi życia człowieka, jakim jest Bóg, Jego chwała oraz służenie Jego woli w wolności i miłości. Taki cel człowieka wynika z aktu stworzenia i powołania do życia w Synu Bożym. Celem samym w sobie nie jest powołanie kapłańskie czy małżeńskie, podejmowane w życiu zadania bądź funkcje, praktyki duchowe, dobra społeczne lub osobiste. Mylenie środków z celami prowadzi ostatecznie do tego, że człowiek rozmija się z Bogiem, jak również używa Boga i Jego darów jako środka do osiągnięcia własnych celów¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Zob. RFIS 11, 90, 125–126.

¹⁴⁹ „Na uwadze powinniśmy tylko cel, dla którego jesteśmy stworzeni, to znaczy chwałę Boga, naszego Pana i zbawienie własnej duszy. Tak więc cokolwiek wybiorę, musi mi to pomagać do [osiągnięcia] celu, dla którego zostałem stworzony, nie podporządkowując celu środkom, lecz środki celowi” (Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, nr 169).

Potrzeba dostosowania do konkretnych uwarunkowań

110. Praca wychowawcza ze swej natury polega na towarzyszeniu określonym osobom, żyjącym w konkretnych uwarunkowaniach historycznych, społecznych, kulturowych i innych¹⁵⁰. Wymaga zatem mądrej elastyczności w łączeniu tego, co ludzkie, z tym, co Boże; tego, co obiektywne, z tym, co indywidualne i niepowtarzalne; tego, co jest projektem formacji, z wiernością wychowankom. Podejmowane z tychże względów dostosowania – zarówno na etapie projektu formacji i związanych z tym dokumentów, jak i w trakcie realizacji procesu formacyjnego – powinny mieć na celu zamierzone dobro formacji, z uznaniem prymatu Ducha we wszystkich strategiach i metodologiach formacyjnych¹⁵¹.

111. Odpowiedzialność za dostosowania programu formacji do konkretnych uwarunkowań spoczywa na wychowawcach. Jako świadkowie Boga i łaski Ewangelii wychowawcy mają towarzyszyć wychowankom, ukierunkowywać ich na prawdę i działanie Ducha Świętego, pomagać w rozeznawaniu, stymulować do odpowiedzialności i decyzji. Wychowawcy powinni wybierać treści, formy, środki i metody wychowawcze stosownie do kondycji wychowanków, z prawdziwą miłością i szczerym szacunkiem dla ich osobistych uwarunkowań (różnych sytuacji, problemów, trudności, rytmu wędrówki i wzrastania), ale bez kompromisów co do celów i wartości ani co do świadomego i wolnego zaangażowania osób. Niezbędne jest raczej dostosowywanie sposobu postępowania wobec wychowanków (adekwatnie do specyfiki i kierunku danego etapu formacji), niż zbyt częste lub arbitralne (*ad casum*) dokonywanie zmian w programie¹⁵².

D. Rola dyscyplin pomocniczych

112. Kościół wskazuje na potrzebę uwzględniania w formacji kapłańskiej nauk o człowieku: antropologii, pedagogiki, psycholo-

¹⁵⁰ Zob. PDV 61; RFIS 20, 44, 48.

¹⁵¹ „Ostatecznie dobre rozeznanie jest drogą wolności, która wydobywa to, co unikalne z każdej osoby, to, co jest tak indywidualne, tak osobiste, że zna to tylko Bóg. Pozostali nie mogą w pełni zrozumieć ani przewidzieć z zewnątrz, jak się to rozwinie” (Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 295). Zob. RFIS 125.

¹⁵² Zob. RFIS 28; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 295–297.

gii, socjologii, medycyny, nauk o środkach społecznego przekazu, nauk politycznych i ekonomicznych. Chodzi nie tylko o podjęcie studium z zakresu nauk humanistycznych, lecz także o wykorzystanie ich podczas procesu formacji oraz w weryfikacji zdatości kandydatów do prezbiteratu i celibatu¹⁵³. Doceniając znaczenie pogłębienia intelektualnego, należy jednak pamiętać, że nauki stosowane – bez uwzględnienia światła Objawienia – nie są w stanie adekwatnie oddać prawdy o człowieku, a więc skutecznie wspierać jego integralnego rozwoju. Toteż konieczna jest najpierw antropologia chrześcijańska ugruntowana na filozofii człowieka, wykorzystującej elementy antropologii przyrodniczej i kulturowo-społecznej. Wszak od koncepcji człowieka, jaką reprezentują wychowawcy i specjaliści różnych dziedzin zaangażowani w proces formacji prezbiterów, zależą skutki procesu towarzyszenia¹⁵⁴.

113. *Ratio fundamentalis* eksponuje potrzebę projektu i procesu pedagogiczno-duchowego w towarzyszeniu indywidualnym i wspólnotowym¹⁵⁵. Zaleca stosowanie etapów, metod i środków pedagogicznych, aby dynamizować i weryfikować postępy wychowanków¹⁵⁶. Wymaga kompetencji i umiejętności pedagogicznych od wychowawców powołań kapłańskich¹⁵⁷.

114. Psychologia, psychoterapia i psychiatria – wykorzystywane w formie psychoedukacji, diagnozy, konsultacji, wsparcia psychologicznego, warsztatu, treningu lub terapii¹⁵⁸ – mają charakter pomocniczy w formacji duchowej i pastoralnej. Wsparcie psychologiczne nie zastępuje procesu formacyjnego, lecz powinno być z nim powiązane. Formatorzy powinni mądrze korzystać z psychologicznych form wsparcia indywidualnego lub grupowego. Pomoc psychologiczna choć może wspomóc dojrzewanie osobowościowe i społeczne, nie zastąpi religijnej motywacji w dojrzewaniu ani współpracy z łaską. Stałego

¹⁵³ Zob. GS 61; OT 11, 20; PDV 52; RFIS 122, 145, 162–163, 192.

¹⁵⁴ Zob. RFIS 192.

¹⁵⁵ Zob. RFIS 10, 61, 92.

¹⁵⁶ Zob. RFIS 24, 61, 65, 92, 94.

¹⁵⁷ Zob. RFIS 135, 144.

¹⁵⁸ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, Watykan 2008.

docenienia wymaga też życie we wspólnocie, gdyż wspiera ono pracę nad sobą, głównie u osób bardziej dojrzałych emocjonalnie¹⁵⁹.

E. Świadomość w zakresie ochrony dzieci i młodzieży

115. Seminarzyści – już od początku formacji – powinni posiadać wrażliwość umożliwiającą skuteczną ochronę dzieci i młodzieży przed wszelkimi formami przemocy i wykorzystania, głównie o charakterze seksualnym. Ponadto powinni oni nabyć stosowną „wiedzę w zakresie odpowiedzialności, na forum kościelnym i państwowym, za przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu, w szczególności popełnione z osobami małoletnimi” oraz poznać wszystkie procedury prawne, zarówno Kościoła powszechnego, jak i partykularnego, określające tryb postępowania na wypadek zaistnienia podobnych wydarzeń¹⁶⁰. Przed rozpoczęciem praktyk pastoralnych seminarzyści, uzyskawszy odpowiedni poziom dojrzałości ludzkiej, powinni także poznać podstawowe zasady prewencji, kodeks bezpiecznych zachowań w pracy z dziećmi i młodzieżą oraz właściwe procedury postępowania w przypadku ich łamania¹⁶¹.

4. ODPOWIEDZIALNOŚĆ BISKUPÓW ZA FORMACJĘ

Podstawy odpowiedzialności

116. Fundamentalną odpowiedzialnością biskupa, jako następcy Apostołów, jest troska o formację powołanych do prezbiteratu. Doświadczenie wiary i dojrzałość relacji biskupa z Bogiem mają zasadnicze znaczenie dla budowania Kościoła i dla formacji jego prezbiterów. Ci bowiem z natury swej są pomocnikami biskupa w jego apostołskiej

¹⁵⁹ Zob. RFIS 50.

¹⁶⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Aneks nr 3: *Zasady formacji i profilaktyka*, art. 3 (dokument przyjęty podczas 366. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się w dniach 7–8 października 2014).

¹⁶¹ Konieczna jest znajomość *Wytycznych* Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do ochrony małoletnich oraz dokumentów dotyczących profilaktyki, które zostały wypracowane i przyjęte w danej diecezji lub zgromadzeniu zakonnym.

posłudze. Od biskupa otrzymują dar święceń, uczestniczą w jego pasterskiej trosce o Lud Boży i pozostają pod jego jurysdykcją¹⁶².

Zasadnicze obszary odpowiedzialności

117. Odpowiedzialność biskupa za formację presbiterów realizuje się przez:

- a) zaangażowanie biskupa we własną formację¹⁶³;
- b) osobisty udział w formacji powołanych do presbiteratu¹⁶⁴ i budowanie z nimi ojcowskich relacji¹⁶⁵;
- c) wybór i przygotowanie formatorów powołaniowych, seminarijnych i kapłańskich¹⁶⁶;
- d) przygotowanie wraz z formatorami projektów wychowawczych, wprowadzanie ich w życie i wsłuchiwanie się w głos formatorów w toku formacji¹⁶⁷;
- e) zapewnianie czasu, miejsca i środków niezbędnych dla formacji¹⁶⁸;
- f) współpracę z biskupami sąsiednich diecezji lub całego regionu kościelnego¹⁶⁹;
- g) zapewnianie wsparcia ze strony uczelni teologicznych i innych podmiotów zaangażowanych w dzieło formacji presbiterów¹⁷⁰.

¹⁶² Zob. KPK, kan. 233, 384; PDV 65–66, 79; DPŻP 107; RFIS 76–77, 127–128, 136, 139, 189, 203, 206, 210. Podobne racje przemawiają za odpowiedzialnością wyższych przełożonych zakonnych.

¹⁶³ Zob. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr nr 24, 47. „Doświadczenie uczy, że im bardziej biskup jako pierwszy jest z przekonaniem zaangażowany w swoją formację, tym bardziej będzie umiał inspirować i podtrzymywać formację swojego presbiterium” (DPŻP 107).

¹⁶⁴ Zob. PDV 41, 65, 79. Biskupi – tak jak presbiterzy – są powołani, by być pasterzami pośród ludu. Nie mogą zatem przekazać troski o powołania wyłącznie jakimś urzędowi. Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 17–18.

¹⁶⁵ Zob. CD 16; OT 5.

¹⁶⁶ Zob. PDV 66; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, nr 48; DPŻP 108; RFIS 128.

¹⁶⁷ Zob. PDV 41; DPŻP 107–108; RFIS 10, 128.

¹⁶⁸ Zob. KPK, kan. 263; DPŻP 107.

¹⁶⁹ Zob. PDV 61, 79; RFIS 10, 128.

¹⁷⁰ Zob. PDV 79.

Biskup jako promotor formacji

118. Biskup ma obowiązek zadbać, by sprawa formacji prezbiterów była traktowana przez wszystkich jako priorytet¹⁷¹.

119. Zadaniem biskupa jest popieranie i rozwijanie dzieł i starań służących powołaniom (duszpasterstwo powołaniowe) oraz wspieranie „skutecznej współpracy między kapłanami, osobami konsekrowanymi i świeckimi (zwłaszcza rodzicami i wychowawcami), a także z grupami, ruchami i stowarzyszeniami wiernych świeckich, w ramach organicznego wspólnego planu duszpasterskiego”¹⁷². Do biskupa należy decyzja wyboru duszpasterzy powołaniowych, formatorów seminaryjnych i odpowiedzialnych za formację duchowieństwa¹⁷³. Osoby te powinny posiadać stosowne predyspozycje, kompetencje i przygotowanie do posługi formacyjnej. Wielką rolę odgrywa również stabilność kadry formatorów. Sprzyja to doskonaleniu ich kompetencji, budowaniu ciągłości i tradycji formacyjnej oraz zakorzenianiu się dobrych praktyk formacyjnych.

Rozdział czwarty

POCZĄTKI POWOŁANIA DO PREZBITERATU

1. KULTURA I PEDAGOGIA POWOŁANIOWA

A. Tworzenie kultury formacyjnej i powołaniowej

120. Tworzenie kultury powołaniowej oznacza w pierwszym rzędzie ukazywanie sensu życia ludzkiego w relacji do Boga. Tajemnica Trójcy Świętej uzasadnia bowiem egzystencję człowieka i jego powołanie do miłości w darze z siebie i w świętości, jako dar w Kościele dla świata. To szerokie rozumienie duchowości powołania jest niezbęd-

¹⁷¹ Zob. CD 16; PDV 2; DPŻP 107; RFIS 13.

¹⁷² RFIS 13. Zob. OT 2; KPK, kan. 233, 385; PDV 41.

¹⁷³ Zob. KPK, kan. 259 § 1; PDV 66; RFIS 128.

nym kontekstem dla rozumienia i przyjęcia powołań do prezbiteratu i życia konsekrowanego¹⁷⁴.

121. „Powołania w Kościele są przejawem niezmiernych bogactw Chrystusa (por. Ef 3, 8) i dlatego należy je bardzo cenić i pielęgnować z wielką troską i staraniem, aby mogły się rozwijać i dojrzewać”¹⁷⁵. Pośród całej różnorodności powołań istniejących w Kościele powołania do prezbiteratu i do życia konsekrowanego są szczególnie znaczące.

122. Najważniejszym przejawem troski o młodych i o powołania jest ze strony dorosłych ich świadectwo wiary. Tylko ten, kto codziennie podejmuje wezwanie Jezusa do podążania za Nim, staje się wiarygodnym i fascynującym świadkiem nowej perspektywy. Programy i akcje powołaniowe mają charakter wspomagający i nie zastąpią mocy świadectwa¹⁷⁶.

123. Za podstawową uznać trzeba troskę o powołania w diecezjach, parafiach i mniejszych wspólnotach. Chodzi o takie formowanie w nich osób i wspólnot, aby nie tylko modliły się za powołanych i o nowe powołania, lecz by mogły poznać i docenić Boży dar powołań oraz współpracować w towarzyszeniu i rozeznawaniu powołaniowym. Dobrą praktyką są doroczne Tygodnie Modlitw o Powołania, pielgrzymki w intencji powołań oraz diecezjalne i seminaryjne programy powołaniowe. Mogą one coraz skuteczniej budować kościelny i społeczny klimat sprzyjający narodzinom i dojrzewaniu powołań.

B. Kierunki pedagogiczne

124. Duszpasterstwo młodzieży wpisuje się w czas początkowej formacji powołań. Wymaga ona uważnego czytania wrażliwości młodych i wpisania się w nią. Kluczowe są: świeżość ewangelizacji, duchowa i duszpasterska mądrość prezbiterów, wrażliwość ich człowieczeństwa i otwartość na Ducha Świętego, czerpane z adoracji eucharystycznej i życia słowem Bożym. Potrzebne jest wspólne

¹⁷⁴ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 14.

¹⁷⁵ RFIS 11.

¹⁷⁶ Zob. OT 2; PDV 39; RFIS 47.

wypracowywanie strategii umożliwiającej skuteczne dotarcie do rzeczywistej sytuacji wspólnot, rodzin i środowisk młodzieżowych. Jednocześnie należy troszczyć się o to, aby w całej działalności duszpasterskiej na rzecz powołań uwzględniać przesłanki teologiczne. Gwarantują one ewangeliczną wizję powołania. Oba rodzaje przesłanek (teologiczna i pedagogiczna) muszą być uwzględnione harmonijnie, z nową odwagą i w kreatywny sposób¹⁷⁷.

126. Istotnymi elementami pedagogii powołań jest to, co w skrócie wyraża się terminami: **siac**, **towarzyszyć**, **wychowywać**, **formować** i **rozpoznać**. Wzór takiej pedagogii stanowi przykład Jezusa, który **rzuca ziarno** słowa Bożego, **towarzyszy** powołanym, **wychowuje** ich do poznania i przyjęcia prawdy, **formuje**, czyli proponuje pewien sposób bycia i działania, ucząc **rozeznawania** i wyboru drogi powołania¹⁷⁸.

127. Wszelkie duszpasterstwo młodzieży ma dwojake ukierunkowanie. Jest najpierw sianiem: poszukiwaniem i zaproszeniem, które przyciąga młodych do osobistego doświadczenia Boga. Zdobywanie tego doświadczenia to złota reguła i cel duszpasterstwa młodzieży: „Chodźcie, a zobaczycie” (J 1, 39). Dlatego trzeba zadbać o uprzywilejowane miejsce dla języka bezinteresownej miłości i bliskości, która „dotyka serca, dociera do życia, rozbudza nadzieję i pragnienia”¹⁷⁹.

128. Tym, którzy spotkali Boga, należy systematycznie towarzyszyć, umożliwiając im uporządkowany proces dojrzewania. Jego priorytetowym celem jest pobudzenie i zakorzenienie młodych w doświadczeniu miłości Boga, aby nie zatracili daru spotkania z Nim i radości pójścia za Nim¹⁸⁰. Realizacja tego celu wymaga wzrostu

¹⁷⁷ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr nr 12, 25–26; abp Jorge Carlos Patron Wong, *Aktualna sytuacja powołaniowa, wskazówki dotyczące pielęgnacji powołań. Przemówienie podczas Ogólnopolskiej Kongregacji Odpowiedzialnych za Duszpasterstwo Powołań*, Warszawa, 11 marca 2017.

¹⁷⁸ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr nr 32–37.

¹⁷⁹ Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 211. Zob. PDV 38; Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 26.

¹⁸⁰ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 10; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 212. „Jeszcze raz powtarzam dzisiaj wezwanie, z jakim zwróciłem się na początku mojego pontyfikatu, aby otworzyć

w miłości braterskiej, życiu wspólnotowym i służbie¹⁸¹. Konieczne jest też uczenie się słuchania słowa Bożego i relacji z Bogiem przez modlitwę, czemu służy znajdowanie miejsc spokoju i ciszy wewnętrznej, by dostrzec spojrzenie Jezusa i słyszeć Jego głos.

129. Rozwojowi młodych sprzyja kształtowanie zainteresowań intelektualnych i kulturalnych (takich jak: teatr, malarstwo, muzyka, śpiew), zaangażowanie związane ze światem cyfrowym, uprawianie sportu, wykorzystanie różnych przestrzeni godziwej aktywności, kontakt ze światem stworzonym i troska o środowisko. Kościół powinien wykorzystać potencjał wychowawczy tych przestrzeni, traktując je jako przygotowanie dalsze duszpasterstwa powołań¹⁸².

C. Podstawowe środki w dziele powołań

130. Na dzieło powołań kapłańskich pierwszorzędnym wpływ ma ofiarowanie przez wiernych w tej intencji modlitwy, postu i cierpień, które niesie w sobie codzienność, a także gruntowne nauczanie o roli posługi w Kościele następców Apostołów i ich współpracowników – prezbiterów i diakonów. Oprócz tego należy wspierać działania, które budują duchowy i społeczny klimat, sprzyjający rozeznawaniu i przyjmowaniu powołań. Trzeba ukazywać postawy współczesnych nam świętych prezbiterów, ukierunkowując młodych na nowe modele świętości, których potrzebuje obecnie Europa¹⁸³.

131. Kościoły lokalne powinny troszczyć się o odpowiednią liczbę osób do posługi towarzyszenia powołaniowego. Istnieje zatem

---

na oścież drzwi Chrystusowi: «Kto pozwala wejść Chrystusowi, nie traci niczego, niczego – absolutnie niczego z tych rzeczy, dzięki którym życie jest wolne, piękne i wielkie. Nie! – tylko dzięki tej przyjaźni otwierają się na oścież bramy życia. Tylko dzięki tej przyjaźni wyzwala się naprawdę wielki potencjał człowieczeństwa. [...] młodzi przyjaciele: nie lękajcie się Chrystusa! On niczego nie odbiera, a daje wszystko. Kto oddaje się Jemu, otrzymuje stokroć więcej. Tak – otwórzcie, na oścież otwórzcie drzwi Chrystusowi – a znajdziecie prawdziwe życie» (Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostołska *Verbum Domini*, nr 104).

¹⁸¹ Zob. PDV 38–41; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Christus vivit*, nr nr 209, 212–215, 225.

¹⁸² Zob. GS 57; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Christus vivit*, nr nr 226–229.

¹⁸³ Zob. OT 2; PDV 38–40; Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 12.

potrzeba przygotowania wykwalifikowanych osób konsekrowanych i świeckich, mężczyzn i kobiet, którzy mogliby towarzyszyć młodym na drodze dojrzewania i którzy byłiby dla nich łatwo dostępni, dysponując odpowiednim czasem zagwarantowanym przez przełożonych¹⁸⁴.

D. Powołania w wieku dojrzałym

132. Mężczyźni odnajdujący powołanie do prezbiteratu w bar-dziej dojrzałym wieku potrzebują roztropnej pomocy ze strony prezbiterów oraz specjalnego rozeznania, odnoszącego się do wcześniej przebytej drogi w Kościele i osobistej dojrzałości. W tej grupie znajdują się mężczyźni, którzy po jakimś czasie pobytu poza granicami Polski wrócili lub zamierzają wrócić do ojczyzny i rozpoznają oznaki powołania do prezbiteratu lub życia konsekrowanego. Emigracja, intensywna praca zarobkowa, oddalenie od rodziny i przyjaciół nie ułatwiają odnajdywania własnej tożsamości i życia zgodnego z nią. Trudniejsze wydaje się również podjęcie studiów filozoficzno-teologicznych po dłuższym okresie przerwy w edukacji. Troskliwe podejście duszpasterzy, zwłaszcza w indywidualnym towarzyszeniu, może jednak ośmielić ich do poważnego rozważenia drogi powołania¹⁸⁵.

2. ODPOWIEDZIALNI I ICH ZADANIA

133. Do najważniejszych współpracowników biskupa w dziele powołań należą: osoby zaangażowane w duszpasterstwo powołaniowe, prezbiterzy, osoby konsekrowane, osoby posługujące w seminariach duchownych, rodziny, wierni świeccy i młodzież.

A. Osoby zaangażowane w duszpasterstwo powołaniowe

134. Szczególnym zadaniem osób zaangażowanych w duszpasterstwo powołaniowe jest bliskie towarzyszenie młodym oraz wspieranie osób (zwłaszcza duszpasterzy) posługujących młodzieży w zakresie tego, co dotyczy pracy z powołanymi. W programie formacji duszpasterzy i innych odpowiedzialnych za towarzyszenie powołaniom po-

¹⁸⁴ Zob. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 244.

¹⁸⁵ Zob. PDV 64; RFIS 14, 24.

winno znaleźć się zaznajamianie z kwestiami związanymi z rozpoznawaniem oznak powołania, jak również z wtajemniczeniem w sztukę kierownictwa duchowego¹⁸⁶.

B. Prezbiterzy i osoby konsekrowane

135. Zaangażowanie prezbiterów i osób konsekrowanych w dzieło nowych powołań kapłańskich i zakonnych jest kwestią kluczową¹⁸⁷. Z całą mocą trzeba wszak podkreślić, że dla dzieła powołań ważniejsze jest to, kim oni są i jak żyją, niż to, co czynią w duszpasterstwie. Dojrzałość i wiarygodność świadectwa życia prezbiterów i osób konsekrowanych powinna łączyć się z gotowością do nawiązywania braterskich więzi z młodymi. Kwestia środków używanych w duszpasterstwie młodzieży jest drugoplanowa. Niemniej jednak w duszpasterstwie powołaniowym należy śmiało, twórczo, a przy tym roztropnie korzystać również ze środków, jakie proponuje dzisiejsza technologia.

136. Podstawowe znaczenie w dziele powołań mają proboszczowie, wikariusze i katecheci szkół. Wielu młodych ludzi trafia do seminariów duchownych dzięki spotkaniu z nimi i doświadczeniu z ich strony troskliwego i roztropnego wsparcia, na przykład w sakramencie pojednania i w kierownictwie duchowym. Bywa, że oznaki powołania ujawniają się w trakcie wprowadzania młodych w jakąś formę służby w Kościele lokalnym lub w wolontariat¹⁸⁸.

C. Seminarium duchowne

137. Zadaniem seminarium duchownego jest organizowanie dla młodzieży – we współpracy z duszpasterzami – systematycznych

¹⁸⁶ Zob. Dokument końcowy II Międzynarodowego Kongresu Biskupów i innych odpowiedzialnych za powołania duchowne (wydany staraniem Kongregacji Kościołów Wschodnich, Zakonów i Instytutów Świeckich, Ewangelizacji Narodów, Wychowania Katolickiego), Watykan 1981, nr 49, cyt. za: *Nauka Kościoła o powołaniach duchownych. Wybór dokumentów dotyczących duszpasterstwa powołań*, red. ks. T. Nowak, Gniezno 1995, s. 311; Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 29d–e.

¹⁸⁷ Zob. OT 2; PO 11; PDV 39.

¹⁸⁸ Zob. PO 11; RFIS 19; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 225.

spotkań, które przedstawiałyby propozycję drogi pedagogicznej, umożliwiającej rozpoznanie, rozeznawanie i dojrzewanie powołań. Wskazana jest dbałość o dużą częstotliwość takich spotkań, o zróżnicowanie ich formy, tematyki i metod. Poszczególne diecezje mogą wymagać od kandydatów do seminarium, aby wcześniej przebyli taką drogę formacji.

D. Rodziny i wierni świeccy

138. Troska o powołania do prezbiteratu przypada najpierw rodzinom. Bóg wzywa je do hojnego otwarcia się na dar życia, a następnie do wychowywania dzieci w ufności i dyspozycyjności wobec zbawczych zamiarów Boga. Rodzina powinna być pierwszą przestrzenią towarzyszenia powołanym¹⁸⁹. W tym celu potrzeba pracy z rodzinami i na rzecz rodzin w duszpasterstwie parafialnym. Ważnym wsparciem dla dzieła powołań i samych powołanych są działające przy wielu parafiach – głównie tam, gdzie rodziny potrzebują pomocy – różne stowarzyszenia wiernych. Je także należy uwrażliwiać na ich powołaniową odpowiedzialność.

139. W wychowaniu w wierze uczestniczą katecheci świeccy. Przez swoje świadectwo i zaangażowanie mają duży wpływ na budzenie i rozwój powołań do prezbiteratu i do życia konsekrowanego.

E. Młodzież

140. Konieczne jest angażowanie w duszpasterstwo powołaniowe samych młodych, czego warunkiem jest dopuszczenie ich w większym stopniu do współkształtowania duszpasterstwa młodzieżowego. Trzeba pobudzać młodych, dodawać im odwagi i umożliwiać swobodę działania, aby podejmowali aktywność misyjną w swoim środowisku, przede wszystkim w codziennych relacjach międzyludzkich i zwyczajnych okolicznościach życia¹⁹⁰. Specjalne wsparcie powinni otrzymywać liderzy młodzieżowi, gdyż często mają oni zdolność angażowania wielu, pobudzając w nich dobro. Nawet ci młodzi,

¹⁸⁹ Zob. Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, nr 25; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 242.

¹⁹⁰ Zob. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 202, 210.

którzy wydają się najsłabsi i najbardziej zranieni w życiu, stają się na swój sposób misjonarzami, gdy pokonują nieśmiałość i znajdują odwagę¹⁹¹.

F. Rady powołaniowe

141. W każdej diecezji powinna działać rada powołaniowa służąca promowaniu i ukierunkowaniu duszpasterstwa powołaniowego. Rada umożliwi współpracę i jedność działań osób zaangażowanych w duszpasterstwo młodzieży: prezbiterów diecezjalnych, osób konsekrowanych i świeckich, a także grup, stowarzyszeń i ruchów kościelnych. Synodalność duszpasterstwa, czyli zdolność do wspólnotowej wędrówki w wierze, wyrażonej w organizacji, promocji i koordynacji rozmaitych inicjatyw powołaniowych, prowadzi do docenienia wszystkich charyzmatów i bogactwa różnorodności, jaką Duch Święty daje Kościołowi¹⁹².

3. ŚRODOWISKA WZROSTU POWOŁAŃ

142. Troska o powołania do prezbiteratu jest jednym z podstawowych obowiązków całego Kościoła. W budzeniu, rozpoznawaniu i kształtowaniu tych powołań zasadnicza rola – prócz wspomnianych już wielokrotnie rodziny i parafii – przypada obecnie w Polsce niektórym środowiskom i instytucjom kościelnym¹⁹³.

A. Służba liturgiczna

143. Ministranci, lektorzy i ceremoniarze w parafiach stanowią naturalne środowisko, w którym rodzą się powołania do prezbiteratu. Dzieci i młodzież skupione w służbie liturgicznej potrzebują – prócz przygotowania ściśle liturgicznego – wychowania do wiary, słuchania słowa Bożego, modlitwy, poczucia *sacrum* i dojrzewania

---

¹⁹¹ Zob. tamże, 230–241.

¹⁹² Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 29e; RFIS 13.

¹⁹³ Zob. PDV 41; RFIS 16–18.

w relacjach. Warto w tym duchu wykorzystać potencjał diecezjalnych i dekanalnych kursów lektorów i ceremoniarzy¹⁹⁴.

144. Powołania do prezbiteratu ujawniają się niekiedy wśród dorosłych, którzy posługują w liturgii wspólnot parafialnych. W tej grupie znajdują się nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, organiści, różni pracownicy i wolontariusze kościelni.

B. Szkoły katolickie

145. Szkoły katolickie dają młodym możliwość dorastania w środowisku wiary. Dlatego mogą mieć istotne znaczenie dla rozpoznawania i kształtowania powołań – tym bardziej że nie zawsze takim środowiskiem jest rodzina. Nauczyciele tych szkół powinni zostać przygotowani do towarzyszenia młodym na najwcześniejszym etapie rozpoznawania powołania, w ścisłej współpracy z instytucjami diecezjalnymi, które zajmują się powołaniami¹⁹⁵.

C. Niższe seminaria duchowne

146. Niższe seminaria duchowne w Polsce mogą nadal wspierać duszpasterstwo powołaniowe, oferując rozeznanie i pielęgnowanie oznak powołania, pomoc w ludzkim i chrześcijańskim dojrzewaniu oraz wykształcenie humanistyczne i naukowe. Kluczowy dla powodzenia misji tych instytucji jest dobór kwalifikowanej kadry oraz opracowanie takiego programu wychowawczego, który wychodziłby naprzeciw potrzebom rozwojowym młodzieży, uwzględniając normy i wskazania zawarte w dokumentach Kościoła powszechnego oraz w ustawodawstwie partykularnym¹⁹⁶. „Tam, gdzie taka pomoc nie istnieje w formie instytucji niższego seminarium, każdy Kościół lokalny winien [...] za troszczyć się o towarzyszenie młodym ludziom, popierając nowe rozwiązania i wprowadzając kreatywne formy duszpasterskie”¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej* (27 listopada 2008).

¹⁹⁵ Zob. RFIS 18; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 221–223, 247.

¹⁹⁶ Zob. OT 3; KPK, kan. 234; PDV 63–64; RFIS 16–23.

¹⁹⁷ RFIS 18. Zob. PDV 64.

D. Ruchy katolickie, wspólnoty i grupy duszpasterskie

147. Ruchy młodzieżowe, ruchy odnowy chrześcijańskiej, wspólnoty i grupy duszpasterskie są dobrym środowiskiem wzrostu i weryfikacji powołań. Mogą one także podejmować działania ściśle ukierunkowane na duszpasterstwo powołań, jak chociażby organizowanie okresowych spotkań formacyjnych dla młodzieży (np. powołaniowych weekendów czy rekolekcji)¹⁹⁸. Na wykorzystanie tych możliwości powinni być uwrażliwieni liderzy ruchów i wspólnot.

E. Ośrodki młodzieżowe

148. Młodzież potrzebuje przyjaznego i stałego miejsca spotkań, gdzie mogłaby dzielić się ze sobą życiem, spędzać czas rekreacji i sportu, budować drogę dojrzewania i współpracy, modlić się razem (np. w kaplicy z adoracją Najświętszego Sakramentu), poznawać różne powołania i odkrywać drogi wiary, jakimi Bóg chce ich prowadzić. W życiu takich wspólnot niezbędną jest obecność prezbiterów, osób konsekrowanych i świeckich, mężczyzn i kobiet, którzy poświęcą młodym czas i uwagę, będą dojrzałymi towarzyszami ich doświadczeń, pomogą rozeznawać i wybierać, a przy okazji zaproponują pogłębioną formację i udzielą wsparcia powołaniowego¹⁹⁹.

F. Duszpasterstwo akademickie

149. Coraz więcej powołanych wywodzi się ze środowisk akademickich, co świadczy o tym, iż następuje stopniowe przesuwanie się wieku decyzji powołaniowych. Fakt ten stawia pewne wyzwania akademickim ośrodkom duszpasterskim: większej koncentracji wymaga kwestia rozeznawania powołań na ich wstępnym etapie. Duszpasterze akademicy muszą być świadomi, że są często pierwszymi towarzyszami powołanych, a co za tym idzie – powinni poświęcać im stosowny czas.

---

¹⁹⁸ Zob. PDV 41, 64.

¹⁹⁹ Zob. RFIS 13, 15; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 206, 218–220, 234.

4. ZNAKI POWOŁANIA DO PREZBITERATU I KRYTERIA ROZEZNAWANIA

A. Powołanie jako dar Boga udzielany w Kościele

150. Do sakramentu święceń powołuje Bóg. Wolna i suwerenna decyzja Boga powołującego człowieka wymaga bezwzględnego uszanowania. Nie może być ona – nawet w najmniejszym stopniu – przedmiotem roszczenia ze strony człowieka. Nie można jej zastąpić ludzką decyzją czy pragnieniem. Powołania nie można nabyć ani przekazać komuś innemu. Nie jest ono projektem człowieka albo konceptem wspólnoty. Stanowi dar Bożej łaski, objawiający darmość i hojność Jego miłości²⁰⁰.

151. Boże wezwanie do prezbiteratu ujawnia się za pośrednictwem Kościoła. Aktywny współdziałanie całego ludu Bożego w budzeniu i dojrzywaniu powołań jest jego obowiązkiem i odpowiada działaniu Bożej opatrności. Powołany wywodzi się z Kościoła, w Kościele rozpoznaje Boże wezwanie i dla Kościoła podejmuje posługę. Każdy więc, kto rozpoznaje w sobie pragnienie i znaki powołania do prezbiteratu, powinien pokornie poddać je rozeznaniu Kościoła, na którym spoczywa odpowiedzialność i prawo uznania powołania²⁰¹.

B. Osobisty i przyjacielski charakter powołania

152. Powołanie to wezwanie, które pochodzi od przyjaciela człowieka, jakim jest Jezus. Chcąc zatem zrozumieć wolę Boga względem swojego życia, należy podjąć dar przyjaźni z Jezusem. Kiedy Bóg myśli o każdym człowieku jako o swoim osobistym przyjacielu, daruje mu to, co będzie na jego miarę, co pozwoli mu żyć pełnią życia i przemienia to w dar pożyteczny dla innych. Powyższa perspektywa określa charakter rozeznawania. Powołanie domaga się zaangażowania w jego

---

²⁰⁰ „Historia każdego powołania kapłańskiego, podobnie zresztą jak każdego powołania chrześcijańskiego, jest historią *niewymownego dialogu między Bogiem a człowiekiem*, między miłością Boga, który wzywa, a wolnością człowieka, który z miłością Mu odpowiada. [...] [Są to] dwa nierozłączne elementy powołania [...]. Najważniejsza jednak, więcej – uprzednia i decydująca jest *wolna i całkowicie darmowa interwencja Boga, który wzywa*” (PDV 36).

²⁰¹ Zob. OT 2; PDV 35–37; KKK 1578; RFIS 19, 34.

realizację, pobudza do osobistego wzrostu i dokonywania wyborów. Nie jest obowiązkiem nałożonym z zewnątrz pod presją innych (rodzice, wspólnota, duszpasterz) lub dla zewnętrznych celów²⁰².

C. Znaki powołania i kryteria rozeznawania

153. Powołanie do prezbiteratu objawia się w rozmaitych okolicznościach i w różnych okresach ludzkiego życia: u dzieci, młodzieży i w wieku dorosłym. Boże wezwanie dociera do powołanych za pomocą różnych znaków i pośredników. Pewne znaki i sposoby ich przeżywania są charakterystyczne dla obecnego czasu, a „do misji Kościoła należy pomagać człowiekowi w odczytywaniu ich w świetle wiary”²⁰³.

154. Zwykle głos wołającego Pana nie dociera do uszu przyszłego prezbitera w nadzwyczajny sposób. Raczej daje się rozpoznać pośród codzienności przez subtelne znaki. Moment uświadomienia sobie powołania często przychodzi niespodzianie – jako wewnętrzne wezwanie związane z jakimś zewnętrznym znakiem, wydarzeniem lub świadectwem. Czasami Boże wezwanie dociera jako skutek bezpośredniej zachęty i wezwania skierowanego przez osobę odpowiedzialną. Od tej chwili Kościół winien towarzyszyć osobie rozeznającej²⁰⁴.

²⁰² Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr nr 13, 16; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 287–290. „Stawką jest sens mojego życia wobec Ojca, który mnie zna i kocha, ten prawdziwy sens, dla którego mogę poświęcić me życie, a którego nikt nie zna lepiej niż On” (Franciszek, Adhortacja apostolska *Gaudete et exsultate*, nr 170).

²⁰³ Dokument końcowy I Międzynarodowego Kongresu Biskupów i innych odpowiedzialnych za powołania duchowne, Watykan, 20–24 listopada 1973 (wydany staraniem Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego), nr 3, cyt. za: *Nauka Kościoła o powołaniach duchownych. Wybór dokumentów dotyczących duszpasterstwa powołań*, red. ks. T. Nowak, Gniezno 1995, s. 235.

²⁰⁴ Zob. PDV 39; RFIS 16. Bywają okoliczności odpowiednie do takiego wezwania. „Doświadczony i roztropny wychowawca umie je ocenić. Gdy wymagane warunki są spełnione, nigdy nie jest za wcześnie na skierowanie zaproszenia. Ważne jest, aby to zaproszenie nie przyszło za późno” (Dokument końcowy II Międzynarodowego Kongresu Biskupów i innych odpowiedzialnych za powołania duchowne [wydany staraniem Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, Zakonów i Instytutów Świeckich, Ewangelizacji Narodów, Wychowania Katolickiego, Watykan 1981], nr 49, cyt. za: *Nauka Kościoła o powołaniach duchownych. Wybór dokumentów dotyczących duszpasterstwa powołań*, red. ks. T. Nowak, Gniezno 1995, s. 311).

155. Dla oceny oznak powołania pożyteczne są wcześniejsze doświadczenia wiary. Trudno rozpoznać powołanie temu, kto nie spotkał Jezusa, nie ma doświadczenia bycia zbawionym, nie pielęgnuje świadomie daru Ducha Świętego ani relacji synowskiej z Bogiem Ojcem. Dyspozycyjności powołaniowej sprzyja pielęgnowanie pragnień duchowych, Bożych natchnień, modlitwy, słuchania słowa Bożego, częste przystępowanie do sakramentów, doświadczenie Kościoła przeżywane w parafii, ruchach bądź stowarzyszeniach, uczestniczenie w dziełach powołaniowych oraz podejmowanie zadań w służbie Kościoła. Rozpoznanie powołania i jego dojrzewanie jest przez to zdecydowanie pewniejsze²⁰⁵.

156. Rozpoznawanie powołania to szczególnie osobisty wysiłek i nikt z zewnątrz nie może z niego zwolnić. Wymaga poszukiwania przestrzeni samotności, ciszy i dłuższej modlitwy, by lepiej słyszeć język, jakim przemawia Bóg, „by zinterpretować rzeczywiste znaczenie natchnień, które naszym zdaniem otrzymaliśmy, aby uspokoić lęki i scalić całe nasze życie w Bożym świetle”²⁰⁶. Jako że podstawowym miejscem rozeznawania jest modlitwa, wiąże się ono z gotowością do słuchania Boga, innych osób i samej rzeczywistości, stawiającej ciągle nowe wyzwania. Gotowość słuchania uwalnia od wyłącznie indywidualnego punktu widzenia; łączy się z otwartością na tajemnicę życia; przełamuje poczucie pewności; przekracza oczekiwanie, by wszystko działo się pomyślnie i spokojnie, a prowadzi do czegoś więcej, co daje Bóg²⁰⁷.

157. Wstępnie rozpoznane powołanie nie pozostaje czymś zewnętrznie dodanym do życia człowieka. Nie jest zadaniem, z którego można zrezygnować bez uszczerbku dla własnej tożsamości. Ostatecznie chodzi o rozpoznanie sensu życia i planu Boga dla konkretnej osoby. Dlatego do realizacji powołania potrzeba koniecznie wydobyć i pielęgnowania tego, kim dana osoba jest w oczach Boga. Chodzi nie tyle o odkrycie i realizację własnych cech, skłonności, darów

²⁰⁵ Zob. PO 11; RFIS 19.

²⁰⁶ Franciszek, Adhortacja apostolska *Gaudete et exsultate*, nr 171. Zob. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 283.

²⁰⁷ Zob. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr nr 284–285.

i charyzmatów, co o przeżywanie codzienności z wycuciem sensu własnego życia – zgodnie z Bożym ukierunkowaniem²⁰⁸.

158. Na rozeznawanie powołania składa się zwykle duża liczba poszczególnych rozeznań, dokonanych zarówno ze strony osoby powołanej, jak i tych, którzy jej towarzyszą. Te rozpoznania dotyczą działania łaski oraz działania natury, czyli oceny motywacji i zdolności kandydata: fizycznej, psychicznej, duchowej, moralnej i intelektualnej²⁰⁹.

159. Kryterium prawdziwości powołania stają się najpierw znaki Bożego wezwania, które jako łaska ujawniają się w historii osoby powołanej. Powołanie nie ma nic wspólnego z zarozumiałą pewnością zrozumienia drogi życia. Nie może być wyprowadzone tylko z własnych pragnień i zdolności, z osobistych ideałów ani z wizji własnego życia. Powołanie bowiem to wybór tożsamości, której źródłem jest Bóg. Ujawnia gotowość do realizacji planu, który ciągle przewyższa człowieka, gdyż został zamierzony przez Boga i jest możliwy do zrealizowania dzięki współpracy z udzielaną łaską. Rodzi się ze świadomości otrzymanej miłości i wzrasta na glebie wdzięczności.

160. Znakiem dojrzałości decyzji powołaniowej jest zaangażowanie się całego człowieka w proces rozeznawania i wyboru. Nie można poprzestać na sile osobistych emocji, wrażeń i pragnień – konieczny jest uporządkowany wysiłek rozumu, sumienia i woli.

161. Zdolność rozpoznania i podjęcia drogi powołania warunkuje zakres wolności wewnętrznej i zewnętrznej. Dlatego dziś i bardziej niż kiedyś – większej uwagi i troski wymaga dojrzałość afektywno-seksualna kandydatów do seminarium bądź do życia konsekrowanego, ich pojednanie z osobistą przeszłością i odpowiedzialna postawa wobec uwarunkowań terażniejszości²¹⁰.

²⁰⁸ Zob. RFIS 20; Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Christus vivit*, nr nr 253–257, 286.

²⁰⁹ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 37; RFIS 19, 58.

²¹⁰ Zob. Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla nowej Europy*, nr 37; RFIS 18, 41, 43, 63.

Rozdział piąty

WSPÓLNOTA

WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO

162. Kandydaci do kapłaństwa powinni kształcić się w wyższym seminarium duchownym, które odpowiada za koordynację działań formacyjnych wszystkich innych podmiotów uczestniczących w procesie formacyjnym²¹¹. Choć na drodze prezbiteratu jest tylko etapem przejściowym, stanowi wspólnotę o ogromnym znaczeniu dla całego życia i posługi przyszłych pasterzy Kościoła. Uczy bowiem postępować za Jezusem Chrystusem na wzór Apostołów, aby żyć we wspólnocie i misji Kościoła w dynamice i mocy sakramentu święceń²¹².

1. KONTYNUACJA DOŚWIADCZENIA DWUNASTU

163. W świetle Ewangelii „seminarium, zgodnie ze swą najgłębszą tożsamością, jest w Kościele swoistą **kontynuacją wspólnoty Apostołów zgromadzonych wokół Jezusa**, słuchających Jego słów, przygotowujących się do przeżycia Paschy, oczekujących na dar Ducha, by podjąć powierzoną sobie misję”²¹³. Ta tożsamość staje się ideałem normatywnym dla każdego modelu seminarium, jego celów i drogi, zadań i treści, sposobów i norm formacji. Stanowi również podstawową rękojmię tego, aby seminaria duchowne mogły sprostać wymogom swoich czasów²¹⁴. Historyczne, duszpasterskie i prawne uwarunkowania sprawiają, że seminarium jest obecnie nie tylko wychowawczą wspólnotą kościelną i formą duszpasterstwa powołań, ale też osobą prawną (także w prawie państwowym) o statusie wyższej uczelni²¹⁵.

²¹¹ Sobór Watykański II stwierdza, że „do formacji kapłanów konieczne są wyższe seminaria” (OT 4) i nazywa je „sercem diecezji” (OT 5). *Pastores dabo vobis* określa seminarium jako „doskonałe miejsce formacji” i „normalne środowisko [...] życia wspólnotowego i hierarchicznego” (PDV 60). Zob. KPK, kan. 235, § 1, 237, § 1.

²¹² Zob. PDV 42; Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium*, nr nr 20–39.

²¹³ PDV 60. Zob. II Polski Synod Plenarny (1991–1999), *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 55; DPŻP 40.

²¹⁴ Zob. PDV 42, 60, 71; RFIS 53.

²¹⁵ Zob. OT 4; PDV 42; RFIS 188.

164. Na początku i w centrum wspólnoty seminaryjnej jest Osoba Mistrza, który powołuje. Dlatego celem wspólnoty seminaryjnej nie jest bycie nawzajem ze sobą czy dla samych siebie, ale bycie „dla” i „ze względu na” Chrystusa Pana. Seminarium – jako wspomniana kontynuacja wspólnoty Uczniów zgromadzonych wokół Jezusa – oznacza miejsce, gdzie w codzienności spotyka i poznaje się Jezusa, Jego słowa i znaki. Bycie w takiej wspólnocie wymaga od powołanych poszukiwania Jezusa i podążania za Nim, a zarazem bycia z innymi uczniami. Zgoda na ten warunek musi być jednoznaczna i wyrażać się w przyjęciu pewnego sposobu życia: poprzez styl relacji, dzielenie się doświadczeniami życia, wzajemne wsparcie oraz akceptację zasad obowiązujących w seminarium²¹⁶.

165. Wychowawcy mają czynić uczniami Jezusa tych, którym towarzyszą. Stanie się to możliwe, gdy będą głosić kerygmat, uczyć słuchania Boga i wychowywać do kultury relacji²¹⁷. Do spełnienia tego celu potrzebne są bezpieczne przestrzenie do dzielenia się tym, co każdy przeżywa, by uczyć się mówić o sobie i słuchać siebie w porządku – zarówno w gronie wychowawców, jak i seminarzystów²¹⁸. Możliwość podzielenia się swoim doświadczeniem ma bardzo duże znaczenie w kwestii brania odpowiedzialności za wspólnotę i przygotowywania się do dawania świadectwa o Bogu²¹⁹.

166. Relacja braterstwa w Kościele jest fundamentalna, dlatego również w seminarium nie może być przesłonięta czy zastąpiona innymi typami relacji. Za niewystarczający uznać należy model wychowania z hierarchicznym i instytucjonalnym układem: przełożony–podwładny, wychowawca–wychowanek, mistrz–uczeń. Są to niezbędne odniesienia dla kościelnej wspólnoty, ale nie wyczerpują one sensu relacji w Kościele ani specyfiki formacji²²⁰. W parze ze świadomością znaczenia relacji braterskich idą w Kościele relacje ojcowskie (synowskie). Służą one budowaniu atmosfery domu, kli-

²¹⁶ Zob. RFIS 43, 62–65.

²¹⁷ Zob. RFIS 46, 102–103, 125.

²¹⁸ Zob. RFIS 90, 99, 125.

²¹⁹ Zob. NMI 43; RFIS 50–52, 65, 90, 94, 137, 139.

²²⁰ Zob. RFIS 53–54, 92.

matu zaufania i szczerości, chęci bycia ze sobą, potrzeby dialogu i współpracy²²¹.

167. Życie wspólnoty Jezusa oznacza ponadto wchodzenie w Jego Paschę, przejście przez doświadczenia własnej kruchości, ubóstwa i krzyża do świętowania zwycięstwa w Synu Człowieczym. Spotkanie Jezusa w doświadczeniach trudnych czyni Jego ucznia wypróbowanym świadkiem zmartwychwstania i życia wiecznego.

168. Z relacji do Chrystusa wynika postawa diakonii: gotowość do aktywnej i odpowiedzialnej służby we wspólnocie, z wykorzystaniem otrzymanych darów i charyzmatów. Diakonia oznacza także wyjście w postawie służby poza własną wspólnotę, aby innych ludzi czynić synami Bożymi i uczniami Jezusa²²².

169. Na wzór doświadczenia Dwunastu fundamentalną cechą formacji seminarzystów winno być budowanie ich tożsamości we współpracy z różnymi środowiskami kościelnymi i świeckimi – w bezpośrednim kontakcie ze światem zewnętrznym. Seminarzyści konfrontujący się z różnymi sytuacjami życiowymi będą poddani naturalnym próbom, ujawniającym prawdę o nich. Dzięki temu przyszli prezbiterzy lepiej przygotują się do różnych wyzwań i wymagań codziennego życia, zdobędą wiele umiejętności interpersonalnych i społecznych, nauczą się korzystać z narzędzi pomocy innym oraz być odpowiedzialnymi przewodnikami osób i wspólnot²²³.

170. W czasie formacji początkowej trzeba roztropnie moderować zewnętrzne wpływy na wspólnotę seminarium. Wsparcie, jakie klerycy otrzymują od innych osób lub środowisk, bywa cenne, ale nie może wyprowadzać ich ze wspólnoty i formacji seminaryjnej, naruszać kompetencji formatorów ani tym bardziej skłaniać do podwójnego życia. Klerycy mogą brać udział w innych praktykach formacyjnych na zasadzie poszerzania osobistego doświadczenia, nie zaś w poszukiwaniu alternatywnej drogi formacji²²⁴.

²²¹ Zob. OT 5, 19; PDV 60–61; RFIS 50–52, 65, 90, 94.

²²² Zob. Mt 28, 19–20; KKK 767.

²²³ Zob. KPK, kan. 247 § 2; RFIS 52.

²²⁴ Zob. PDV 68.

2. ORGANIZACJA SEMINARIUM

A. Dom formacyjny

171. Formacja seminaryjna wymaga odpowiedniego modelu organizacji seminarium jako domu i instytucji. Budynek seminarium, jego otoczenie, zakres i styl urządzenia oraz wyposażenia mają sprzyjać formacji kapłańskiej i budowaniu braterskich więzi. Formatorzy i seminarzyści powinni mieszkać w seminarium²²⁵. Potrzebne w nim są: odpowiednio wyposażone kaplice²²⁶, pokoje mieszkalne, kuchnia, refektarz, sale wykładowe i sale przeznaczone na spotkania (rekreację wspólnotową i świętowanie), aula, biblioteka, czytelnia, pracownia komputerowa. Korzystne byłyby sala sportowa i dom wypoczynkowy²²⁷.

B. Instytucja i wyższa uczelnia

172. Seminarium duchowne (niższe i wyższe, diecezjalne i międzydiecezjalne) – erygowane zgodnie z przepisami prawa – posiada *ipso iure* osobowość prawną²²⁸, również w prawie państwowym²²⁹. Zapewnia to seminarium dużą samodzielność i stabilność w relacji do podmiotów wewnątrzkościelnych, a także w ramach porządku prawnego w Polsce²³⁰.

173. Seminarium realizuje prawo i obowiązek Kościoła do formowania i kształcenia przyszłych prezbiterów, jest zatem jednocześnie instytucją edukacyjną²³¹. Ukończenie studiów, szkoleń i praktyk stanowi konieczny element formacji²³². Wymagane jest rzetelne przygotowanie do zadań, funkcji, posług i święceń – adekwatnie do tożsamości prezbiterów i wyzwań współczesności.

²²⁵ Zob. PDV 60, 66; RFIS 132.

²²⁶ Odnośnie do przechowywania Najświętszego Sakramentu w kaplicach – zob. KPK, kan. 936.

²²⁷ Zob. RFIS 52, 130–131.

²²⁸ Zob. KPK, kan. 238 § 1.

²²⁹ Zob. Ustawa z dnia 17.05.1989 o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. 2019 poz. 1347), art. 8, ust. 1, pkt 9 i 10)³⁷.

²³⁰ Zob. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, art. 4 i 15.

²³¹ Zob. KPK, kan. 232, 235 § 1, 250; RFIS 137.

²³² Zob. RFIS 58, 116–118, 153.

3. STATUT, PROGRAM FORMACYJNY I REGULAMIN SEMINARIUM

174. Pedagogiczna wizja i normy *Ratio nationalis institutionis sacerdotalis* winny znaleźć swoje szczegółowe zastosowanie w statucie, programie formacyjnym i regulaminie każdego seminarium. Dla dobra skutecznego wprowadzenia w życie *Ratio* krajowego należy je adaptować do rzeczywistości i wymogów Kościołów partykularnych, włączając treści, środki i praktyczne rozwiązania, które są ważne i możliwe do realizacji w formacji kandydatów w danej diecezji lub regionie. Projekty statutu, programu wychowawczego i regulaminu seminarium opracowują formatorzy pod kierunkiem rektora seminarium, a zatwierdza je biskup bądź zainteresowani biskupi (gdy chodzi o seminarium międzydiecezjalne)²³³.

A. Statut

175. Statut seminarium określa podstawowe kwestie związane z funkcjonowaniem seminarium, precyzując prawa i obowiązki wszystkich członków wspólnoty. Ustala ponadto zasady organizacyjne dotyczące czterech okresów formacji seminaryjnej, włącznie ze sprawami administracyjnymi, ekonomicznymi i materialnymi seminarium²³⁴.

B. Program wychowawczy

176. Itinerarium pedagogiczne²³⁵ seminariów powinno stosować ogólne zasady dotyczące programów formacji chrześcijańskiej, a zarazem realizować specyficzne cele formacji do prezbiteratu, sprecyzowane w krajowym *Ratio*. Treści, formy, metody i ramy czasowe pracy wychowawczej seminarium winny być dokładnie zaplanowane²³⁶.

²³³ Zob. KPK, kan. 242–243; RFIS 4, 10, 128. Statut, program wychowawczy i regulamin seminarium międzydiecezjalnego muszą być przedstawione do definitywnego zaaprobowania przez Kongregację ds. Duchowieństwa.

²³⁴ Zob. KPK, kan. 94, 239 § 3, 263–264.

²³⁵ *Ratio fundamentalis* używa zamiennie terminów: projekt formacyjny, projekt formacji integralnej, program wychowawczy, iter albo itinerarium formacyjne.

²³⁶ Zob. PDV 61; RFIS 10.

177. Aby więc nie przeciążać rytmu życia seminaryjnego wieloma zadaniami i zaangażowaniami, stosowne będzie zaplanowanie udziału społeczności seminarium i seminarzystów jedynie w najważniejszych wydarzeniach życia diecezjalnego i celebracjach roku liturgicznego, którym biskup przewodniczy w katedrze²³⁷.

C. Regulamin (porządek życia wspólnoty)

178. Regulamin seminarium jest podporządkowany programowi formacji i precyzuje porządek życia seminaryjnego na kolejnych etapach formacji. Regulamin powinien być tak ułożony, by seminarzyści uczyli się panować nad sobą, przyzwyczajali się korzystać rozsądnie z wolności, działać samodzielnie oraz współpracować z formatorami i współbraćmi. Dla osiągnięcia dyscypliny życia jako wartości wewnętrznej potrzebne jest wdrażanie zasad współżycia, troska o zewnętrzny porządek, jak również rzetelne podejmowanie formacji i obowiązków²³⁸.

179. Regulamin należy tak ułożyć, aby w jego logice pierwszeństwo miały punkty, które służą budowaniu więzi międzyludzkich: dzielenie się doświadczeniami wiary (słowem Bożym), szczerą i otwartą komunikacją, rewizja życia i planowanie wspólnotowe²³⁹. Takie priorytety, przełożone konkretnie na język regulaminu, będą kształtowały w seminarzystach właściwe postawy, aby rozeznaczyć między tym, co zasadnicze i drugorzędne na drodze bycia uczniem i upodabniania się na wzór Chrystusa. Szczegółowe normy regulaminu muszą obejmować przykładowo zasady pobytu poza seminarium, korzystania z telefonów, internetu i innych środków komunikacji społecznej itd.

180. Regulamin powinien wyznaczać rytm modlitwy wspólnotowej, której centrum stanowi Eucharystia. Należy zostawić także miejsce na dobrowolną modlitwę zarówno wspólnotową, jak indywidualną. Seminarzyści jako pierwsi mają codziennie troszczyć się o miejsce, czas, sposób i treści modlitwy, szukając w kierownictwie duchowym rozeznawania modlitewnych doświadczeń²⁴⁰.

²³⁷ Zob. PDV 42, 60–61; RFIS 50, 128.

²³⁸ Zob. OT 11; KPK, kan. 243, 260–261; PDV 61; RFIS 4, 128.

²³⁹ Zob. OT 11; RFIS 50, 90.

²⁴⁰ Zob. PDV 61, 69; KKK 2698–2699; RFIS 42–43.

181. Zapisy regulaminu dotyczą poza tym odpowiedzialności rektora, wychowawców i seminarzystów za formację intelektualną. W kompetencji rektora seminarium jest udział w tworzeniu programu studiów oraz wzajemne konsultowanie harmonogramów seminarium i uczelni. Program i sposób prowadzenia studiów powinien uwzględniać rytm życia seminaryjnego, a program seminaryjny – wymagania studiów²⁴¹.

4. OSOBY ODPOWIEDZIALNE

182. Owocne w formacji są relacje personalne, a nie same programy i struktury formacyjne. To osoby uczą więzy, wychowują i prowadzą do Boga. Za formację seminaryjną – poza biskupem – odpowiadają przede wszystkim formatorzy seminarium, seminarzyści, spowiednicy, pracownicy akademicy i seminaryjni, eksperci, rodziny i parafie²⁴².

A. Formatorzy seminarium

183. Zespół formatorów w seminarium²⁴³ stanowią prezbiterzy: rektor, ojcowie duchowni, wicerektor, prefekci (w tym prefekt etapu propedeutycznego), a w razie potrzeby także dyrektor administracyjny (ekonom)²⁴⁴. Dynamika formacji zindywidualizowanej, ale prowadzonej zespołowo w grupach etapowych, jak i powinność dokonania obiektywnej oceny seminarzystów, doświadczeń ich życia i toku formacji seminaryjnej wymagają, aby posługa rektora była wsparta przynajmniej jednym formatorem na *forum externum* (wicerektoorem lub prefektem), ojcami duchownymi oraz prefektem (moderatoorem) etapu propedeutycznego. Jeden z prefektów seminarium może być dyrektorem administracyjnym.

²⁴¹ Zob. RFIS 141.

²⁴² Zob. OT 5; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr 1; PDV 66.

²⁴³ *Ratio pro Polonia* używa w ślad za *Ratio fundamentalis* określeń: „formator seminaryjny” bądź „formator seminarium”. Są one tożsame z używanymi w Polsce określeniami: „moderator seminaryjny”, „moderator seminarium”.

²⁴⁴ Zob. KPK, kan. 239; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr 11; RFIS 58, 133–134.

184. Grupa formatorów jest „prawdziwą i właściwą wspólnotą wychowawczą, która świadczy zgodnie i wymownie o wartościach właściwych posłudze kapłańskiej”²⁴⁵. Praca formatora jest powołaniem rozwijającym się w ramach powołania prezbitera jako ojcostwo duchowe²⁴⁶, wymagające dojrzałości relacyjnej, kompetencji, ducha modlitwy, poświęcenia i miłości, a zarazem radości ze służby Królestwu Bożemu²⁴⁷. Formatorzy seminaryjni powołani są do postępowania drogą wiary, czyli do ciągłego otwierania się na działanie Boga w życiu osobistym i wspólnotowym. Powinni dobrze znać i wiernie realizować zasadnicze intencje, cele i treści projektu formacyjnego. Zadaniem formatorów jest wprowadzanie wychowanków w proces i metody formacji, towarzyszenie im i rozeznawanie doświadczeń, jak również stałe i gruntowne dostosowywanie procesu wychowawczego do potrzeb wychowanków. „Ważne jest, by formatorzy byli przeznaczeni wyłącznie do tego zadania i w ten sposób mogli mu się całkowicie poświęcić”²⁴⁸.

185. W gronie formatorów potrzeba jasnego podziału kompetencji oraz wzajemnego szacunku dla posiadanych kompetencji i pełnionych funkcji. Dlatego szczegółowy zakres praw i obowiązków poszczególnych formatorów i innych wychowawców²⁴⁹ powinien określać statut seminarium, choć w niektórych kwestiach potrzebne będzie bieżące dzielenie się zadaniami i obowiązkami²⁵⁰. Biskup „winien pilnie starać się, aby nie wykonywać swej władzy w sposób, który wykluczałby rektora i innych wychowawców w rozeznawaniu powołania kandydatów i ich odpowiedniego przygotowania”²⁵¹.

186. Wydaje się zasadne, aby jeden z formatorów seminarium był koordynatorem formacji duszpasterskiej. Jego zadaniem jest koordynacja teoretycznego i praktycznego przygotowania duszpasterskiego seminarzystów. Przez dialog z prezbiterami, osobami życia konsekrowanego i wiernymi świeckimi ustala on odpowiednie miej-

²⁴⁵ RFIS 132.

²⁴⁶ Zob. RFIS 33, 52.

²⁴⁷ Zob. RFIS 152.

²⁴⁸ RFIS 132.

²⁴⁹ Zob. RFIS 139.

²⁵⁰ Zob. KPK, kan. 239 § 3.

²⁵¹ RFIS 128.

sca stażu duszpasterskiego oraz organizuje praktyki duszpasterskie dla każdego seminarzysty²⁵².

B. Wybór formatorów przez biskupa

187. Dokonywany przez biskupa wybór formatorów musi odbywać się z bardzo dużym wycuciem. Ukończone studia doktoranckie, kolejne stopnie naukowe, osobista pobożność czy świętość życia same w sobie nie są wystarczające do bycia formatorem – wychowawcą powołań do prezbiteratu. Trzeba wybierać osoby mądre i roztropne, całkowicie oddane misji, zdolne do stawania się ojcami i mistrzami w pracy wychowawczej. Posługa formatorów wymaga predyspozycji posiadanych tylko przez niektóre osoby. Chodzi zwłaszcza o wycucie i myśl pedagogiczny, który predysponuje osobę do pracy formacyjnej i pozwala jej rozumieć człowieka oraz problemy przez niego przeżywane. Formator ma być człowiekiem modlitwy, nauczycielem z silnym zmysłem wiary, głębokim życiem duchowym, wycuciem duszpasterskim i wykształceniem, czyli człowiekiem zdolnym do zaoferowania formacji integralnej. Ma go charakteryzować równowaga psychiczna, duch komunii, dojrzała zdolność do miłości oraz uważność i samokrytycyzm w służbie wychowawczej²⁵³.

C. Rektor seminarium

188. Seminarium duchownemu przewodzi rektor, który reprezentuje biskupa w seminarium oraz seminarium wobec biskupa i wobec różnych instytucji. Rektor odpowiada za całość formacji seminaryjnej. Jego zadaniem jest troska o integralność i harmonię drogi wychowawczej, zwłaszcza przez współpracę z osobami, wspólnotami i instytucjami zaangażowanymi w formację seminaryjną. Wszyscy oni powinni – pod zwierzchnictwem rektora – respektować przepisy zawarte w programie formacji kapłańskiej i w regulaminie seminaryjnym. Rektor koordynuje pracę wychowawców, utrzymując z nimi więzy braterskiej miłości, z zachowaniem niezależności forum sumienia. Czuwa też nad tym, aby seminarzyści regularnie korzystali z posługi stałego spowiednika i kierownika duchowego.

---

²⁵² Zob. RFIS 137.

²⁵³ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 23–47; DPŻP 108.

Wobec wszystkich przebywających w seminarium rektor spełnia obowiązki proboszcza (z wyjątkiem spraw określonych przepisami prawa)²⁵⁴.

189. Do podstawowych zadań rektora należą nie tylko działania kierownicze, ale także pedagogiczne. Wymaga się od niego towarzyszenia seminarzystom, poznawania ich we wszystkich aspektach ich formacji oraz podejmowania decyzji odnośnie do każdego z osobna i do całej wspólnoty. „Przyjmując wskazówki i pomoc współpracowników, rektor jest odpowiedzialny przed biskupem za całościową ocenę predyspozycji kandydatów w momencie przyjmowania ich do seminarium, jak również na poszczególnych etapach wychowania oraz w chwili przyjmowania święceń”²⁵⁵.

D. Wicerektor

190. W seminarium może być ustanowiony wicerektor. Jego zadaniem jest wspieranie rektora w określonych, właściwych mu obszarach życia seminaryjnego oraz zastępowanie rektora w przypadku jego nieobecności. Wskazane jest, aby wicerektor, podobnie jak prefekt, był odpowiedzialny za jakiś etap formacji seminaryjnej²⁵⁶.

191. Wicerektor może być koordynatorem formacji intelektualnej (kierownikiem studiów). W przypadku prowadzenia przez seminarium *studium domesticum* do zadań wicerektora należy zwykle: opracowanie planu studiów i przedstawienie go do zatwierdzenia przez kompetentne władze kościelne, wspieranie wykładowców, przede wszystkim w okresowym doskonaleniu ich kwalifikacji, koordynacja prac sekretariatu zajmującego się studiami. W przypadku, gdyby seminarzyści uczestniczyli w wykładach akademickich w zewnętrznej instytucji, ważne jest, aby kierownik studiów pozostawał w stałym kontakcie z kierownictwem tejże instytucji. Wicerektor powinien interesować się tokiem formacji intelektualnej seminarzystów i jej wynikami, weryfikować jej integralność i przygotowywać

²⁵⁴ Zob. OT 5; KPK, kan. 238 § 2, 239 § 1, 260–262; RFIS 134.

²⁵⁵ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr 43. Zob. tamże, nr 60; RFIS 205–206.

²⁵⁶ Zob. RFIS 134–135.

uzupełniający program edukacyjny, uwzględniając aspekty pominięte przez uniwersytet lub wydział²⁵⁷.

E. Ojcowie duchowni

192. W zadaniach ojca duchownego trzeba wyróżnić dwie płaszczyzny: wspólnotową i indywidualną. Działalność wobec wspólnoty wyraża się animowaniem działań w zakresie duchowości poprzez organizowanie dla wspólnoty dorocznych rekolekcji, miesięcznych dni skupienia i sesji, a także poprzez różne formy nauczania oraz troskę o liturgię i wspólne modlitwy. Jeśli w seminarium jest kilku ojców duchownych, to jeden z nich powinien być koordynatorem formacji duchowej i liturgicznej. Koordynacji wymaga ponadto działalność wszystkich kierowników duchowych i spowiedników seminarium²⁵⁸. Na płaszczyźnie indywidualnej ojciec duchowny spełnia zadania wobec tych seminarzystów, którzy są powierzeni jego kierownictwu duchowemu lub wybrali go jako stałego spowiednika.

193. Na kierowniku duchowym spoczywa odpowiedzialność za drogę duchową seminarzystów na forum wewnętrznym, co wyraża się głównie w praktyce rozeznawania duchowego, formowania sumień, rozeznawania powołania i towarzyszenia seminarzystom w podjęciu dojrzałej i wolnej decyzji o wyborze prezbiteratu. Dlatego kierownik duchowy ma obowiązek przekazać seminarzyście osąd o jego zdatości do posług i święceń²⁵⁹.

194. Ojcowie duchowni koordynują organizację pracy na forum wewnętrznym ze stałymi spowiednikami seminarzystów i innymi kierownikami duchowymi, jeśli tacy zostali mianowani. W tym celu

²⁵⁷ Zob. KPK, kan. 254 § 1, 261 § 2; RFIS 137, 141.

²⁵⁸ Zob. RFIS 136.

²⁵⁹ Zob. OT 8; PO 11; PDV 40, 50, 66; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 44, 61, 75; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Instrukcja dotycząca kryteriów rozeznawania powołania w stosunku do osób z tendencjami homoseksualnymi w kontekście przyjmowania ich do seminariów i dopuszczania do święceń*, Watykan 2005, nr 3; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, nr nr 5–6, 14; RFIS 136.

przygotowują przynajmniej dwa razy w roku wspólne z nimi spotkania. Ustalają różne kwestie organizacyjne i formacyjne, a zwłaszcza wspólne zasady odnoszące się do sakramentu pojednania i kierownictwa duchowego. Współpraca w tym gremium dotyczy uzgodnienia jednolitych kryteriów rozeznawania powołania do prezbiteratu oraz określania sytuacji, które dyskwalifikują z formacji seminaryjnej, re-spektując wskazania dokumentów Kościoła²⁶⁰.

195. Kierownicy duchowi i spowiednicy nie uczestniczą w personalnych decyzjach przełożonych (rektora, wicerektora, prefektów, dyrektora) dotyczących seminarzystów ani nie udzielają informacji, które posiadli o seminarzystach na forum wewnętrznym²⁶¹. Nie reprezentują wychowanków ani nie wstawiają się za nimi, nawet gdyby zostali przez nich do tego upoważnieni.

F. Kierownicy duchowi spoza seminarium

196. Kierownictwo duchowe wobec kandydatów do prezbiteratu mogą podejmować nie tylko ojcowie duchowni w seminarium, ale również inni kapłani²⁶². Wyznacza ich biskup na wniosek rektora. Konieczna jest zawsze troska o to, aby mianować na kierowników duchowych tylko takich prezbiterów, którzy będą zdolni do wypełniania tak odpowiedzialnych zadań.

G. Prefekt

197. Niezbędnym wsparciem dla rektora w kierowaniu seminarium jest przynajmniej jeden formator. Zwłaszcza w sytuacji, gdy nie ma wicerektora, konieczny jest prefekt. Jego funkcji i znaczenia nie prezentują przepisy prawa powszechnego. Trzeba więc zadbać o to, aby odpowiedni opis roli prefekta znalazł się w statucie seminarium.

²⁶⁰ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 44, 61; RFIS 136.

²⁶¹ „W podejmowaniu decyzji dotyczących dopuszczania alumnów do święceń lub wydalania ich z seminarium nigdy nie wolno żądać opinii kierownika duchowego i spowiedników” (KPK, kan. 240 § 2). Zob. PDV 66; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan – szafarz miłosierdzia Bożego. Pomoce dla spowiedników i kierowników duchowych*, Watykan 2011, nr 103; RFIS 136.

²⁶² Zob. KPK, kan. 239 § 2, 246 § 4.

Wydaje się zasadne, aby prefekt był odpowiedzialny za jakiś etap formacji seminaryjnej oraz za koordynację formacji ludzkiej, również w zakresie spraw porządkowych, zdrowia i sportu²⁶³. Mówiąc o zadaniach prefekta, najczęściej wskazuje się na zgodne z regulaminem czuwanie nad karnością. Jest ona czymś ważnym, jednak istota wychowania realizuje się przez rozwijanie ludzkich i chrześcijańskich odniesień między wychowawcą a seminarzystą. Nie ma bowiem jakiegoś systemu wychowania, który by miał zastosowanie w odniesieniu do wszystkich. Ta zasada wymaga od prefektów systematycznego towarzyszenia seminarzystom w personalizacji wymagań życia seminaryjnego. Mądre towarzyszenie umożliwi rozeznanie sytuacji, jakie seminarzyści przeżywają, aby dostosować ogólne zasady do przypadków szczególnych. Pomocna rola regulaminu w dojrzwaniu osobowym zależy od metod stosowanych przez formatorów oraz od atmosfery panującej w seminarium²⁶⁴.

H. Prefekt etapu propedeutycznego

198. Prefekt etapu propedeutycznego odpowiada za opracowanie i realizację programu wychowawczego właściwego dla tego okresu formacji, kieruje bieżącym funkcjonowaniem domu propedeutycznego (analogicznie do rektora seminarium, lecz pod jego kierunkiem) oraz rekomenduje kandydatów do następnego etapu formacji seminaryjnej²⁶⁵. Powinien go wspierać przynajmniej jeden prezbiter, np. proboszcz parafii miejsca lub dodatkowy formator etapu propedeutycznego. W tym okresie nie powinno zabraknąć obecności ojca duchownego, który od początku formacji pomaga kandydatom w prowadzeniu życia duchowego. Okresową pomocą służą też inni formatorzy seminarium.

I. Dyrektor administracyjny (ekonom)

199. Ekonom może być jednym z formatorów seminaryjnych. Oprócz kompetentnego załatwiania spraw administracyjnych i realizowania innych zadań winien on czuwać nad wykorzystaniem

²⁶³ Zob. RFIS 132–139.

²⁶⁴ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania wychowawcze dla formacji do celibatu kapłańskiego*, nr 74.

²⁶⁵ Zob. RFIS 60, 133.

niem przez seminarzystów dóbr materialnych w sposób uczciwy i ewangeliczny, w perspektywie nabywania ducha ubóstwa przez przyszłych prezbiterów. Ekonom koordynuje prace na rzecz seminarium, dobierając obowiązki w taki sposób, by służyły rozwojowi kandydatów. Jest wskazane, aby ekonom konsultował te decyzje z rektorem²⁶⁶.

J. Seminarzyści

200. Nabywanie dojrzałości wymaga, aby seminarzyści świadomie i dobrowolnie przejawiali inicjatywę oraz by brali odpowiedzialność za swoje życie, relacje, obowiązki, modlitwę, powołanie, dojrzewanie osobowości, a także zdobywanie wykształcenia, umiejętności i kwalifikacji społecznych. Temu ma służyć wychowanie do sumienności, rzetelności i gorliwości w życiu codziennym. Im większe zaawansowanie w formacji, tym silniej powinny być obecne wspomniane postawy²⁶⁷.

201. Obowiązkiem seminarzystów jest korzystanie z indywidualnego towarzyszenia formatorów seminarium oraz z sakramentu pojednania. Formacji sprzyja spowiedź odbywana mniej więcej co dwa tygodnie i podobnie rozmowy podejmowane w kierownictwie duchowym. Intensywne kierownictwo duchowe potrzebne jest zwłaszcza na etapie stawania się uczniem Jezusa i etapie upodabniania się do Niego²⁶⁸.

202. Zaleca się, aby pod koniec etapu propedeutycznego kandydaci do kapłaństwa odbyli spowiedź generalną z całego życia u jednego z ojców duchownych. Taka spowiedź daje możliwość rozeznania i podjęcia na *forum internum* predyspozycji powołaniowych. Wskazane jest, aby seminarzyści odbyli też spowiedź generalną przed diaconatem.

²⁶⁶ Zob. RFIS 133, 138.

²⁶⁷ Zob. PDV 58, 69; RFIS 43, 67, 69, 94, 96, 130–131.

²⁶⁸ Zob. KPK, kan. 246 § 4; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 32; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Instrukcja o liturgicznej formacji w seminariach*, Watykan 1979, nr nr 35–36; PDV 48; RFIS 106–107.

K. Spowiednicy

203. Zwyczajnymi spowiednikami w seminarium są ojcowie duchowni seminarium oraz inni prezbiterzy powołani przez biskupa²⁶⁹. Do ich zadań należy stałe towarzyszenie seminarzystom na drodze nawracania się, wiary w Ewangelię, poddawania się leczącej mocy Jezusa Chrystusa i postępowania według Ducha Świętego. Stali spowiednicy pomagają wypracowywać praktykę regularnej spowiedzi, sposób przeprowadzania rachunku sumienia i spowiadania się. Kształtują sumienia prawe i pewne, chroniąc przed faryzeizmem religijno-moralnym²⁷⁰. Rozeznają powołanie i zdatność seminarzystów do prezbiteratu według jednolitych kryteriów. Szczególne znaczenie mają spowiedzi związane z dniami skupienia, rekolekcjami i skrutyniami, jak również w momentach osobistych kryzysów wychowanków²⁷¹. Specyfiką posługi spowiedników seminaryjnych jest wydawanie swoim penitentom opinii odnośnie do ich zdatności do przyjęcia stroju duchownego, posług, kandydowania do święceń i przyjmowania ich. W uzasadnionych przypadkach spowiednicy powinni starać się odwieść niezdatnych kandydatów od ubiegania się o posługi czy święcenia²⁷². Zalecane jest ponadto, aby spowiednicy pomagali weryfikować to, jak żyją przyjętymi posługami i święceniami.

204. W przypadku ujawienia przez seminarzystę spowiednikowi poważnych grzechów lub innych okoliczności, które mogą mieć duże znaczenie dla przyszłej posługi, spowiednik przy rozgrzeszeniu penitenta, razem z odpowiednią pokutą, powinien go zachęcić, na zasadzie moralnego zobowiązania, do takiej ludzkiej i duchowej autentyczności, która pozwoli mu przedstawić te własne doświadczenia, w słuszny sposób i w odpowiednim czasie, w bardziej ogólnym obszarze drogi rozeznania powołaniowego i wspólnotowego, nie ukrywając ich nie tylko przed kierownikiem duchowym, ale także przed rektorem. Poważne okoliczności bądź trudności pojawiające się na drodze kandydata mogą mieć wielkie znaczenie dla przyszłej posługi, nie tylko w perspektywie jego osobistego dobra, lecz także dobra całego Kościoła.

²⁶⁹ Zob. KPK, kan. 240 § 1; RFIS 107, 136.

²⁷⁰ Zob. KKK 1783–1785.

²⁷¹ Zob. RFIS 96.

²⁷² Zob. RFIS 200.

205. Kandydaci do prezbiteratu mają możliwość przystąpienia do spowiedzi świętej u jakiegokolwiek spowiednika, w seminarium lub poza nim, z zachowaniem jednak seminaryjnej dyscypliny²⁷³. Takim spowiednikiem nie powinien być przełożony, czyli rektor, wice-rektor, prefekt lub ekonom seminarium²⁷⁴.

L. Pracownicy akademicki i seminaryjni oraz eksperci

206. Wspólnotę wychowawczą seminarium tworzą wszystkie osoby zaangażowane w formację, a więc także wykładowcy, personel administracyjny i gospodarczy oraz specjaliści proszeni przez rektora o pomoc w różnych szczegółowych aspektach formacyjnych²⁷⁵.

207. Wykładowcy powinni być skierowani do pracy w seminarium (lub wobec seminarzystów) przez biskupa²⁷⁶. Jako wychowawcy uczestniczą oni w realizacji programu formacyjnego seminarium w oparciu o normy *Ratio studiorum*. Powinni tak prowadzić zajęcia, aby zachować formacyjny i pastoralny charakter studiów. Potrzebują świadomości ściślej relacji zachodzącej pomiędzy formacją intelektualną, ludzką, duchową i duszpasterską. Troska o te relacje jest obowiązkiem wykładowców, gdyż stanowi niezbędny element we właściwym przygotowaniu kandydatów do prezbiteratu²⁷⁷.

208. Za korzystne dla formacji uznać trzeba zamieszkanie pracowników akademickich poza seminarium, a jednocześnie utrzymywanie zdrowych więzi między nimi a wspólnotą seminaryjną. Zdarza się, że za roztropną zgodą biskupa niektórzy z pracowników akademickich mieszkają w jednej ze specjalnie przeznaczonych na to części budynku seminaryjnego. W takim przypadku, uznając zwierzchnictwo rektora w kierowaniu całą instytucją, powinni oni tym bardziej pamiętać o słusznej autonomii rzeczywistości formacyjnej oraz o potrzebie osobistego świadectwa życia kapłańskiego. Obowiązkiem pracowników uczelni kościelnych jest udział w konferencjach wychowawczych i szkoleniach organizowanych dla nich

²⁷³ Zob. KPK, kan. 240 § 1.

²⁷⁴ Zob. KPK, kan. 630 § 4–5, 985.

²⁷⁵ Zob. PDV 67; RFIS 127, 139.

²⁷⁶ Zob. RFIS 140.

²⁷⁷ Liczne uwagi odnośnie do pracowników naukowych w seminarium podają: OT 13–21; KPK, kan. 248–261; PDV 51–59, 67; RFIS 127, 139–144.

przez seminarium. Będzie to sprzyjać realizacji spójnego programu formacyjnego²⁷⁸.

209. Cenny wkład w formację do prezbiteratu mogą wnieść różni specjaliści (np. w zakresie medycyny, sztuki, ekologii, administracji czy korzystania ze środków społecznego przekazu)²⁷⁹. Wskazana jest pomoc psychologów, psychiatrów, terapeutów, pedagogów, logopedów lub innych specjalistów w formie diagnozy, poradnictwa bądź terapii²⁸⁰. Rektor seminarium proponuje seminarzyście osobę specjalisty. Ustala on zakres pomocy i jego odpowiedzialności oraz możliwość i formę zapoznania się z jego opinią, o ile może się to dokonać bez złamania tajemnicy zawodowej. „W wyborze specjalistów, oprócz ich przymiotów ludzkich i specyficznej kompetencji, należy wziąć pod uwagę ich profil jako ludzi wierzących”²⁸¹, aby ich pomoc mogła być zgodna nie tylko z zasadami etycznymi, jakie obowiązują w danym zawodzie, lecz również z antropologią chrześcijańską i z nauczaniem Kościoła katolickiego w odniesieniu do tajemnicy człowieka w jego osobowej relacji z Bogiem²⁸².

M. Prezbiterium

210. Odpowiedzialność za powołanych ponoszą prezbiterzy, w szczególności proboszczowie i wikariusze parafii rodzinnych i parafii, w których seminarzyści odbywają praktyki, oraz duszpasterze grup młodzieżowych, znajomi i przyjaciele. Powinni oni aktywnie „współpracować ze wspólnotą formatorów seminarium przez szczery i konkretny dialog”²⁸³. Chodzi przede wszystkim o rzetelność opinii, które prezbiterzy przekazują w związku z formacją seminarzystów²⁸⁴.

N. Rodziny, parafie i inne środowiska

211. Osiągnięcie dobrego rezultatu formacyjnego seminarium warunkuje współpraca rodzin i parafii. Tam, gdzie to możliwe, wska-

²⁷⁸ Zob. RFIS 141.

²⁷⁹ Zob. RFIS 145–146.

²⁸⁰ Zob. PDV 66; RFIS 63, 84a, 99, 122, 127, 145–147, 189–196.

²⁸¹ RFIS 146.

²⁸² Zob. RFIS 192.

²⁸³ RFIS 129. Zob. PDV 58.

²⁸⁴ Zob. RFIS 75, 205c, 207a.

zane jest duszpasterskie oddziaływanie seminarium na rodziny i parafie, aby właściwie realizowały one zadanie towarzyszenia powoływanym i formowanym²⁸⁵.

212. Znaczący wpływ na formację seminarzystów mogą wywierać środowiska chrześcijańskie, z których pochodzą. Mogą one być nadal pomocą i umocnieniem w okresie formacji seminaryjnej – zarówno przez utrzymywanie więzi, jak i pielęgnowanie tego, co dobre, budujące i wzbożające w duchowości wspólnot i stowarzyszeń²⁸⁶.

213. Ponadto i inne osoby – świeckie lub konsekrowane – mogą przyczyniać się do formacji seminarzystów poprzez świadectwo życia zgodnego z Ewangelią. Specyficzną wartością wychowawczą posiada obecność kobiet w procesie formacyjnym seminarium²⁸⁷. Seminarzyści mają dzięki temu szansę uczyć się doceniania różnych powołań, darów i charyzmatów obecnych we wspólnocie Kościoła oraz nabywać wobec nich duszpasterskiej wrażliwości. Kierując się charyzmatami i sprawdzonymi kompetencjami wszystkich współpracowników, należy zadbać, aby ich dobór w dziele formacji był rozważny, staranny i skoordynowany²⁸⁸.

5. NIEKTÓRE PROCEDURY

A. Przyjmowanie kandydatów do wyższego seminarium duchownego

Przepisy ogólne

214. Przyjmowanie kandydatów do seminarium musi poprzedzić staranne i uważne badanie ich powołania oraz zdatności do jego

²⁸⁵ Zob. KPK, kan. 233 § 1; PDV 68; RFIS 139, 148–149.

²⁸⁶ Zob. PDV 66; RFIS 148.

²⁸⁷ Zob. RFIS 95, 151, 205d. „Nasze czasy **oczekują na objawienie się** owego «geniuszu» kobiety, który zabezpieczy wrażliwość na człowieka w każdej sytuacji: dlatego, że jest człowiekiem! I dlatego, że «największa jest miłość» (1 Kor 13, 13)” (Jan Paweł II, List apostolski *Mulieris dignitatem*, nr 30).

²⁸⁸ Zob. PDV 66; RFIS 150–151.

realizacji²⁸⁹. Odpowiednie rozeznanie potrzebne jest jeszcze przed przyjęciem kogoś na etap propedeutyczny. Od rzetelności wstępnego rozeznania kandydatów i wewnętrzznego dziedzictwa, które wniosą do seminarium, zależą skutki późniejszej formacji i funkcjonowanie wspólnoty seminaryjnej. W sytuacji, gdyby kandydat do seminarium nie miał doświadczenia wiary i życia w Kościele, wskazane jest, aby odroczyć decyzję przyjęcia do seminarium, proponując adekwatną drogę formacji i rozeznawania²⁹⁰.

215. Kandydaci ubiegający się o przyjęcie do seminarium powinni przedłożyć rektorowi: prośbę o przyjęcie, z podaniem motywów swojej decyzji; świadectwo chrztu i bierzmowania; pełny odpis aktu urodzenia; świadectwo maturalne; świadectwo nauki religii; opinie proboszcza i katechety; świadectwo lekarza rodzinnego o stanie zdrowia (załączając ewentualną dokumentację dotyczącą chorób, przebytych operacji i terapii)²⁹¹; zaświadczenie o niekaralności.

216. Wypracowana przez ekipę formatorów zgoda na dopuszczenie kandydata do formacji seminaryjnej winna być wynikiem roztropnego kompromisu pomiędzy kryteriami dopuszczania do święceń a przewidywaniami dotyczącymi rozwoju kandydata. Wymaga się zwłaszcza prawej intencji wyboru prezbiteratu, zdolności do życia we wspólnocie, podstawowej dojrzałości osobowościowej, uczuciowej, religijnej, moralnej, intelektualnej, a także zdrowia fizycznego i psychicznego²⁹². Szczegółowe normy odnośnie do stanu zdrowia określa *Ratio fundamentalis*²⁹³.

217. Do rozpoczęcia formacji seminaryjnej niezbędna jest diagnoza psychologiczna. Opinię o każdym kandydacie należy przygotować na podstawie badań psychologicznych, skoncentrowanych na ocenie stopnia dojrzałości osobowości oraz na wykluczeniu istotnych przeszkód natury psychicznej²⁹⁴. Bardzo ważną i niezastąpio-

²⁸⁹ Zob. OT 6; RFIS 189–196, 199–202.

²⁹⁰ Zob. RFIS 54, 59, 128, 189.

²⁹¹ Zob. RFIS 190, 193.

²⁹² Zob. KPK, kan. 241, § 1; RFIS 189.

²⁹³ Zob. RFIS 190–195.

²⁹⁴ Zob. RFIS 191–192, 196.

ną w badaniach rolę odgrywa rozmowa psychologa z kandydatem. Przeprowadzona diagnoza pozwoli uniknąć włączenia do wspólnoty seminaryjnej tych, którzy stwarzają potencjalne zagrożenie dla jej integralności i prawidłowego rozwoju; umożliwi też rozeznanie, czy kandydaci wymagają pomocy terapeutycznej jeszcze przed rozpoczęciem etapu propedeutycznego lub w jego trakcie. Psycholog powinien pamiętać, że jego opinia ma wyraźnie odróżnić płaszczyznę rozwoju od zaburzenia i wskazywać kandydatowi kierunki pracy nad sobą. Jego opinia nie może być lekceważona, ale nie jest decydująca dla całości rozeznania. Tak jak każdy inny specjalista psycholog „winien ograniczyć swoje działanie do własnej dziedziny, bez oceniania zdadności seminarzystów do kapłaństwa”²⁹⁵. Aby rozeznanie było integralne, kandydat jest również „zobowiązany do przedstawienia biskupowi i rektorowi seminarium ewentualnych problemów psychologicznych z przeszłości, jak i odbytych okresów terapii, co stanowi element w ocenie innych wymaganych cech”²⁹⁶.

218. Przed wykonaniem badań psychologicznych należy zawsze uzyskać pisemną zgodę kandydata na ich przeprowadzenie i udostępnienie opinii biskupowi, rektorowi seminarium i kierownikowi duchownemu. Na podstawie całościowego rozeznania wstępnego rektor seminarium może przygotować ogólne wskazania formacyjne dla kandydata, które przekaze pozostałym formatorom seminarium. Z treścią pisemnej opinii psychologicznej powinien zapoznać się najpierw kandydat, a dopiero potem osoby do tego uprawnione. Niedopuszczalna jest praktyka przekazywania przełożonym w seminarium opinii psychologicznej bez wcześniejszego omówienia jej z kandydatem. Nikt też nie może udostępniać opinii w jakimkolwiek gremium. Dokumentacja dotycząca zdrowia fizycznego i psychicznego musi być przechowywana w tajnym archiwum (do którego ma dostęp jedynie rektor seminarium), w sposób zgodny z aktualnymi przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych. Po święceniach prezbiteratu nie może być ona przekazana, wraz z innymi dokumentami, do archiwum diecezjalnego lub zakonnego²⁹⁷.

---

²⁹⁵ RFIS 146.

²⁹⁶ RFIS 193.

²⁹⁷ Zob. RFIS 190, 193–196.

Powołania z nowych wspólnot i ruchów kościelnych

219. Seminarium diecezjalne mogą być miejscem formacji do prezbiteratu osób przynależących do nowych wspólnot kościelnych (ruchów, stowarzyszeń czy instytutów). Kandydaci pochodzący z tych środowisk powinni przyjąć jako własną specyfikę formacji seminarialnej. Jednym z jej celów jest włączenie nowych charyzmatów i doświadczeń eklezjalnych we wspólnotę i strukturę Kościoła partykularnego, budując jedność prezbiterium oraz jedność Kościoła. Kandydaci pochodzący z nowych wspólnot kościelnych zostaną w święceniach inkardynowani do diecezji jako księża, którzy spełniają swoją misję w duchu posłuszeństwa biskupowi²⁹⁸.

Powołania starszych kandydatów do święceń

220. W przypadku mężczyzn rozeznających powołanie do prezbiteratu w wieku późniejszym decyzja o przyjęciu ich do seminarium należy do roztropnej decyzji biskupa diecezji, do której będą inkardynowani przez święcenia. Przy podejmowaniu decyzji biskup korzysta z opinii odpowiednich osób, np. proboszcza parafii zamieszkania kandydata, rektora własnego seminarium, odpowiedzialnych za duszpasterstwo powołaniowe, specjalistów czy wiernych świeckich. Jeśli decyzja biskupa będzie pozytywna, może on skierować kandydata do ogólnopolskiego seminarium dla starszych kandydatów do święceń lub do własnego seminarium. Rektor seminarium otrzymuje informację o dotychczasowym życiu kandydatów, by zweryfikować wymagania im stawiane²⁹⁹. Przyjęcie takich osób do seminarium „wymaga uprzedniego przebycia przez nich okresu duchowej i eklezjalnej drogi, w czasie której mogłoby się dokonać poważne rozeznanie ich motywacji powołaniowych”³⁰⁰. Uzupełnieniem tej drogi jest etap propedeutyczny, który kandydaci odbywają we własnej diecezji bezpośrednio przed skierowaniem ich do seminarium. Formę tego etapu określa rektor seminarium za aprobatą biskupa³⁰¹.

²⁹⁸ Zob. PDV 68; RFIS 71, 83, 88f.

²⁹⁹ Zob. RFIS 24, 189.

³⁰⁰ RFIS 24.

³⁰¹ Zob. KPK, kan. 233 § 2.

Powołania spośród imigrantów

221. Jeśli kandydaci do prezbiteratu pochodzą spośród imigrantów, zweryfikować trzeba ich motywacje wyboru powołaniowego i nawiązać kontakt z Kościołem lokalnym miejsca ich pochodzenia. Włączenie imigrantów do formacji seminaryjnej wymaga zastosowania środków i metod, które będą odpowiednie nie tylko do ich właściwej formacji, ale zarazem do integracji ze wspólnotą seminaryjną i z diecezją przyszłej inkardynacji³⁰².

Sprawcy i ofiary przestępstw lub agresji³⁰³

222. Należy zbadać, czy kandydat do seminarium był sądownie karany. Dlatego musi on przedstawić zaświadczenie o niekaralności. Należy także sprawdzić, czy kandydat nie występuje w rejestrach sprawców przestępstw seksualnych.

223. Trzeba odroczyć przyjęcie do seminarium kandydata, w sprawie lub przeciwko któremu prowadzone jest jakiegokolwiek postępowanie przed organami państwowymi. W przypadku, gdyby kandydat okazał się sprawcą przestępstwa wykorzystania seksualnego wobec małoletnich, nie może być przyjęty do seminarium. Kandydat, który dopuścił się innych przestępstw, może być przyjęty do seminarium tylko wówczas, gdy po dokonaniu przestępstwa przeszedł radykalne nawrócenie i spełnia wymagania określone w prawie kanonicznym.

224. W przypadku, gdy kandydat do seminarium jest ofiarą albo świadkiem przestępstw lub poważnej przemocy (fizycznej, psychicznej lub seksualnej), rzeczą słuszną będzie nie tylko uważne i specjalne towarzyszenie mu ze strony przełożonych w seminarium, ale również podjęcie roztropnego osądu we współpracy ze specjalistami co do możliwości jego udziału w formacji seminaryjnej.

225. Nie należy lekceważyć negatywnych skutków pochodzenia kandydata z rodziny dysfunkcyjnej.

---

³⁰² Zob. RFIS 26–27.

³⁰³ Zob. RFIS 189, 191–192, 202.

Rozeznanie dojrzałości psychoseksualnej

226. W procesie przyjmowania kandydata do seminarium lub instytutu życia konsekrowanego konieczne jest wstępne rozeznanie jego dojrzałości psychoseksualnej oraz ewentualnych trudności czy zaburzeń w tej materii. Takie rozeznanie podejmują w pewnej mierze formatorzy podczas rozmów wstępnych, lecz główne zadanie spoczywa na zaproszonych do współpracy psychologach, którzy współdziałają z zespołem formatorów seminarium. W przypadkach stwierdzenia występowania zaburzeń w sferze psychoseksualnej kandydata nie należy go przyjmować³⁰⁴. Roztropnego osądu wymagają wszelkie problemy natury psychologicznej. Mogą one stanowić poważną trudność w życiu seminaryjnym i kapłańskim³⁰⁵.

Osoby homoseksualne

227. Nie mogą być przyjęci do seminarium ci, którzy są aktywni homoseksualnie, mają tendencje homoseksualne lub wspierają tak zwaną „kulturę gejowską”³⁰⁶.

Osoby o przejściowych tendencjach homoseksualnych

228. W przypadku tendencji homoseksualnych, które są wrazem niezakończonego procesu dojrzewiania psychoseksualnego, zaleca się odłożenie w czasie przyjęcia do seminarium. Trzeba zaproponować kandydatowi stały kontakt, oparty na szczerym dialogu z rektorem i ojcem duchownym, oraz skorzystanie z pomocy wskazanego przez rektora specjalisty (psychologa, seksuologa itp.)³⁰⁷.

³⁰⁴ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Aneks nr 3: *Zasady formacji i profilaktyka*, art. 2.

³⁰⁵ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, nr 8; RFIS 193.

³⁰⁶ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Instrukcja dotycząca kryteriów rozeznawania powołania w stosunku do osób z tendencjami homoseksualnymi w kontekście przyjmowania ich do seminariów i dopuszczania do święceń*, nr 2.

³⁰⁷ Zob. RFIS 189, 199–201; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Instrukcja dotycząca kryteriów rozeznawania powołania w stosunku do osób z tendencjami homoseksualnymi w kontekście przyjmowania ich do seminariów i dopuszczania do święceń*, nr 2.

Osoby uzależnione lub współuzależnione

229. Procedura przyjęcia do seminarium wymaga rozeznania i wykluczenia różnych form uzależnień, których mogą doświadczyć kandydaci (zarówno uzależnień czynnościowych, jak i uzależnień od substancji). Ci, którzy zostali zdiagnozowani klinicznie jako uzależnieni, a nie przeszli terapii z pozytywnym skutkiem i odpowiednim okresem abstynencji, nie mogą być dopuszczeni do formacji seminaryjnej³⁰⁸.

230. Kandydaci noszący w sobie poważne skutki współuzależnień potrzebują specjalistycznego rozeznania oraz pomocy duchowej i psychologicznej. Fachowa pomoc w tej materii może być konieczna jeszcze przed rozpoczęciem przez kandydata etapu propedeutycznego albo w trakcie jego trwania.

Nieprawidłowości oraz inne przeszkody

231. Przeszkodę w przyjęciu do seminarium stanowią nieprawidłowości i inne przeszkody do przyjęcia święceń wymienione w Kodeksie Prawa Kanonicznego. W związku z tym należy ocenić możliwość i celowość ubiegania się o dispensę³⁰⁹.

232. Odroczenia w przyjęciu do seminarium wymagają kandydaci żyjący w poważnym nieładzie moralnym, duchowym, religijnym, emocjonalnym lub finansowym.

233. Roztropnej i indywidualnej oceny potrzebują ci kandydaci, u których choroba może być nie do pogodzenia z wymaganiami formacji seminaryjnej czy z przyszlą posługą³¹⁰.

³⁰⁸ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, Listy okólne z 19 czerwca 1995 i z 24 lipca 2003; RFIS 99, 190.

³⁰⁹ Zob. KPK, kan. 1040–1049; RFIS 207d.

³¹⁰ Zob. RFIS 190. Przykładową chorobą może być celiakia, która nie musi stanowić przeszkody do przyjęcia święceń, gdyż „Ordynariusze są upoważnieni do udzielenia zezwolenia na używanie chleba o niskiej zawartości glutenu i moszczu jako materii eucharystycznej, tak dla pojedynczego wiernego, jak dla kapłana. Pozwolenie to może być udzielone habitualnie, aż do czasu trwania sytuacji, która była powodem tego zezwolenia” (Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List okólny do Biskupów na temat chleba i wina do sprawowania Eucharystii* z dnia 15 czerwca 2017), nr 4.

B. Skrócenie pobytu w seminarium lub dłuższe przebywanie poza nim

234. Przyjmując wymóg formacji intelektualnej sześcioletniej (dwuletni cykl filozoficzny i czteroletni cykl teologiczny) możliwe jest skrócenie czasu formacji w seminarium (nie mniej niż do czterech lat jeśli chodzi o formację ludzką, duchową i duszpasterską) bądź zgoda na przebywanie seminarzysty poza seminarium (z powierzeniem jego formacji jakiemuś prezbiterowi)³¹¹. Takie rozwiązanie należy traktować jako sytuację bardzo wyjątkową, możliwą tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach, które nie powinno utrudniać osiągnięcia celów formacji przewidzianych w krajowym *Ratio*.

C. Urlopy seminarzystów

235. Urlopy, na które decydują się seminarzyści albo na które są kierowani, mogą być zdrowotne, studenckie lub formacyjne. Potrzeba urlopów formacyjnych wynika z przekonania, że osiągnięcie celów każdego z etapów formacji „niekoniecznie musi być związane z czasem spędzonym w seminarium, a zwłaszcza z odbytymi studiami”³¹².

236. W przypadku urlopów formacyjnych rektor seminarium ustala w porozumieniu z seminarzystą program jego formacji podczas urlopu, określa kwestie do przepracowania oraz weryfikuje efekty pracy seminarzysty. Na forum wewnętrznym podobne działania podejmuje kierownik duchowy. W razie konieczności rektor może wyznaczyć seminarzyście nowego kierownika duchowego na okres urlopu³¹³.

237. Poważnym wskazaniem dla skierowania na urlop jest sytuacja, gdy u seminarzysty występuje trudność w podejmowaniu odpowiedzialności za własne decyzje. Ze względu na rytm życia seminaryjnego musi on wówczas podjąć drogę dojrzewania poza seminarium. Może to być nieodzowne dla rzeczywistego dojrzewania w obszarach, które są grzeszne, słabe lub zdominowane przez lęk.

³¹¹ Zob. KPK, kan. 235; RFIS 188.

³¹² RFIS 58.

³¹³ Zob. RFIS 58.

238. Zdarza się, że w trakcie formacji seminaryjnej zostaje odkryta konieczność skierowania kandydata na terapię albo on sam chce ją podjąć. Tam, gdzie przyczyny potrzeby rozpoczęcia terapii są poważne, należy przerwać pobyt w seminarium³¹⁴. Presja wynikająca z bliskości posług czy święceń zakłóca proces terapeutyczny. Ponadto duże natężenie problemów psychicznych i intensywność pracy nad nimi uniemożliwia właściwe skupienie się na formacji seminaryjnej.

D. Usunięcie z seminarium

239. Nie powinny pozostawać w seminarium osoby, które występują przeciw wierze lub obyczajom, pozbawione prawej intencji lub wolności w wyborze prezbyteratu, niezdolne do życia wspólnego, niewspółpracujące w procesie formacyjnym, niezdolne do posłuszeństwa, dopuszczające się występku kwalifikowanego przeciw karności czy też nieposiadające wymaganego do święceń wykształcenia³¹⁵.

240. „Brak dobrze ukształtowanej i zrównoważonej osobowości”³¹⁶, czyli zaburzenia osobowości, istotne braki w dojrzałości psychoseksualnej lub duża niedojrzałość ludzka, winien skutkować usunięciem kleryka z seminarium³¹⁷.

241. Po zasięgnięciu opinii rektora seminarium biskup podejmuje decyzję usunięcia seminarzysty z seminarium. Uzasadnienie decyzji o wydaleniu zamieszcza rektor na piśmie i roztropnie przechowuje w archiwum akt osobowych seminarzystów.

E. Przechodzenie seminarzystów do innych seminariów bądź instytutów formacyjnych

242. Seminarzystą, który został wydalony lub opuścił seminarium i prosi o przyjęcie do innego seminarium bądź domu formacyjnego, powinien przedstawić na piśmie do biskupa „własną drogę

³¹⁴ Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Zasady korzystania z dorobku psychologii w procesie przyjmowania kandydatów i ich formacji do kapłaństwa*, nr 10.

³¹⁵ Zob. OT 6; KPK, kan. 245 § 2, 1029; RFIS Wprowadzenie.

³¹⁶ RFIS 63.

³¹⁷ Zob. RFIS 191, 202. W wymienionych przypadkach należy wziąć pod uwagę kryteria psychologiczne i opinię specjalisty.

życia oraz motywy, które doprowadziły w przeszłości do usunięcia go lub opuszczenia innego instytutu formacji”³¹⁸. Rektor przyjmujący takiego kandydata powinien uzyskać z poprzedniego seminarium dokumentację dotyczącą powodów usunięcia lub opuszczenia. Obowiązkiem rektora poprzedniego seminarium jest niezwłoczne udzielenie nowym formatorom koniecznych i dokładnych informacji w tych kwestiach, a zwłaszcza przekazanie ich drogą służbową w formie dokumentacji³¹⁹. Wymagane jest zachowanie wielkiej roztropności przed ewentualnym przyjęciem kandydata do seminarium. Nie należy przyjmować osób usuniętych z seminarium diecezjalnego czy zakonnego albo odchodzących dobrowolnie z seminarium w celu uniknięcia formalnego wydalenia³²⁰.

6. RODZAJE SEMINARIÓW

243. Wyższe seminaria duchowne istnieją w różnych formach instytucjonalnych. Rozróżnia się seminaria diecezjalne, seminaria międzydiecezjalne (wspólne dla kilku diecezji, czyli regionalne lub wspólne dla całego kraju bądź narodu), seminaria instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego oraz seminaria ruchów i nowych wspólnot kościelnych.

A. Seminaria diecezjalne

244. Typowym miejscem formacji do prezbyteratu jest seminarium diecezjalne. Wpisuje się ono w rzeczywistość i wymogi Kościoła partykularnego. Umożliwia formację bardziej dostosowaną i wkom-

³¹⁸ RFIS 198.

³¹⁹ Zob. KPK, kan. 241, § 3; RFIS 198.

³²⁰ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego zalecała, aby konferencje biskupie poszczególnych krajów opracowały pod tym względem bardziej szczegółowe i dostosowane do sytuacji lokalnej normy i procedury, umieszczając je w narodowych *Rationes institutionis sacerdotalis* w rozdziale poświęconym seminarzystom. Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *List okólny „Ci permettiamo” do Reprezentantów Papieskich odnośnie przyjmowania eksseminarzystów do innego seminarium* (9 października 1986), 952; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Instrukcja o przyjmowaniu do seminarium kandydatów pochodzących z innych seminarium lub rodzin zakonnych* (8 marca 1996).

ponowaną w sytuację duszpasterską diecezji. Ponadto zwykle sprzyja zwiększeniu się liczby osób rozpoznających powołanie Boże. W każdej zatem diecezji, w której to jest możliwe, a także potrzebne, wino istnieć wyższe seminarium duchowne³²¹.

245. Formę seminarium diecezjalnego ma każde międzynarodowe seminarium misyjne *Redemptoris Mater*, erygowane i nadzorowane przez biskupa, w porozumieniu z Międzynarodową Ekipą Odpowiedzialnych za Drogę Neokatechumenalną. W tym seminarium stosuje się *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* i normy obowiązujące przy formacji oraz inkardynowaniu duchownych diecezjalnych³²², a jednocześnie realizuje się drogę formacji właściwą dla Drogi Neokatechumenalnej, przygotowując kandydatów nie tylko do służby całemu Kościołowi, ale i do włączenia się w prezbiterium i duszpasterstwo konkretnej diecezji³²³.

B. Seminarium międzydiecezjalne (regionalne)

246. W przypadku, gdyby okoliczności nie pozwalały na erygowanie, utrzymanie lub funkcjonowanie seminarium duchownego jakiejś diecezji, należy poszukać odpowiedniego rozwiązania. Takim rozwiązaniem może być powierzenie kandydatów do prezbiteratu seminarium innej diecezji lub utworzenie seminarium międzydiecezjalnego (po otrzymaniu zgody Kongregacji ds. Duchowieństwa tak co do jego erygowania, jak i statutów). Do rezygnacji z seminarium diecezjalnego skłaniać może niedobór kadry wychowawczej bądź mała liczba seminarzystów, gdyż czynniki te nie zapewniają odpowiedniej jakości formacji³²⁴.

247. Wszystko to, co w niniejszym dokumencie dotyczy seminarium diecezjalnego, stosuje się odpowiednio do seminarium międzydiecezjalnego, przy czym niezbędnym warunkiem osiągnięcia dobrego wyniku w pracy wychowawczej jest uzyskanie między zainteresowanymi biskupami pełnej zgodności odnośnie do zapropo-

³²¹ Zob. KPK, kan. 237 § 1; RFIS 10, 188.

³²² Zob. KPK, kan. 232–272.

³²³ Zob. *Statut Drogi Neokatechumenalnej. Zatwierdzenie definitywne*, art. 18.

³²⁴ Zob. OT 7; KPK, kan. 237; RFIS 140, 188, 205b.

nowanej metodologii formacyjnej oraz okazanie pełnego zaufania formatorom seminarium³²⁵.

248. Seminaria międzydiecezjalne powinny przysyłać okresowe sprawozdania do Kongregacji ds. Duchowieństwa na temat prowadzonej przez nie działalności formacyjnej³²⁶.

C. Seminarium dla starszych kandydatów do święceń

249. Seminarium dla starszych kandydatów do święceń przeznaczone jest dla mężczyzn stanu wolnego (kawalerów i wdowców), którzy ukończyli trzydziesty piąty rok życia, a nie przekroczyli sześćdziesiątego. Szczególnego rozeznania wymagają kandydatury tych, którzy mają potomstwo, uzyskali stwierdzenie nieważności swojego małżeństwa lub byli już seminarzystami w innych seminariach³²⁷.

250. Wszystko to, co w niniejszym dokumencie dotyczy seminarium diecezjalnego, stosuje się odpowiednio do seminarium dla starszych kandydatów do święceń.

251. Jeśli kandydaci ukończyli już wcześniej studia teologiczne, nie zaleca się uzyskiwania kolejnych stopni naukowych w trakcie formacji seminaryjnej. Najważniejsze jest kształtowanie uczniów-misjonarzy Chrystusa, którzy drogą doświadczenia Dwunastu upodabniają się do Jezusa i dojrzewają w sposób integralny do bycia w przyszłości duszpasterzami w macierzystych diecezjach.

D. Seminaria kleryckich instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego

252. Wskazania krajowego *Ratio* mogą służyć jako podstawa dla projektów wychowawczych w domach kleryckich instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, które powołuje wyższy przełożony zakonny. Formacja seminaryjna tych domów łączy kształtowanie życia w zakonie (stowarzyszeniu) i przygotowanie do

³²⁵ Zob. RFIS 10, 128, 140.

³²⁶ Zob. RFIS 5.

³²⁷ Zob. OT 7; KPK, kan. 237 § 2; PDV 64, RFIS 11, 24.

wieczystej profesji rad ewangelicznych z przygotowaniem kandydatów do prezbiteratu. Zachowując więc różnice i własne prawo instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, należy zadbać o to, aby formacja w ich domach harmonizowała różne źródła ich duchowości, czyli charyzmat, profesję i sakrament święceń³²⁸.

E. Seminaria ruchów i nowych wspólnot kościelnych

253. *Ratio pro Polonia* ma zastosowanie w domach formacji kapłańskiej ruchów i nowych wspólnot kościelnych. Jeśli taki dom formacji zostanie powołany i zatwierdzony autorytetem biskupa, powinien posiadać program formacyjny zgodny z krajowym *Ratio*³²⁹.

Rozdział szósty

ETAPY FORMACJI PODSTAWOWEJ

254. Zgodnie z *Ratio fundamentalis* droga formacji podstawowej obejmuje cztery etapy: **etap propedeutyczny, etap stawania się uczniem Jezusa, etap upodabniania się do Chrystusa i etap pastoralny**³³⁰. Kolejne etapy formacji podstawowej są ze sobą powiązane i tworzą spójną drogę. Każdy etap powinien być należycie doceniony i rozumiany w świetle swoich specyficznych celów, a potem konsekwentnie realizowany. Żadnego z etapów nie należy postrzegać tylko jako formalne przejście do następnego. Podążanie drogą etapów – jeśli jest podjęte odpowiedzialnie, egzystencjalnie i bez formalizmu – umożliwi stopniowe dojrzewanie seminarzystów we wszystkich wymiarach formacji. Brak takiego nastawienia u wychowanków może być znakiem ich niezgody na formację stałą i może kwestionować ich gotowość do kontynuacji formacji w seminarium³³¹.

255. Wszystkie etapy formacji podstawowej wychowują do ciągłego bycia w drodze za Jezusem w postawach wiary i nawracania się,

³²⁸ Zob. RFIS 1, 4.

³²⁹ Zob. KPK, kan. 242 § 2; RFIS 1, 4, 10.

³³⁰ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr nr 57–58.

³³¹ Zob. PDV 42; RFIS 28, 66.

także w doświadczeniach słabości, strat, niemocy czy bezradności. Z tego powodu potrzeba dynamicznego i spersonalizowanego modelu formacji. Jest on bardziej wymagający od modelu statycznego, nastawionego na przekaz wiedzy religijnej, przygotowanie do sakramentów, kształtowanie praktyk pobożnościowych, moralnego wychowania i porządku we wspólnocie. Nie pomijając tych wartości, niezbędne staje się kształtowanie seminarium jako „wspólnoty wychowawczej w drodze”³³², wzorującej się na doświadczeniu pierwszych uczniów Jezusa. Jest to formacja do dojrzałości, a nie formacja do apriorycznie przyjętego wzorca.

256. W każdym roku formacji konieczne są osobne rekolekcje, sesje, spotkania i do świadczenia formacyjne dla seminarzystów na różnych etapach formacji. Formacja powinna być dostosowana tematycznie i metodycznie do specyfiki i wymagań etapów, a jednocześnie adekwatna do rzeczywistych potrzeb i sytuacji wychowawczych.

1. ETAP PODSTAWOWEGO ROZEZNANIA I WYBORU DROGI FORMACJI – ETAP PROPEDEUTYCZNY

A. Ogólna charakterystyka

257. Etap propedeutyczny, który w polskich seminariach diecezjalnych i zakonnych powinien trwać przynajmniej rok czasu, stanowi integralną część formacji do prezbiteratu. Z instytucjonalnego punktu widzenia etap propedeutyczny to jednostka organizacyjna wyższego seminarium duchownego o specyficznej tożsamości i drodze formacyjnej. Etap ten odbywa się w odrębnej wspólnocie, w innym niż seminarium miejscu, pod stałą opieką prefekta etapu propedeutycznego i rektora seminarium. Realizuje studium pozaakademickie zgodnie z krajowym *Ratio studiorum*³³³. Wspólny dla wszystkich kandydatów do seminarium program etapu propedeutycznego powinien trwać rok, ale indywidualnie może być przedłużony, na ile wymaga tego dojrzewanie danego wychowanka³³⁴.

³³² PDV 60.

³³³ Zob. RFIS 55, 59–60, 155–157.

³³⁴ Zob. RFIS 58.

258. Podstawowe normy dotyczące etapu propedeutycznego w każdej diecezji winny być wprowadzone w oparciu o dekret biskupa, określający czas, miejsce i osoby odpowiedzialne za formację. Szczegółowy program wychowawczy opracowuje prefekt etapu propedeutycznego we współpracy z innymi formatorami, a zatwierdza go rektor seminarium.

B. Międzydiecezjalny ośrodek propedeutyczny

259. Przy zbyt małej liczbie osób z danej diecezji potrzebne jest utworzenie międzydiecezjalnego ośrodka propedeutycznego. Wymagają tego zakładane cele wychowawcze, zwłaszcza w wymiarze formacji wspólnotowej. Braków wynikających z formacji prowadzonej w zbyt nielicznej grupie może nie uzupełnić więz z innymi środowiskami diecezji czy zgromadzenia³³⁵. Dla zachowania więzi z własną diecezją i biskupem oraz dla zapewnienia ciągłości formacji w dalszych latach projekt ośrodka powinien uwzględniać następujące wskazania:

- a) każdy z zainteresowanych biskupów sprawuje nadzór nad własnymi kandydatami do presbiteratu;
- b) biskup diecezji, na terenie której mieści się ośrodek propedeutyczny, odpowiada za jego prowadzenie i wyznacza – po uzgodnieniu z pozostałymi biskupami – formatorów stale przebywających w ośrodku;
- c) formatorzy seminariów podejmują odpowiedzialność za swoich kandydatów przez rozmowy, spotkania i konferencje (w tym także dla całej wspólnoty formacyjnej); każdy rektor ma dostęp do wyników diagnoz psychologicznych i ewaluacji formacji swoich kandydatów;
- d) każdy z biskupów może wyznaczyć ojca duchownego dla swoich kandydatów;
- e) za sprawy bytowe (organizacja pobytu, zaopatrzenie, personel) odpowiada diecezja, w której ośrodku odbywa się okres propedeutyczny; koszty udziału ponoszą solidarnie diecezje.

C. Cele etapu propedeutycznego

260. Etap propedeutyczny przygotowuje do kolejnych okresów formacji podstawowej oraz do studiów filozoficznych i teologicz-

³³⁵ Zob. RFIS 8, 50, 60.

nych³³⁶. Głównymi celami tego etapu są „położenie solidnych podwalin pod życie duchowe” wychowanków³³⁷ oraz ich systematyczna i pogłębiona formacja ludzka³³⁸.

D. Fundamentalny przedmiot rozeznania

261. Fundamentalnym przedmiotem rozeznania jest relacja wychowanka z Osobą Jezusa, a w kontekście tej relacji – rozeznawanie powołania. Trzeba szukać odpowiedzi na pytanie, czy Chrystus jest Tym, który motywuje i dynamizuje drogę życia kandydata do prezbiteratu. Powinno temu towarzyszyć pogłębione zrozumienie kapłaństwa ministerialnego oraz świadomość powołania jako niezasłużonego daru Boga udzielanego za pośrednictwem i we wspólnocie Kościoła. Należy akcentować istotne znaczenie wolności w rozeznawaniu i realizowaniu powołania, a następnie konieczność jednoznaczności i konsekwencji w wyborze drogi życia³³⁹.

E. Uwarunkowania formacji okresu propedeutycznego

Progresywność drogi wychowawczej

262. Poważna rozbieżność pomiędzy stylem życia oraz ideami promowanymi w świecie a wartościami formacji prezbiterów rodzi konieczność progresywności drogi wychowawczej. Etap propedeutyczny tworzą zatem okresy o zróżnicowanych wymaganiach dotyczących rozwoju wychowanków i rytmu dnia codziennego. Kolejne wymagania wychowawcze potrzebują odpowiedniego wprowadzenia (**klucza hermeneutycznego**), z pomocą którego kandydaci będą mogli afirmować drogę formacji, odkrywać jej sens i podejmować ją z coraz większą wolnością. Przed wychowankami stoi wiele decyzji: ograniczonego korzystania ze środków komunikacji społecznej, poszerzania zakresu ciszy zewnętrznej i wewnętrznej, wyboru czasu i form modlitwy itd.³⁴⁰

³³⁶ Zob. PDV 62; RFIS 59, 60, 155.

³³⁷ RFIS 59.

³³⁸ Zob. RFIS 59.

³³⁹ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr 60.

³⁴⁰ Zob. PDV 47, 62; NMI 20. Konferencja Episkopatu Polski wskazała w roku 2009, że „w okresie propedeutycznym kandydaci zasadniczo nie powinni korzystać z telewizji, internetu, gier komputerowych, telefonów komórkowych itp.” (Konferencja Episkopatu Polski, *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce*).

Rys kerygmaticzno-mistagogiczny okresu propedeutycznego

263. Etap propedeutyczny ukierunkowany jest przede wszystkim na kształtowanie osobowej relacji wiary wychowanka z Bogiem, w dynamice słowa Bożego i sakramentów, z doświadczeniem Kościoła jako wspólnoty odkupionych grzeszników³⁴¹. To czas ewangelizacji, czyli odkrywania i przyjmowania miłości Boga, z całym bogactwem kerygmatu chrześcijańskiego. Istotne staje się pogłębione wprowadzenie w liturgię. Realizacja powołania chrześcijańskiego i kapłańskiego jest wszak najpierw darem urzeczywistnianym przez zawieszenie Bogu, a nie skutkiem wyłączenie ludzkich wysiłków (por. Rz 4, 13nn).

264. W odpowiednim momencie można zaproponować kandydatom udział w *Ćwiczeniach duchownych* św. Ignacego Loyoli, ponawiając tę propozycję również na dalszych etapach formacji seminaryjnej. Ponownie trzeba odkryć łaskę bierzmowania i współpracy z Duchem Świętym, czemu może służyć kompetentna posługa doświadczonych osób i wspólnot charyzmatycznych. Więź z Bogiem ma prowadzić wychowanków do chrześcijańskiego życia wspólnotowego, do kształtowania ducha służby i do odczytywania własnego miejsca w Kościele.

Klimat domu

265. Wychowanie w ramach etapu propedeutycznego wymaga stworzenia klimatu domu, czyli środowiska życia i wzrastania, ludzkiej otwartości, współpracy, odpoczynku i świętowania. Powinien temu sprzyjać dom formacji, rytm życia i podział zadań (np. troska o posiłki, pralnię, dom i jego otoczenie). Integracji i otwarciu na relacje międzyosobowe mogą służyć wspólne wyjazdy (edukacyjne, kulturalne, pielgrzymkowe, sportowe) oraz więź z macierzystym seminarium (począwszy od inauguracji roku formacyjnego). Wolor integracyjny posiada też częsta obecność formatorów seminarium w domu propedeutycznym.

³⁴¹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce*; RFIS 59–60.

Kultura świadomego przeżywania siebie w człowieczeństwie

266. Podczas etapu propedeutycznego trzeba zbudować podstawy formacji ludzkiej. Punkt wyjścia stanowi poznanie przez wychowanka samego siebie. Chodzi o wyrobienie w seminarzyście uważności na wszystko, co przeżywa na poziomie fizycznym, psychicznym i duchowym, aby kontakt z samym sobą stawał się stały i mądry. Jest to kształtowanie kultury świadomego przeżywania siebie w człowieczeństwie, z uczeniem modlitwy jako spotkania z Bogiem i z samym sobą³⁴².

267. Poznanie prawdy o sobie, czyli o własnych zachowaniach, postawach, motywacjach, pragnieniach, najsłabszych aspektach osobowości, uwarunkowaniach osobistej historii itd., stanowi warunek rzeczywistego podążania ku Odkupicielowi w dynamice chrztu i wiary. Dlatego etap propedeutyczny to czas uczenia się pokory, czyli życia w prawdzie i bojaźni Bożej (por. Mi 6, 8; Mt 5, 3; Mk 1, 3) – zarówno przez wychowanków, jak i dla wychowawców. Trzeba bowiem uwzględnić całościową kondycję seminarzystów, aby prowadzić formację adekwatnie do ich sytuacji relacyjnej (zwłaszcza rodzinnej i rówieśniczej), kulturowej, emocjonalnej, intelektualnej i duchowej, ze szczerą i ufną postawą wychowanków. Trudność tego zadania potęguje fakt, że osobiste problemy, potrzeby i braki wychowanków bywają u nich zwykle nieuświadomione i latami nierozwiązywane.

268. Znakiem dojrzewania wychowanków w samoświadomości staje się to, że pozwalają się oni poznać formatorom. Wynika to z konieczności współpracy każdego seminarzysty z formatorami w pracowaniu własnej historii życia w kontekście słowa Bożego. Taka współpraca ułatwi mu odejście od złych przyzwyczajzeń i form życia światowego oraz stopniowe uczenie się dyscypliny czasu, porządku, pracy, modlitwy i ciszy³⁴³.

269. Na etapie propedeutycznym seminarzystom należy zaszcześcić ducha ascezy i metodykę regularnej pracy nad sobą, w harmonii

³⁴² Zob. PDV 43–44; RFIS 43.

³⁴³ Zob. RFIS 45–46, 94.

z towarzyszeniem indywidualnym i pracą w grupie. Działania te zapobiegają wchodzeniu w stereotypowe zachowania, oczekiwania i osądy.

270. Seminarzyści korzystają w razie potrzeby ze wsparcia psychologicznego. Wskazany jest udział w treningu interpersonalnym lub w innych warsztatach, które uczą poznania siebie w relacjach do innych ludzi, a zwłaszcza nazywania i dojrzałego przeżywania emocji i uczuć. Zalecany trening spełnia swoje zadanie, gdy jest realizowany w pełnym wymiarze godzin i w odpowiednio licznej grupie osób.

271. Poznawanie samego siebie przez seminarzystę powinno dokonywać się także na płaszczyźnie intrapersonalnej. Wiedzy tej mogą dostarczyć: konfrontacja z diagnozą psychologiczną otrzymaną podczas procedury przyjęcia do seminarium, warsztaty rozwoju osobowościowego oraz doświadczenie życia we wspólnocie. Kandydat kończący ten etap wychowawczy ma rozumieć, że praca nad sobą jest zadaniem na całe życie i że nie może się ograniczać do jednorazowego uzyskania wglądu w siebie. Niezbędna staje się interioryzacja poznanych reguł i praca zgodna z wytyczonym planem – dynamika tego procesu wymaga jednak czasu³⁴⁴.

272. Praca nad sobą musi prowadzić do skonfrontowania się z trudnościami wynikającymi z ewentualnych uzależnień (współ-uzależnień). Przydają się tutaj spotkania z terapeutami uzależnień, udział w otwartych mityngach osób uzależnionych lub podjęcie – w razie konieczności – specjalistycznej terapii.

Wychowanie sumienia

273. We wszystkie wymiary formacji wpisuje się wychowanie sumienia moralnego³⁴⁵. Podstawowe znaczenie odgrywa w tej kwestii formacja ludzka. Wysiłek podejmowania wglądu w siebie i refleksji nad sobą wiedzie do odkrywania Boga i Jego głosu, który rozbrzmiewa w głębi wewnętrznej. Wzywa on do miłowania i czynienia dobra, a unikania zła i pozornego dobra, jak chociażby powierzchownych rozemniań, źle motywowanych decyzji i zafałszowanych czynów.

---

³⁴⁴ Zob. PDV 62; RFIS 43, 157h.

³⁴⁵ Zob. PDV 44; RFIS 43, 94–95.

Kształtowanie sumienia wymaga więc poznania uwarunkowań różnych problemów (np. w obszarze potrzeb, motywacji, pragnień, uwarunkowań osobowościowych i niedojrzałości psychiki), by dojrzewać – przez pojednanie się z Bogiem, sobą i innymi ludźmi³⁴⁶ – do świadomych i wolnych wyborów życiowych, motywowanych wiarą oraz miłością Boga i bliźniego³⁴⁷.

274. Troska o wychowanie sumienia powinna budzić wewnętrzną wrażliwość, która kształtuje się przez: wdzięczność za otrzymane dobrodziejstwa, poznanie grzechów, wewnętrzną skruchę i żal (pokutę), odrzucenie grzechów, przebaczenie win i zaufanie Bogu w postanowieniu poprawy. W procesie rozeznawania doświadczeń pomocne będzie rozróżnianie emocji od myśli, zjawisk fizycznych i psychicznych od duchowych, działań natury ludzkiej od działań nadprzyrodzonych, zbawiennej łaski Boga od działania złego ducha. Taki kontekst rozeznawania ujawni korzenie grzechów i problemów oraz kierunki ich przezwyciężenia³⁴⁸.

F. Formacja intelektualna

275. Pomimo braku studiów akademickich na tym etapie nie należy lekceważyć wartości formacji intelektualnej. Weryfikuje ona i uzupełnia wiedzę i umiejętności, które kandydaci posiadli na poprzednich etapach edukacji. Równocześnie formacja intelektualna stanowi introdukcję do studiów z filozofii i teologii – wdraża do umiejętności stawiania pytań o charakterze światopoglądowym, do ustawicznego trudu rozumienia rzeczywistości oraz do odkrywania sensu ludzkiej egzystencji jako fundamentu dalszej formacji do prezbiteratu. Konieczne jest zadbanie o solidność najważniejszych elementów edukacji, głównie z zakresu treści wiary chrześcijańskiej (studium Biblii, liturgii, Katechizmu Kościoła Katolickiego i tradycji Kościoła lokalnego)³⁴⁹.

³⁴⁶ Zob. OT 14; PDV 44; RFIS 43, 94.

³⁴⁷ Zob. RP 31; KKK 1776nn.

³⁴⁸ Zob. PDV 44. „Gdy człowiekowi odbierze się prawdę, wszelkie próby wyzwolenia go stają się całkowicie nierealne, ponieważ prawda i wolność albo istnieją razem, albo też razem marnie giną” (Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 90).

³⁴⁹ Zob. PDV 62; *Okres propedeutyczny*; RFIS 59, 156, 157. „W tym wprowadzeniu trzeba tak przedstawić historię zbawienia, aby alumni dostrzegli znaczenie stu-

276. Na etapie propedeutycznym zaleca się zapewnienie formacji do korzystania ze środków komunikacji społecznej, szczególnie z mediów społecznościowych. Odrębna piecza przysługuje wychowaniu kulturalnemu i patriotycznemu, które wymaga ubogacenia tekstami literackimi skoncentrowanymi wokół zasadniczych dla człowieka pytań i wartości³⁵⁰.

G. Wolontariat – formacja do służby

277. W trakcie etapu propedeutycznego trzeba znaleźć stosowne miejsce i czas dla wspólnego przeżywania wolontariatu, będącego przyczynkiem do formacji ludzkiej. Wolontariat sprzyja bowiem poznawaniu samego siebie, wychowaniu do bycia darem dla innych i budowaniu głębszych więzi międzyludzkich. Miejscem praktyk może być parafia lub inne środowisko posługi przede wszystkim wobec chorych, biednych i starszych (np. szpital, hospicjum, dom opieki społecznej, ośrodek dla dzieci z niepełnosprawnością). Wskazane jest uprzednie zapoznanie seminarzystów z podstawowymi informacjami dotyczącymi specyfiki ośrodków, w których przyjdzie im posługiwać. Praktyki na tym etapie nie powinny wiązać się z odpowiedzialnością pastoralną seminarzystów³⁵¹.

H. Strategiczne wymagania – owoce formacji

278. Wymagania stawiane seminarzystom w czasie etapu propedeutycznego dotyczą wszystkich wymiarów formacji. Kluczowe jednak znaczenie mają wymagania z obszaru formacji ludzkiej i duchowej. Fundamentem formacji seminarzysty jest odnalezienie Boga jako Ojca, przeżycie Jego darmowej miłości i przebaczenia, doświadczenie skrucy serca i podjęcie decyzji nawracania się. Potrzeba jednak oparcia życia na Bogu w przymierzu współdziałania, ze świadomą i wolną zgodą na projekt formacyjny seminarium. Wychowanek ma nawiązać osobową relację z Trójjedynym oraz postrzegać

---

diów kościelnych, ich porządek i duszpasterski cel, a zarazem mieli podstawę, by własne życie w całości budować na wierze i jej pozwolić się przenikać oraz aby zostali umocnieni w przyjęciu powołania przez osobiste oddanie się Kościołowi w radości ducha” (OT 14).

³⁵⁰ Zob. *Okres propedeutyczny*; RFIS 59, 97–100, 157.

³⁵¹ Zob. PDV 72; RFIS 59, 95, 99, 119.

siebie jako osobę obdarowaną miłością i wezwaną do miłosnej odpowiedzi. Podejście podmiotowe umożliwia prawidłowy rozwój i chroni przed nadmiernym skupieniem na zewnętrznych wymaganiach, moralnej poprawności, lękach o siebie czy egoistycznych korzyściach, czyli przed legalizmem i faryzeizmem³⁵².

279. Pod koniec etapu propedeutycznego seminarzysty winien być zdolny do poznawania i uznawania prawdy o sobie (sposobu bycia, zewnętrznych zachowań, wewnętrznych postaw, mentalności i rozległego świata wewnętrznego), włącznie z poznawaniem i zakwestionowaniem fałszywych wyobrażeń o sobie i o Bogu oraz z wyrzeczeniem się grzechu. Nie jest to możliwe bez zdecydowanej woli wyzwolenia się od wewnętrznych zakłamań, ucieczek, oporów i lęków³⁵³.

280. Wejście w etap stawania się uczniem Jezusa wymaga od seminarzysty osobowej relacji z Jezusem jako Panem i Zbawicielem. Świadomy i dobrowolny wybór życia z Chrystusem powinien wyprzedzać realizację powołania do prezbiteratu w seminarium. Ponadto konieczna jest zgoda formatorów przy przejściu do kolejnego etapu³⁵⁴.

2. ETAP STAWANIA SIĘ UCZNIEM CHRYSTUSA

A. Ogólna charakterystyka

281. Kolejny etap formacji dynamizuje pójście seminarzystów za Jezusem w postawach: wiary w Ewangelię, nawracania się, zaparcia się siebie i opuszczenia wszystkiego, do czego przywiązane jest serce. W trakcie tego etapu weryfikują się intencje pójścia za Jezusem. Możliwa staje się współpraca z łaską pomimo słabości – współpraca przeżywana z coraz większą ufnością i radością ducha, aż po całkowitą przynależność do Jednorodzonego Syna Bożego.

282. Seminarzyści podejmują drogę szukania i znajdowania Chrystusa przez słowo Boże, modlitwę, liturgię i życie wspólne w se-

³⁵² Zob. RFIS 43, 53.

³⁵³ Zob. RFIS 42, 45, 59.

³⁵⁴ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr nr 58, 60.

minarium. Uczą się misterium Kościoła i drogi formacji przez relacje braterskie³⁵⁵. Nadal potrzebują intensywnej i pogłębionej pracy na poziomie ludzkim³⁵⁶. Końcowym momentem etapu jest wybór życia w misji we wspólnocie ducha z Chrystusem. Etap trwa dwa lata, a w razie konieczności dłużej dla poszczególnych seminarzystów, aby mogli osiągnąć zasadnicze cele tego okresu formacji³⁵⁷.

B. Fundamentalny przedmiot rozeznania

283. Weryfikacja i pielęgnowanie powołania do kapłaństwa ministerialnego domaga się na tym etapie pogłębionego doświadczenia więzi z Jezusem we wspólnocie Kościoła. Ważny element rozeznania stanowią motywacje seminarzystów, ich wątpliwości, wahania i trudności na drodze powołania, przede wszystkim w perspektywie stawania się uczniem Jezusa oraz doświadczenia własnej grzeszności. Wejście na drogę realizacji powołania bez interioryzacji takich procesów, jak odkrywanie i uznawanie złych wewnętrznych postaw, skłonności i mechanizmów obronnych, przy jednoczesnym braku przeżywania Boga jako miłosiernego Ojca, jest wielką lekkomyślnością i prowadzi do błędnych decyzji. Seminarzyści potrzebują przejścia od wizji subiektywnej i idealistycznej, którą zwykle noszą w sobie odnośnie do siebie i drogi swego powołania, do spojrzenia realistycznego i ewangelicznego³⁵⁸.

C. Zakorzenie seminarzysty w pójściu za Chrystusem

284. Głównym celem tego etapu jest budowanie osobowej więzi seminarzysty z Jezusem Chrystusem przez poznawanie Go, podążanie za Nim, przyjmowanie Jego stylu myślenia i wartościowania, wchodzenie w tajemnice i dynamikę królestwa Bożego oraz stawanie się misjonarzem Ewangelii. Dla realizacji tych wskazań należy wykorzystać wszystkie możliwe siły, dostosowując treści i metody formacji do wymagań etapu. Pierwszorzędną rolę odgrywa słuchanie sercem słowa Bożego i osobista modlitwa, zwłaszcza adoracyjna. Dobrym środkiem ku temu jest *lectio divina*. Bardzo ważne jest, by

³⁵⁵ Zob. RFIS 50–52, 65.

³⁵⁶ Zob. RFIS 62–63, 66–67.

³⁵⁷ Zob. RFIS 58, 66.

³⁵⁸ Zob. RFIS 63, 65.

relacja z Chrystusem kształtowała całą osobę seminarzysty. Realistycznie przeżywana więź z Jezusem staje się fundamentem całego procesu formacji³⁵⁹.

D. Dojrzewanie w wymiarze ludzkim

285. Drugim z podstawowych celów etapu jest dojrzewanie seminarzysty w wymiarze ludzkim w harmonii ze wzrostem duchowym – w dążeniu do integracji w Chrystusie kolejnych aspektów człowieczeństwa seminarzysty³⁶⁰.

286. W ramach formacji ludzkiej będzie korzystne, aby na początku tego etapu kandydaci do prezbiteratu przeszli warsztaty dotyczące komunikacji międzyludzkiej. Pozwolą one na dalsze uporządkowanie wiedzy o sobie i wzmocnienie relacji interpersonalnych. Drugi, ważny element optymalizacji funkcjonowania społecznego stanowić może praca nad asertywnością. Trening w zakresie asertywności uczy bycia sobą, szacunku dla godności człowieka, konstruktywnego wyrażania sprzeciwu i negatywnych emocji oraz jasnego wyznaczania granic w relacjach, bez ranienia innych osób.

287. Etap stawania się uczniem Jezusa Chrystusa jest ponadto dobrym czasem na pogłębienie zagadnień związanych z płciowością i seksualnością człowieka, a także z przeżywaniem samotności, z relacjami i potrzebami bliskości – nie tylko na poziomie intelektualnym, ale również w formie warsztatowej, z troską o przemianę afektywną. Przyczyni się to do dojrzałego i owocnego przeżywania męskości i celibatu jako Bożych darów³⁶¹.

E. Wychowanie do życia we wspólnocie Kościoła

288. Pedagogia tego etapu uczy życia we wspólnocie Kościoła. Wychowuje do mądrej uważności na sprawy, dylematy i mechanizmy, które rządzą życiem seminarzystów i stają się źródłem problemów w seminarium. Poznając je, seminarzysta powinien uczyć się odpo-

³⁵⁹ Zob. RFIS 61–62, 101–103.

³⁶⁰ Zob. RFIS 28–29, 62–63, 94, 110.

³⁶¹ Zob. Paweł VI, Paweł VI, Encyklika *Sacerdotalis caelibatus*, nr nr 58–59; KPK, kan. 247; PDV 7, 50, 74; RFIS 94–95, 110.

wiedzialności za osoby i wspólnotę, nabywać umiejętności w relacjach dorosły–dorosły, podejmować współpracę z innymi i przyjmować zasady życia wspólnotowego zgodnie z Ewangelią³⁶².

289. Na życie w Kościele składa się udział w rzeczach świętych: w wierze, miłości, sakramentach, charyzmatkach, a także w dobrach doczesnych. Jest to też komunია ze świętymi, którzy są w chwale nieba: z ludźmi i z aniołami. Dlatego potrzebne jest nabożeństwo do Matki Bożej i świętych, które prowadzi do życia według Ewangelii (do postaw wiary, nadziei i miłości, ducha modlitwy, nabywania chrześcijańskich cnót i gorliwości misyjnej)³⁶³.

F. Formacja filozoficzno-humanistyczna

290. Formacja intelektualna na tym etapie łączy studia filozoficzno-humanistyczne z kształtowaniem się tożsamości ucznia Chrystusa Nauczyciela³⁶⁴. Pogłębiona świadomość rzeczywistości – a w szczególności zrozumienie osoby ludzkiej, jej wolności oraz relacji ze światem i z Bogiem – wspiera seminarzystę w pokornym poznawaniu samego siebie, rozjaśnia fundamentalne problemy życia i uczy rozpoznawania dróg, przez które Duch Święty kontynuuje zbawczą misję we współczesnym świecie. Studia mają przygotować do samodzielnego myślenia i systematycznej pracy, także o charakterze samokształceniowym. Oceny postępów w nauce pozwalają wychowawcom na weryfikację rzetelności w podejściu do studium i są jednym z czynników w badaniu zdadności kandydata do prezbiteratu.

291. Doświadczenie trudności towarzyszących studium może uczyć pokory oraz zrozumienia trudności innych ludzi w przekraczaniu siebie. Poznane treści potwierdzają właściwą człowiekowi aspektowość poznania i skłaniają do mądrego wybierania w wielości możliwych rozwiązań. Chodzi o wychowanie do dialogu i szacunku wobec myślących inaczej oraz do umiejętności współpracy z nimi.

³⁶² Zob. PDV 60; RFIS 65, 94.

³⁶³ Zob. OT 8; KKK 954–975; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej. Zasady i wskazania*, Rzym 2003; RFIS 21, 112–114, 136, 179.

³⁶⁴ Szczegóły tego etapu formacji intelektualnej prezentuje *Ratio studiorum*.

292. Kandydat do prezbiteratu powinien móc doświadczyć na tym etapie formacji, że Kościół – wraz z jego wielowiekowym dziedzictwem intelektualnym – stanowi dogodne miejsce rozwoju intelektualnego. Potrzeba bowiem rozpoznania, że wizja rzeczywistości przedstawiana w ramach studium akademickiego, uwzględniająca fundamentalne pytania człowieka, jest godna jego autentycznych aspiracji poznawczych i pomaga mu odkryć najgłębszą prawdę o człowieku, świecie i Bogu.

G. Praktyki duszpasterskie

293. W ciągu roku akademickiego oraz w czasie wyjazdów wakacyjnych – po zdobyciu odpowiedniego przygotowania i pozostając pod opieką wyznaczonego duszpasterza – seminarzysta może zaangażować się w życie parafii przez uczestniczenie w spotkaniach grup i ruchów, towarzyszenie księżom w posłudze kancelaryjnej, współprowadzenie pielgrzymek i wakacyjnych wyjazdów dla dzieci i młodzieży. Seminarzysta może też podjąć praktyki w mediach, towarzyszyć osobom posługującym w więzieniach i domach samotnej matki bądź dalej pełnić praktyki w szpitalach, domach opieki i hospicjach, aby w większym stopniu (adekwatnym do posiadanej wiedzy, kompetencji i umiejętności) włączać się w prowadzone tam duszpasterstwo. Praktyki realizowane na etapie filozoficznym mają służyć integralnemu rozwojowi seminarzystów, zdobywaniu doświadczeń pastoralnych i poznawaniu różnorodności duszpasterskich działań Kościoła – zarówno społeczno-charytatywnych, jak i ewangelizacyjnych.

H. Strategiczne wymagania – owoce formacji

294. Przejście do kolejnego etapu formacji stawia przed seminarzystą kilka strategicznych wymagań. Jest to najpierw wewnętrzne zakorzenienie w byciu z Jezusem Chrystusem, dzielenie z Nim Jego drogi, mentalności i stylu życia, pozwalanie, aby On działał, tak jak chce i kiedy chce – co winno być ważniejsze niż chęć dokonania czy osiągnięcia samemu czegoś w życiu³⁶⁵. Wiąż z Jezusem oznacza oddanie Jemu władzy nad sobą, podporządkowanie Mu własnych planów na życie, przyjęcie osobistego krzyża oraz wejście w dynamikę życia

³⁶⁵ Zob. KKK 519–521; RFIS 61.

na sposób paschalny³⁶⁶. Niezbędnym znakiem pójścia za Zbawicielem staje się gotowość do rezygnacji ze wszystkiego, do czego przywiązało się serce wychowanka i w czym szuka ono zabezpieczenia³⁶⁷. Połowiczność i kompromisy w życiu wiary sprawiają bowiem, że człowiek rozmija się z Bogiem.

295. Dopuszczenie do następnego etapu warunkuje dojrzała decyzja kandydowania do święceń, połączona z wewnętrznym docenieniem rad ewangelicznych i wyborem celibatu³⁶⁸. To stosowny moment, aby seminarzysta podjął praktykę systematycznej jałmużny.

296. Wejście w następny etap wymaga ponadto od seminarzysty trwania w systematycznej i pogłębionej pracy nad swoją osobowością i charakterem, w harmonii z drogą duchową – w celu osiągnięcia życia w egzystencjalnej prawdzie o sobie w świetle Ewangelii. Pożądana jest odpowiednia dojrzałość emocjonalna i społeczna, duża wewnętrzna wolność, panowanie nad sobą, gotowość do miłości hojnej i ofiarnej oraz cnoty ludzkie istotnie wpływające na posługę prezbiterów. Za oznakę dojrzewania uznaje się pielęgnowanie prawdy w relacjach międzyludzkich oraz otwartość na upomnienie, przebaczenie i pojednanie, na przykład w przypadku konfliktów i nieporozumień³⁶⁹.

I. Kandydatura

297. Na zakończenie etapu uczniowskiego i na początku etapu upodabniania następuje obrzęd liturgiczny, poprzez który kandydat przyjmuje na siebie publiczną odpowiedzialność, oficjalnie przyjętą przez Kościół, mającą na celu wyznaczenie, także od strony pedagogicznej, drogi do święceń kapłańskich, przechodząc przez kolejne etapy – lektorat, akolitat i diakonat – związane ze słowem Bożym, służbą przy ołtarzu oraz pierwszym stopniem święceń³⁷⁰.

298. Koniecznym warunkiem przyjęcia seminarzysty do grona kandydatów do święceń jest kierowanie się przez niego własną,

³⁶⁶ Zob. Łk 9, 23–25; RFIS 28–29, 106.

³⁶⁷ Zob. Mk 9, 42–10,31; KKK 2544–2557; RFIS 61–62, 111.

³⁶⁸ Zob. PDV 28–30; RFIS 62–63, 67, 109–111.

³⁶⁹ Zob. RFIS 62–63, 67, 149.

³⁷⁰ Zob. RFIS 67.

nieprzymuszoną i szczerą wolą do wiernego wykonywania posługi wynikającej ze święceń jako odpowiedzi na Boże wezwanie³⁷¹. Włączenie do grupy osób, które przygotowują się do święceń, potwierdza wolę pielęgnowania więzi z Chrystusem jako Głową, Pasterzem, Sługą i Oblubieńcem Kościoła, by podążać za Nim i upodabniać się do Niego. Kościół, przyjmując ofiarowanie seminarzysty, wzywa go publicznie, aby z większą intensywnością przygotowywał się do podjęcia łaski święceń. Kandydatura jest poprzedzona złożeniem przez seminarzystę na piśmie prośby do biskupa oraz jej zaakceptowaniem na piśmie przez tegoż biskupa (to samo dotyczy późniejszych posług lektoratu i akolitu)³⁷².

3. ETAP UPODABNIANIA SIĘ DO CHRYSSTUSA

A. Ogólna charakterystyka etapu

299. Etap upodabniania się do Chrystusa jest zorientowany ku sakramentowi święceń. Dbając o osobistą i przyjacielską relację z Jezusem we wspólnocie Kościoła, seminarzysta wchodzi w proces upodabniania się do Chrystusa Sługi, Głowy, Oblubieńca i Pasterza Ludu Bożego, który wydaje swoje życie za owce, zna je, troszczy się o nie i poszukuje zagubionych³⁷³. Formacja uczy kształtowania bliskich i pasterskich relacji z ludźmi, aby powołani stawali się znakiem miłości Boga do każdego człowieka³⁷⁴. Jest to też etap dojrzewania więzi kandydatów z biskupem i prezbiterami. Etap ten potrzebuje wprowadzenia owocnego i harmonijnego oddziaływania między dojrzewaniem ludzkim i duchowym, życiem we wspólnocie, studium teologii i posługami³⁷⁵. Program formacji właściwy dla tej drogi trwa trzy lata, lecz powinien być przedłużony dla tych seminarzystów, którzy jeszcze nie spełniają niezbędnych wymagań etapu, ale czynią postępy w całościowym wzroście i mogą kontynuować formację ku kapłaństwu służebnemu³⁷⁶.

³⁷¹ Zob. OT 2, 6; KPK, kan. 1026, 1036.

³⁷² Zob. KPK, kan. 1016, 1034–1035.

³⁷³ Zob. OT 8; RFIS 68.

³⁷⁴ Zob. PDV 36–40, 57–59, RFIS 68–69.

³⁷⁵ Zob. RFIS 70, 165.

³⁷⁶ Zob. RFIS 58.

B. Fundamentalny przedmiot rozeznania

300. Troska o powołanie zmierza do tego, aby podstawową i priorytetową wartością w życiu seminarzysty była więź z Bogiem i pełnienie Jego woli. Znakiem dojrzałości do święceń jest zatem wolne i ufne posłuszeństwo wobec Jezusa w różnych sferach i okolicznościach życia, wyrażające się w posłuszeństwie wobec przełożonych kościelnych³⁷⁷.

301. Sposób przeżywania tajemnicy krzyża stanowi ważne kryterium rozeznawania powołania i drogi jego dojrzewania. Dlatego tak ważne jest to, jak seminarzyści przeżywają trudy obowiązków, słabości, cierpienia, kryzysy, przeciwności i trudne sytuacje w życiu. Jeśli nie uciekają od nich, lecz szukają światła wiary i prowadzenia Boga, potwierdzają proces dojrzewania duchowego.

C. Główne cele etapu

302. Celem tego etapu jest upodobnienie seminarzysty do Chrystusa Pasterza, aby zjednoczony z Nim mógł uczynić z własnego życia dar dla powierzonych jego posłudze wspólnoty Kościoła. Formacja „staje się doświadczeniem, które pobudza w życiu ucznia uczucia i postawy właściwe dla Syna Bożego”³⁷⁸, kształtując serce seminarzysty na wzór serca Jezusa³⁷⁹. Dojrzewanie kandydatów do prezbiteratu wymaga ofiarności i bezinteresowności w duszpasterskiej trosce o Lud Boży, demaskując czysto ludzkie oczekiwania i poszukiwanie osobistych korzyści³⁸⁰.

303. Kandydaci do prezbiteratu powołani są do wejścia w doświadczenie Dwunastu³⁸¹, których Chrystus wybrał i zgromadził wo-

³⁷⁷ Zob. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, nr nr 16, 179; RFIS 69, 109.

³⁷⁸ RFIS 69.

³⁷⁹ Zob. RFIS 39–40, 55–56, 68–69, 89, 101, 110–111, 115. Prezbiter „powinien być zdolny do umiłowania ludzi sercem nowym, wielkim i czystym – bezinteresownie i ofiarnie – zawsze wiernym, a zarazem z ową «Boską zazdrością» (por. 2 Kor 11, 2) i czułością przypominającą uczucia matki; jest zdolny znosić «bóle rodzenia» do chwili «aż Chrystus się ukształtuje» w wierzących (por. Ga 4, 19)” (PDV 22).

³⁸⁰ Zob. RFIS 39, 68–69, 71.

³⁸¹ Zob. PDV 14, 36, 42, 60.

kół siebie, „aby Mu towarzyszyli, by mógł wysłać ich na głoszenie nauki i by mieli władzę wypędzać złe duchy” (Mk 3, 14-15). Jezus pragnie, aby Jego apostołowie przyjęli i nieśli w świat to, co On sam przeżył, a czego teraz udziela w Duchu Świętym. Wejście w doświadczenie Dwunastu oznacza stałe pielęgnowanie intymnej więzi z Panem (np. w adoracji eucharystycznej), codzienne rozważanie Jego słowa w kontekście bieżących wydarzeń, pogłębioną kontemplację osoby Chrystusa oraz udział w misji ewangelizacyjnej³⁸².

D. Stałe otwarcie na Ewangelię w kontekście drogi powołania

304. Znaczącym celem tego etapu formacji jest stabilne życie cnotami kardynalnymi, teologicznymi, radami ewangelicznymi i oddziaływaniem Ducha Świętego – zgodnie z misyjną i pasterską perspektywą³⁸³. Jest to czas wykształcania *docibilitas*³⁸⁴. Seminarzysta ma być zdolny do odczytywania wydarzeń i sensu życia w świetle słowa Bożego, w postawach wiary i nawracania się. Etap zmierza więc do formacji uczniów dostrzegających zbawczą obecność, zamysły i działania Boga. Uczy „sposobu odczuwania i działania”³⁸⁵ w komunii z biskupem i ze współbraćmi, prowadząc do kształtowania duchowości prezbitera diecezjalnego lub zakonnego³⁸⁶. Na takie usposobienie może wpływać również sprawowanie Liturgii godzin oraz otwarcie na pedagogię mistagogiczną roku liturgicznego.

E. Życie i współpraca w relacjach braterskich

305. Dojrzewanie na tym etapie przejawia się w stałej i rzetelnej pracy nad relacjami i w relacjach międzyludzkich, głównie we wspólnocie seminarystycznej. Rozeznając swoje oczekiwania wobec osób, wspólnoty czy jakichkolwiek rzeczywistości doczesnych, seminarysty powinni uczyć się myślenia, odczuwania i działania z poziomu wiary³⁸⁷. Wymaga to odrzucenia wszelkich form klerykalizmu i do-

³⁸² Zob. RFIS 68–71.

³⁸³ Zob. PDV 27–30, RFIS 62, 69.

³⁸⁴ Zob. RFIS 45.

³⁸⁵ RFIS 71.

³⁸⁶ Zob. PDV 31–32, 74; RFIS 123–124, 126–127.

³⁸⁷ Zob. RFIS 50–52, 69.

minacji nad innymi. W celu wypracowywania właściwej postawy wobec wspólnoty Kościoła seminarzyści potrzebują eklezjologii i wynikających z niej zasad postępowania pasterskiego. Fundamentem dla ewangelicznych relacji jest tożsamość chrześcijańska i powoli budowana tożsamość prezbitera. Stanowią one podstawę duchowego i duszpasterskiego rozeznawania. Jest zatem wskazane, aby etap upodobniania się do Chrystusa był czasem intensywnego uczenia się misterium Kościoła i ewangelicznego stylu życia³⁸⁸. Ważnym wsparciem w tym procesie jest kontemplacja i naśladowanie Matki Bożej³⁸⁹.

F. Dojrzewanie do celibatu

307. Niezbędnym aspektem budowania postawy miłości pasterskiej staje się praca nad dojrzałością sfery duchowej, emocjonalnej i seksualnej. Należy ukazywać, że celibat rozumiany jest w Kościele jako specyficzne powołanie, a nie jedynie jako nakaz prawa kościelnego i formalne zobowiązanie. Celibat opiera się na przyłgnięciu do Chrystusa wyłączną miłością. Stanowi dar z siebie w Jezusie dla Jego Kościoła, aby miłować Kościół tak, jak ukochał go Jezus Chrystus, jego Oblubieniec. Podjęcie życia w celibacie wymaga więc starannego przygotowania duchowego i psychicznego do właściwego mu stylu życia i relacji, co oznacza zwłaszcza świadomość różnorodnych trudności – również tych, które wynikają z bieżącej atmosfery kulturowej. Wejście w celibat świadczy o gotowości do akceptacji samotności bez szukania kompensacji w innych dobrach. W ramach nauczania i warsztatów powinny być na tym etapie poruszane kwestie kształtowania męskiej tożsamości, budowania dojrzałych relacji z kobietami oraz integrowania sfery seksualnej. Prowadzącym warsztaty powinien być psycholog lub seksuolog znający i respektujący antropologię chrześcijańską, a także nauczanie Kościoła w zakresie czystości i celibatu³⁹⁰.

³⁸⁸ Zob. RFIS 119–120, 123. Cenną pomoc stanowią reguły o rozeznawaniu duchów św. Ignacego Loyoli.

³⁸⁹ Zob. PO 18; KKK 972; RFIS 112.

³⁹⁰ Zob. OT 10; PO 16; KPK, kan. 247, 277, 599, 1037; Paweł VI, Encyklika *Sacerdotalis caelibatus*; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania wychowawcze dla formacji do celibatu kapłańskiego*, nr nr 16, 58; PDV 11, 23, 29, 50; KKK 1579, 1618–1620, 2233; Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostołska *Sacramentum Caritatis*, nr 24; DPŻP 79–82; RFIS 95, 84e, 110.

G. Formacja teologiczna

308. Studium teologii służy zdobywaniu organicznej i życiowej syntezy wiary chrześcijańskiej. Ma otwierać umysły, pamięć i serca seminarzystów na Objawienie, pobudzając do poszukiwania i odnajdywania Boga. Trzeba zabiegać, by odpowiednio do rygorów akademickich studia pomagały zrozumieć i doświadczyć, że teologia otwiera człowieka na Boga-Miłość i wspomaga świadczenie o Nim. Studium teologii powinno doprowadzać światopogląd osoby do dojrzałości przez odniesienie całej rzeczywistości do Boga Stwórcy i Zbawcy. Tym samym teologia stanowi środek do zrozumienia tożsamości, duchowości i misji prezbitera w szerokim kontekście historii zbawienia³⁹¹.

309. Na tym etapie, w czasie wykładów i ćwiczeń – szczególnie z katechetyki, homiletyki, liturgiki, duchowości, teologii pastoralnej i duszpasterstwa rodzin – seminarzyści zdobywają wiedzę i wstępne umiejętności duszpasterskie. Mają być one wykorzystane i pogłębione w trakcie praktyk duszpasterskich³⁹².

H. Praktyki duszpasterskie

310. Już w toku studiów, ale i w czasie wakacji, kandydaci do prezbiteratu muszą zostać wprowadzeni – stopniowo i przez odpowiednie zadania – w doświadczenia duszpasterskie, trwające nawet przez dłuższy czas i wymagające systematycznej weryfikacji³⁹³. Przestrzeżeniem praktyk duszpasterskich mogą być zarówno kościelne, jak i świeckie środowiska, w których seminarzyści powinni podejmować coraz większą odpowiedzialność za powierzone im osoby i dzieła, ucząc się pracy indywidualnej i zespołowej. Wskazane jest, aby praktyki dotyczyły nie tylko liturgii i katechezy, lecz także ewangelizacji, służby bliźnim itd.³⁹⁴

311. Celem praktyk jest nie tylko zdobycie doświadczeń i umiejętności duszpasterskich czy poznanie pragmatyki pracy w diecezji.

³⁹¹ Zob. KPK, kan. 248; RFIS 70, 142, 165–166, 186. Więcej o kształcie studium teologii zob. *Ratio studiorum*.

³⁹² Zob. RFIS 186d, 187e.

³⁹³ Zob. RFIS 76, 124.

³⁹⁴ Zob. OT 21; PDV 57–58; RFIS 72, 124.

„Program wychowawczy seminarium musi zainicjować autentyczny proces kształtowania wrażliwości pasterskiej, przygotować do świadomego i dojrzałego przyjęcia odpowiedzialności, wpajając wewnętrzny nawyk oceniania problemów, ustalania priorytetów i wyboru rozwiązań w świetle jednoznacznych nakazów wiary i zgodnie z teologicznymi wymogami samego duszpasterstwa”³⁹⁵. Dzięki formacji pastoralnej kandydaci do święceń powinni wypracować w sobie cechy pożądane u pasterzy Kościoła. Należą do nich szczególnie: umiejętność bycia kierownikiem i przewodnikiem grupy oraz umiejętność współpracy z wiernymi świeckimi, osobami życia konsekrowanego i diakonami stałymi³⁹⁶.

312. Podejmując posługę duszpasterską pośród dzieci i młodzieży, seminarzyści muszą posiadać nie tylko dobre intencje i prawe sumienie, ale też odpowiednie kompetencje i umiejętności społeczne, by realnie, skutecznie i bezpiecznie dbać o integralny rozwój każdego spotkanego człowieka, szczególnie osób małoletnich lub bezradnych³⁹⁷. Kandydaci do prezbiteratu powinni być przygotowani na spotkanie z ofiarami wykorzystania seksualnego bądź ofiarami innych form przemocy oraz z jej sprawcami – umieć przyjąć i zrozumieć takie osoby, wysłuchać i adekwatnie ukierunkować ewentualną pomoc. Będzie to oznaczać potrzebę szkolenia w zakresie problemów dotyczących zaburzeń preferencji seksualnych, dynamiki relacji sprawca–ofiara, rozpoznawania zewnętrznych objawów traumy, poznania bezpośrednich i długofalowych skutków wykorzystania seksualnego, jak również możliwości dawania wsparcia i skutecznej pomocy.

I. Strategiczne wymagania – owoce formacji

313. W trakcie etapu możliwe jest dopuszczenie zdatnych kandydatów do posługi lektoratu, a potem do akolitu³⁹⁸, natomiast „przy jego końcu albo w czasie następnego etapu”³⁹⁹ – do święceń diakonatu, ale nie wcześniej niż po pozytywnym zdaniu wszystkich

³⁹⁵ PDV 58.

³⁹⁶ Zob. RFIS 119.

³⁹⁷ Zob. Franciszek, List apostołski motu proprio *Vos estis lux mundi*, nr nr 1, 2b.

³⁹⁸ Zob. KPK, kan. 1035 § 1–2; RFIS 72.

³⁹⁹ RFIS 73.

egzaminów przewidzianych w curriculum studiów filozoficzno-teologicznych, włącznie z tymi z piątego roku⁴⁰⁰.

314. Pierwsze kryterium w dopuszczaniu do posług i święceń stanowi coraz bardziej dojrzała więź seminarzysty z Bogiem. Ważnym znakiem jakości tej więzi jest zaangażowanie we własną formację i duch służby na wzór Chrystusa, który „nie przyszedł, aby mu służono, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20,28), co przekłada się na wybór życia skromnego, w ewangelicznej czystości i posłuszeństwie⁴⁰¹.

315. Podstawowym wskaźnikiem dojrzałego przeżywania powołania do prezbiteratu staje się dojrzałe przeżywanie celibatu. Wstępna decyzja o wyborze celibatu, podjęta przed kandydaturą do święceń, musi zostać poddana weryfikacji i potwierdzona przed dopuszczeniem kandydatów do posług.

316. Specjalne wymagania przed lektoratem i akolitem wynikają ze specyfiki każdej z tych posług. Precyzuje je nauczanie Kościoła, zawarte zwłaszcza w obrzędach udzielania posług⁴⁰². Obie posługi, choć w innym zakresie, intensyfikują wymagania związane z tym etapem formacji.

317. Posługa lektoratu przygotowuje seminarzystę do służby słowu Bożemu. Stawia go przed wyzwaniem, aby dał się „przemienić słowu Bożemu, które ma być przedmiotem jego modlitwy i studium”⁴⁰³ i był narzędziem Bożego miłosierdzia w służbie Ludowi Bożemu. Skrutynium kandydatów do lektoratu, poza innymi aspektami osoby, skupia się zatem na ich więzi ze słowem Bożym oraz na ich kondycji bycia uczniem-misjonarzem Jezusa.

318. Udzielenie posługi akolitu włącza seminarzystę „w głębsze uczestnictwo w misterium Chrystusa, który daje się i jest obecny

⁴⁰⁰ Zob. KPK, kan. 1032 § 1; RFIS 206.

⁴⁰¹ Zob. OT 9; RFIS 31, 34, 109–111, 131.

⁴⁰² Zob. Paweł VI, List motu proprio *Ministeria quaedam*, Pontyfikał Rzymski. *Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu.*

⁴⁰³ RFIS 72.

w Eucharystii, w zgromadzeniu i w bracie”⁴⁰⁴. Dopuszczenie do posługi akolitu warunkuje oddanie się kandydata Chrystusowi obecnemu w Eucharystii, w Kościele i w poszczególnych osobach. Akolita czyni z własnego życia miejsce spotkania Boga z braćmi.

4. ETAP SYNTEZY DROGI UCZNIA-MISJONARZA – ETAP PASTORALNY

A. Ogólna charakterystyka

319. Po etapie upodabniania się do Chrystusa następuje etap pastoralny, który obejmuje okres między stałym pobytem w seminarium a święceniemi prezbiteratu. Seminarzysta przeżywa ten czas we wspólnocie, do której kieruje biskup w porozumieniu z rektorem seminarium; jednocześnie zostaje wskazany duchowny, który będzie mu towarzyszył w integrowaniu się z rzeczywistością duszpasterską. Etap wiąże się ze stałą współpracą seminarzystów z formatorami seminarium oraz z podejmowaniem rozmaitych działań pastoralnych z prezbiterami i innymi osobami (głównie w formie ewangelizacji, przewodniczenia i koordynacji w różnych grupach duszpasterskich). Celem tych posług jest doskonalenie dyspozycyjności wobec przełożonych, nie zaś specjalizacja funkcji⁴⁰⁵.

320. W etap pastoralny wpisują się intensywne, duchowe przygotowania do święceń diakonatu, a później – do święceń prezbiteratu. Te przygotowania wymagają szczególnego towarzyszenia formatorów, wzmożonej modlitwy i postu kandydatów, a także teologicznej i duchowej refleksji nad łaską święceń, rytym sakramentu i świadectwem świętych diakonów i prezbiterów. Koniecznym elementem każdego przygotowań do święceń są przynajmniej pięciodniowe rekolekcje, podjęte w miejscu i w sposób określony przez biskupa⁴⁰⁶. Wsparcie dla powołanych stanowi ponadto duchowe przygotowanie ich rodzin i parafii (rodziny oraz tych, w których seminarzyści odbywali praktyki).

---

⁴⁰⁴ Tamże.

⁴⁰⁵ Zob. OT 12; KPK, kan. 1032 § 2; RFIS 73–78, 124.

⁴⁰⁶ Zob. KPK, kan. 1039.

B. Główne cele formacji

321. Dojrzewanie osoby powołanej do prezbiteratu oznacza najpierw codzienne trwanie w osobowej i intymnej relacji z Chrystusem w eklezjalnej wspólnotcie. Pielęgnowanie tego daru na tym etapie formacji wiąże się z realizacją trzech szczegółowych celów. Pierwszym z nich jest włączenie seminarzysty w życie duszpasterskie diecezji „przy stopniowym podejmowaniu odpowiedzialności w duchu służby”⁴⁰⁷ – z wdrożeniem do bycia dojrzałym przewodnikiem osób i grup. To czas uczenia się wierności i pasterskiego stylu bycia wobec powierzonych osób i wspólnot, jak również nabierania nawyku szukania tych, którzy są poza Kościołem⁴⁰⁸.

322. Drugim celem etapu jest bezpośrednio przygotowanie do święceń, aby kandydat mógł podjąć i zadeklarować decyzję inkardynacji do określonego Kościoła lokalnego w sposób wolny, świadomy i ostateczny⁴⁰⁹.

323. Etap pastoralny ma prowadzić seminarzystę do osiągnięcia żywej syntezy formacji ludzkiej i duchowej, codziennego życia, posług pastoralnych, studium filozofii, nauk humanistycznych i teologii⁴¹⁰. Kontynuując linie formacji poprzednich etapów, seminarzysta wypracowuje na najbliższą przyszłość plan formacji stałej w każdym jej wymiarze. Cenną pomocą może okazać się też spisanie osobistej konstytucji (reguły) życia jako syntezy dotychczasowego rozeznania.

C. Święcenia diakonatu

324. Łaska święceń jest silnym wsparciem dalszej formacji, lecz wymaga współpracy seminarzysty, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w jego modlitwie, refleksji, służbie Kościołowi i relacjach międzyludzkich. Diakonat – jako pierwszy stopień sakramentu święceń – konstytuuje wymiar służebny tożsamości prezbitera, który towarzyszy mu do końca życia⁴¹¹.

⁴⁰⁷ RFIS 74.

⁴⁰⁸ Zob. RFIS 43, 75, 84a, 90, 123.

⁴⁰⁹ Zob. RFIS *Wprowadzenie* oraz nr nr 74, 77–78.

⁴¹⁰ Zob. RFIS 57.

⁴¹¹ Zob. PO 15.

D. Udział w pasterskiej miłości Jezusa

325. Zasadniczą uwagę podczas formacji na tym etapie należy poświęcić temu, co jest wewnętrznym źródłem działalności duszpasterskiej, czyli coraz głębszemu uczestnictwu seminarzysty „w pasterskiej miłości Jezusa, która stanowiła zasadę i moc Jego zbawczego działania, a dzięki wylaniu Ducha Świętego w sakramencie święceń ma stanowić zasadę i moc posługi prezbitera. Chodzi o formację, której celem jest nie tylko zapewnienie naukowej kompetencji i zdolności działania w dziedzinie duszpasterstwa, lecz również i przede wszystkim rozwój pewnego sposobu bycia, w łączności z uczuciami i postawami Chrystusa Dobrego Pasterza⁴¹². Etap pastoralny staje się więc czasem uczenia się codziennego życia i działania apostołskiego z poziomu osoby, która szuka relacji z Bogiem, daje Mu pierwszeństwo w podejmowanych zamiarach i działaniach, relacjach i doświadczeniach, rozeznaje Jego wolę i służy Mu, troszcząc się o harmonię wszystkich wymiarów dojrzewania⁴¹³.

E. Edukacja pastoralna

326. Edukacja na tym etapie skupia się na studium przedmiotów służących bezpośrednio posłudze kapłańskiej i na innych, które są „użyteczne i konieczne w tym względzie⁴¹⁴. Uwzględnia normy *Ratio studiorum* oraz specyficzne potrzeby czasu i miejsca pracy duszpasterskiej⁴¹⁵. Wskazana jest metodyczna refleksja na temat aktywności duszpasterskiej w diecezji własnej i innych diecezjach (np. przez zapoznanie się z materiałami i programami duszpasterskimi, przez studiowanie różnych problemów duszpasterskich)⁴¹⁶.

327. Trzeba dołożyć wszelkich starań, aby – przygotowując seminarzystów do gorliwości misyjnej i do wymagań nowej ewangelizacji – wychować ich do uległości wobec Ducha Świętego oraz do towarzyszenia duszpasterskiego różnym grupom i wspólnotom, zwłaszcza

⁴¹² PDV 57.

⁴¹³ Zob. PDV 57–58, 72; RFIS 74, 80.

⁴¹⁴ RFIS 184.

⁴¹⁵ Zob. RFIS 124, 176–184.

⁴¹⁶ Zob. RFIS 187e.

o charakterze przeżyciowym, charyzmatycznym itd.⁴¹⁷ Pewną część edukacji stanowi wychowanie do korzystania w posłudze ze środków społecznego przekazu⁴¹⁸. W ramach formacji pastoralnej powinny znaleźć zastosowanie zasady katolickiej nauki społecznej: promocja sprawiedliwości społecznej, integralnego rozwoju, troski o pokój, szacunku dla dóbr stworzonych, powinności obywatelskich i ewangelicznej opcji preferencyjnej na rzecz ubogich⁴¹⁹.

F. Praktyki duszpasterskie

328. Na etapie pastoralnym seminarzysta uczy się samodzielnego podejmowania zadań, mając na względzie przygotowanie do prezbiteratu i osiąganie osobistej syntezy tego, co zdobył na poprzednich etapach formacji. Celem praktyk duszpasterskich jest przeżycie służby na wzór Chrystusa, Jego miłości do braci i siostr. To zaś postuluje bezinteresowne podejście do obowiązków i respektowanie prymatu osób nad dziełami. Praktyki służą temu, aby seminarzyści wypracowali w sobie zdrową równowagę między życiem osobistym a wspólnotowym, między działalnością a refleksją nad nią, między pracą a modlitwą. Dlatego powierzane im duszpasterskie zadania nie powinny być nadmiernie absorbujące.

329. Zaleca się, aby kandydaci do prezbiteratu mogli zrealizować pewne doświadczenia duszpasterskie na terytorium misyjnym (np. jako wolontariat misyjny) albo na sposób misyjny, łącząc te doświadczenia z odpowiednim przygotowaniem, towarzyszeniem i ewaluacją.

G. Święcenia prezbiteratu

330. Przez święcenia prezbiterzy stają się współpracownikami stanu biskupiego w apostolskim posłannictwie. Zostają włączeni we wspólnotę prezbiterium i podejmują służbę dla dobra Kościoła. Dzień święceń stanowi zatem wyjątkowe święto w diecezji, w seminarium i w parafiach pochodzenia neoprezbiterów – święto, które gromadzi jak najliczniejszą grupę prezbiterów, diakonów, osób konsekrowanych i świeckich.

⁴¹⁷ Zob. RFIS 175, 187b.

⁴¹⁸ Zob. RFIS 97–100, 182.

⁴¹⁹ Zob. OT 22; RFIS 56, 79.

331. Wskazane jest, aby w tej samej celebracji nie łączyć święceń diakonatu i prezbiteratu. Każdemu z tych wydarzeń należy nadać właściwą i szczególną wagę, ułatwiając wiernym zrozumienie tych aktów⁴²⁰.

5. WERYFIKACJA ETAPÓW FORMACJI I SKRUTYNIA

332. Semestralna albo przynajmniej roczna weryfikacja realizacji celów formacji oraz skrutynia służą całościowemu rozeznaniu przymiotów i osobistych uwarunkowań seminarzystów. Dokonywane są przez wychowanków i formatorów seminarium jako niezbędne dla przejścia do kolejnego etapu formacji i dla przyjęcia posług albo święceń. W ramach trzech ostatnich etapów formacji przeprowadza się pięć skrutyniów: podczas przyjmowania do grona kandydatów do święceń (które może być związane z obłóczynami), przed przyjęciem posług lektoratu i akolitu oraz przed diakonatem i przed prezbiteratem⁴²¹.

333. Celem etapowych weryfikacji i skrutyniów jest nie tylko wiarygodna ocena powołania i dojrzałości seminarzystów, ale także wsparcie ich wewnętrznej przemiany i nawrócenia, kształtowanie dojrzszej więzi z Chrystusem i Kościołem, ocena dotychczasowych decyzji powołaniowych i podjęcie kolejnych⁴²².

334. Szczególne wymagania dotyczą skrutyniów. Trzeba zachować wszystkie normy zawarte w *Ratio fundamentalis*⁴²³. Dzięki skrutyniom biskup musi upewnić się co do powołania kandydatów oraz co do ich zdatności do prezbiteratu. „Biskup posiada odpowiedzialność kanoniczną, najwyższą i definitywną, dotyczącą dopuszczenia do sakramentu święceń; jednakże posiada on moralny obowiązek uwzględnienia z największą uwagą końcowej oceny wychowawców, wyrażonej przez rektora, który zbiera owoce doświadczenia przeży-

---

⁴²⁰ Zob. RFIS 78.

⁴²¹ Zob. KPK, kan. 1051; RFIS 58, 67, 204.

⁴²² Zob. RFIS 58, 67, 204.

⁴²³ Zob. RFIS 203–210.

tego przez kandydata podczas lat formacji⁴²⁴. W przypadkach wątpliwości biskup nie powinien wyrazić zgody na udzielenie posług albo święceń, a nieodpowiednich kandydatów w porę pokierować do wyboru innej drogi życia.

335. Weryfikacjom i skrutyniom musi towarzyszyć szczerza modlitwa i uporządkowane rozeznawanie, wzajemne słuchanie siebie w kontekście słowa Bożego, posłuszeństwo działaniu łaski, gotowość do rewizji własnego życia i przyjęcie braterskiego upomnienia w imię Jezusa Chrystusa. Należy zawsze uwzględnić specyfikę danego okresu formacji, różnicując formę i treści etapowych weryfikacji i skrutyniów⁴²⁵. Obowiązkiem formatorów seminarium jest respektowanie reguł rozeznawania duchowego i powołaniowego⁴²⁶, kierowanie się obiektywizmem w całościowej ocenie seminarzystów, stosowanie koniecznych środków przy rozeznawaniu powołania i ocenie dojrzałości⁴²⁷ oraz poszanowanie sumienia i *forum internum*⁴²⁸.

336. Rozeznanie na forum wewnętrznym dokonuje się w sakramencie pokuty i w kierownictwie duchowym. Opinie spowiednika i kierownika są dla wychowanka wiążące w sumieniu, aby w prawdzie mógł zadeklarować, że jest zdatny przyjąć posługi albo święcenia⁴²⁹. Osoba, która wbrew tym opiniom przyjmuje posługi i święcenia, naraża się na poważne niebezpieczeństwo wejścia na drogę niezgodną z wolą Bożą.

337. Zadaniem rektora jest kierowanie procesem weryfikacji seminarzystów, podejmowanie we współpracy z formatorami seminarium decyzji personalnych i redagowanie na piśmie opinii przy skrutyniach⁴³⁰. Na temat danego seminarzysty rektor (ani żadna inna osoba) nie może zasięgać opinii kierownika duchowego czy spowiednika⁴³¹. Powinien natomiast pytać samego kandyda-

⁴²⁴ RFIS 206.

⁴²⁵ Zob. RFIS 58, 204–205.

⁴²⁶ Zob. RFIS 126.

⁴²⁷ Zob. RFIS 134.

⁴²⁸ Zob. PDV 66.

⁴²⁹ Zob. RFIS 200, 206.

⁴³⁰ Zob. RFIS 58, 134, 204.

⁴³¹ Zob. KPK, kan. 240 § 2.

ta o wolność wyboru i rozeznanie co do własnej zdatności. Rektor może zaangażować całą wspólnotę seminarium w opiniowanie kandydatów, ale musi określić zakres i formę tego procesu, troszcząc się o poszanowanie zdrowych zasad współżycia. Wskazane jest również uwzględnienie opinii wykładowców, kompetentnych specjalistów, jak i wiarygodnych osób świeckich i konsekrowanych, mężczyzn i kobiet⁴³².

338. Podczas skrutyniów i w całym procesie formacji trzeba stawiać wychowanków przed pytaniami, zadaniami i decyzjami, które wynikają z ich odpowiedzialności za siebie, za wszystkie wymiary dojrzewania, drogę formacji i powołania, a zwłaszcza za pielęgnowanie relacji z Bogiem i braćmi. Należy stale weryfikować wiarę, czyli to, czy seminarzysta żyje nowym życiem w Chrystusie i wydaje owoce chrztu, czy jedynie kieruje się prawem moralnym, siłą woli, ludzkimi potrzebami bądź wpływami środowiska.

339. Decyzje seminarzystów wymagają solidnego rozeznawania, przełożenia na praktykę życia, korekty, czasu próby, ponawiania i realizowania decyzji w codzienności. Nie chodzi bowiem tylko o formalne spełnianie wymogów etapu formacji, lecz o rzeczywiste uzgodnienie życia z nimi. Cenną praktyką jest pisanie przez seminarzystów własnej ewaluacji przy przechodzeniu przez kolejne etapy formacji⁴³³.

6. PROCEDURA I KRYTERIA DOPUSZCZANIA DO ŚWIĘCEŃ

A. Procedura i formalne wymogi do święceń

340. W procesie dopuszczania kandydatów do sakramentu święceń muszą zostać zachowane procedury zawarte w prawie kanonicznym. Dotyczą one współpracy biskupa z rektorem seminarium i kadrą wychowawców, przeprowadzania skrutyniów, gromadzenia dokumentacji związanej ze święceniami, weryfikacji możliwych prze-

---

⁴³² Zob. PDV 66, RFIS 58, 150–151, 205.

⁴³³ Zob. RFIS 28, 58.

szkód, uzyskania ewentualnych dyspens oraz wydania decyzji w formie dekretu o dopuszczeniu do święceń⁴³⁴.

341. Przed święceniami rektor przedstawia biskupowi własnemu kandydata⁴³⁵:

- a) własnoręcznie sporządzoną prośbę kandydata o udzielenie święceń;
- b) gruntowne sprawozdanie dotyczące dojrzałości kandydata;
- c) opinię proboszcza parafii – parafii pochodzenia lub tej, na terenie której kandydat zamieszkuje;
- d) opinie innych osób, na przykład presbiterów odpowiedzialnych za praktykę duszpasterską.

342. Obowiązkiem rektora seminarium jest sprawdzenie, czy kandydat ukończył wymagany etap formacji, czy posiada odpowiednie przymioty do przyjęcia święceń, czy nie jest związany przeszkodami lub nieprawidłowościami⁴³⁶ i czy uczestniczył w rekolekcjach przed święceniami⁴³⁷.

343. Szczególnie należy wziąć pod uwagę⁴³⁸:

- a) wynik zapowiedzi kanonicznych;
- b) wiek wymagany do przyjęcia święceń;
- c) zachowanie odstępów czasowych przewidzianych pomiędzy akolitatem a diakonatem oraz między diakonatem a presbiteratem;
- d) czynne wykonywanie posługi diakańskiej w przypadku przystąpienia do święceń presbiteratu.

344. Do otrzymania święceń diakonatu oraz presbiteratu można uzyskać dyspensę od wieku bądź od procesu formacyjnego w zakresie przewidzianym przez przepisy prawa powszechnego⁴³⁹.

⁴³⁴ Zob. RFIS 203–210; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów, *List okólny „Entre las más delicadas” do Biskupów diecezjalnych i pozostałych Ordynariuszy kanonicznie posiadających władzę udzielania święceń, odnośnie skrutyniów do oceny zdatności kandydatów* (10 listopada 1997).

⁴³⁵ Zob. RFIS 205.

⁴³⁶ Zob. KPK, kan. 1040–1049; RFIS 206.

⁴³⁷ Zob. RFIS 206.

⁴³⁸ Zob. RFIS 207.

⁴³⁹ Zob. KPK, kan. 87 § 1, 235 § 1, 1031 § 4; RFIS 208.

345. Osąd co do zdatności kandydata do przyjęcia święceń diakonatu powinien zawierać ocenę jego zdatności do prezbiteratu, z uwzględnieniem kan. 1030 KPK. Chociaż po święceniach diakonatu zdatność do prezbiteratu jest domniemana, można jednak wnieść sprzeciw przez podanie przekonujących argumentów, które odnoszą się do faktów sprzed święceń, a nie zostały wcześniej wzięte pod uwagę, jak i z powodu późniejszych zachowań kandydata w myśl kan. 1030 KPK⁴⁴⁰.

346. Biskup, który dopuszcza kandydata do święceń lub wyraża swój sprzeciw, przedstawia swoją decyzję „w formie dekretu, zawierającego przynajmniej ogólną motywację podjętej decyzji”⁴⁴¹.

B. Kryteria dopuszczania do święceń

347. Podstawowym kryterium oceny dopuszczającej do święceń jest to, czy kandydaci będą spełniać wymogi życia kapłańskiego, a nie tylko seminaryjnego⁴⁴². Nie wystarczy pewność, że nie ma nic, co przemawiałoby przeciwko przyjęciu święceń. Osoby odpowiedzialne za rozeznanie powinny być przekonane o tym, że kandydat posiada przymioty wymagane do życia w prezbiteracie wiążącym się z celibatem. W przypadku wątpliwości nie należy udzielać święceń⁴⁴³. Nie wolno dopuszczać do święceń *ad experimentum* czy też ze względu na intensywność pragnienia przez kandydata do prezbiteratu; dopuszczenie do święceń nie może także stanowić formy nagrody, zachęty lub wsparcia⁴⁴⁴. „Należy przypominać i jednocześnie nie ukrywać przed seminarzystami, iż «samo pragnienie bycia kapłanem nie wy-

⁴⁴⁰ Zob. RFIS 209.

⁴⁴¹ RFIS 210. Zob. KPK, kan. 1016, 1025, 1029, 1034. Wspomniany dekret powinien być wydany co najmniej jeden miesiąc przed planowaną datą święceń (zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów, *List okólny „Entre las más delicadas” do Biskupów diecezjalnych i pozostałych Ordynariuszy kanonicznie posiadających władzę udzielania święceń, odnośnie skrutyniów do oceny zdatności kandydatów* (10 listopada 1997).

⁴⁴² Zob. OT 6; KPK, kan. 1051; RFIS 209.

⁴⁴³ Zob. KPK, kan. 1029, 1051, 1052 § 3. „W całym doborze i wypróbowaniu alumínów powinno się zawsze okazywać właściwą stanowczość, chociaż miałyby zasnuć niewielka liczba kapłanów, gdyż Bóg nie dopuści, aby Jego Kościół był pozbawiony szafarzy, jeśli godni będą wyświęceni” (OT 6).

⁴⁴⁴ Zob. RFIS 209.

starczy; nie istnieje także prawo do otrzymania święceń. Do Kościoła należy [...] dopuszczenie [kandydata] do święceń, jeśli zostanie uznany za posiadającego niezbędną przymioty»⁴⁴⁵.

348. W ocenie zdatności kandydatów do przyjęcia święceń trzeba uwzględniać wszystkie aspekty ich dojrzałości, czyli aspekty fizyczne, psychiczne, osobowościowe, intelektualne, moralne, duchowe i pastoralne⁴⁴⁶. Fundamentalne znaczenie mają normy wskazane przy przyjmowaniu do seminarium oraz przymioty wymagane przy kolejnych etapach formacji seminaryjnej. Ważne jest również to, czy kandydaci do święceń są gotowi do formacji stałej i czy podejmują z własnej woli trud formacji w każdym jej wymiarze.

349. Zażyła i synowska więź z Bogiem Ojcem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym stanowi pierwszy i konieczny przymiot kandydatów do święceń. Kandydat jako uczeń-misjonarz Jezusa i Jego przyjaciel ma tak przeżywać paschalną tajemnicę Odkupiciela, aby odnajdywać w niej źródło łask i umieć wtajemniczać w nią lud⁴⁴⁷.

350. Dopuszczenie do święceń musi łączyć się z gotowością kandydata do stawania się prawdziwym sługą i pasterzem na wzór Jezusa Chrystusa, z wolą niesienia wszystkim Dobrej Nowiny. Predyspozycje pastoralne powinny wyrażać się w gotowości oddania całego życia Bogu i służenia Mu w ludziach z miłością i mądrością, czego wyrazem ma być sposób bycia właściwy dla prezbiteratu, związany ze szczególną relacją z Chrystusem, biskupem, prezbiterium i wiernymi⁴⁴⁸.

351. Poważne niebezpieczeństwo kryje w sobie niedojrzałość ludzka, która może przybierać postać: egocentryzmu, narcyzmu, indywidualizmu, konfliktowości, słabości charakteru, braku znajomości siebie, niedojrzałości uczuciowej, braku należytej wolności, problemów ze szczerością czy z zamknięciem się w sobie. Różne przejawy ludzkiej niedojrzałości powinny być solidnie rozeznane, gdyż mogą

⁴⁴⁵ RFIS 201.

⁴⁴⁶ Szeroki kontekst i katalog wymagań zawierają wcześniejsze dokumenty Kościoła. Zob. OT 4, 6, 8–11; DP 1217; KPK, kan. 241–261, 275–276, 282, 1024–1052; PDV 34–59, 66.

⁴⁴⁷ Zob. OT 8; PDV 45; RFIS 101.

⁴⁴⁸ Zob. PO 2; PDV 57; RFIS 119.

być symptomem głębszych trudności, które zaprowadzą do niezdatności pełnienia posługi kapłańskiej⁴⁴⁹.

352. Kandydaci do prezbiteratu muszą wykazać się stanem zdrowia fizycznego umożliwiającym posługę. Zdolność do podjęcia zadań wynikających ze święceń uwarunkowana jest ponadto zdrowiem psychicznym. Obie kwestie rektor seminarium rozeznaje z pomocą ekspertów, postępując uważnie i roztropnie, zgodnie z normami Kościoła⁴⁵⁰.

353. Kandydaci do święceń powinni mieć odpowiednie przygotowanie intelektualne, zwieńczone ukończeniem studiów teologicznych i uzyskaniem tytułu zawodowego magistra teologii. Pośród przymiotów wymaganych od kandydatów trzeba wymienić: umiłowanie prawdy, zdolność do interpretowania rzeczywistości w świetle Objawienia, umiejętność stosowania słusznej i zdrowej oceny, podążanie rozumu za słowem Bożym, nieskażoną wiarę (zgodność z doktryną), zdolność pełnienia posługi słowa i gotowość do wyznawania wiary w dialogu z innymi wiarygodnie i zrozumiale⁴⁵¹.

354. Rozeznanie obejmuje zdatność do życia w celibacie. „Byłoby wielce nierozważne dopuścić do sakramentu święceń seminarzystę, który nie osiągnął pogodnej i wolnej dojrzałości uczuciowej, wiernej w czystości celibatu, przez realizację cnót ludzkich i kapłańskich, rozumianych jako otwarcie na działanie łaski, a nie jako samą wolę zachowania wstrzemięźliwości”⁴⁵².

355. Wybranie przez biskupa do diakonatu i prezbiteratu powinno dokonać się z zachowaniem pełnej wolności⁴⁵³ zewnętrznej i we-

⁴⁴⁹ Zob. KPK, kan. 1051 § 1; PDV 43–44; RFIS 93.

⁴⁵⁰ Zob. RFIS 189–196.

⁴⁵¹ Zob. OT 14–17; KPK, kan. 248, 252, 762, 1029, 1051; PDV 43, 51–56; RFIS 116–118.

⁴⁵² RFIS 110.

⁴⁵³ „Wolność przejawia się jako głębokie, osobowe przyłgnięcie do Boga, jako oddanie się z miłością, a raczej jako oddanie daru Ofiarodawcy, czyli powołującemu Bogu, jako ofiara. «Wezwanie musi się zmierzyć – mówił Paweł VI – z odpowiedzią. Nie mogą istnieć powołania, które nie są wolne, to znaczy nie są spontanicznym oddaniem siebie, świadomym, wielkodusznym, całkowitym [...]. Nazywamy to ofiarą: na tym praktycznie polega cały problem»” (PDV 36). Zob. OT 2, 6, 11.

wewnętrznej kandydatów⁴⁵⁴. W przypadku, gdy kandydat do święceń jest uzależniony, nawet jeśli przepracowywał ten problem podczas formacji, święceń można udzielić dopiero po odpowiednio długim czasie abstynencji.

356. Święceń można udzielić tylko tym, którzy kierują się prawą intencją⁴⁵⁵. Dlatego wybór drogi powołania powinien być uporządkowany i prawy, wolny od nieuporządkowanych przywiązań⁴⁵⁶. Kandydat musi być gotowy do realizacji zobowiązań składanych publicznie podczas święceń diakonatu⁴⁵⁷ i prezbiteratu⁴⁵⁸ oraz ujętych w przepisach prawa powszechnego⁴⁵⁹. Nie należy dopuszczać do święceń osób, które są niepewne swego powołania lub gdy takie wątpliwości mają ich formatorzy.

Rozdział siódmy

STAŁA FORMACJA PREZBITERÓW

1. KULTURA FORMACJI STAŁEJ

A. Kontynuacja formacji podstawowej

357. Stała formacja prezbiterów wymaga kontynuacji linii pedagogicznych formacji początkowej. Jest to więc formacja ciągła, integralna, wspólnotowa i misyjna, podejmowana z pomocą indywidualnego i wspólnotowego towarzyszenia. Uwzględniając charakter łaski

⁴⁵⁴ „Wyświęcić można tylko tego, kto cieszy się należytą wolnością. Nie wolno zmuszać do przyjęcia święceń w jakikolwiek sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny, ani kanonicznie zdatnego odwozić od ich przyjęcia” (KPK, kan. 1026). Zob. kan. 1036.

⁴⁵⁵ Zob. OT 2, 6; KPK, kan. 241 § 1, 1029.

⁴⁵⁶ „Nie wydaje się [bowiem], żeby taki wybór [nieuporządkowany i pokrętny] był powołaniem Bożym [...] Wielu ludzi w tym właśnie błędzi, że z wyboru pokrętnego lub złego czynią powołanie Boże. A przecież powołanie Boże zawsze jest czyste i jasne – bez domieszki pobudek cielesnych i bez jakiegokolwiek nieuporządkowanego przywiązania” (Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, nr 172).

⁴⁵⁷ Zob. *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, wyd. drugie wzorcowe, Katowice 1999, nr nr 200–201.

⁴⁵⁸ Zob. tamże, nr nr 124–125.

⁴⁵⁹ Zob. KPK, kan. 273–289.

święceń, formacja stała pogłębia relację z Jezusem oraz uległość na działanie Ducha Świętego w służbie Kościołowi. Prezbiter upodabnia się coraz bardziej do Chrystusa-Pasterza w gotowości wydania życia za owce⁴⁶⁰.

B. Odpowiedzialność każdego prezbitera za formację ciągłą

358. Powołanie do bycia uczniem Jezusa, Jego misjonarzem i pasterzem nigdy się nie kończy. Niezbędne jest zatem respektowanie pedagogicznej zasady: **od formacji własnej do formacji innych**. Zasada ta oznacza, że pierwszą troską prezbiterów musi być podążanie własną drogą wiary i nawracania się, czego dopiero następstwem staje się zaangażowanie duszpasterskie. Zaniechanie czy zaniechanie formacji własnej to fundamentalna przyczyna nieładu w życiu i posłudze osób duchownych⁴⁶¹. Dlatego tak ważne jest osobiste przekonanie każdego prezbitera o konieczności własnej formacji, wykorzystywanie różnych form i środków formacji oraz pełnienie woli Bożej w życiu wewnętrznym i w całej działalności zewnętrznej⁴⁶².

C. Wspólnota prezbiterów jako przestrzeń formacji

359. Naturalnym i pierwszym środowiskiem dojrzewiania w relacji z Bogiem i ludźmi jest wspólnota prezbiterium, ponieważ stanowi ona życiowe miejsce osobistego dojrzewiania, budowania odpowiedzialności w relacjach do innych i w pomocy innym. Bycie razem umożliwia prezbiterom wymianę doświadczeń, słuchanie i zrozumienie się nawzajem, udzielanie wsparcia duchowego i emocjonalnego. Nie dzieje się to jednak automatycznie. Potrzeba świadomie podejmowanego wysiłku troski o braci oraz otwarcia na relacje i bliskość. *Ratio fundamentalis* zaleca braterskie spotkania,

⁴⁶⁰ Zob. PDV 71; DPŻP 87, 99; RFIS 41, 68, 80–82.

⁴⁶¹ „Trzeba uznać, że życie wewnętrzne jest najważniejszym przedsięwzięciem pastoralnym. Wszelkie duszpasterskie plany, zamierzenia misyjne, wszelkie wysiłki ewangelizacji, nieoparte na pierwszeństwie duchowości i kultu Bożego, byłyby skazane na porażkę” (*Kapłan pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, nr 11). Zob. RFIS 56, 80.

⁴⁶² Zob. J 4, 34; PO 14.

wspólnotę stołu, życie wspólne i stowarzyszenia prezbiterów. Są one podstawową pomocą dla zachowania jedności prezbiterów między sobą i z biskupem⁴⁶³.

D. Styl życia prezbiterów

360. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabō vobis* przypomina, że prezbiterzy powinni dawać świadectwo przez naśladowanie stylu życia Jezusa⁴⁶⁴. To upodobnienie nie może być zrealizowane inaczej, jak przez stopniowe adaptowanie poszczególnych sfer życia prezbitera do kierunku wyznaczonego przez wiarę, łaskę święceń i prowadzenie Bożego Ducha. Chodzi zwłaszcza o przeznaczenie odpowiedniego czasu na modlitewne przebywanie z Ojcem i rozważanie Jego słowa, czemu szczególnie sprzyja praktyka *lectio divina*. Naśladowanie Jezusa wymaga codziennej ascezy i prostoty życia, wolnej od chciwości i próżności. Odzwierciedleniem tej postawy jest styl i standard wyposażenia mieszkania, wybór używanych na co dzień przedmiotów, form i towarzyszy odpoczynku, noszenie stroju duchownego, a nade wszystko – stosunek ilości czasu poświęcanego posłudze do czasu przeznaczanego na własne sprawy.

361. Przykład Chrystusowej troski o Apostołów powinien prowadzić prezbitera do kształtowania troski o współbraci. Czasem przybierze ona formę radosnego świętowania, czasem cierpliwego słuchania, czasem działań wspierających, czasem napomnienia braterskiego. Styl życia prezbitera nie może abstrahować od życia wspólnoty prezbiterium. Toteż wysiłek formacyjny musi obejmować pielęgnowanie, również niełatwych, więzi.

362. Tożsamości prezbitera przynależy również – oparta na sakramentalnej relacji do biskupa – realna z nim więź. Od biskupa wymaga zaś ona dyspozycyjności wobec potrzeb prezbiterium. Kształtowanie ewangelicznego stylu tych relacji jest jednym z zadań formacji permanentnej⁴⁶⁵.

⁴⁶³ Zob. PO 8; DPŻP 106, 115; RFIS 82–83, 86–88.

⁴⁶⁴ Zob. PDV 15, 18.

⁴⁶⁵ Zob. LG 28; DPŻP 107.

2. OSOBY I INSTYTUCJE WSPIERAJĄCE BISKUPA W FORMACJI PREZBITERÓW

363. Każda diecezja i zgromadzenie potrzebuje szerokiego zaplecza personalnego i organizacyjnego, czyli przede wszystkim formatorów i organizatorów formacji, z jasno określonym zakresem ich odpowiedzialności i zadań oraz wyraźnym wsparciem udzielanym im przez biskupa. Formacja prezbiterów powinna stać się priorytetem, na który nie szczędzi się środków, trudu i czasu⁴⁶⁶. Szczegółowe wytyczne i konkretne pomoce dla posługi formatorów i organizatorów formacji prezbiterów w diecezjach wypracowuje Sekcja Stałej Formacji Kapłańskiej.

A. Delegat biskupi ds. stałej formacji i grupy współpracowników

364. Wskazane jest, aby w każdej diecezji była osoba odpowiedzialna za całość formacji permanentnej, mianowana wikariuszem biskupim albo delegatem biskupim ds. stałej formacji kapłańskiej. Jego posługa powinna być skoordynowana z zespołem kapłanów ds. formacji prezbiterów⁴⁶⁷.

B. Diecezjalni i dekanalni ojcowie duchowni prezbiterów

365. Elementem stałej formacji prezbiterów jest posługa diecezjalnych i dekanalnych ojców duchownych. Podejmują oni indywidualne towarzyszenie prezbiterom oraz animują towarzyszenie wspólnotowe. Do swojej posługi muszą być odpowiednio przygotowani i winni doskonalić swoje kompetencje w jej trakcie, za co odpowiada wikariusz lub delegat ds. formacji kapłańskiej.

366. Dużych kompetencji i autorytetu osobistego wymaga posługa diecezjalnego ojca duchownego. Powołuje go biskup po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej.

---

⁴⁶⁶ Zob. II Polski Synod Plenarny (1991–1999), *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr nr 85, 87; DP Ż P 107.

⁴⁶⁷ Zob. DPŻP 108.

367. Jeśli dekanalnych ojców duchownych wybierają prezbiterzy, to nieodzowne jest, aby te wybory były potwierdzone decyzją biskupa.

C. Diecezjalny instytut formacji stałej

368. Za dobrą praktykę należy uznać działanie w diecezji instytutu (studium) formacji stałej duchownych, który prowadziłby zajęcia formacyjne, przyczyniając się do integralności, stopniowości i ciągłości w organizacji formacji. Jego dyrektor i członkowie mogą stanowić grupę formatorów i grupę programowania formacji kapłańskiej w diecezji.

D. Dom duchowieństwa

369. Formacji prezbiterów sprzyja dom duchowieństwa. Jako stałe i przyjazne miejsce spotkań winno być ono zaopatrzone w potrzebne pomoce dla fizycznej, psychicznej i duchowej odnowy prezbiterów⁴⁶⁸.

E. Stowarzyszenia, ruchy, wspólnoty itd.

370. Niektórzy prezbiterzy odnajdują ważne dla nich wsparcie w stowarzyszeniach kapłanów, nowych ruchach kościelnych i w instytutach świeckich, uznanych przez Kościół. Odpowiedzialni za te środowiska powinni zabiegać o budowanie jedności prezbiterów z biskupem i jedności między sobą, o odnawianie zapału misyjnego i o wspieranie pracy duszpasterskiej w diecezjach⁴⁶⁹.

F. Ogólnopolskie inicjatywy formacyjne

371. Formację stałą duchowieństwa prowadzi wiele ośrodków ogólnopolskich. Pod patronatem Komisji Duchowieństwa Episkopatu Polski działa Szkoła Wychowawców Seminariorów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych, Szkoła dla Spowiedników oraz Sympozjum (sesja formacyjno-rekolekcyjna) dla ojców duchownych, spowiedników i rekolekjonistów kapłańskich. Formację prowadzi również

⁴⁶⁸ Zob. II Polski Synod Plenarny (1991–1999), *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 88; DPŻP 102.

⁴⁶⁹ Zob. PDV 81; DPŻP 106; RFIS 88f.

Szkoła Formatorów, która działa we współpracy z Akademią *Ignatianum* księży jezuitów w Krakowie, jak i Dom Formacji Stałej *Manresa*, prowadzony przez jezuitów w Starej Wsi.

372. Wszechstronną pomoc w formacji oferują periodyki: „Pastores”, „Formatio Permanens”, „Dobry Pasterz”, „Ateneum Kapłańskie”, „Homo Dei”, „Notitiae”, „Życie Duchowe” i inne.

G. Ośrodki pomocy kryzysowej

373. W celu niesienia pomocy prezbiterom w sytuacjach kryzysowych wskazane jest tworzenie i wspieranie ośrodków, także o zasięgu ponaddiecezjalnym, które niosłyby specjalistyczną pomoc duchową, terapeutyczną, psychologiczną czy psychiatryczną. Ośrodki pomocy kryzysowej powinny angażować na stałe lub okresowo kompetentny personel.

H. Kapłańskie grupy wsparcia w kryzysach

374. Za zasadne trzeba uznać włączenie do kapłańskich grup wsparcia prezbiterów, którzy korzystają z indywidualnej pomocy w sytuacjach kryzysowych. Systematyczne spotkania i braterskie relacje, połączone ze specjalistyczną pomocą, wspierają przewyższanie problemów i odnowę życia osobistego⁴⁷⁰.

3. PROGRAMY, ETAPY I ŚRODKI FORMACJI PREZBITERÓW

A. Ogólne założenia

375. „Formacja stała jest prawem i obowiązkiem prezbitera, ale jej prowadzenie jest prawem i obowiązkiem Kościoła”⁴⁷¹. To prowadzenie musi być stałe, wszechstronne, organiczne i dostosowane do osób⁴⁷². Formacja organizowana przez diecezje i instytuty życia konsekrowanego stanowi konieczną pomoc dla prezbiterów, gdyż buduje

---

⁴⁷⁰ Zob. RFIS 86–87.

⁴⁷¹ DPŻP 90.

⁴⁷² Zob. DPŻP 90–98.

mentalność i kulturę formacyjną, zapewnia formatorów, program, środki i strukturę organizacyjną formacji. Działania te wspomagają trud osobistego dojrzewania, ale go nie zastępują.

B. Programy i kierunki formacji

376. Programy formacji stałej nie mają być powtórzeniem formacji seminaryjnej, zwykłym jej przypomnieniem czy jedynie poszerzeniem o nowe wskazania praktyczne. Potrzeba bowiem odmiennego profilu formacji, poszerzonego o nowe treści i metody, z dużą regularnością spotkań. Wprowadzane przystosowania, aktualizacje i zmiany nie mogą jednak przerywać ani osłabiać ciągłości dotychczasowej formacji⁴⁷³.

377. W programach formacji należy uwzględnić szczególne okoliczności, potrzeby, problemy i wiek prezbiterów. W ten sposób stanie się ona bardziej zindywidualizowana i ukierunkowana na pomoc konkretnym osobom. Programy formacji prezbiterów powinny też odzwierciedlać wyzwania współczesności i potrzeby duszpasterskie Kościoła w Polsce, diecezji i zgromadzeń zakonnych⁴⁷⁴.

378. Biorąc pod uwagę obecne uwarunkowania Kościoła w Polsce i w Europie, postuluje się, aby programy formacji uwzględniały konieczność przygotowania prezbiterów do tworzenia wspólnot żywej wiary, które w parafiach żyją Bogiem i Jego słowem, nawracają się i poddają Duchowi Świętemu, dając możliwość wspólnotowego i indywidualnego towarzyszenia. Wobec niebezpieczeństwa tzw. duszpasterstwa usługowego – zadania pasterzy redukuje się w nim do spełniania oczekiwań ludzi bądź instytucji – potrzeba ewangelicznego i ewangelizacyjnego modelu funkcjonowania parafii, dekanatów i diecezji. W tym celu należy dynamizować relacje i współpracę ze świeckimi w odpowiedzialności za Kościół i świat, troszczyć się o ducha wiary i wzajemne zaufanie w Kościele oraz pielęgnować charyzmaty osób, ruchów i wspólnot kościelnych. Kształtowanie życia Kościoła jako społeczności misyjnej powinno iść w parze z pogłębioną i integralną formacją tych, którzy są w Kościele⁴⁷⁵.

⁴⁷³ Zob. PDV 71–72.

⁴⁷⁴ Zob. RFIS 82.

⁴⁷⁵ Zob. PDV 59; NMI 30–41; RFIS 40, 52.

C. Typowe etapy formacji

379. Podobnie jak w formacji początkowej, tak w formacji stałej prezbiterów niezbędne jest zachowanie ciągłości i stopniowości formacji. Zwykle owa stopniowość wiąże się z wiekiem prezbiterów, typowymi doświadczeniami na drodze osobistego rozwoju, podejmowanymi funkcjami i zadaniami oraz specyficznymi sytuacjami⁴⁷⁶.

380. Pierwszym etapem formacji permanentnej są pierwsze lata po święceniach. Prezbiterzy potrzebują wówczas częstszego kontaktu z biskupem i ze sobą, kontaktu ukierunkowanego na umocnienie relacji, wspólną modlitwę, wymianę doświadczeń i wzajemną pomoc, czego przykładem jest praktyka tzw. roku duszpasterskiego⁴⁷⁷. Umocnieniu w powołaniu sprzyja kontakt z bardziej dojrzałymi, doświadczonymi i gorliwymi prezbiterami. Istotne jest ponadto podjęcie współpracy z kierownikiem duchowym lub ze stałym spowiednikiem⁴⁷⁸.

381. Po kilku latach pojawiają się zazwyczaj nowe wyzwania i problemy związane z życiem i posługą prezbitera, jak na przykład: nasilone doświadczenie własnej słabości, pokusa (chciwość) władzy i bogactwa, ryzyko poczucia się funkcjonariuszem, wyzwania współczesnej kultury, nowe trudności w celibacie czy osłabienie w apostołskim zapale. Ukazują one konieczność porządkowania i rozwoju przede wszystkim wymiaru duchowego i ludzkiego prezbiterów. Środki i rozwiązania, jakie należy zastosować na tym etapie, powinny więc być w głównej mierze natury duchowej i psychologicznej⁴⁷⁹.

382. Wieloaspektową formację muszą uzyskać ci, którzy wkrótce otrzymają nominację na proboszcza parafii⁴⁸⁰. Różnorodność zadań pasterza i zarządcy parafii domaga się nabycia odpowiedniej wiedzy i umiejętności, głównie z zakresu administracji i prawa państwowego. Te doraźne potrzeby nie mogą jednak przysłańać ukierunkowania na zadanie podstawowe, jakim jest budowanie parafialnej wspólnoty

⁴⁷⁶ Zob. DPŻP 111–114; RFIS 83–84.

⁴⁷⁷ Zob. DPŻP 100, 111.

⁴⁷⁸ Zob. RFIS 82–83.

⁴⁷⁹ Zob. DPŻP 112; RFIS 84.

⁴⁸⁰ Zob. KPK, kan. 521.

wiary. Organizacja tego etapu formacji wymaga większego zaangażowania biskupa i instytucji centralnych diecezji.

383. Prezbiterzy w zaawansowanym wieku, chorzy i znajdujący się w szczególnych sytuacjach powinni doświadczać, że wciąż są częścią prezbiterium i życia diecezji. Pomocne będą tutaj troskliwa bliskość biskupa i współbraci, specjalnie organizowane rekolekcje i wsparcie finansowe wobec tej grupy prezbiterów oraz powierzenie im intencji modlitewnych związanych z życiem diecezji⁴⁸¹.

384. Rytm formacji stałej prezbiterów powinny kształtować wspólne celebracje Mszy krzyżma w Wielki Czwartek (z odnowieniem przyrzeczeń kapłańskich), coroczne rekolekcje i okresowe dni skupienia, dni modlitw o uświęcenie kapłanów, formacja prezbiterów w dekanatach, rocznice i jubileusze kapłańskie itd.

D. Środki formacji

385. Podstawowe środki formacji permanentnej nie różnią się od tych, które służyły formacji podstawowej (słowo Boże, sakramenty, modlitwa itd.). Dodatkowa uwaga w formacji prezbiterów musi zostać poświęcona środkom, które są specyficzne.

Czas odpoczynku i okres sabatyczny

386. „Pomimo pilnych potrzeb duszpasterskich, czy raczej właśnie po to, by odpowiednio się o nie zatroszczyć”⁴⁸², prezbiterom przynależy właściwy odpoczynek (fizyczny, psychiczny i duchowy) – zarówno w skali roku, jak i tygodnia. Oprócz podejmowania zwyczajnych form odpoczynku wskazane jest, aby diecezje w Polsce opracowały kryteria i praktykę okresu sabatycznego. Nie stanowi on formy pomocy dla prezbiterów w sytuacjach kryzysowych, powrotu do życia świeckiego czy etapu odejścia od posługi. Nie jest też czasem zaangażowania w jakieś radykalne formy życia. Celem okresu sabatycznego staje się pogłębiona formacja, wymagająca zwolnienia prezbitera z bezpośredniej odpowiedzialności duszpasterskiej na okres, w który

⁴⁸¹ Zob. DPŻP 114, RFIS 85.

⁴⁸² DPŻP 101.

prezbiter się oddała. Czas ten może być krótszy lub dłuższy – w zależności od rzeczywistych potrzeb prezbitera i możliwości diecezji⁴⁸³.

Programy wsparcia w kryzysach

387. Wzmoczona troska o formację integralną wszystkich prezbiterów, z profilaktyką zdrowia fizycznego i psychicznego, rodzi konieczność dążenia do odciążenia ich oraz do zorganizowania zintegrowanych systemów (procedur i form) wsparcia prezbiterów, ponieważ ich życie i posługa są coraz bardziej narażone na kryzys. Realizacja procedur wsparcia powinna łączyć się ze współpracą odpowiednio przygotowanych specjalistów i osób wspierających formację.

4. FORMACJA FORMATORÓW

A. Formacja wstępna i stała

388. Potrzebna jest formacja wstępna, czyli formacja nowych formatorów, oraz formacja stała jako kontynuacja formacji podstawowej ze specjalizacją funkcji. Każdy z etapów formacji winien obejmować wszystkie jej wymiary, z uwzględnieniem przygotowania pedagogicznego i psychologicznego⁴⁸⁴.

389. Za zasadnicze wyzwanie należałoby uznać dojrzewanie formatorów w relacji do Boga. Tylko formator mający żywą wiarę, uczeń-misjonarz, jest w stanie zrodzić ucznia królestwa Bożego i towarzyszyć jego dojrzewaniu. Dlatego formator jako pierwszy winien podążać drogą wiary i uległości Duchowi Chrystusowemu, pozwalając kształtować samego siebie⁴⁸⁵.

390. Mając na uwadze uwarunkowania cywilizacyjne, warto podkreślić, że ważną predyspozycją formatorów staje się ich przy-

---

⁴⁸³ Zob. DPŻP 101.

⁴⁸⁴ Zob. PDV 66; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 48–71; RFIS 152.

⁴⁸⁵ Zob. PDV 72; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr 17; DPŻ P 87; RFIS 54, 56.

gotowanie psychologiczne. Umożliwia ono lepsze rozeznanie motywacji osób, którym towarzyszą, poznawanie ich mocnych i słabych stron oraz ukierunkowanie pracy nad sobą. Osiągnięcie dojrzałości psychicznej jest długotrwałym procesem, zależnym nie tylko od zaangażowania wychowanków, lecz również od doświadczenia i wiedzy formatorów w zakresie psychologii⁴⁸⁶.

391. Wszystkie osoby pracujące duszpastersko z dziećmi i młodzieżą powinny być przeszkolone do profesjonalnego kontaktu z tymi grupami. Integralną część takiego szkolenia stanowi przygotowanie do bezpiecznej pracy z dziećmi i młodzieżą. Chodzi ponadto o wyeliminowanie ryzyka wykorzystania seksualnego i o promocję ochrony osób przed różnorodnymi formami przemocy psychicznej i fizycznej – zarówno w środowisku kościelnym, jak i poza nim⁴⁸⁷. W przypadku nawet najmniejszych przewinień natury seksualnej ze strony formatorów ich przełożeni powinni podjąć szybką interwencję, łącznie z odsunięciem takich osób od pełnionych funkcji, gdy zachodzi taka potrzeba⁴⁸⁸.

B. Organizacja formacji

392. Przygotowanie i dojrzewanie formatorów wymaga formacji obejmującej wszystkich wychowawców powołań, a także propozycji formacji dla chętnych. Wypracowanie projektu formacji obowiązkowej należy do Krajowej Rady Duszpasterstwa Powołań (w odniesieniu do duszpasterzy powołaniowych) oraz do sekcji skupionych przy Komisji Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski (w odniesieniu do formatorów seminariów duchownych i prezbiterów zaangażowanych w formację kapłańską na poziomie diecezji). Wspomnianym organizacjom ponaddiecezjalnym potrze-

⁴⁸⁶ Zob. PDV 66.

⁴⁸⁷ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Aneks nr 3: *Zasady formacji i profilaktyka*, art. 4.1–2.

⁴⁸⁸ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Aneks nr 3: *Zasady formacji i profilaktyka*, art. 4.1–2.

ba wsparcia biskupów, aby formacja i pomoc, którą oferują, mogła objąć wszystkich wychowawców⁴⁸⁹.

C. Formatorzy seminarzystów

393. Poszczególni wychowawcy seminaryjni muszą wykazywać się specyficznymi przymiotami, które predysponują do właściwej realizacji powierzonej im misji. Dlatego zachodzi konieczność ich fachowego przygotowania: pedagogicznego, duchowego, ludzkiego i teologicznego. Obszerne wskazania w tym względzie prezentuje nauczanie Kościoła, zawarte zarówno w *Ratio fundamentalis*⁴⁹⁰, jaki we wcześniejszych dokumentach⁴⁹¹.

394. Obowiązkiem rektorów i ojców duchownych jest udział w spotkaniach i pracach sekcji podległych Komisji Duchowieństwa. Również inni formatorzy seminarium potrzebują uczestnictwa w formacji, która umożliwi im specyficzne przygotowanie do pełnionych zadań. Wskazane są ogólnopolskie sesje dla formatorów poszczególnych etapów.

395. Ważnym elementem formacji staje się weryfikacja zaangażowania w posługiwaniu, współpraca i superwizja w gronie wychowawców, korzystanie z pomocy specjalistycznych ośrodków, grup wsparcia, okresów odnowy duchowej i formacyjnej itd.⁴⁹² Szczególnie cenny i pożądany jest udział prezbiterów w formacji, którą prowadzi Szkoła Wychowawców Seminaryjnych.

⁴⁸⁹ Zob. RFIS 9.

⁴⁹⁰ Zob. RFIS 49, 132–144, 152.

⁴⁹¹ Zob. OT 5; PDV 66. W dokumencie Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego z roku 1993 pt. *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, w części poświęconej kwalifikacjom potrzebnym wszystkim wychowawcom seminaryjnym (nr 26–42), wymienia się jako wymagane cechy: ducha wiary, wyczucie duszpasterskie, ducha komunii, dojrzałość ludzką i równowagę psychiczną, przejrzystość i dojrzałą zdolność do miłości, słuchanie, dialog i umiejętność komunikacji oraz pozytywne i krytyczne spojrzenie na współczesną kulturę. Wśród cech formatorów szczególne znaczenie ma również zdolność tworzenia dojrzałych relacji i wspólnoty, akceptacja wychowanków, umiejętność pomocy w dostrzeganiu, rozeznawaniu i interpretacji doświadczeń wychowanków oraz głębokie wyczucie dla procesów formacyjnych i życia duchowego.

⁴⁹² Zob. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, nr nr 70–71.

D. Formatorzy prezbiterów

396. Do obowiązków odpowiedzialnych za formację prezbiterów na poziomie diecezji należy uczestnictwo w spotkaniach i pracach organizowanych przez Sekcję Stałej Formacji Kapłańskiej. Dekanalnym ojcom duchownym zaleca się udział w dorocznych rekolekcjach (połączonych z sesją formacyjną), które organizuje dla nich delegat Komisji Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski.

Rozdział ósmy

RATIO STUDIORUM

1. STYL DYDAKTYKI

A. Studia jako element procesu formacyjnego

397. Jednolite studia magisterskie odbywane przez seminarzystę na kierunku „teologia”⁴⁹³ tworzą integralną całość z jego formacją do prezbiteratu i jako takie właśnie powinny być organizowane i prowadzone. Wyróżnia je formacyjno-pastoralny charakter, czyli podporządkowanie edukacji celom formacyjnym seminarium. Dlatego *Ratio studiorum* może być właściwie zrozumiane dopiero w kontekście całego *Ratio pro Polonia*.

398. Nie wolno zapominać, iż studia teologiczne, choć stanowią najistotniejszy składnik formacji intelektualnej seminarzysty, jednak nie są z nią tożsame. Niezbędny jest szerszy proces formacji intelektualnej (np. studium własne), który łącznie ze studiami ma wspierać pozostałe aspekty formacji. Powinni zwracać na to należyłą uwagę prowadzący zajęcia dydaktyczne, a także rektor i wspólnota formatorów, na których spoczywa odpowiedzialność za formację intelektualną kandydatów do prezbiteratu⁴⁹⁴.

399. W ramach formacji intelektualnej studia muszą prowadzić kandydata do prezbiteratu nie tylko do zdobycia wiedzy, lecz również

⁴⁹³ Zalecany jest profil ogólnoakademicki oraz organizowanie osobnej specjalności dla kandydatów na duchownych. Nie przewiduje się dwustopniowej organizacji studiów teologicznych – powinny być realizowane jako jednolite studia magisterskie.

⁴⁹⁴ Zob. RFIS 141.

do nabycia umiejętności i cnoty krytycznej refleksji w oparciu o źródła teologiczne, jak i do ukształtowania potrzeby ciągłej formacji intelektualnej.

400. Studia filozoficzno-teologiczne mają wspierać studentów we wszystkich wymiarach ich formacji.

a) W odniesieniu do formacji ludzkiej studia powinny pomagać studentom zwłaszcza w zakresie:

- pracy nad charakterem oraz umiejętnościami i cnotami, takimi jak zdyscyplinowanie, pracowitość, rzetelność, punktualność, kultura osobista, umiejętność nawiązywania relacji, kompetencje komunikacyjne, umiejętność pracy w zespole;
- rozumienia siebie i świata w perspektywie samokształtowania osobowości (temu zadaniu poświęcić trzeba szczególnie pierwsze dwa lata studiów).

b) Studia mają wspierać formację pastoralną seminarzystów zwłaszcza przez:

- odpowiedni, zorientowany na sytuację Kościoła lokalnego kształt zajęć z teologii pastoralnej;
- pastoralne nachylenie dydaktyki (głównie ćwiczeń) wszystkich przedmiotów.

c) Studia muszą wspierać formację duchową zwłaszcza przez:

- odpowiedni kształt teologii duchowości (ze specjalnym uwzględnieniem zagadnień związanych z duchowością pasterza oraz z towarzyszeniem innym na drodze wzrostu duchowego);
- eksperycjalne nachylenie dydaktyki (głównie ćwiczeń).

B. Organizacja dydaktyki

Obowiązki uczelni i nauczycieli akademickich

401. Studia dla seminarzystów w Polsce są organizowane w wydziałach teologii (autonomicznych albo będących częścią uniwersytetów państwowych lub katolickich) albo w seminariach duchownych afiliowanych do tych wydziałów⁴⁹⁵. W związku z tym seminarzyści uczestniczą w studiach pierwszego cyklu instytucjonalnego, kończą-

⁴⁹⁵ Wydziały teologiczne są erygowane przez Stolicę Apostolską z gwarancją ich autonomii i powinny z niej korzystać w sposób gwarantujący odpowiednią jakość studiów kościelnych.

cych się magisterium z teologii (odpowiednik bakalaureatu). Wydział afiliujący zapewnia seminarzystom solidną formację filozoficzno-teologiczną, prowadząc życie akademickie w sposób kompletny i regularny oraz nadając tytuły akademickie⁴⁹⁶.

402. Należy zadbać o to, by program i sposób prowadzenia studiów uwzględniał uwagi dotyczące stylu dydaktyki, a także by harmonogram studiów uwzględniał rytm życia seminaryjnego i *vice versa* – by porządek dnia w seminarium współgrał z życiem akademickim. Problem nabiera tym większego znaczenia, jeśli studia prowadzone są przez podmiot niezależny od seminarium duchownego. Dobrą praktyką w tym zakresie jest udział rektora seminarium (lub wydelegowanej przez niego osoby) w tworzeniu programu studiów oraz wzajemne konsultowanie harmonogramów przez osoby odpowiedzialne za ich sporządzanie w seminarium i na uczelni. Zaleca się, by w regulaminach jednostek prowadzących studia znalazły się zapisy umożliwiające takie konsultacje⁴⁹⁷. Nad realizacją tej wytycznej na uczelniach niekościelnych czuwają Wielcy Kanclerze wydziałów teologicznych.

403. Dydaktyka wymaga uporządkowanego toku studiów, spójnej logiki studium poszczególnych dyscyplin, co ma pozwolić seminarzystom zdobyć wykształcenie spójne z ich wzrostem na kolejnych etapach formacji seminaryjnej. W związku z tym osoby prowadzące zajęcia powinny:

- postrzegać siebie samych jako wychowawców (a nie wyłącznie nauczycieli), a więc prócz rzetelnej dydaktyki dawać świadectwo wiary i życia chrześcijańskiego oraz – w przypadku duchownych – pasterskiej troski o Kościół;
- zapoznać się – w miarę możliwości w porozumieniu z władzami seminarium – z niniejszym *Ratio studiorum* (i z całym *Ratio pro Poloniae*), przestrzegać jego postanowień i postępować w jego duchu, mając na uwadze przede wszystkim dobro Kościoła;
- zapoznać się – w miarę możliwości w porozumieniu z władzami seminarium – z regulaminem seminarium (lub z regulami-

⁴⁹⁶ Zob. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja o afiliacji Instytucji studiów wyższych*, Watykan 2020, art. 2–5, 9, 29.

⁴⁹⁷ Seminarium jest wobec uczelni – w świetle obowiązującego prawa państwowego – „interesariuszem zewnętrznym”, którego zdanie powinno być uwzględniane w odniesieniu do różnych aspektów procesu dydaktycznego.

- nami seminariów), w którym (w których) formują się seminarzyści;
- współpracować z władzami seminarium w ocenie zdadności kandydatów do święceń.

Dwulecie filozoficzne

404. Pierwszą część studiów filozoficzno-teologicznych stanowi dwuletnie studium filozofii, będące organiczną częścią studiów teologii. Z tego powodu przedmioty filozoficzne nie powinny być przekładane na wyższe lata studiów, zaś równoległe do przedmiotów filozoficznych mogą być w tym okresie wykładane przedmioty wprowadzające do teologii, języki obce oraz wybrane dyscypliny pomocnicze – z zachowaniem zasady, iż na przedmioty filozoficzne należy w tym okresie przeznaczyć nie mniej niż 60% punktów ECTS.

Sposób prowadzenia dydaktyki

405. W sposobie podejścia do organizacji i prowadzenia zajęć dydaktycznych trzeba uwzględnić następujące zasady:

- studia teologiczne muszą być nie tylko nauką o prawdach wiary, ale i inicjacją w życie tymi prawdami (przez stawanie się uczniem Jezusa) – prowadzący zajęcia powinni uwzględniać pierwszeństwo tego aspektu; poznanie winno iść w parze z doświadczeniem wiary w procesie edukacji, by teologia stawała się szkołą życia chrześcijańskiego⁴⁹⁸;
- studia powinny umożliwiać poznanie wszystkich prawd wiary chrześcijańskiej w sposób organiczny, w ich głębokim wzajemnym powiązaniu i egzystencjalnym odniesieniu, by prowadzić do umiejętności interpretowania wydarzeń życia codziennego w świetle tychże prawd;
- w centrum uwagi dydaktycznej jest student jako osoba; zadaniem prowadzącego zajęcia jest zatem służyć pomocą w osiągnięciu dojrzałości osobowej przez wdrażanie do utrzymywania dyscypliny intelektualnej, kształtowania rozumu i pamięci, podmiotowego odniesienia do prawdy, dobra i piękna;
- prowadzący dany przedmiot w ramach zajęć kontaktowych jest również odpowiedzialny za kształtowanie toku pracy własnej

---

⁴⁹⁸ Zob. PDV 51, 54; RFIS 153, 159, 165.

- studenta; stąd powinien pokierować jego procesem uczenia się także poza zajęciami akademickimi, zgodnie z czasem na to przeznaczonym w programie studiów (punkty ECTS);
- zadaniem studiów jest prowadzenie nie tylko do zdobycia wiedzy, ale i do sprawnego posługiwania się nią (w formie umiejętności i kompetencji społecznych), dlatego ćwiczenia (lub inne formy zajęć bazujące na czynnym zaangażowaniu studenta – jak konwersatoria, seminaria itd.) winny stanowić co najmniej jedną trzecią godzin kontaktowych⁴⁹⁹ zajęć dydaktycznych danego przedmiotu⁵⁰⁰, przy czym za dobrą praktykę należy uznać zwiększanie udziału ilości ćwiczeń w stosunku do ilości wykładów; ćwiczenia mają prowadzić zwłaszcza do umiejętności rozwiązywania problemów teologicznych i pastoralnych (w szczególności takich, z którymi mogą się spotykać duszpasterze w swojej posłudze) – z odpowiednim zastosowaniem hermeneutyki teologicznej (właściwym doborem źródeł teologicznych i zachowaniem ich hierarchii); w związku z tym trzeba np. unikać podejścia, w którym ćwiczenia ograniczają się do odczytywania referatów przygotowanych przez studentów⁵⁰¹;
  - wykład powinien łączyć się ze studium podręcznika tak, by wyłożone zostały części wyjątkowo ważne lub/i trudne do zrozumienia albo niezbyt dobrze opracowane w podręczniku; jeśli do jakiejś dyscypliny brak stosownego podręcznika, studentom należy wskazać publikacje, które zawierają konieczną wiedzę, natomiast organizacja zrzeszająca specjalistów z tej dziedziny (sekcja, stowarzyszenie) powinna niezwłocznie podjąć kroki zmierzające do przygotowania podręcznika odpowiedniego dla seminarzystów.

Znaczenie punktów ECTS

406. Europejski System Transferu Punktów (*European Credit Transfer System* = ECTS⁵⁰²) jest obowiązującym również na uczelniach

⁴⁹⁹ Przez zajęcia kontaktowe rozumiemy tutaj zajęcia dydaktyczne prowadzone przez nauczyciela akademickiego fizycznie obecnego w grupie studentów.

⁵⁰⁰ Chyba że charakter przedmiotu wskazuje na to, że ćwiczeń powinno być więcej.

⁵⁰¹ Zob. RFIS 187.

⁵⁰² Zob. podręcznik dostępny tutaj: http://ec.europa.eu/education/ects/users-guide/docs/ects-users-guide_en.pdf.

kościelnych zespołem zasad umożliwiającą przenoszenie osiągnięć dydaktycznych studenta między uczelniami przy zachowaniu zbliżonych standardów wiedzy/umiejętności⁵⁰³. Od strony praktycznej jego najistotniejszym elementem są związane z zajęciami punkty, będące w istocie miarą czasu pracy, jaką student powinien poświęcić na studium danego przedmiotu. 1 punkt ECTS równa się okresowi od 25 do 30 godzin pracy średniego studenta w danej grupie. System ECTS zakłada, że student pracuje 5 dni w tygodniu po ok. 8 godzin, co daje mniej więcej 30 ECTS na semestr. Czas ten jest sumą godzin kontaktowych (wykładów, ćwiczeń itd.) oraz indywidualnej pracy studenta. Ramy życia seminaryjnego powinny być tak uzgodnione z harmonogramem studiów, aby umożliwić taki właśnie wkład pracy studenta-seminarzysty.

407. Obowiązkiem nauczyciela akademickiego jest nie tylko wypracowanie godzin kontaktowych, ale też zarządzanie czasem studium osobistego. Może się na niego składać np. zalecenie lektur, prac pisemnych, przygotowania do kolokwii i egzaminów itd. Powyższe czynności powinny się wiązać z oszacowaniem przez nauczyciela czasu, jaki zajmie wykonanie danego zadania przeciętnemu studentowi w danej grupie⁵⁰⁴. Dobrą praktyką jest umieszczanie przez nauczyciela akademickiego w sylabusie szacunku czasu przeznaczanego na realizację poszczególnych zadań (przy założeniu 25 godzin pracy studenta w ramach 1 pkt ECTS).

408. Niniejsze *Ratio studiorum* wskazuje pewne proporcje przydziału punktów ECTS na przedmioty i ich grupy. Te proporcje trzeba brać pod uwagę przy tworzeniu programów studiów.

⁵⁰³ Ilekroć w konstytucji *Veritatis gaudium* mowa jest o „punktach”, chodzi właśnie o punkty w systemie ECTS.

⁵⁰⁴ Na przykład: jeśli jakiś przedmiot ma 2 punkty ECTS, to student ma na niego zarezerwowane 50–60 godz. Jeśli 30 godz. przeznaczono na wykład, pozostaje 20–30 godz. do zagospodarowania w ramach studium własnego. Jeśli przedmiot ma się kończyć egzaminem ustnym, trzeba założyć przykładowo 10 godz. na przygotowanie do niego. Pozostaje 10–20 godz. W tych ramach można chociażby zadać dodatkową lekturę (przy uważnej lekturze trudnego tekstu, z notatkami, trzeba założyć ok. 4–6 min na stronę, czyli efektywna lektura nie powinna być dłuższa niż 200 stron tekstu).

Sylabus

409. Sylabus jest dokumentem przygotowywanym przez nauczyciela akademickiego przed rozpoczęciem zajęć dydaktycznych, stanowiąc opis planowanego na dany semestr procesu dydaktycznego. Tak rozumiany sylabus staje się uszczegółowieniem danych zawartych w programie studiów. Część uczelni posiada własne, szczegółowe normy co do zawartości sylabusa, zatem tutaj wyliczamy jedynie informacje, które każdy nauczyciel akademicki (także w ramach *studium domesticum*) powinien dostarczyć studentom (najpóźniej na pierwszych zajęciach w semestrze) oraz osobom odpowiedzialnym za nadzór nad procesem dydaktycznym. Sylabus musi zawierać:

- krótki opis wiedzy, umiejętności i kompetencji, jakie student powinien uzyskać dzięki studium danego przedmiotu;
- bibliografię (z wyróżnieniem podręcznika i ewentualnych lektur obowiązkowych);
- opis zadań, jakie student ma wykonać w ramach studium własnego (odpowiednio do liczby punktów ECTS);
- opis sposobu sprawdzenia efektów studium (forma egzaminu/zaliczenia, tematyka zaliczeniowych prac pisemnych do przygotowania w czasie zajęć itd.).

410. Do osób odpowiedzialnych za czuwanie nad jakością dydaktyki (zarówno na uczelni, jak i w seminarium) należy weryfikowanie zgodności sylabusa z programem studiów, a także ze stanem faktycznym (czyli sprawdzenie realizacji zapisów sylabusa w procesie dydaktycznym). Do tego drugiego celu powinna również służyć cyklicznie przeprowadzana ewaluacja zajęć dokonywana przez ich uczestników (stwierdzająca zgodność zajęć z założeniami w programie i sylabusie). Uczelnie są zobowiązane do przeprowadzenia takiej ewaluacji, lecz trzeba o nią zadbać także w warunkach *studium domesticum*.

Przedmioty obowiązkowe i przedmioty do wyboru

411. Prawo państwowe wymaga, by co najmniej 30% punktów ECTS student zdobywał w ramach zajęć „do wyboru”. Takimi zajęciami z definicji są np. język nowożytny, seminarium magisterskie czy wykłady monograficzne. Jeśli na danej uczelni istnieje więcej specjalności w ramach teologii (kierunek przygotowujący kandydatów

do prezbiteratu jest jedną z nich), to za zajęcia do wyboru uznaje się te, które student odbywa w konsekwencji wyboru tej specjalności. Uczelnie, w porozumieniu z władzami seminaryjnymi, oferują część zajęć koniecznych dla formacji seminaryjnej w ramach puli zajęć do wyboru.

Zajęcia monograficzne (wykłady, ćwiczenia, warsztaty lub konwersatoria)

412. Jeśli w tok studiów wprowadza się monograficzne formy dydaktyczne, to powinny one umożliwiać pogłębienie wiedzy specjalistycznej (wykraczającej poza podstawowy tok studiów) oraz poszerzenie kompetencji metodologicznych, zwłaszcza w perspektywie umiejętności prowadzenia własnych badań. Prawo państwowe wymaga, by monograficzne formy dydaktyczne były powiązane z faktycznie prowadzonymi w jednostce badaniami. W przypadku studiów dla kandydatów do prezbiteratu zajęcia monograficzne muszą dotyczyć przede wszystkim tematów związanych z głównym nurtem formacji (pierwszoplanowość studium Pisma Świętego, treści wiary i zagadnień duszpasterskich itd. w stosunku do np. historii, socjologii itd.) oraz mają zachować umiar co do technicznej szczegółowości podejmowanych zagadnień.

413. W propozycjach zajęć monograficznych uprzywilejowane powinny być te formy dydaktyczne, które wymagają od studenta stosowania wiedzy (warsztaty, konwersatoria, ćwiczenia).

414. Wykłady monograficzne muszą kończyć się weryfikacją zdobytej przez studenta wiedzy (czyli wystawieniem oceny – wykluczone jest tzw. „zaliczenie bez oceny”, np. na podstawie samej tylko obecności na zajęciach; w ten sposób zaliczane mogą być wyłącznie zajęcia dodatkowe, za które nie przypisuje się punktów ECTS).

Przygotowanie do nauczania religii

415. Studia kandydatów do prezbiteratu obejmują również przygotowanie do prowadzenia nauki religii w szkole na wszystkich poziomach edukacyjnych. Standardy tego przygotowania (liczba go-

dzin itd.) są wyznaczane na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów uzgodnionych pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski a ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania. Powinny być one ściśle określone w programach studiów. Zajęcia z katechetyki muszą w całości mieścić się w ramach puli godzin wskazanych w obowiązujących przepisach.

Weryfikacja efektów uczenia się

416. W trakcie weryfikacji efektów uczenia się należy zwrócić uwagę, by ocenie podlegało każde z zadań zleconych studentowi w ramach czasu przeznaczanego na studium danego przedmiotu (punkty ECTS), a ocena końcowa uwzględniała wyniki oceny kolejnych zadań. Kryteria oceny (oraz ewentualne proporcje wpływu oceny poszczególnych zadań na ocenę końcową) powinny być przedstawione studentowi na pierwszych zajęciach w danym semestrze.

417. W weryfikacji efektów uczenia się dobrą praktyką jest preferowanie form wymagających od studenta formułowania dłuższych wypowiedzi ustnych lub pisemnych (te drugie muszą być zwracane studentowi z przynajmniej elementarną recenzją). Natomiast unikać trzeba testów i innych form sprowadzających się tylko do mechanicznego odtwarzania zawartości pamięci⁵⁰⁵.

418. Seminarzyści nie studiujący w formie *studium domesticum*, powinni udostępniać władzom seminaryjnym (np. prefektowi ds. studiów) dokumentację weryfikacji efektów uczenia się (włącznie z wglądem w oceniane prace pisemne itd.) w celu sformułowania oceny zdadności kandydatów do święceń. Stosowny, tego dotyczący zapis powinien się znaleźć w regulaminie seminarium.

419. Egzamin magisterski powinien być tak przeprowadzany przez wydział teologiczny, aby spełniał cechy egzaminu całościowego, a zatem weryfikował wiedzę i umiejętności z całości studiów teologicznych (egzamin *ex universa theologia*).

⁵⁰⁵ Zob. RFIS 187.

2. ŚRODOWISKO NAUCZANIA

420. Środowisko nauczania teologii seminarzystów trzeba tak kształtować, aby mieli oni jak najłatwiejszy kontakt z nauczycielami akademickimi, także poza czasem wyznaczonym przez obowiązki służbowe tych ostatnich. Nauczyciele akademicy uczący powołanych do prezbiteratu, nawet jeśli są zatrudnieni w uczelni, a nie w seminarium, należą do innej diecezji, niż alumni itd., powinni współpracować ściśle z formatorami seminaryjnymi i stosować się do ich zaleceń odnośnie stylu pracy. Dotyczy to również ewentualnych sugestii dotyczących treści zajęć, form dydaktycznych itd. Przełożeni jednostek prowadzących studia (dziekani wydziałów teologicznych) muszą ułatwiać rektorom seminariów konieczną komunikację z nauczycielami akademickimi. Nauczyciele akademicy powinni powstrzymać się od nieuzgodnionych z formatorami, niewynikających z obowiązków dydaktycznych ingerencji w przebieg formacji seminaryjnej oraz od komentowania wobec studentów kształtu formacji, życia seminaryjnego, decyzji formatorów dotyczących formacji itd. Warto zaś, by nauczyciele komunikowali formatorom wszystko to, co mogłoby się przyczynić do poprawy jakości formacji.

421. Kandydatom do prezbiteratu studiującym teologię należy zapewnić (zwłaszcza w godzinach przeznaczonych w seminarium na studium i zajęcia własne) łatwy dostęp do biblioteki lub przynajmniej czytelnicy specjalistycznej z odpowiednio dobranym księgozbiorem podręcznym (gdy biblioteka znajduje się poza seminarium). Chodzi głównie o odpowiednią liczbę podręczników do wykładanych przedmiotów. W wyposażaniu biblioteki i/lub czytelnicy trzeba uwzględniać uwagi nauczycieli akademickich – zarówno w kwestiach wsparcia dydaktyki (potrzeb studentów), jak i w tych, które odnoszą się do prowadzonych badań (potrzeb pracowników naukowych). W przypadku bibliotek seminaryjnych może być konieczne ich dofinansowanie ze środków diecezjalnych. Biblioteka lub czytelnicy powinna być tak urządzona, by zapewniać bezpieczny, nie anonimowy dostęp do internetu.

422. Uczestnictwo w kulturze – przede wszystkim w jej wysokich artystycznych formach – stanowi integralny element formacji

intelektualnej seminarzystów. W sytuacji, gdy położenie uczelni lub seminarium temu sprzyja, zadaniem nauczycieli akademickich jest zachęcanie studentów do aktywności kulturalnej oraz proponowanie im najciekawszych spektakli, koncertów, wystaw, filmów, książek itd. Tam, gdzie dostęp do kultury jest trudniejszy, władze seminarium powinny dbać o umożliwianie rozwoju wychowanków w tym zakresie (np. przez organizację wspólnych wyjazdów itd.).

3. PROGRAM NAUCZANIA

423. Prezentowany tutaj program studiów filozoficzno-teologicznych sporządzony został przy założeniu, że trwają one 11 semestrów⁵⁰⁶, że semestry składają się z 15 tygodni zajęć dydaktycznych, a w tygodniu odbywa się średnio 20 godzin⁵⁰⁷ zajęć kontaktowych, co daje 300 godzin w semestrze, zaś seminarzyści poświęcają tyleż godzin na studium własne. Należy zachowywać podane w niniejszym *Ratio studiorum* minima godzin kontaktowych. Z kolei ewentualne rozszerzenia programu (zarówno co do liczby godzin zajęć kontaktowych przeznaczanych na poszczególne przedmioty, jak i przez wprowadzanie dodatkowych przedmiotów) powinny być zawsze dokonywane w porozumieniu i za zgodą rektora seminarium oraz za wiedzą biskupa. W takich przypadkach nie wolno przekraczać progu 25 godzin kontaktowych w tygodniu (375 w semestrze).

A. Program studiów filozoficzno-teologicznych

424. Na studia filozoficzno-teologiczne powinny się składać następujące przedmioty (z zachowaniem uwag sformułowanych wyżej):

Uwaga: programy okresu propedeutycznego i okresu pastoralnego znajdują się niżej, w punkcie 4.

---

⁵⁰⁶ Jednostki dydaktyczne, w których studia trwają 10 lub 12 semestrów, powinny dokonać adaptacji w porozumieniu z rektorami zainteresowanych seminariów, uwzględniając podane w programie minima godzin kontaktowych.

⁵⁰⁷ Chodzi o godziny dydaktyczne, czyli jednostki trwające 45 min.

Przedmiot	Wykład	Ćwiczenia	Konwersatorium	Seminarium	ECTS	Razem godzin
SUMY	1955	1330	30	195	360	3510
Filozofia	380	250	0	0	72	630
Wstęp do filozofii	15	15			3	
Logika	15	30			4	
Metodologia nauk/filozofia nauki	20	10			4	
Historia filozofii	60	60			13	
Teoria poznania/epistemologia	20	10			4	
Metafizyka/ontologia	50	10			7	
Filozofia Boga	20	10			4	
Filozofia człowieka	45	15			7	
Filozofia religii	20	10			4	
Etyka ogólna i stosowana (w tym bioetyka)	30	45			7	
Filozofia kultury, sztuki i techniki	20	10			4	
Filozofia społeczna i polityczna	20	10			4	
Filozofia przyrody i przyrodoznawstwa	45	15			7	
Pismo Święte	275	85	0	0	32	360
Wstęp do Pisma Świętego z elementami archeologii biblijnej	30				2	
Pięcioksiąg i księgi historyczne Starego Testamentu	45	15			5	
Księgi prorockie Starego Testamentu	45	15			5	

Księgi mądrościowe Starego Testamentu	20	10			3	
Evangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie	45	15			5	
Pisma Janowe	30	15			5	
<i>Corpus Paulinum</i> i pozostałe listy Nowego Testamentu	30	15			4	
Teologia i hermeneutyka biblijna	30				3	
Wstęp do teologii	30				3	30
Liturgia	85	35	0	0	11	120
Liturgika fundamentalna	15				1	
Rok liturgiczny (z hagiografią) i Liturgia godzin	15				2	
Sakramenty	20	10			3	
Eucharystia	20	10			3	
Sakramentalia i pobożność ludowa	15				1	
Liturgiczna posługa diakona		15			1	
Teologia dogmatyczna	160	80	0	0	26	240
O Bogu Jedynym i w Trójcy Osób	30	10			4	
Teologia stworzenia i antropologia teologiczna	15	15			4	
Chrystologia z soteriologią i pneumatologia	30	15			4	
Charytologia, eklezjologia, mariologia	30	15			6	
Sakramentologia, eschatologia	45	15			6	
Teologia sakramentu święceń	10	10			2	
Teologia fundamentalna	45	15			8	60
Teologia moralna	165	45	30	0	26	240

Teologia moralna fundamentalna	45	15			6	
Aretologia teologicznomoralna	30				4	
Moralność małżeńsko-rodzinna	30	15			5	
Bioetyka teologiczna			30		3	
Moralność życia społecznego	15				2	
Penitencja	45	15			6	
Teologia duchowości	65	10	0	0	11	75
Część 1	30				4	
Część 2	30				4	
Kierownictwo duchowe	5	10			3	
Teologia pastoralna	60	30	0	0	8	90
Teologia pastoralna fundamentalna	15				2	
Teologia pastoralna szczegółowa	30	15			3	
Duszpasterstwo rodzin	15	15			3	
Katechetyka i przygotowanie pedagogiczne do nauczania religii	195	135	0	0	28	330
Katechetyka fundamentalna	30				1	
Katechetyka materialna	15	15			2	
Katechetyka szczegółowa	30	15			2	
Dydaktyka i metodyka katechetyczna	15	30			2	
Psychologia ogólna	30				2	
Psychologia rozwojowa i wychowawcza	15	15			2	
Pedagogika	45	15			3	
Podstawy dydaktyki	15	15			2	
Emisja głosu		30			1	

Praktyka psychologiczno-pedagogiczna – w sumie 30 godz. praktyk pozytywnie ocenionych oraz 60 godz. omówień (po 30 godz. z zakresu psychologii i pedagogiki)					3	
Praktyka katechetyczna w szkole – w sumie 120 godz. praktyk pozytywnie ocenionych, w tym: – ciągła (minimum 30 godz., z czego minimum po 15 godz. w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej) – śródroczna (minimum 30 godz., z czego minimum po 15 godz. w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej)					8	
Misjologia	15				2	15
Katolicka nauka społeczna	30	30			6	60
Historia Kościoła	80	40	0	0	12	120
Historia Kościoła powszechnego – starożytność	15	10			3	
Historia Kościoła powszechnego – średniowiecze	15	10			2	
Historia Kościoła powszechnego – nowożytność	15	10			3	
Historia Kościoła powszechnego – współczesność	15	10			2	
Historia Kościoła w Polsce	20				2	
Patrologia	45	15			6	60
Prawo kanoniczne	100	20	0	0	12	120
Prawo kanoniczne – normy ogólne	20				2	
Prawo kanoniczne osobowe i prawo karne	20				2	
Prawo kanoniczne o ustroju Kościoła	20				2	

Prawo kanoniczne o sakramentach	20	10			3	
Prawo kanoniczne małżeńskie	20	10			3	
Ekumenizm	30				3	30
Religiologia i dialog międzyreligijny	30	15			4	45
Homiletyka	55	35	0	0	9	90
Homiletyka fundamentalna	30				2	
Homiletyka materialna i formalna	15	15			3	
Homiletyka szczegółowa	10	20			4	
Zarządzanie dobrami i prawo wyznaniowe	20	10			3	30
Sztuka kościelna	15				2	15
Socjologia	15				2	15
Edukacja medialna		30			2	30
Muzyka kościelna		90			6	90
Zasady muzyki		15			1	
Chorał gregoriański		15			1	
Tony psalmowe		15			1	
Obrzędy pogrzebu, dobór pieśni itd.		15			1	
Śpiewy Triduum Paschalnego i diakona		15			1	
Śpiewy mszalne i prawodawstwo z zakresu muzyki kościelnej		15			1	
Języki obce		360			20	360
Język nowożytny		120			7	
Język hebrajski		30			2	
Język grecki		30			3	
Język łaciński		180			8	

Seminarium magisterskie				180	30	180
Proseminarium				15	2	15
Egzamin magisterski (<i>ex universa theologia</i>)					8	
Wykłady monograficzne	60				6	60
Teologia życia konsekrowanego	15				1	

B. Treści poszczególnych przedmiotów

Filozofia (wprowadzenie do nauczania filozofii dla kandydatów do presbiteratu)

425. W procesie integralnie potraktowanego przygotowania do presbiteratu istotną rolę na każdym poziomie i w każdym wymiarze tej formacji, zwłaszcza ludzkim i intelektualnym, odgrywa studium filozofii, urzeczywistniane przede wszystkim w formie dwuletniego etapu poprzedzającego studium teologii. Zakłada i rozwija ono kulturę intelektualną zdobytą na etapie nauczania ogólnokształcącego, pozwalając przezwyciężyć właściwy współczesnej szkole scjentyzm, zawężający wizję ludzkiego poznania do nauk szczegółowych, głównie matematyczno-przyrodniczych. Odwołuje się też do studium propedeutycznego – odkrywającego bogactwo ludzkich aspiracji poznawczych i różnorodność form ich urzeczywistniania, uczącego krytycznego myślenia jako ładu intelektualnego (*recta ratio*), który zdobywa się w rzetelnie prowadzonej edukacji.

426. Studium filozofii ujmowane jest w obecnym *Ratio studiorum* nie tylko w aspekcie funkcjonalnym jako narzędzie formowania przyszlých ewangelizatorów, ale także ma odgrywać istotną rolę w niezbywalnym obowiązku kształtowania tożsamości osobowej seminarzysty jako człowieka – przez poszukiwanie prawdy o własnym istnieniu⁵⁰⁸. Studium to rozwija bowiem w sposób specjalistyczny (akademicki) pierwotne pytania ogólnoludzkie dotyczące celu i sensu ludzkiej egzystencji jak i właściwej drogi postępowania, poczynszszy od kształtowania umiejętności właściwego stawiania pytań i meto-

⁵⁰⁸ Zob. RFIS 158, 164.

dycznego odsłaniania tajemnicy ludzkiej egzystencji. Szanując prawo osoby ludzkiej do odkrywania siebie jako rozumnego i wolnego podmiotu, studium filozofii stymuluje autodeterminację w budowaniu dojrzałej i integralnej osobowości seminarzystów w ich świadomym i odpowiedzialnym działaniu, wymagającym rozumienia własnych problemów życiowych, a z czasem coraz bardziej złożonych problemów i sytuacji pastoralnych. W tym sensie, jak pisał Jan Paweł II, „[...] wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich **filozofia**, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości”⁵⁰⁹.

427. Pomagając człowiekowi zrozumieć, kim jest jako istota cielesno-duchowa, filozofia odsłania ujawniające się w różnej formie otwarcie na rzeczywistość transcendentną – od przekraczania siebie, poprzez doskonalenie siebie, aż po tworzenie dzieł kultury i więzi społecznych. W szczególności filozofia szuka i odkrywa Boga-Absolut nie jedynie jako źródło i fundament bytu, Pierwszą Przyczynę świata dostępnego nam w poznaniu, ale nade wszystko jako Osobę, Źródło prawdy, dobra i piękna. Stanowiąc ważny rodzaj poznania, obok poznania naukowego i religijnego, filozofia służy unifikacji ludzkiej wiedzy (źródłem tej jedności jest ostatecznie Stwórca człowieka). Pełni też funkcję pośredniczącą i konsolidującą pomiędzy specyficznymi sposobami poznania naukowego i religijnego – począwszy od ukazywania właściwej im specyfiki i autonomii, po stymulujące uczestnictwo w dialogu między nimi.

428. Wielość zadań właściwej formacji filozoficznej nakazuje troskę o integralność ekspozycji filozofii z poszanowaniem jej metodologicznej specyfiki oraz unikanie jej instrumentalnego traktowania jako tylko i wyłącznie elementu przygotowania do studium teologii. Ostatnia z wymienionych postaw groziłaby zawężeniem w doborze tematyki czy jednostronną preferencją któregoś z nurtów filozoficznych, wykorzystywanych na kolejnych etapach długich dzieł teologii.

⁵⁰⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 3.

429. Dwuletnia „solidna formacja filozoficzna, która jest niezbędna do odpowiedniego podjęcia studiów teologicznych”⁵¹⁰, oferuje nade wszystko specjalistyczne narzędzia w budowaniu najogólniejszej i pogłębionej wizji rzeczywistości. Dostarcza równie z teologii filozoficznej interpretacji faktów z zakresu nauk szczegółowych: „Odwołanie się do nauk przyrodniczych może być w wielu przypadkach użyteczne, ponieważ pozwala uzyskać pełniejszą wiedzę o przedmiocie studiów, nie należy jednak zapominać, że niezbędne jest tu pośrednictwo refleksji typowo filozoficznej, krytycznej i zdolnej wznieść się na odpowiedni poziom ogólności”⁵¹¹. Filozofia jest więc najpierw *ancilla hominis* i *ancilla fidei*, a dopiero w tej perspektywie *ancilla theologiae*.

430. Dwulecie filozoficzne pomaga zrozumieć filozoficzne inspiracje obecnej kultury, dominujące style myślenia czy aktualne aspiracje i zagrożenia występujące w życiu współczesnych społeczeństw. Odwołując się do zróżnicowanego dziedzictwa problemów, systemów i koncepcji, wdraża do dialogu przez naukę uważnego wsłuchiwanie się w charakterystyczne dla poszczególnych jego uczestników przekonania i stojące za nimi racje, ale też pomaga dokonać ich zobiektywizowanej oceny. Tym samym umożliwia krytyczny udział we współczesnej kulturze i w życiu społecznym, którego podstawowym elementem jest podejmowanie kompetentnej misji ewangelizacyjnej. Pełni ponadto ważną funkcję w budzeniu – przynajmniej w niektórych seminarzystach – zainteresowań naukowych jako jednego z niezastąpionych wymiarów misji Kościoła wobec świata. Skoro „Lud Boży jest pielgrzymem na drogach dziejów, szczerze i solidarnie towarzysząc mężczyznom i kobietom wszystkich narodów i wszystkich kultur, aby światłem Ewangelii oświecić pielgrzymowanie ludzkości ku nowej cywilizacji miłości”⁵¹², to „z misją ewangelizacyjną Kościoła, wypływając wręcz z jego tożsamości całkowicie dążącej do krzewienia autentycznego i integralnego rozwoju rodziny ludzkiej aż po jej definitywną pełnię w Bogu, ściśle związany jest szeroki i zróżnicowany system studiów kościelnych, rozwinięty w ciągu wieków przez mądrość Ludu Bożego pod przewodnictwem Ducha Świętego

⁵¹⁰ Franciszek, Konstytucja apostolska *Veritatis gaudium*, nr 74.

⁵¹¹ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 69.

⁵¹² Franciszek, Konstytucja apostolska *Veritatis gaudium*, nr 1.

oraz w dialogu i rozeznawaniu znaków czasu i różnych form ekspresji kulturowej⁵¹³.

431. Nie zaniedbując erudycyjnego wymiaru kształcenia w studium filozofii, najbardziej istotne jest kształtowanie „solidnej filozoficznej *forma mentis*”. Chodzi o „*habitus* umożliwiający myślenie, poznawanie i precyzyjne rozumowanie, a także podjęcie dialogu ze wszystkimi, z zachowaniem wyrazistej i wolnej od lęku postawy⁵¹⁴. Sprawność ta jest bowiem niezbędna do „podjęcia dyskusji intelektualnej w społeczeństwach pluralistycznych, znacząco zagrożonych relatywizmem i wpływem ideologii, lub też w społeczeństwach pozbawionych autentycznej wolności⁵¹⁵. Tak pojęte studium stanowi warunek rzetelnych studiów na dalszych etapach kształcenia akademickiego, jak również w ramach formacji permanentnej, w kształtowaniu osobistej samodzielności intelektualnej oraz w aktywności pastoralnej, zwłaszcza w odniesieniu do ewangelizacji wątpiących i niewierzących. Z tego powodu *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* zaleca troskę o zrozumienie samej specyfiki poznania filozoficznego przez studium metodologii filozofii⁵¹⁶.

432. W studium tym należy zadbać pierwszorzędnie o mądrościowy wymiar nauczanej filozofii, stąd – bez naruszania metodologicznej i treściowej specyfiki poszczególnych dyscyplin – trzeba wyakcentować jej wymiar metafizyczny, gdy „wychodząc poza dane doświadczalne [...] rozpatruje byt i jego właściwości, a poszukując pierwszej Przyczyny wszystkiego, wznosi się do poznania rzeczywistości duchowej⁵¹⁷. Takie studium wzbudzi w seminarzystach „umiłowanie konsekwentnego poszukiwania prawdy, zachowywania jej i dowodzenia, przy równoczesnym uczciwym uznawaniu granic ludzkiego poznania”, a także w „ściślejszej łączności między filozofią a rzeczywistymi problemami życia⁵¹⁸. Dlatego trzeba zatroszczyć

⁵¹³ Tamże.

⁵¹⁴ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, nr 11.

⁵¹⁵ Tamże.

⁵¹⁶ Zob. RFIS 159.

⁵¹⁷ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, nr 4.

⁵¹⁸ OT 15; zob. RFIS 164.

się o ukazanie „związków między zagadnieniami filozoficznymi a tajemnicami zbawienia, badanymi przez teologię w wyższym świetle wiary”, a wobec dominacji subiektywizmu we współczesnej kulturze – dostrzec „rolę filozofii jako rękojmi owej «pewności prawdy», która sama może być podstawą osobistego i całkowitego oddania się Jezusowi i Kościołowi”⁵¹⁹.

433. „Jeśli chodzi o przedmioty do studiowania z zakresu filozofii, szczególną uwagę powinno się poświęcić filozofii systematycznej, która prowadzi do gruntownego i spójnego poznania człowieka, świata i Boga, gwarantując obszerną syntezę myśli i światopoglądów”⁵²⁰. Nic dziwnego, że „należy poświęcić należną uwagę teodycei i kosmologii, które wprowadzają w chrześcijańską wizję rzeczywistości”⁵²¹. Powinno się też właściwie zaprezentować „wiecznie żywe dziedzictwo filozoficzne, którego świadkami są wielcy filozofowie chrześcijańscy”⁵²², przedstawiając pochodzenie i rozwój najważniejszych tematów filozoficznych. To „żyzny teren do dialogu i relacji z niewierzącymi”⁵²³, pomagający ustrzec się „pokusy utożsamiania jednego tylko wybranego nurtu z całą filozofią”, nadawaniu „własnej wizji, niedoskonałej i zawężonej przez wybór określonej perspektywy, rangę interpretacji uniwersalnej”⁵²⁴. Jednak „wyróżnione miejsce” przypada myśli św. Tomasza z Akwinu, uznawanego nade wszystko za niezastąpionego mistrza w filozofowaniu ugruntowanym na metafizyce i otwartym na wiarę. To „szczególne uznanie, jakim Kościół darzy jego metodę i doktrynę, nie może być traktowane w kategoriach wyłączności, ale ma charakter «egzemplaryczny»”⁵²⁵.

434. Dwuletnie studium filozoficzne winno stanowić integralny zespół całościowo ujętego kursu filozofii – zawierający podstawowe dyscypliny filozoficzne, ukazujący ich swoistość metodologiczną i problemową oraz ich miejsce w całym kursie, a nadto odniesienia do

⁵¹⁹ PDV 52; zob. RFIS 158.

⁵²⁰ RFIS 159.

⁵²¹ RFIS 160.

⁵²² RFIS 159.

⁵²³ RFIS 161.

⁵²⁴ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 4.

⁵²⁵ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, nr 12.

zdobyczy nauk szczegółowych i odniesienia światopoglądowe. Należy łączyć podejście erudycyjne z problemowym, zaś dzięki zespoleniu wykładów i ćwiczeń dbać o nabycie gruntownej wiedzy, jak również kształtować ciekawość i samodzielność intelektualną. Ten zespół tematyczny obejmuje epistemologię jako naukę o naturze ludzkiego poznania oraz metafizykę jako dyscyplinę podstawową, na której gruncie jest omawiana problematyka z zakresu filozofii Boga, przyrody i człowieka, a następnie poszczególne wymiary specyficznie ludzkiej egzystencji – wymiar religijny i moralny, by ukazać człowieka jako podmiot i twórcę kultury, sztuki i techniki oraz życia społeczno-politycznego i gospodarczego. Studium dyscyplin systematycznych ma towarzyszyć nauczanie dyscyplin metafizycznych, oprócz będącej prawdziwym laboratorium odkryć i pomyłek historii filozofii, głównie logiki, metodologii nauk (filozofii nauki), w tym metodologii filozofii i teologii, co staje się łącznikiem do wstępu do teologii jako integralnego elementu dwuletniego studium z filozofii. Powracanie do analogicznych wątków w *quasi*-systemowym kontekście różnych dyscyplin filozoficznych wynika z troski o zapewnienie integralności w prezentacji problematyki właściwej poszczególnym dyscyplinom, a także z potrzeby zapewnienia integralności całego studium filozofii. Tak pogłębione podejście wynika też z dbałości o optymalne przyporządkowanie studium filozofii nauczaniu teologii, jednakowoż wpierv ma pomóc „głosić w sposób wiarygodny i zrozumiały dzisiejszemu człowiekowi orędzie ewangeliczne, podejmować z korzyścią dialog ze współczesnym światem i bronić z pomocą światła rozumu prawdziwości wiary, ukazując jej piękno”⁵²⁶.

435. Absolwent winien wykazać się umiejętnością integralnego rozumienia sensu pytań, a także ich kontekstu i założeń (np. zagadnienia metafizyczne, epistemologiczne, aksjologiczne, światopoglądowe), odróżniając elementy istotne od zmiennej szaty językowej. Powinien dbać o posługiwanie się terminami uprzednio sprecyzowanymi oraz dążyć do wniknięcia w wypowiedź interlokutora, odkrycia jego intencji, by – okazując szacunek i tolerancję wobec osobistych przekonań rozmówcy – nie zagubić równoczesnej troski o rzetelną ocenę poglądów. Absolwent powinien więc wykazać się wiedzą i sprawnościami niezbędnymi do podjęcia studiów teologicz-

---

⁵²⁶ RFIS 116.

nych, a przede wszystkim przydatnymi w przyszłej działalności pastoralnej, wymagającej tyleż aktywności systematycznej (kazania, katecheza), co niekonwencjonalnych zachowań wobec wątpliwości i problemów zgłaszanych przez grupy czy indywidualnych wiernych, jak i osoby poszukujące prawdy, a nawet niechętne religii. Osoby te u duszpasterza będą szukać zrozumienia ważnych dla nich pytań doktrynalnych i egzystencjalnych oraz oczekiwać, by umiejętnie towarzyszył im w ich poszukiwaniach ideowych.

Wstęp do filozofii

30h kontaktowych (15h wykład i 15h ćwiczenia),

20–30h pracy własnej studenta, 3 ECTS

436. Służy zapoznaniu z podstawowymi informacjami na temat filozofii, jej specyfiki metodologicznej i merytorycznej, jej działów, problemów, terminologii i nurtów, a także wprowadzeniu w podstawowe umiejętności filozoficzne (stawianie pytań, analizowanie, rozróżnianie itp.) oraz w zrozumienie roli filozofii w kulturze i związku filozofii ze światopoglądem.

437. Zagadnienia szczegółowe:

- metafizyka: termin „filozofia”, działy filozofii, podstawowe koncepcje filozofii, relacje pomiędzy filozofią a innymi działami kultury (nauką, religią, sztuką) oraz światopoglądem;
- wybrane główne problemy filozofii, zwłaszcza z zakresu metafizyki/ontologii (rodzaje bytów, przyczyna ich zaistnienia, istnienie i natura Boga), epistemologii (definicja wiedzy, natura prawdy, podstawowe kategorie semiotyki), antropologii (dusza a ciało, umysł a ciało), etyki (normy moralne i cel człowieka);
- wybrane główne nurty filozofii współczesnej: neotomizm, fenomenologia, egzystencjalizm, hermeneutyka, filozofia analityczna;
- współczesna filozofia polska: szkoła lwowsko-warszawska, fenomenologia Romana Ingardena, neotomizm o. Mieczysława A. Krąpca i Mieczysława Gogacza, personalizm Karola Wojtyły i filozofia dialogu ks. Józefa Tischnera;
- niektóre podstawowe umiejętności filozoficzne: pytanie, definiowanie, argumentowanie, rozróżnianie, analizowanie, dyskutowanie.

Logika

45h kontaktowych (15h wykład i 30h ćwiczenia),

80–105h pracy własnej studenta, 4 ECTS

438. Kurs logiki jako nauki poprawnego myślenia wyrażonego w określonym języku, niezbędnego w praktyce życiowej, a przede wszystkim jako narzędzia nauki, jest istotnym elementem przygotowania przyszłego prezbitera jako sprawnego nauczyciela i mądrego wychowawcy, który powinien posiadać umiejętność jasnego, precyzyjnego myślenia, rzeczowego, jednoznacznego, ścisłego mówienia i poprawnego uzasadniania, wolnego od błędów logicznych, a także rozpoznawania, wykazywania, charakteryzowania i nazywania tych błędów w wypowiedziach innych. W szczególności dostarcza narzędzi używanych do konstruowania pojęć i sposobów uzasadniania twierdzeń naukowych, ukazuje znaczenie uporządkowanego, systematycznego i precyzyjnego myślenia o problemach i sposobach ich rozwiązywania. Pokazawszy naturę logiki i jej dynamikę rozwojową, należy przekazać wiedzę i sprawności w zakresie logiki właściwej (rozumianej wąsko), czyli logiki formalnej, jako teorii wnioskowania dedukcyjnego, a następnie istotnej w kształtowaniu szeroko pojętej kultury logicznej (logiki w znaczeniu szerszym), której fundamentalnym elementem jest semiotyka i retoryka oraz osobno potraktowana metodologia nauk.

439. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie logiki i jej działy; historia logiki: logika tradycyjna a współczesna; jedność a pluralizm logiki; uniwersalna a lokalna obowiązywalność praw logiki;
- logika a inne nauki: metafizyka/ontologia, matematyka, nauki o poznaniu (psychologia, epistemologia, kognitywistyka); logika a teoria przekonań i tzw. krytyczne myślenie; logika a informatyka i inżynieria wiedzy;
- logika formalna:
  - ogólny i kwantyfikator szczegółowy; znak równości; zdania, nazwy, predykaty i operatory; schematy formalne i schematy logiczne; tautologie i sprzeczne zbiory wyrażeń; formalne badanie poprawności wnioskowania; możliwość zastosowania logiki w filozofii i naukach szczegółowych;

- elementy metalogiki: aksjomatyzacja i teoria aksjomatyczna; teoria sprzeczna, bezbłędna, trafna, pełna, rozstrzygalna; badanie teorii i ocena ich poznawczej wartości, logiczne relacje między teoriami; pojęcie, budowa i typy dowodu;
- elementy logiki ogólnej jako podstawa kultury logicznej:
  - semiotyka logiczna (logiczna teoria języka): pojęcie języka i typy języków; zasady słownego formułowania myśli, potrzeba jasności i precyzji, błędy w słownym przekazywaniu myśli; konstruowanie pojęć naukowych, typy definicji, warunki poprawności definicji, błędy w definiowaniu, dystynkcja, podział logiczny, klasyfikacja, systematyka, typologia; budowa i warunki poprawności pytania w rozwiązywaniu problemów; myślenie kierowane zadaniami, rozwiązywanie zadań; wypowiedzi opisowe, ocenne, normatywne, performatywne i ich funkcje;
  - elementy retoryki logicznej: uzasadnianie a argumentacja, perswazja i manipulacja; typy argumentacji; zasady perswazji językowej; chwytorystyczne; zasady prowadzenia debaty (dyskusji).

Metodologia nauk/filozofia nauki

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

440. Przedmiot ten wprowadza w rozumienie specyfiki dyskursu naukowego i przygotowuje do krytycznego udziału w tym dyskursie; wdraża do planowania i prowadzenia własnej aktywności naukowej. Wprowadzając w najważniejsze pojęcia i koncepcje dyskutowane w ramach współczesnej filozofii nauki, należy uświadomić studentom specyfikę poznania naukowego, jego wartości poznawczej, jego uwarunkowania i ograniczenia, ukazać metodologiczne różnice zachodzące pomiędzy typami nauk, miejsce każdej z nich w systemie nauk, troszcząc się w szczególności o to, aby uzmysłowić specyfikę filozofii i teologii jako odrębnych typów poznania. Należy przedstawić relację nauki do innych dziedzin kultury z uwzględnieniem problematyki wiara–rozum i religia–nauka, a także miejsce nauki w funkcjonowaniu współczesnych społeczeństw i państw, zwłaszcza jako istotnego elementu innowacyjnej gospodarki (tzw. społeczeństwo oparte na wiedzy).

441. Zagadnienia szczegółowe:

- historyczna zmienność i wieloznaczność terminu nauka oraz typy nauk o nauce (metodologia i filozofia nauki, naukoznawstwo, studia nad nauką i technologią); dzieje koncepcji nauki, zwłaszcza współczesne rozumienie nauki;
- nauka a wiedza potoczna, światopogląd, ideologia;
- status metodologiczny nauki i jego wyznaczniki: przedmiot nauki, cele i problematyka nauki; uwarunkowania (filozoficzne, światopoglądowe; problem naturalizmu w nauce) i ograniczenia nauki (granice nauki); racjonalność, prawda i realizm w nauce; nauka a wartości (w tym etyka nauki); struktura i dynamika nauki;
- budowa i status poznawczy teorii naukowej: empiryczny wymiar nauki, hipoteza, model; wyjaśnianie (prawa nauki); rozumienie a interpretacja;
- metodologiczna charakterystyka różnych typów nauk: nauki formalne i realne; nauki dedukcyjne i indukcyjne; nauki przyrodnicze, humanistyczne (historyczne, kulturowe), społeczne (w tym statystyczne); nauki teoretyczne i praktyczne; technologia i technika; filozofia i teologia;
- wielość i jedność nauk: typologia nauk, integracja wiedzy i współpraca naukowo-badawcza, badania monodyscyplinarne i interdyscyplinarne / wielodyscyplinarne;
- miejsce i rola nauki w kulturze i społeczeństwie; status instytucjonalno-społeczny nauki.

Historia filozofii

120h kontaktowych (60h wykład i 60h ćwiczenia),

200–270h pracy własnej studenta, 13 ECTS

442. Systematyczne przedstawienie dziejów filozofii europejskiej z wyróżnieniem najbardziej charakterystycznych rozwiązań, zaznajomienie ze zmieniającymi się koncepcjami uprawiania filozofii, najbardziej wpływowymi postaciami, kategoriami filozoficznymi, problemami i ich rozwiązaniami (w aspekcie treściowym oraz metod argumentacji). Zwrócenie uwagi na światopoglądowe odniesienia filozofii, a więc na zakres i sposoby jej wykorzystania – zwłaszcza w budowaniu integralnej wizji człowieka i kształtowaniu podstaw kultury chrześcijańskiej, a także jako narzędzia teologii,

warunkującego konstytuowanie jej zróżnicowanych metod. Wykład konwencjonalny i problemowy łączy tok chronologiczny z przedmiotowym, ukazując pluralizm przedstawianych ujęć, tak w zakresie zmiennej koncepcji filozofii, jak i jej głównych dyscyplin. Obok poszerzenia erudycji studenta, umożliwia kształtowanie sprawności formalnych, takich jak dociekliwość intelektualna (zwłaszcza na poziomie myślenia abstrakcyjnego) oraz umiejętność logicznego powiązania historycznie zmiennych pytań i odpowiedzi formułowanych w dziejach filozofii, ich związku z aktualną praktyką życiową. Uczy formułowania rzetelnej oceny bogatego spektrum stanowisk ujawniających się w dziejach filozofii i tropienia konsekwencji wynikających z przyjęcia określonych założeń merytorycznych i metodologicznych. Pomaga to w wypracowaniu osobistej wizji rzeczywistości oraz w kształtowaniu świadomości poszukiwania prawdy, gdziekolwiek się ona znajduje, a także aspektywności ludzkich wyników poznawczych i postawy szacunku wobec poglądów odmiennych. W tym kontekście istotną rolę odgrywają zwłaszcza rozbudowane ćwiczenia uczące poprawnej lektury i krytycznej analizy tekstów źródłowych, szukania genezy ich powstania i recepcji oraz stosowanej w nich argumentacji, a w związku z tym dbałości o precyzję wypowiedzi. Mimo stosunkowo dużego czasu przeznaczanego na prezentację historii filozofii należy wyakcentować rozwiązania najbardziej charakterystyczne i wpływowe, a więc typy i nurty filozofowania, by dzięki rozumiejącej hermeneutyce uniknąć utrwalenia się obrazu dziejów filozofii jako mozaiki wykluczających się ujęć, a wyakcentowując raczej ciągłość tradycji filozoficznej jako źródła współczesnego filozofowania.

443. Zagadnienia szczegółowe:

- geneza filozofii europejskiej, jej zasadnicza specyfika i swoistość wobec filozofii-światopoglądów w krajach dalekiego Wschodu, jej relacja do religii (mitu) oraz ówczesnej nauki;
- tradycja kosmologiczna i humanistyczna (sofiści); Sokrates i jego uczniowie ujęci w aspekcie kształtowania się metody i tematyki filozofii starożytnej, zwłaszcza w etyce (cynicy, cyrenaicy);
- kształtowanie się dyscyplin filozoficznych: filozofia przyrody a metafizyka (pitagorejczycy, Heraklit, Parmenides, Demokryt);
- poglądy Platona oraz specyfika, rozwój i znaczenie tradycji platońskiej w dziejach filozofii;

- poglądy Arystotelesa oraz specyfika, rozwój i znaczenie tradycji arystotelesowskiej w dziejach filozofii;
- specyfika i znaczenie szkół filozoficznych w dziejach filozofii, znaczenie filozofii jako swoistego zrjonalizowanego światopoglądu oraz jej praktycyzm (filozofia jako sztuka życia czy ćwiczenie duchowe) w tradycji greckiej (stoicyzm, epikureizm, sceptycyzm) i rzymskiej (praktycznie zorientowany eklektyzm Cyserona oraz filozoficzno-religijna synteza Plotyna);
- filozofia chrześcijańska: inkulturacja chrystianizmu w kulturze grecko-rzymskiej, cechy swoiste (problematyka osoby) oraz geniusz św. Augustyna;
- kształtowanie się kultury filozoficznej średniowiecza, dynamizm w zakresie tematyki filozoficznej: encyklopedyzm, Jan Szkot Eriugena, kształtowanie się metody scholastycznej i infrastruktury uniwersyteckiej oraz ich znaczenia dla teologii – spór dialektyków z antydialektykami oraz o uniwersalia, św. Anzelm z Canterbury, Abelard;
- drogi i formy recepcji arystotelizmu: awerroizm łaciński, tradycja dominikańska (św. Albert Wielki, oryginalna synteza św. Tomasza) i franciszkańska (św. Bonawentura, bł. Duns Szkot, Wilhelm Ockham);
- miejsce filozofii w kulturze renesansu: filozofia humanistyczna, platonizm, nowożytny arystotelizm chrześcijański (druga scholastyka);
- ideał nowożytnej *science* (Franciszek Bacon, Galileusz, Isaac Newton);
- nowożytny racjonalizm, zwłaszcza René Descartes’a, i jego opozycja Blaise’a Pascala; systemy racjonalistyczne i ich światopoglądowe odniesienia (Baruch Spinoza, Gottfried Wilhelm Leibniz);
- nowożytny empiryzm: epistemologia z konsekwencjami światopoglądowymi: destrukcja metafizyki i etyki normatywnej (John Locke, David Hume);
- kultura filozoficzna oświecenia i jej odniesienia światopoglądowe: oświecenie radykalne i szukanie równowagi (oświecenie chrześcijańskie, Thomas Reid i Immanuel Kant);
- idealizm na przykładzie racjonalizmu Georga Wilhelma Friedricha Hegla i woluntaryzmu Arthura Schopenhauera;
- pozytywistyczna koncepcja nauki oraz jej konsekwencje filozoficzne i światopoglądowe: August Comte i John Stuart Mill,

- ewolucjonizm i scjentyzm, neopozytywizm i filozofia analityczna (Ludwik Wittgenstein); filozofia naukowa i naturalizm (marksizm, Alfred North Whitehead), filozofia umysłu;
- odnowa maksymalistycznie pojętej filozofii; filozofia życia (Fryderyk Nietzsche, Henri Bergson), pragmatyzm (Charles Sanders Peirce, William James), ruch neoscholastyczny i formy neotomizmu;
  - fenomenologia (Edmund Husserl, Max Scheler, Edyta Stein, Roman Ingarden);
  - formy współczesnego humanizmu: egzystencjalizm (Jean Paul Sartre, Karl Jaspers, Gabriel Marcel), personalizm (Emmanuel Mounier, Jacques Maritain, Karol Wojtyła), filozofia dialogu (Martin Buber, Emmanuel Levinas);
  - konsekwencje filozoficzne i światopoglądowe antyfundamentalizmu (antyfundacjonizm): hermeneutyka i strukturalizm, postmodernizm (Michel Foucault, Jacques Derrida) i neopragmatyzm (Richard Rorty).

Teoria poznania/epistemologia

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

444. Filozoficzna analiza podstaw i granic wartości ludzkiego poznania, prezentacja różnorodności jego form, perspektywy jego jednolitości i organicznej jedności. Kształtowanie rzetelnych umiejętności poznawczych: uświadamiania sobie i doskonalenia własnych czynności poznawczych, rozróżniania kompetencji aktów poznawczych oraz ich wartościowania (oceniaania aktów dokonanych i powinnościowego planowania aktów nowych), zbliżania się do celu poznania, jakim jest prawda, i unikania błędów lub tylko ograniczeń poznawczych, przy poszukiwaniu jego oczywistości i odślanianiu jego wątpliwych założeń.

445. Zagadnienia szczegółowe:

- definicja filozoficznej nauki o poznaniu, jej przedmiot, metoda, cel, problematyka; koncepcje epistemologii/teorii poznania oraz jej relacje z innymi dyscyplinami filozoficznymi i pozafilozoficznymi (zwłaszcza z psychologią, filozofią umysłu i kognitywistyką);
- problem możliwości teorii poznania; idea poznania wyróżnionego (oczywistość, samoświadomość);

- sceptycyzm: dzieje, odmiany, argumenty, krytyka; sceptycyzm a fallibilizm i krytycyzm;
- rodzaje czynności i wytworów poznawczych (wiedza): poznanie bezpośrednie a pośrednie, natura i rodzaje doświadczenia; struktura percepcji i jakości zmysłowe; intuicja intelektualna, przekonania;
- źródła poznania: wersja psychologiczna (empiryzm genetyczny – natywizm); wersja metodologiczna: aposterioryzm – aprioryzm; wiedza syntetyczna – wiedza analityczna; wiedza przedmiotowo konieczna;
- racjonalizm – irracjonalizm: racjonalizm epistemologiczny a racjonalizm metafizyczny; poznawcze zalety rozumu (intelektu); kryterium intersubiektywnej komunikowalności i kontrolowalności; argumenty irracjonalistów; racjonalizm scjentystyczny i niescjentystyczny, skrajny i umiarkowany; rozum a wiara;
- autorytet epistemiczny: definicja, niezbędność i ograniczenia autorytetu, warunki jego prawomocności (intersubiektywna sprawdzalność i wiarygodność) i typy; autorytet religijny;
- realizm – idealizm a internalizm – eksternalizm;
- prawda: koncepcja klasyczna (formuła, problemy, eksplikacje, interpretacje) i koncepcje nieklasyczne (koherencyjna, ewidencyjna, pragmatyczna, zgody powszechnej); problem (bez)względności prawdy, prawda a adekwatność;
- uzasadnienie: pojęcie i modele uzasadnienia epistemicznego – fundacjonalizm/fundamentyzm a koherentyzm; sposoby i stopnie uzasadniania przekonań;
- typy wiedzy: klasyczna a naukowa (*science*); natura poznania religijnego.

Metafizyka /ontologia

60h kontaktowych (50h wykład i 10h ćwiczenia),

115–150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

446. Specyfika poznania metafizycznego, jako szczególnego rodzaju poznania, jego fundamentalnej roli w rozumieniu rzeczywistości jako najbardziej ogólnego sposobu widzenia rzeczywistości w wymiarze strukturalnym i dynamicznym oraz jego mądrościowy charakter przedstawiony przez wskazywanie przyczyn ostatecznych rzeczywistości, by odkryć jej sensowność. Różne koncepcje metafizy-

zyki, zwłaszcza jej relacja do ontologii, współczesna metafizyka realistyczna (metafizyka bytu realnie istniejącego) i sposoby jej uprawiania. Metafizyka jako narzędzie formułowania racjonalnej wizji rzeczywistości i jej rola dla innych dziedzin poznania, głównie klasycznej teologii.

447. Zagadnienia szczegółowe:

- koncepcje metafizyki klasycznej;
- specyfika poznania metafizycznego, metody wyodrębniania przedmiotu metafizyki, sposoby wyjaśniania i uzasadniania, zwłaszcza przyczynowego i analogicznego poznania rzeczywistości;
- przedmiot poznania metafizycznego i metoda jego wyodrębnienia;
- powszechne (transcendentalne) właściwości bytów, czyli bycie rzeczą (treściowo określonym), jednym (wewnętrznie niesprzecznym), odrębnym, nośnikiem prawdy, dobra i piękna;
- metafizyczne prawa bytowania rzeczy: prawo tożsamości, niesprzeczności, wyłączonego środka, racji bytu, celowości i integralności;
- struktura bytu, czyli metafizyczne złożenia bytowe: materia i forma, akt i możliwość, substancja i przypadłość oraz istota i istnienie;
- dynamizm rzeczywistości, czyli przemienność, tożsamość i przygodność rzeczy w formie analizy przyczyn rzeczy;
- zagubienie metafizyki w tradycji pozytywistycznej, jej współczesne odrodzenie w filozofii analitycznej, odwołujące się do osiągnięć poznania naukowego (*science*) i centralnych kategorii logiki oraz jej współczesna kontestacja jako dyscypliny podstawowej (paradygmatycznej);
- wybrane współczesne modyfikacje w rozumieniu centralnych tez metafizycznych, zwłaszcza w zakresie koncepcji substancji, przyczynowości oraz statusu wartości.

Filozofia Boga

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

448. Zaznajomienie z problematyką dotyczącą przekonań teistycznych w rozumieniu funkcjonującym w kręgu kultury chrześcijańskiej oraz formami ich uprawomocnienia jako warunku wy-

jaśnienia rzeczywistości i sensowności ludzkiej egzystencji oraz podstawy ładu w zakresie kultury i życia społeczno-politycznego. Teoretyczna i praktyczna kontestacja tezy teistycznej w odniesieniu do poznania istnienia i natury Boga, zwłaszcza w formie agnostycyzmu i ateizmu. Ukazanie specyfiki i znaczenia racjonalnego ugruntowania przekonań religijnych jako podstawowego elementu tzw. *praeambula fidei* (przedproży wiary), niezbędnego elementu uwiarygodnienia wiary religijnej, w szczególności ugruntowanego na Objawieniu judeochrześcijańskim i rozwijanego w tradycji Kościoła katolickiego. Wykład obejmuje kwestię poznania tego, że Bóg istnieje, kwestię natury Boga i relacji Bóg–świat. Prezentuje krytycznie ważniejsze nurty z zakresu teologii naturalnej i właściwe im metody uzasadnienia funkcjonujące w różnych kręgach kultury chrześcijańskiej, przede wszystkim zalecane przez encyklikę *Fides et ratio*⁵²⁷.

449. Zagadnienia szczegółowe:

- status filozofii Boga i jej związek z innymi dyscyplinami filozoficznymi, zwłaszcza z metafizyką, antropologią i filozofią religii; podstawowa terminologia filozoficzno-religijna; epistemologiczno-metodologiczna specyfika przekonań religijnych (przedfilozoficzne poznanie Boga, nieoczywistość prawomocności tezy teistycznej, redukcyjny charakter wyjaśniania z zakresu teologii naturalnej);
- specyfika i przyczyny kontestacji poznawczej i metafizycznie pojętej tezy o istnieniu Boga, czyli agnostycyzmu i ateizmu: wymiar egzystencjalny (np. Bóg a zło), epistemologiczny, metodologiczny, metafizyczny, moralny, kulturowo-społeczny; specyfika i formy tzw. nowego ateizmu;
- istnienie Boga:
  - argumentacja ontologiczna w ujęciu św. Anzelma, jej nowożytne rozwinięcie (Kartezjusz, G.W. Leibniz) oraz współczesne dyskusje w filozofii analitycznej;
  - argumentacja indukcyjna, zwłaszcza w kręgu nauk przyrodniczych (dowód fizyko-teologiczny I. Newtona) i z wybranych osiągnięć współczesnej kosmologii, argument kumulatywny Richarda G. Swinburne’a;

⁵²⁷ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 74.

- argumentacja antropologiczno-aksjologiczna: argument ideologiczny, eudajomologiczny, deontologiczny, tzw. szósta droga J. Maritaina;
- argumentacja z doświadczenia religijnego i afektywne poznanie Boga;
- argumentacja metafizyczna, zwłaszcza tzw. pięć dróg św. Tomasza z Akwinu;
- natura Boga: możliwość poznania Boga, atrybuty Boże;
- relacja Bóg–świat: transcendencja i immanencja Boga w świecie; wyjaśnienie w kategoriach partycypacji, panteizm, panenteizm.

Filozofia człowieka

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),

115–150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

450. Ukazuje bogactwo i swoistość fenomenu człowieka oraz jego zróżnicowanych ujęć, interpretacji, ze szczególnym uwzględnieniem wątków mających odniesienia światopoglądowe, zwłaszcza sformułowanych w kręgu antropologii chrześcijańskiej, jako fundament pedagogiki i antropologii teologicznej. Sygnalizując perspektywę sformułowaną na gruncie antropologii przyrodniczej i kulturowej, ujmuje człowieka w aspekcie filozoficznym na płaszczyźnie ludzkiej natury (fenomenologia człowieka) i bytu osobowego (metafizyka człowieka). Umożliwia zdobycie orientacji w zakresie dziejów antropologii oraz jej współczesnych tendencji, formując umiejętność rozpoznawania, charakteryzowania i oceny poszczególnych koncepcji, ich uwarunkowań historycznych, założeń i konsekwencji dla obrazu człowieka, zwłaszcza w aspekcie niebezpieczeństwa różnych form redukcjonizmu. Dostarcza przesłanek do analiz etycznych oraz przygotowuje do ugruntowanego na Objawieniu judeochrześcijańskim ujęcia człowieka jako przedmiotu różnych dyscyplin teologicznych.

451. Zagadnienia szczegółowe:

- przyrodniczy, kulturowy i filozoficzny charakter antropologii: przedmiot, metody, cele, zastosowania – antropologia filozoficzna a antropologie: przyrodnicza, kulturowa, teologiczna;
- orientacje i kierunki w dziejach antropologii: starożytna antropologia kosmocentryczna, antropologia teocentryczna sta-

- rożytności chrześcijańskiej i średniowiecza, antropocentryzm nowożytny; redukcjonizm pozytywistyczny i formy jego przezwyciężenia (humanistyka);
- współczesne orientacje i kierunki w antropologii: przegląd stanowisk (antropologie fenomenologiczne, antropologie egzystencjalistyczne, antropologie personalistyczne, antropologie przyrodnicze – w tym tzw. antropologia fizyczna), antropologie psychologiczne (zwłaszcza psychoanaliza i jej rozwój), psychologia humanistyczna, antropologie społeczno- i kulturocentryczne (zwłaszcza ewolucjonizm, funkcjonalizm, dyfuzjonizm i konfiguracyjność oraz antropologia kognitywna i symboliczna);
  - chrześcijańska antropologia filozoficzna: inspiracje i założenia – człowiek jako jedność psychiczno-duchowa; metafizyczny fundament ludzkiej natury; inne ujęcia ludzkiej „natury”, m.in. *gender*, posthumanizm i transhumanizm;
  - pochodzenie, cielesność i (nie)śmiertelność człowieka, przyrodnicze ujęcie pochodzenia człowieka: antropogeneza, pochodzenie człowieka w perspektywie dialogu nauki i religii, znaczenie ludzkiej cielesności, płciowość człowieka, przygodność bytu ludzkiego, zagadnienie sensu ludzkiej egzystencji;
  - pozamaterialne wymiary ludzkiej natury: psychika, uczucia, świadomość, rozum, umysł, sumienie, moralność, w szczególności istnienie i natura duszy ludzkiej (duchowość i nieśmiertelność);
  - podmiotowy wymiar ludzkiej osoby (człowiek jako „ja” osobowe) i jej przymioty, zwłaszcza w aspekcie ludzkiej wolności (główne rozumienia ludzkiej wolności; wolna wola a inne władze człowieka, uwarunkowania ludzkiej wolności, praktyka wolności i odpowiedzialność człowieka);
  - człowiek i wartości: znaczenie wartości w ludzkim życiu, ludzkie odniesienia do prawdy, ludzkie poszukiwanie dobra, zagadnienie piękna, filozoficzna problematyka miłości;
  - człowiek i jego otoczenie: człowiek jako istota dialogowa (język i komunikacja), jako istota historyczna i społeczna (jednostka/osoba i społeczeństwo ludzkie), jako twórca (praca i kultura);
  - [tutaj jedynie zasygnalizować, a szerzej przedstawić w filozofii religii] człowiek jako istota religijna: geneza ludzkiej religijności, znaczenie odniesień religijnych w ludzkim życiu, doświadczenie religijne, antropologia mistyki.

Filozofia religii

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

452. Zapoznanie ze specyfiką oraz osiągnięciami i ograniczeniami nauk o religii, a także z historią badań nad religią (zwłaszcza nurtami filozofii religii) i specyfiką postaw wobec religii. Ukazanie istoty religii jako wieloaspektowo ujawniającego się sposobu życia człowieka, w formie osobowej i dynamicznej relacji człowieka do osobowo rozumianego Boga, która umożliwia najpełniejszą aktualizację bytu ludzkiego. Filozoficzne wyjaśnienie/usprawiedliwienie zjawiska religii przez odwołanie się do ontycznej struktury rzeczywistości (w szczególności do istnienia Boga jako najdoskonalszego w wymiarze istoty i istnienia osobowego korelatu relacji religijnej), a także do struktury i dynamiki człowieka jako bytu osobowego o charakterze przygodnym, spotentjalizowanym i otwartym na Boga. Epistemologiczna charakterystyka przekonań religijnych, w szczególności w aspekcie ich prawdziwości, traktując religię katolicką jako religię modelową (paradygmatyczną). Rozwijając aspektywnie ustalenia metafizyki, zwłaszcza filozofii Boga i filozofii człowieka, filozofia religii pozwala dostarczyć dogodnego instrumentarium dla teologii i apologii religii.

453. Zagadnienia szczególne:

- metodologiczny status nauk o religii oraz typy i osiągnięcia nauk o religii (antropologia, psychologia, socjologia i teologia religii);
- dziejowo doniosłe interpretacje religii i jej kontestacje;
- główne nurty we współczesnej filozofii Boga: fenomenologia, filozofia analityczna, francuska filozofia religijna, hermeneutyka, filozofia dialogu, filozofia klasyczna – augustynizm i tomizm;
- metafizyczne ujęcie istoty religii;
- metafizyczne wyjaśnienie/usprawiedliwienie religii: przedmiotowe i podmiotowe;
- religia w kontekście życia osobowego;
- religia a kultura i polityka;
- filozoficzna analiza przekonań religijnych oraz ich religijnego uprawomocnienia (Objawienie i Tradycja);
- filozoficzna ocena doktrynalnej wartości różnych religii (naturalizm, pluralizm, ekskluzywizm, inkluzywizm);
- religia a alternatywne ruchy religijne.

*Etyka ogólna i stosowana (w tym bioetyka)
75h kontaktowych (30h wykład i 45h ćwiczenia),
100–135h pracy własnej studenta, 7 ECTS*

454. Ukazanie moralności jako jednego z podstawowych wymiarów egzystencji i natury człowieka. Zapoznanie z problematyką etyczną, którą podejmowali myśliciele różnych epok i nurtów filozoficznych w kręgu kultury europejskiej (euroatlantyckiej) oraz przygotowanie do analizy i świadomego wyboru postaw wobec współczesnych problemów i sytuacji moralnych jako filozoficzny fundament teologii moralnej. Zapoznanie z podstawowymi kierunkami etycznymi oraz specyfiką problemów moralnych i argumentacji stosowanej w etyce (prezentując przedmiot etyki, jej stosunek do dyscyplin pokrewnych, zwłaszcza do teologii moralnej, oraz główne nurty myśli etycznej – od starożytności po czasy współczesne). Systematyczna prezentacja podstawowych zagadnień etycznych w duchu personalizmu funkcjonującego w kręgu kultury chrześcijańskiej, zwłaszcza dorobku św. Tomasza z Akwinu, oraz aktualne problemy etyczne, głównie z zakresu bioetyki.

455. Zagadnienia szczegółowe:

- status metodologiczny i historia etyki:
  - zagadnienia wstępne: specyfika dobra moralnego, definicja etyki, różnica pomiędzy etyką normatywną a etyką opisową (w tym zwłaszcza znaczenie psychologii i socjologii moralności), etyka a filozofia (zwłaszcza filozofia człowieka), etyka a teologia moralna (w tym doniosłość podstawowych intuicji moralnych w etycznej doktrynie chrześcijaństwa), norma moralności jako kryterium odróżniania dobra i zła moralnego, etyka a metaetyka (w tym kognitywizm a nonkognitywizm/akognitywizm);
  - historia myśli etycznej: od sofistów i Sokratesa, poprzez Platona, Arystotelesa, stoików, myśl epikurejską, św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu, I. Kanta, utylitaryzm, etykę marksyistowską, egzystencjalizm, sytuacjonizm etyczny, współczesną etykę cnót, aż po personalizm, zwłaszcza K. Wojtyły, z podkreśleniem istotnych idei i ich wkładu w dzieje myśli etycznej;

- zagadnienia systematycznie prezentowanej etyki normatywnej:
  - etyka ogólna a etyka stosowana, znaczenie kazuistyki, ogólny charakter norm moralnych a skomplikowanie szczegółowych sytuacji, znaczenie autorytetu i samowychowania w kształtowaniu właściwych postaw moralnych;
  - czyn i jego specyfika, decyzja i proces jej kształtowania; wolność a konieczność i przymus, przeszkody ograniczające świadomość i wolność ludzkich czynów;
  - spór o normę moralności (eudajmonizm, deontonomizm, personalizm), specyfika i zasadność personalizmu etycznego; Bóg jako ostateczna norma moralności, jako źródło oraz cel ostateczny i sens ludzkiego życia;
  - źródła moralności czynu (tzw. *fontes moralitatis*): cel przedmiotowy, cel podmiotowy, okoliczności; dobroć a słuszność czynu; cel a środki doń prowadzące;
  - prawo naturalne i jego struktura (za św. Tomaszem z Akwinu), skłonności naturalne człowieka i ich etyczne znaczenie, prawo naturalne a prawo stanowione, prawa człowieka, przemiany moralne a przemiany obyczajowe; czy i w jakim sensie możliwy jest postęp moralny?;
  - sumienie jako praktyczny akt rozumu w opozycji do sprowadzania sumienia do manifestacji emocji (D. Hume) lub nacisku zewnętrznego (S. Freud); sumienie aktualne i habitualne, sumienie jako subiektywnie ostateczna norma moralności (obowiązywalność sumienia błędnego?); błędy sumienia; znaczenie „złotej reguły”, wychowanie sumienia, sumienie a autorytet (boski i ludzki); relatywizm a tolerancja, klauzula sumienia;
  - cnoty (w ujęciu Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu); cnoty kardynalne i przyporządkowanie im innych cnót (cnoty integralne, gatunkowe, pokrewne); szczególne znaczenie cnoty roztropności jako „woźnicy cnót” oraz miłości jako *forma virtutum*; sprawiedliwość i jej odmiany;
  - grzechy i wady, klasyfikacja grzechów (aktów moralnie złych), grzech a błąd, grzechy (wady) główne; charakter moralny;
  - etyka społeczno-polityczna i gospodarcza;
  - idea etyk zawodowych i jej ważniejsze formy;
  - bioetyka: podstawowe informacje z biologii na temat początków i procesu dojrzewania ludzkiej istoty w łonie matki aż do

- momentu narodzenia; życie ludzkie jako wartość podstawowa i ochrona poczętej ludzkiej istoty; problem eutanazji, samobójstwa, kary śmierci; troska o zdrowie a eugenika w perspektywie transhumanizmu;
- inne współczesne problemy moralne zrodzone w perspektywie m.in. kryzysu demograficznego, ubóstwa a globalizmu, imigracji, rasizmu, religijnie i kulturowo ugruntowanego terroryzmu, kryzysu rodziny, *gender*, homoseksualizmu, pedofilii.

Filozofia kultury, sztuki i techniki

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

456. Wprowadzenie w rozumienie istoty kultury i jej podstawowych gałęzi, z wyakcentowaniem problematyki rozumienia człowieka jako twórcy kultury, a także znaczenia kultury dla człowieka w wymiarze indywidualnym i społecznym. Omówienie sztuki i techniki służy zrozumieniu ambiwalentnego znaczenia ludzkich wytworów kulturowych. Efektem tych zajęć powinien być *habitus*, w formie zrozumienia natury twórczości kulturowej, zwłaszcza artystycznej i technicznej, uwrażliwienie na jej rolę w życiu indywidualnego człowieka i społeczeństw, pomoc w wypracowaniu umiejętności ocen zróżnicowanych form i dzieł kultury w świetle podstawowych wartości ludzkich, zwłaszcza wypracowanych w kulturze chrześcijańskiej, ale także zgodnego z paradygmatami prawdy, dobra i piękna „poruszania się” we współczesnym pluralizmie kulturowym i cywilizacji naukowo-technicznej. W tej formie przedmiot dostarcza aspektywnego instrumentarium dla zajęć z zakresu teologii moralnej i duchowości, a także w procesie wdrażania do praktyki kerygmatycznej.

457. Zagadnienia szczegółowe:

- nauki o kulturze i sztuce: filozofia kultury, filozofia sztuki a estetyka; historia i konserwacja sztuki; nauki przyrodnicze (zwł. neuronauki) a nauki o kulturze; filozoficzne i społeczne studia nad nauką i technologią (STS), czyli nad tzw. techonauką;

- źródła, istota i działy kultury jako szczególnego przejawu aktywności ludzkiej: twórczość jako owoc i wyraz osoby ludzkiej oraz szczególne „miejsce” (nisza kulturowa) jej rozwoju;
- podmiotowe znaczenie kultury jako aktywności ludzkiej osoby, zwłaszcza kultura jako wyraz transcendencji osoby ludzkiej;
- pierwiastki uniwersalne i lokalne w kulturze: pluralizm kultur, kultury narodowe;
- religijne źródła i formy kultury; humanizm kultury chrześcijańskiej;
- kultura a moralność: etyczne kryteria kultury; ideologizacja i upolitycznienie sztuki;
- kultura intelektualna: informacja, środki masowego przekazu; wiedza, nauka, filozofia, mądrość;
- kultura masowa a wartości;
- sztuka jako rodzaj poznania („prawda artystyczna”); język sztuki: symbol, metafora, fikcja;
- natura twórczości artystycznej: naśladownictwo i kreacja; estetyczne kryteria oceny sztuki oraz wychowanie do kultury artystycznej (estetycznej);
- *sacrum* i bluźnierstwo w sztuce;
- technika: od rozumu instrumentalnego do sztucznej inteligencji; moralne i społeczne uwarunkowania technologii i techniki: cywilizacja naukowo-techniczna.

Filozofia społeczna i polityczna

30h kontaktowych (20h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

458. Ukazanie natury, roli (szanse i zagrożenia) różnorodności przejawów życia społecznego, politycznego i gospodarczego jako ważnych wymiarów egzystencji i aktywności ludzkiej. Ukazanie współczesnych realiów w tych wymiarach na tle ich długich dziejów. Ujęcie ich w perspektywie moralnej oraz dostarczenie narzędzi do ich oceny w perspektywie aksjologii ukonstytuowanej w kręgu kultury chrześcijańskiej. Stymulowanie rozwoju społecznego *habitus* jako pojętej indywidualnie i w sposób zorganizowany wrażliwości i odpowiedzialności społecznej. Dostarczenie instrumentarium dla teologii moralnej i katolickiej nauki społecznej.

459. Zagadnienia szczegółowe:

- nauki o życiu społeczno-politycznym i gospodarczym: filozoficzne, humanistyczne, społeczne (socjologia), socjobiologia, ekonomiczne;
- społeczna natura człowieka; osoba a społeczność (swoista immanencja człowieka w życiu społecznym a jego transcendencja wobec społeczeństwa); główne interpretacje życia społecznego: socjologizm, liberalizm, anarchizm, nacjonalizm, rasizm, konserwatyzm, republikanizm, komunitaryzm, personalizm chrześcijański;
- typy społeczności; główne instytucje społeczne: rodzina, naród, państwo, społeczność ogólnoludzka;
- prawo naturalne a porządek prawny; prawa człowieka; sprawiedliwość i miłość;
- dzieje polityki: starogrecka idea politei, średniowieczny organizm, *bonum commune* i hierarchia społeczna; indywidualistyczne i pragmatyczne rozumienie polityki jako skutecznej sztuki rządzenia (renesansowy i współczesny makiawelizm); idea umowy społecznej; utopie nowożytne i współczesne; formy rządów autorytarnych i totalitaryzmów (fasyzm, narodowy socjalizm, komunizm); globalizm;
- formy, struktura oraz funkcje i atrybuty państwa; struktury ponadnarodowe a suwerenność polityczna, gospodarcza i kulturowa poszczególnych państw; dziedziny aktywności państwa: obronność, ład wewnętrzny, oświata i szkolnictwo, służba zdrowia i opieka społeczna;
- społeczeństwo obywatelskie; demokracja formalna i partycypacyjna; tożsamość narodowa a patriotyzm; wolontariat; sport;
- etyczna i światopoglądowa neutralność sfery publicznej; sekularyzacja i desekularyzacja współczesnych społeczeństw;
- własność jako element konstytutywny społeczeństw i państw; formy własności i społeczne obowiązki własności; kapitał ludzki; natura pracy ludzkiej i jej ochrona; instytucje bankowe i ubezpieczeniowe;
- współczesne wyzwania społeczne: demografia, ubóstwo, konsumpcjonizm, feminizm, *gender*, migracje, terroryzm, pokój a wojna, zagrożenia ekologiczne, kolonializm i neokolonializm kulturowy.

Filozofia przyrody i przyrodoznawstwa
60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
115–150h pracy własnej studenta, 7 ECTS

460. Przedmiot prezentuje główne zagadnienia filozoficzne dotyczące własności i natury świata materialnego w kontekście osiągnięć nauk przyrodniczych. Uzyskany w ten sposób filozoficzno-przyrodniczy obraz świata stanowi podstawę dla dalszego studium nad jego naturą w perspektywie ustaleń teologicznych i pozwala na zharmonizowanie go z właściwie interpretowanym przekazem biblijnym w ramach teologii stworzenia i teologii objawienia. Strukturę całości zajęć wyznaczają trzy główne obszary tematyczne: (1) przyrodoznawstwo; (2) filozofia przyrodoznawstwa; (3) filozofia przyrody. Zagadnienia dotyczące przyrodoznawstwa stanowią podstawę dla prezentacji tematów z zakresu filozofii przyrodoznawstwa i filozofii przyrody zgodnie z przyjętym podstawowym założeniem, że obecnie nie można prawidłowo rozumieć świata materialnego, abstrahując od ustaleń nauk przyrodniczych oraz bez właściwego pojmowania ich statutu epistemiczno-metodologicznego. Ze względu na to, że studia z zakresu filozofii są ukierunkowane na zdobycie formacji teologicznej (a także duszpasterskiej) i dostosowane do jej wymagań, całość wykładu służy ukazaniu istotnych wątków dotyczących światopoglądowego kontekstu nauk przyrodniczych, związków przyrody z ludzką działalnością oraz uwypukleniu zagadnienia relacji między naukowo-przyrodniczym i teologicznym obrazem świata. Studium to pozwala uzyskać najważniejsze informacje na temat aktualnego przyrodniczego (naukowego) obrazu świata i filozoficznych aspektów jego rozumienia; rozpoznać specyfikę problemów i dyskusji filozoficznych dotyczących przyrody oraz zależności (komplementarność) pomiędzy naukowym, filozoficznym i teologicznym obrazem świata. Dostarcza narzędzi do krytycznej oceny jednostronnego postrzegania rzeczywistości w duchu naturalizmu, materializmu i scjentyzmu.

461. Zagadnienia szczegółowe:

- fenomen nauk przyrodniczych i ich znaczenie dla obrazu świata: historyczne spojrzenie na rozwój przyrodoznawstwa; obraz świata w najważniejszych współczesnych teoriach naukowych; nauka a postęp i zagrożenia cywilizacyjne;

- filozofia przyrody i filozofia przyrodoznawstwa w kontekście innych nauk filozoficznych, nauk przyrodniczych i teologii: przedmiot, metoda, specyfika, cele, zarys historii rozwoju, wzajemne relacje;
- filozofia poznania naukowo-przyrodniczego: charakterystyka metody nauk przyrodniczych i ich status poznawczy, hipoteza naukowa, teoria naukowa, model naukowy, główne koncepcje i stanowiska w filozofii nauk przyrodniczych, naturalizm i redukcjonizm nauk przyrodniczych, realizm i antyrealizm;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka materii, czasu i przestrzeni: koncepcje bytu materialnego; dawne i współczesne koncepcje czasu i przestrzeni;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka kosmologii: struktura wszechświata, pochodzenie i rozwój wszechświata, modele kosmologiczne;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka zjawisk i natury mikroświata: zarys fizyki kwantowej, główne problemy filozoficzne dotyczące zjawisk fizyki kwantowej;
- przyrodniczo-filozoficzna problematyka życia biologicznego: fenomen i istota życia; pochodzenie życia; ewolucja życia;
- zagadnienie prawidłowości zjawisk przyrody w świetle ustaleń współczesnego przyrodoznawstwa i filozofii przyrody: wyjaśnianie naukowe a filozoficzne, prawa przyrody, determinizm, indeterminizm, przypadek, celowość, cud;
- przyrodnicze i filozoficzne aspekty ekofilozofii: człowiek jako element przyrody, przyroda a świat wartości, kryzys ekologiczny i możliwości jego przezwyciężenia;
- światopoglądowy kontekst przyrodoznawstwa: główne historyczne i współczesne spory i dyskusje na styku przyrodoznawstwo–teologia; kształtowanie się i współczesne stanowiska dotyczące relacji nauka–religia; teologiczne znaczenie działalności naukowej; naukowy a religijny obraz świata materialnego.

Teologia (wprowadzenie do nauczania teologii dla kandydatów do presbiteratu)

Teologia i tożsamość presbitera

462. Teologia wyrasta z doświadczeń Kościoła. Mierzy się z tajemnicą Boga i rozumieniem człowieka w jej świetle. Święty Augustyn

mówił o *secretum Dei*, które powinno czynić wierzących *intentos*, to znaczy skierowanymi do Boga, ważnymi i zaangażowanymi w Jego dzieło. Święty Anzelm mówił o *intellectus fidei* i że *fides quaerens intellectum*. Święty Tomasz z Akwinu mówił o potrzebie *scientia salutis*, która łącząc harmonijnie *revelatio* i *ratio*, pozwala wierzącemu w Kościele wzrastać w wierze i mądrości, a tym samym zbliżać się do celu ostatecznego. Święty Bonawentura mówił o „poszerzaniu” i „rozwijaniu” wiary za pośrednictwem teologii jako najwyższej nauki. Dzisiaj chętnie mówimy o wierze jako źródle sensu i o teologii jako sposobie ukazywania go człowiekowi – misyjnym i apologetycznym zarazem. Gdy mówimy o teologii, łączymy ją ściśle i integralnie z filozofią, która wzmacnia i obiektywizuje język teologiczny, oczyszcza i kształtuje jego pojęcia oraz pozwala odczytywać i interpretować sytuację duchową kolejnych czasów.

463. Wymienione aspekty wyrastające z doświadczenia wiary i tradycji kościelnej staramy się dzisiaj łączyć w nauczaniu teologii. W ciągu wieków stały się one bogactwem Kościoła, konstytuując teologię jako naukę oraz sposób formowania i ożywiania obecności wierzących w Kościele i świecie. Należy pamiętać, że teologia kształtowała się jako nauka w służbie duszpasterstwu, tym samym formowała tożsamość pasterzy. Nadal należy uprawiać ją w tym duchu. Kościół, zwłaszcza w dziedzinie formacji wiernych, na pierwszym miejscu prezbiterów, potrzebuje teologii jako nauki, która kształtuje jego tożsamość i jego aktywność pastoralną, a także sposób jego twórczej obecności w świecie i zaangażowania w jego sprawy. Teologia i filozofia w najgłębszym znaczeniu tworzą kulturę wiary, a tym samym służą zarówno tajemnicy zbawienia, jak i utrwalaniu integralnej racjonalności w życiu człowieka, broniąc go przed popadnięciem w bałwochwalstwo.

464. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na powołanie teologa, który nie tylko przekazuje wiedzę teologiczną, ale jest także wychowawcą i duszpasterzem – zwłaszcza prezbiterów – za pośrednictwem zgłębianej i przekazywanej wiedzy. Także sama wiedza teologiczna powinna dzisiaj odznaczać się pewnymi cechami, które z jednej strony nawiązują do tradycji, ale z drugiej odnoszą się także do ducha naszych czasów. Aby wzmocnić wymiar formacyjny nauczania i studiowania teologii, a zwłaszcza pokazać jej tak zwany „wymiar prak-

tyczny”, należy zauważyć i pokazać jej ścisły związek z doświadczeniem duchowym, z którego wyrasta i do którego prowadzi. Wymiar praktyczny teologii urzeczywistnia się także na poziomie inkultuacji wiary, która jest pilnym zadaniem stawianym całemu Kościołowi, zwłaszcza teologii i duszpasterstwu.

465. Studium teologii w relacji do formacji presbiterów domaga się pogłębionego opisu tożsamości opartej na sakramencie święceń oraz uwzględnienia, że ma on prowadzić do uzyskania takiej samoświadomości wyświęconego, by potrafił tę tożsamość przeżywać i pogłębiać, a także bronić jej – tak wobec wyzwań sekularyzacyjnych, jak wobec osobistych kryzysów. Wynika z tego konieczność wprowadzenia do studium teologii w seminariach osobnego przedmiotu poświęconego teologii święceń. Powinien on spełniać rolę niejako architektoniczną w stosunku do całego studium teologii, ukazując jej sens eklesjalny i pastoralny.

Rola teologa i teologii w formacji i posłudze presbiterów

466. Teolog pełni służebną, ale też niezastąpioną i niezbywalną rolę w stosunku do Kościoła szukającego swojej tożsamości i kształtującego tożsamość wiernych należących do różnych stanów. Dlatego Kościół nie może żałować środków zaangażowanych w rozwój teologii ani nie może nie poświęcać dla nauki najlepszych ludzi. Oto najważniejsze aspekty posługi teologa:

467. *Rozumienie słowa Bożego.* Teologia wyrasta z potrzeby coraz głębszego rozumienia słowa Bożego skierowanego do człowieka, aby poznał prawdę, a więc słowa zrozumiałego. Rozumienie wychodzi od wiary, zgodnie z tym, co mówili ojcowie Kościoła i teologowie średniowieczni: „Jeśli nie uwierzycie, nie zrozumiecie”. Nie wyrasta z chęci podporządkowania sobie słowa Bożego czy zamknięcia go w ramach racjonalności, ale wyrasta z miłości i jest nią ożywiane, aby w końcu dojść do oglądania Boga i kosztowania Jego miłości. Słowo Boże powinno być „niejako duszą świętej teologii”⁵²⁸. Z punktu widzenia formacji i posługi presbiterów trzeba także podkreślić, że chodzi o słowo Boże obecne, przeżywane i wyjaśniane (zwłaszcza w liturgii).

⁵²⁸ DV 24.

468. *Lud Boży, Urząd Nauczycielski Kościoła i teologowie.* Słowo Boże nie jest własnością teologa, ale jest zbawczym darem, którym żyje cały Kościół, wspólną łaską daną do przeżywania w komunii z innymi. Słowo Boże i komunია z nim poprzedzają także Urząd Nauczycielski Kościoła, który – jak teologowie – stanowi część ludu Bożego. Urząd Nauczycielski i wszyscy wierzący potrzebują teologów, a teologowie realizują swoją tożsamość w służbie ludowi Bożemu w komunii z Urzędem Nauczycielskim. Chodzi o zadanie i charyzmat w służbie słowu Bożemu, a przez nią – w służbie samemu Jezusowi Chrystusowi, Synowi Bożemu i Zbawicielowi.

469. *Filozofia* nie tylko jest wstępnym ćwiczeniem rozumu i poszukiwaniem rozumienia tego, co w ciągu wieków powiedział człowiek o Bogu, sobie i świecie, ale wpisuje się integralnie w badania teologiczne, oczyszczając i kształtując pojęcia, prowadząc do krytycznego identyfikowania nurtów myślowych i zjawisk kulturowych. Pokazuje więc „środowisko”, w którym żyje człowiek, a tym samym otwiera drogi głoszeniu słowa Bożego, które zawsze zwraca się do człowieka posiadającego już pewne samorozumienie.

470. *Teologia „otwarta”.* Słowo Boże dane Kościołowi jest światłem teologii i źródłem jej wolności, a tym samym pozostaje w służbie wolności, do której wyzwolił nas Chrystus (por. Ga 5, 1). Urząd Nauczycielski Kościoła jest dla teologii punktem odniesienia i jakby jej „zaczynem”, dlatego jego głos musi być wnikliwie słuchany i autentycznie rozumiany, zwłaszcza w formacji prezbiterów, którzy powinni posługiwać w ściślejszej łączności z Urzędem Nauczycielskim Kościoła i być jego głosem wśród wierzących. Z tej racji powinni osiąść odpowiednią znajomość nauczania kościelnego, jego rozwoju historyczno-kulturowego, a także opanować posługiwanie się zasadami jego interpretacji i duszpasterskiego rozeznania. Otwartość na rozumienie i ufne wprowadzanie w życie nauczania Magisterium powinna być rysem charakterystycznym teologii nauczanej w seminariach.

471. Ścisła więź teologii z Urzędem Nauczycielskim Kościoła nie może jednak ograniczać jej wyłącznie do bronienia i komentowania wypowiedzi Magisterium. Teologia powinna być otwarta na nowe problemy, zjawiska i wyzwania, ponieważ w nich urzeczywistnia się dzieło zbawienia. Teolog powinien być prekursorem krytycznego rozumienia świata i tego rozumienia powinien uczyć, ponieważ słowo

Boże pozostaje światłem, które oświeca każdą epokę i każde nowe zjawisko. „Nauczycieli teologii można porównać do architektów, ponieważ badają i nauczają, jak inni mogą osiągnąć zbawienie dusz”⁵²⁹. Takimi „architektami” mają być prezbiterzy w pełnieniu swojej posługi, dlatego powinni osiągnąć konieczną do tej roli sprawność intelektualną przez studium filozofii i teologii.

472. *Teologia owocem studium.* Teologia jako nauka jest owocem wytrwałego, otwartego i solidnego studium. Można wprawdzie pojąć intuicyjne poznanie rzeczy Bożych za pośrednictwem doświadczenia, jednak teologia jest „sądem, do którego dochodzi się przez studium i badania”⁵³⁰. W tym znaczeniu teologia domaga się od nauczyciela i studenta postępowania metodycznego, wytrwałości i poświęcenia, które nie przynoszą łatwej satysfakcji.

473. Teologia jest *scientia fidei*, dlatego domaga się pogłębiania wiary, modlitwy, solidnego i konsekwentnego wysiłku ascetycznego. Bez dyscypliny intelektualnej i odpowiednio przystosowanej formacji duchowej, zarówno w dziedzinie systematycznej i historycznej, jak i w dziedzinie praktycznej, nie ma żywych, konkretnych i profetycznych rezultatów, których się od teologii oczekuje. Nie pojawiają się jednak one szybko i nie zawsze od razu spotykają się z wdzięcznym przyjęciem w Kościele. Z tej racji teologia dla nauczyciela i dla ucznia jest szkołą ewangelicznej cierpliwości, pokory i darmowości, skromności i umiaru, nieufania łatwej reklamie, ograniczania własnej ambicji i cierpliwych prób zrozumienia innych. Tym samym teologia jest także szkołą świętości.

„Intencja” teologii: obiektywność tajemnicy Boga i Jego dzieła zbawczego

474. Trzeba teraz zwrócić uwagę na „intencję”, która ożywia pracę teologa w Kościele i zapewnia jej „użyteczność”. Podkreślenie wagi intencji jest istotne, jeśli teologia ma służyć formacji prezbiterów. Intencja decyduje o zaangażowaniu i nastawieniu teologii na działania w Kościele i świecie.

⁵²⁹ Tomasz z Akwinu, Quodl. 1, 7, 2.

⁵³⁰ Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, I, 1, 6, ad 3.

475. *Konieczność teologii i jej narzędzia.* Gdy św. Tomasz z Akwinu stwierdza, że akt wiary nie zatrzymuje się na formułach (*enuntiabile*), ale dąży do komunii z „rzeczywistością” (*res*), odnosi się także do teologii, która jest wprawdzie „mową o Bogu”, ale jej obiektywne dążenie sięga dalej – do samego Boga. Ten sam św. Tomasz podkreśla, że teologia należy do nauk „podporządkowanych”, czerpiących swoje zasady z nauk wyższych. Teologia jest nauką zależną od „wiedzy Boga i świętych”, u których dyskurs przeszedł już w „ogład”, czyli uszczęśliwiającą komunię z „rzeczywistością”⁵³¹.

476. Dyskurs teologiczny jest konieczny; są konieczne pojęcia, definicje, syntezy, dzięki którym rozwija się myśl i następuje komunikacja. Jest konieczna logika, psychologia, historia i cały zestaw nauk o człowieku i społeczeństwie. Nieodzowny jest także zestaw obrazów i metafor, gdy odzwierciedlają one jakoś Misterium Boga. Jest konieczne mówienie i milczenie, siedzenie i klęczenie, doskonalenie warsztatu naukowego i dojrzewanie motywacji. Jest konieczne stałe powracanie do „pierwszych prawd”, aby weryfikować własną tożsamość i misję oraz formułowane w jej ramach propozycje i programy duszpasterskie.

477. Wspomniane narzędzia i środki są elementem teologii i jej przekazu ze względu na obiektywność tajemnicy Boga i Jego dzieła zbawczego. Nie wystarczy o Nim opowiadać, nawiązując do osobistych doświadczeń – co stało się, niestety, swoistą modą i w formacji seminaryjnej, i w duszpasterstwie. Podkreślanie obiektywności danych Objawienia, których odczytywaniu służy naukowa teologia, jest wyjątkową potrzebą chwili. Oznacza to między innymi szukanie dialogu interdyscyplinarnego, aby zbliżyć filozofię i teologię do innych nauk. Oznacza to także podjęcie wysiłku metodologicznego, aby ugruntować naukowość teologii tak, by mogła w ich kontekście komunikować prawdę, którą otrzymuje z Objawienia i którą ma przekazywać.

478. *Nauka „konkretna”.* Słowo Boże nie ogranicza się do komunikowania prawdy, czyli do formuł doktrynalnych. Jest ono wydarzeniem, faktem, darem, propozycją, powołaniem itd. Objawienie jest

⁵³¹ Tamże, I, 1, 2.

ukazaniem Boga – Trójcy Przenajświętszej – i darem Bożym, Synem Bożym, który stał się człowiekiem. U początku wszystkiego jest zamysł Boży, zamysł „konkretny” – jest wola, która zaprasza i czeka na odpowiedź. Zaś teologia jest konkretna w tym znaczeniu, że jest świadoma, iż słowo Boże nie objawiło i nie przekazało „czegoś” dotyczącego rzeczywistości, ale oświeca całą i każdą rzeczywistość. Nie ma niczego poza perspektywą słowa Bożego, niczego „autonomicznego”, czyli takiego, co byłoby wyłączone z tej perspektywy, a tym samym i z teologicznego namysłu.

479. Wynika z tego, że wierzący i teolog posiadają wyjątkowe kompetencje, które odnoszą się do zamysłu Bożego, jego poznania i jego wyrażania. Niemniej także filozofia, która autentycznie interpretuje rzeczywistość, dotyka tego świata stworzenia i zbawienia oraz dokonuje jego otwarcia na to, co transcendentne, a co teolog poznaje na gruncie objawienia Bożego. Z tej racji teologia uznaje pomocniczość i „służebność” wszystkich innych dziedzin nauki.

Doświadczenie duchowe w teologii

480. Człowiek został stworzony przez Boga jako interlokutor Jego słowa, jako cel Jego zbawczego udzielania się i jako Jego wypełnienie. Wiara jest odpowiedzią na tę inicjatywę Bożą, a teologia jest rozwinięciem i uzasadnieniem tej wiary. W pewnym sensie zatem każdy wierzący stosujący do słowa Bożego swoją inteligencję, poświęcający się mu, podziwiający je oraz rozprawiający o nim, jest teologiem. Teologia jest rozumieniem słowa Bożego w Kościele i za-
pałem w stosunku do niego.

481. Studiować i nauczać teologii oznacza posłusznie poddać się słowu Bożemu, doświadczać tajemnicy, przyjmując ją w wierze z miłością. Takie są kluczowe elementy tożsamości „doktora” w Kościele i „uwarunkowanie” jego aktywności nauczycielskiej. Wszystko ostatecznie wyrasta z przekonania, że słowo Boże rzeczywiście jest skierowane do człowieka wierzącego jako dar. Tylko w oparciu o takie przekonanie mówienie o Bogu nie jest mówieniem próżnym.

482. Teologia jest nauką, ale jest także wysiłkiem duchowym. Dlatego jej studiowanie i nauczanie domaga się pogłębianej nieustannie duchowości. Oznacza to też konieczność uzupełnienia tradycyjnego wykładu neoscholastycznego o teologię patrystyczną i monastyczną, o teologię afektywną i mistyczną, o mistagogię, o odniesienie do życia liturgicznego, o kształtowanie umiejętności dzielenia się doświadczeniami duchowymi itd. Nie da się tego zrealizować bez uczynienia ze wspólnoty studiów wspólnoty wiary, w której intelektualny wymiar formacji łączy się ściśle z duchowym, nim jeszcze przejdzie w pastoralny.

Inkulturacja wiary

483. Głoszenie Objawienia jest głoszeniem Jezusa Chrystusa przeznaczonego dla wszystkich ludzi, miejsc, czasów i kultur. Uznanie transcendencji i niezmienności słowa Bożego, które ma być głoszone w swojej integralności, oznacza jednak, że jego przekazywanie ma być połączone z inkulturacją. Jeśli słowo Boże jest dla człowieka i jeśli Syn Boży stał się człowiekiem, to wymiar ludzki, kulturowy i historyczny należy do Objawienia w sposób istotny, a tym samym trzeba z niego nieustannie zdawać sobie sprawę. Kultura stała się pośrednikiem słowa Bożego. Ewangelizacja wszystkich narodów, zgodnie z nakazem Chrystusa, zakłada integralne głoszenie słowa Bożego, wydarzenia Jezusa Chrystusa, ale ma się to dokonywać na sposób nieustannie odnawiany i przystosowany, w formie zrozumiałej dla adresatów, przy uwzględnieniu ich wrażliwości, ich języka i ich kultury. Zadanie nie jest łatwe – zwłaszcza w kontekście szybkości zmian zachodzących w kulturze oraz faktycznie kształtującej się wielokulturowości. Ewangelia domaga się zastosowania, czeka na interpretację w zależności od sytuacji, chociaż nie może być sprowadzone do tych sytuacji. To zadanie najpierw dla teologów, a potem dla duszpasterzy, których studium teologii ukształtuje. Z tej racji nauczanie teologii nie może abstrahować od kwestii inkulturacji, jej zadań i trudności, szans i możliwości – ich uwzględnianie jest kluczowym wyzwaniem dla studium teologii w ramach formacji do prezbyteratu i w działalności duszpasterskiej.

Wstęp do teologii
30h kontaktowych (30h wykład),
45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

484. Przedmiot ma służyć zrozumieniu natury teologii jako ludzkiej refleksji w świetle Objawienia, wskazać na jej znaczenie dla przekazu wiary, życia Kościoła oraz osobistego życia seminarzysty i w przyszłości prezbitera. Szczególną uwagę poświęcić należy teologicznej teorii poznania: przemowie Boga przez objawienie naturalne i nadprzyrodzone, wierze – jako odpowiedzi na Objawienie itd., a następnie omówić kwestie metodologiczne.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: przy omówieniu źródeł teologii należy zwrócić uwagę na ich hierarchię oraz relację do danych pochodzących z osobistego doświadczenia.

485. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i natura teologii;
- specyfika poznania teologicznego i jego relacja do innych typów poznania;
- historia teologii (dzieje metarefleksji teologicznej);
- metody w teologii;
- źródła teologii (charakterystyka i zasady hermeneutyczne);
- podział dyscyplin teologicznych (oraz dyscyplin pomocniczych);
- typy, style, szkoły w teologii (przegląd historyczny).

Pismo Święte

486. Studium Pisma Świętego w ramach formacji do prezbiteratu ma na celu przyczynienie się do ukształtowania w kandydacie postawy słuchania słowa Bożego, zarówno w odniesieniu do siebie osobiście, jak i w kontekście eklesjalnym, wspólnotowym. Ma się to dokonać poprzez zapoznanie studenta z aktualną wiedzą z zakresu nauk biblijnych oraz wdrożenie go w umiejętność wykorzystywania tej wiedzy do interpretacji tekstów Pisma Świętego. Chodzi zwłaszcza o umiejętność poprawnego odczytywania tekstów w ich oryginalnych kontekstach, czyli rozumienia sensu wyrazowego, historycznego, będącego fundamentem wszelkich innych, bardziej

subiektywnych form lektury. W tym sensie studium przedmiotów biblijnych ma stanowić swoistą obiektywizującą przeciwwagę dla tendencji przeakcentowujących znaczenie osobistej intuicji w odczytywaniu słowa Bożego. Unikać jednak należy takiej dominacji materiału dydaktycznego przez treści wypracowane w ramach studiów historycznych, która przesłaniałaby teologiczny charakter i przesłanie ksiąg biblijnych. Istotne jest przede wszystkim wydobyć tego, co w danej tradycji lub księdze Bóg mówi o sobie, człowieku i świecie („danych” Objawienia) i temu podporządkowany powinien być wykład meta-zagadnień.

Wstęp do Pisma Świętego z elementami archeologii biblijnej
30h kontaktowych (30h wykład),
20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

487. Zagadnienia szczegółowe:

- wprowadzenie do Biblii jako historycznego objawiania się Boga, które zapisali w formie literackiej ludzie wybrani przez Niego i obdarowani Jego Duchem;
- dzieje refleksji nad tym, co sprawia, że niektóre teksty starożytne są Pismem Świętym, oraz współczesna systematyzacja rozważań wokół kwestii natchnienia biblijnego, a zwłaszcza jego istoty, zakresu, skutków i znaczenia dla interpretacji Biblii;
- rozumienie najważniejszych cech Pisma Świętego: jedności, prawdziwości i świętości; prezentacja historycznego kształtowania się zbiorów tekstów Pisma Świętego oraz konsekwencji tego procesu: powstawanie kanonów z ich wewnętrzną strukturą i zewnętrznymi granicami; historyczno-literacki wymiar kanonu Biblii oraz jego znaczenie teologiczne; literatura apokryficzna w relacji do ksiąg kanonicznych oraz do czasów rzeczywistego jej powstawania;
- charakterystyka sposobów dotarcia do tekstu w postaci oryginalnej oraz omówienie znaczenia wariantów i przekładów dla jego interpretacji: języki, postacie i dzieje tekstu oryginalnego Biblii; jej starożytne przekłady i parafrazy; zasady krytyki tekstu (kryteria zewnętrzne i wewnętrzne); rola w egzegezie edycji krytycznych oraz dawnych i współczesnych przekładów; konieczność interpretacji tekstów biblijnych z uwzględnieniem: zasad wynikających z zależności sensu tych tekstów od warunków

- historycznych ich powstania i ich gatunków literackich; reguły ich odczytywania w tym samym Duchu, w którym zostały one napisane (zarówno w odniesieniu do ich sensu historycznego, jak i do ich aktualnego miejsca oraz znaczenia w życiu i misji Kościoła); hermeneutyka biblijna jest omówiona w związku z hermeneutykami ogólną i teologiczną;
- klasyczne traktaty wstępne uzupełniają wprowadzenie do źródeł (archeologicznych i literackich) dla badań środowiska Biblii (w zakresie geografii starożytnego Wschodu i basenu Morza Śródziemnego oraz ich historii religii i politycznej). Dane pochodzące z tych źródeł są przywoływane w ramach wykładów i ćwiczeń poświęconych poszczególnym tekstom biblijnym.

Pięcioksiąg i księgi historyczne Starego Testamentu
60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
65–90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

488. Zagadnienia szczegółowe:

- wstęp do Pięcioksięgu (Tory) i ksiąg historycznych – w sensie dokumentu historycznego, dzieła literackiego oraz świadectwa zarówno dziejów zbawienia, jak i odpowiedzi człowieka na objawienie Boże;
- dzieje formacji tekstów i znaczenie ich miejsca w świętych Pismach Izraela (w kanonach hebrajskim i greckim);
- zarys badań nad genezą Pięcioksięgu z klasycznym ujęciem teorii źródeł oraz z nowszymi hipotezami o jego formacji i redakcji;
- wykład wprowadza do lektury: tekstów o początku i pradziejach ludzkości oraz historii patriarchów i wyjścia; ponadto ukazuje rozwój teologii przymierza (od Noego do przymierza synajskiego) oraz omawia trzy kodeksy (przymierza w Wj 20–23; świętości w Kpł 17–26; deuteronomiczny w Pwt 12–26);
- systematyczna introdukcja do ksiąg historycznych składa się ze wstępów szczegółowych do poszczególnych ksiąg (obejmujących zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne), ujętych w zbiorach, które przedstawiają: historię deuteronomiczną (Joz, Sdz, 1–2 Sm, 12 Krl); historię kronikarską (1–2 Krn, Ezd, Ne), historię ksiąg historyczno-dydaktycznych (Rt, Tb, Jdt, Est) oraz historię wystąpienia Machabeuszów (1–2 Mch);

- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która adekwatnie odkrywa prawdy w historycznych świadectwach objawienia Bożego w związku z twierdzeniami nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych; kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Księgi prorockie Starego Testamentu
60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
65–90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

489. Zagadnienia szczegółowe:

- księgi prorockie na tle dziejów Izraela (od VIII do II wieku przed Chr.);
- podobieństwa i różnice między profetyzmem biblijnym a analogicznymi fenomenami w świecie starożytnym;
- kształtowanie się tekstów prorockich i znaczenie ich miejsca wśród świętych Pism Izraela (w kanonach hebrajskim i greckim);
- systematyczne wprowadzenie do ksiąg prorockich, podążając za czasem działalności poszczególnych proroków, przedstawia kwestie (historyczne, literackie i teologiczne) dotyczące całości poszczególnych ksiąg lub ich głównych części w grupach: proroków przedwygnaniowych – działających w VIII wieku (Oz, Am, Mi, Iz 1–39) oraz w VII wieku (m.in. Ha, So); proroków okresu wygnania (m.in. Jr, Ez, Iz 40–55); proroków czasu powygnaniowego (m.in. Iz 56–66; Jl, Za, Ml). Wykład ponadto wyróżnia teksty apokaliptyczne w Księgach Prorockich (Iz 24–27; Dn) oraz charakteryzuje ich treść teologiczną i formę literacką na tle apokaliptyki judaizmu okresu Drugiej Świątyni;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która zwraca szczególną uwagę na: związek pierwotnego orędzia prorockiego z historią; relektury inspirowane kolejnymi wydarzeniami w dziejach Izraela; treści związane z rozwojem soteriologii; ich ponowne odczytanie w Nowym Testamencie oraz w żywej tradycji Kościoła w świetle osoby i dzieła Chrystusa;

kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Księgi mądrościowe Starego Testamentu
30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),
45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

490. Zagadnienia szczegółowe:

- zarys dziejów formacji tekstów mądrościowych w związku z historią Izraela oraz znaczenie ich miejsca w jego świętych Pismach (w kanonach hebrajskim i greckim);
- ukazanie różnic i podobieństw w odniesieniu do literatury mądrościowej ościennych kultur i cywilizacji;
- ogólne wprowadzenie do kwestii literackich: rozróżnienie gatunków literackich w zbiorze wraz z ich *Sitz im Leben* (zwłaszcza w Ps); środki literackie (typowe dla poezji hebrajskiej i przemawiane w tekstach od niej zależnych); wpływy hellenistyczne (w warstwie gramatycznej, leksykalnej, semantycznej oraz retorycznej); systematyczne wprowadzenie do ksiąg mądrościowych (Hi, Ps, Prz, Koh, Pnp, Mdr, Syr) przedstawia kwestie historyczne, literackie i teologiczne;
- wykład koncentruje się na niektórych tematach teologicznych: rozwoju soteriologii; mesjanizmie psalmów; antropologii biblijnej oraz nauczaniu moralnym (w wymiarze społecznym i jednostkowym);
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy; w ich ramach teksty są przedmiotem lektury, która zwłaszcza w przypadku psalmów zwraca uwagę na związek ich pierwotnego znaczenia z *Sitz im Leben* oraz na ich sens odsłaniający się w ponownym odczytaniu dokonywanym przez Nowy Testament i żywą tradycję Kościoła w świetle osoby i dzieła Chrystusa; kryterium wyboru tekstów przeznaczonych na ćwiczenia jest też ich znaczenie dla wspólnych tematów dwóch głównych części Biblii w celu ukazania potrójnej relacji między tymi częściami: ciągłości, jej braku oraz nowości.

Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie
60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
65–90h pracy własnej studenta, 5 ECTS

491. Zagadnienia szczegółowe:

- Ewangelia Jezusa Chrystusa jako wydarzenie i zbiór ksiąg;
- wspólne przyczyny powstania czterech Ewangelii oraz ich forma wśród starożytnych i biblijnych gatunków literackich;
- geneza Ewangelii oraz kwestia synoptyczna; etymologia terminu „synoptyczny” i jego związek z planem literackim trzech Ewangelii i treścią ich perykop na tle czwartej Ewangelii;
- problem jedności i różnorodności czterech Ewangelii na przykładach prób jego rozwiązywania w lekturach: redukcjonistycznej – Marcjon; ezoterycznej – ewangelie gnostyckie; harmonizującej – Diatessaron; historycznie, literacko i teologicznie adekwatnej do przedmiotu, którym jest czterokształtna Ewangelia;
- historyczność i trzy etapy kształtowania się tradycji ewangelicznej;
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do Ewangelii synoptycznych (Mateusza, Marka, Łukasza) i Dziejów Apostolskich; dokonuje starannego rozróżnienia między kwestiami wymagającymi podejścia głównie diachronicznego (rzeczywisty autor, adresaci, czas, miejsce i powody ich powstania) a zagadnieniami rozpatrywanymi w ramach podejścia synchronicznego (tożsamość autora i adresatów implikowana w tekstach; sytuacja eklezjalna i kulturowa odzwierciedlona w tekstach; struktura całości, język i styl); wykład na przykładzie interpretacji wybranych tekstów daje syntezę wiodących treści teologicznych trzech Ewangelii synoptycznych z uwzględnieniem jedności dzieła Łukaszeckiego;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (szczególnie narracyjnej); przeznaczone na nie teksty są wybierane ze względu na problemy omawiane podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

Pisma Janowe

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),

80–105h pracy własnej studenta, 5 ECTS

492. Zagadnienia szczegółowe:

- znaczenie miejsca Ewangelii Jana, 1, 2, 3 Listu Jana oraz Apokalipsy Jana w kanonie Biblii; zróżnicowanie gatunkowe zbioru oraz jego związki genologiczne z analogicznymi tekstami w kanonie biblijnym i poza nim (z Ewangelią synoptycznymi oraz z epistologafią i apokaliptyką);
- kwestia autorstwa pism składających się na zbiór oraz problemy jedności literackiej i teologicznej w odniesieniu do jego całości i do poszczególnych pism (np. hipotezy krytyki literackiej o redakcji Ewangelii Jana);
- stosunek czwartej Ewangelii do tradycji synoptycznej na płaszczyźnie historycznej, literackiej i teologicznej oraz pytanie o jej wartość jako świadectwa ziemskiego życia Jezusa i rozwoju teologii;
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do poszczególnych ksiąg tego zbioru (obejmujące zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne); na podstawie interpretacji wybranych tekstów przedstawia syntezę wiodących treści teologicznych, a szczególnie soteriologii, chrystologii, pneumatologii i eschatologii;
- ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (z przykładami zarówno interpretacji tekstów tego zbioru przez ojców Kościoła, jak też ich odczytywania w liturgii i sztuce chrześcijańskiej); teksty omawiane w ramach tych zajęć są wybierane ze względu na problemy podnoszone podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

„Corpus Paulinum” i pozostałe listy Nowego Testamentu

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),

65–85h pracy własnej studenta, 4 ECTS

493. Zagadnienia szczegółowe:

- listy Nowego Testamentu jako część kanonu Biblii i jako gatunek literacki na tle starożytnej formy listu;
- listy Pawłowe jako źródło (auto)biograficzne Apostoła oraz ich relacja do Dziejów Apostolskich w warstwie biograficznej i teo-

- logicznej; kwestie autorstwa oraz charakteru apostołskiego pism składających się na *Corpus Paulinum* oraz pozostałych (oprócz 1, 2 i 3 Listu Jana);
- wykład zawiera systematyczne wprowadzenie do poszczególnych listów (obejmujące zagadnienia historyczne, literackie i teologiczne); na podstawie interpretacji wybranych tekstów oferuje syntezę wiodących treści teologicznych, a zwłaszcza doniosłych w nich tematów zarówno soteriologicznych (m.in. ich związku z chrystologią; jedności Bożego planu zbawienia; monoteizmu i pośrednictwa Chrystusa; relacji wiary i uczynków według nauczania Pawła i Jakuba), jak też pneumatologicznych i eklezjologicznych (posługiwania i charyzmaty w Kościele przedstawionym jako ciało Chrystusa);
  - ćwiczenia wprowadzają do stosowania różnych etapów i metod egzegezy (szczególnie retorycznej); teksty omawiane w ramach tych zajęć są wybierane ze względu na problemy podnoszone podczas wykładu oraz na ich znaczenie w teologii systematycznej, miejsce w liturgii i rolę w duchowości chrześcijańskiej.

Teologia i hermeneutyka biblijna
30h kontaktowych (30h wykład),
45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

494. Zagadnienia szczegółowe:

- kwestia miejsca, metody i celu teologii biblijnej wśród działów teologii oraz problemy terminologiczne (pytanie o uprawianie teologii niebiblijnej i nieteologicznej egzegezy biblijnej); dlaczego jest nie tylko możliwa, ale i konieczna jedna teologia biblijna – konfrontowana z różnorodnymi sposobami jej uprawiania – obejmująca Stary Testament oraz Nowy Testament;
- wykład ma przypominać, że teksty biblijne, chociaż są badane przez nauki nieteologiczne w sposób właściwy dla ich metodologii, pozostają cały czas świadectwem rzeczywistego objawienia Boga, czyli Jego wejścia w dzieje ludzkości oraz historie jednostek; integralne studium tych tekstów, jeśli nie przeciwstawia się obiektywizmowi hermeneutyki naukowej, nie może ostatecznie pomijać tego objawienia; jeśli zatem Stary i Nowy Testament powstały we wzajemnym powiązaniu ze wspólnotami Izraela i Kościoła, których wiara stanowiła odpowiedź na to objawie-

nie, to historycznym kontekstem Pism świętych jest życie tych wspólnot; omawiane na wykładzie tematy, na które mogą się składać treści wybrane i powiązane ze względu na ich znaczenie dla teologii systematycznej czy praktycznej, powinny być zawsze interpretowane w tym historycznym kontekście.

Liturgia

495. Studium liturgii w formacji kandydatów do prezbiteratu ma przyczynić się do ukształtowania w nich dojrzałych przewodniczących liturgii, świadomych tego, w czym uczestniczą i co sprawują, oraz zdolnych do takiej dbałości o celebrację, która zgromadzeniu pomoże w owocnym jej przeżywaniu. Do osiągnięcia tego celu konieczna jest zrównoważona refleksja nad samą liturgią jako taką (jej miejscem w życiu Kościoła), nad rytym rzymskim jako szczególną historyczną formą sprawowania liturgii oraz nad poszczególnymi elementami (znakami) liturgii. W ramach zajęć student powinien nabyć także umiejętność łączenia tego, co jest w liturgii wyrazem niezmiennego misterium zbawiającego Boga, z tym, co przynależy do zmiennych doświadczeń, wrażliwości, potrzeb danej wspólnoty zgromadzonej na liturgii. Ostatecznie chodzi o wprowadzenie do *ars celebrandi* i *ars praesidendi*.

Liturgika fundamentalna

15h kontaktowych (15h wykład),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

496. Zagadnienia szczególne:

- natura i charakter liturgii;
- cel liturgii;
- zgromadzenie liturgiczne;
- prawo liturgiczne;
- elementy naturalne w liturgii;
- źródła i rozwój liturgii rzymskiej;
- liturgia żydowska i liturgia chrześcijańska;
- misterium paschalne fundamentem liturgii;
- liturgia czasów apostoelskich (I wiek);
- liturgia do IV wieku (wpływy helleńsko-judaistyczne);

- rodziny liturgiczne na Wschodzie i Zachodzie;
- „złoty wiek” liturgii rzymskiej (wieki V–VII/VIII);
- liturgia rzymska w epoce wczesnego średniowiecza;
- cechy liturgii rzymskiej w wiekach XI–XV;
- liturgia rzymska w dobie reformacji i Soboru Trydenckiego (XVI wiek);
- ruch liturgiczny;
- soborowa konstytucja o liturgii i reforma liturgii Soboru Watykańskiego II;
- rozumienie liturgii i niektóre próby jej definicji przed Soborem Watykańskim II;
- definicja liturgii Soboru Watykańskiego II i Katechizmu Kościoła Katolickiego;
- liturgika jako nauka (przedmiot nauki, podział nauk liturgicznych);
- ukształtowanie przestrzeni liturgicznej;
- przedmioty i szaty liturgiczne.

*Rok liturgiczny (z hagiografią) i Liturgia godzin
15h kontaktowych (15h wykład),
35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

497. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i istota roku liturgicznego;
- rozwój roku liturgicznego przed i po IV wieku;
- odnowa roku liturgicznego w wieku XX;
- niedziela najstarszym i pierwotnym dniem świątecznym Kościoła (*Dies Domini*);
- struktura roku liturgicznego: Triduum Paschalne, czas Wielkanocy, Wielki Post, czas Narodzenia Pańskiego, Adwent, czas zwykły;
- uroczystości, święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny i Świętych;
- okresowe dni modlitw, nabożeństwa okresu liturgicznego i pory roku;
- rok liturgiczny w życiu parafii;
- Liturgia godzin:
- historia *officium divinum*;
- części Liturgii godzin;

- teologia Liturgii godzin;
- łączenie części Liturgii godzin między sobą i z Mszą św.;
- przepisy odnoszące się zachowania w chórze;
- Liturgia godzin w życiu parafii.

Sakramenty

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: wykład liturgii sakramentów powinien mieć miejsce po dogmatycznym wykładzie sakramentologii. Zaleca się konsultacje między prowadzącymi te przedmioty w celu unikania powtórzeń lub opuszczeń.

498. Zagadnienia szczegółowe:

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (chrzest i bierzmowanie)

- chrzest sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- chrzest dorosłych a chrzest dzieci;
- liturgiczna organizacja katechumenatu i inicjacji chrześcijańskiej od połowy II do VI wieku;
- historia obrzędów inicjacji od VI do XX wieku;
- rozdzielenie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- obrzęd wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych – *Ordo initiationis Christiane adultorum*;
- dwa modele udzielania sakramentów inicjacji chrześcijańskiej;
- symbolika i teologia liturgii chrztu;
- chrzest w życiu parafii i rodziny;
- bierzmowanie sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- wyodrębnienie i rozwój liturgii bierzmowania przed i po V wieku;
- przebieg, symbolika i teologia liturgii bierzmowania;

Sakramenty uzdrowienia

- dzieje liturgii sakramentu pokuty do X wieku: pokuta publiczna, taryfowa, prywatna, praktyki pokutne;
- liturgia sakramentu pokuty od XI wieku: nazwa i jej konsekwencje praktyczne;
- aktualna liturgia sakramentu pokuty i pojednania: trzy formy celebracji sakramentu;

- celebracje pokutne według rytuału „Obrzędy pokuty”;
- dzieje liturgii sakramentu namaszczenia chorych od XII wieku: Jk 5, 14-15; modlitwy poświęcenia oleju chorych, podmiot, szafarz i liturgia sakramentu;
- sakrament namaszczenia chorych od XIII wieku do *Vaticanum II*: teologia scholastyczna, Sobór Trydencki, Rytuał rzymski 1614, CIC; KL i KK;
- charakterystyka *Ordo unctionis infirmorum* z 1972: *Praenotanda*, zawartość i układ rytuału;
- aktualna liturgia sakramentu namaszczenia chorych;
- różne formy liturgicznej posługi chorym i umierającym;
- wiatyk: historia, liturgia, teologia.

Sakramenty w służbie Komunii

- dzieje celebracji małżeństwa i liturgii sakramentu małżeństwa w Kościele;
- obecna liturgia małżeństwa i sakramentu małżeństwa;
- jubileusze małżeńskie;
- dzieje celebracji sakramentu święceń (kwestia „niższych święceń”);
- obecna liturgia *ad missio*, lektoratu i akolituatu;
- liturgia święceń diakonów, prezbiterów i biskupów.

Eucharystia

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),
45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

499. Zagadnienia szczegółowe:

- geneza celebracji Eucharystii chrześcijańskiej:
  - żydowska uczta świąteczna;
  - biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii;
  - Ostatnia Wieczerza a uczta paschalna;
- historyczny rozwój celebracji Eucharystii (zwłaszcza w rycie rzymskim aż po obecną wersję Mszału rzymskiego);
- obrzędy liturgii Eucharystii:
  - liturgia wejścia, pozdrowienie i akt pokuty;
  - słowo wprowadzające w liturgię Mszy św.;
  - *Kyrie*, *Gloria*, kolekta;
  - liturgia słowa Bożego;
  - układ czytań w ciągu roku liturgicznego;

- modlitwa wiernych;
- liturgia przygotowania darów;
- prefacja, jej związek z liturgią słowa i anaforą;
- struktura i znaczenie Modlitwy eucharystycznej (specyfika wersji w obecnym Mszale);
- Modlitwa Pańska z embolizmem;
- obrzęd pokoju;
- gest łamania chleba, śpiew „Baranku Boży”, prywatne przygotowanie kapłana i wiernych, zaproszenie na ucztę;
- przyjmowanie Ciała i Krwi Pana, dziękczynienie po Komunii św. i modlitwa pokomunijna;
- obrzędy zakończenia Mszy św.;
- Komunia św. i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.

Sakramentalia i pobożność ludowa
15h kontaktowych (15h wykład),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

500. Zagadnienia szczegółowe:

- sakramentalia: pojęcie, historia, celebrowanie;
- obrzędy błogosławieństw;
- pogrzeb chrześcijański;
- dedykacja kościoła i ołtarza;
- profesja zakonna;
- egzorcyzm;
- pobożność ludowa: relacja do liturgii, rodzaje, zasady organizowania;
- nowe formy modlitwy publicznej.

Liturgiczna posługa diakona
15h kontaktowych (15h ćwiczenia),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

501. Zagadnienia szczegółowe:

- posługa diakona w liturgii mszalnej;
- sprawowanie sakramentu chrztu św.;
- przewodniczenie liturgii małżeństwa;
- sprawowanie błogosławieństw;

- przewodniczenie liturgii pogrzebu;
- wiatyk.

Teologia dogmatyczna

502. Studium teologii dogmatycznej powinno dostarczać studentowi fundamentu doktrynalnego, dzięki któremu wszystkie pozostałe zagadnienia podejmowane w ramach szczegółowych dyscyplin teologicznych zyskują stabilny punkt odniesienia. Objawienie, którego z woli Ojca dopełnił Chrystus, a które pojmujemy w Kościele dzięki tchnieniu Ducha Świętego, prowadzi do spójnego rozumienia Boga, człowieka i świata w ich wzajemnych relacjach. Istotne jest zatem dbanie o spójność wykładu poszczególnych części dogmatyki przez wskazywanie zarówno powiązań pomiędzy poszczególnymi prawdami wiary, jak i ich konsekwencji w życiu chrześcijańskim (w praktyce chodzi o wskazanie na związki z zagadnieniami wykładanymi w ramach innych dyscyplin, zwłaszcza typu pastoralnego). Pewne nachylenie egzystencjalne wykładu jest konieczne (także w zakresie możliwie współczesnego języka i metaforyki), by dogmatyka nie jawiła się jako oderwana od życia meta-narracja, lecz mogła stanowić rzeczywiste spoiwo osobistego oglądu Boga, człowieka i świata.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: cykl zajęć z dogmatyki powinien rozpoczynać się po zakończeniu cyklu zajęć z teologii fundamentalnej i z Pisma Świętego (co najmniej: po wykładzie pism Pawłowych i Janowych).

O Bogu Jedynym i w Trójcy Osób

40h kontaktowych (30h wykład i 10h ćwiczenia),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

503. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- starotestamentalna doktryna Boga jako zapowiedź: objawienie w historii, atrybuty Boga, etapy powstania „monoteizmu” żydowskiego;
- objawienie się Boga w Chrystusie i Duchu Świętym: nowotestamentalne świadectwo o zaangażowaniu Boga w historię zbawie-

- nia; etapy powstawania nowotestamentalnej nauki o Bogu; rola wydarzeń paschalnych w odświeżeniu tożsamości Boga;
- teologia trynitarna do 325 roku: nauka o Bogu między apologią i inkulturacją; rozróżnienie ekonomii i teologii; modalizm; powstanie pierwszych systemów trynitarnych: Ireneusz, Tertulian, Orygenes; problem subordynacjonizmu przednicejskiego;
- dzieje sporów ariańskich: od Nicei I (325) do Konstantynopola I (381); kluczowa rola ojców kapadockich w tworzeniu języka teologicznego;
- teologia trynitarna wczesnej scholastyki średniowiecznej: Abelard, Piotr Lombard, Joachim z Fiore;
- wielkie syntezy scholastyczne: szkoła dominikańska (Tomasz z Akwinu) i franciszkańska (Bonawentura);
- dzieje sporu o pochodzenie Ducha Świętego w wiekach V–XV;
- wybrane współczesne teologie trynitarne: Barth, Rahner, Balthasar.

Aspekt systematyczny:

- problem poznania Boga i języka teologii; zagadnienie analogii; wiedza o Bogu między twierdzeniem a przeczeniem;
- podstawowe pojęcia teologii trynitarniej: hipostaza i substancja; relacja;
- tajemnica Boga a metafizyka: między jednością i wielością; jeden czy dwa traktaty o Bogu;
- wolność czy konieczność w wewnętrznym życiu Boga;
- teologia działania Bożego: rozróżnione (wewnętrzne pochodzenia) i wspólne (*ad extra*) działania Boga;
- charakterystyka poszczególnych osób Trójcy Świętej (znamiona).

Teologia stworzenia i antropologia teologiczna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 4 ECTS

504. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- biblijna nauka o stworzeniu:
  - stworzenie świata – aspekt kosmiczny;
  - stworzenie człowieka – aspekt antropologiczny;
  - stworzenie aniołów (świat niewidzialny);

- czasowy początek świata i człowieka;
- stworzenie człowieka jako mężczyzny i kobiety (płciowość w tajemnicy stworzenia);
- zło w świecie – grzech pierworodny i „grzech świata”;
- Opatrzność Boża;
- Jezus Chrystus – centrum stworzenia;
- jedność stworzenia i zbawienia w perspektywie biblijnej;
- rozwój nauki o stworzeniu w doktrynie Kościoła.

Aspekt systematyczny:

- Trójca jako fundament stworzenia;
- wolność działania Bożego w *creatio ex nihilo*;
- Bóg nieustannie obecny w stworzeniu – stworzenie otwarte na łaskę;
- człowiek w stworzeniu:
  - obraz Boga;
  - współpracownik Boga;
  - człowiek i nauka;
  - nowe stworzenie;
- konsekwencje teologiczne nauki o stworzeniu;
- wypełnienie stworzenia w Bogu – ostateczna przemiana.

Chrystologia z soteriologią i pneumatologią
45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),
40–55h pracy własnej studenta, 4 ECTS

Chrystologia z soteriologią

505. Zagadnienia szczegółowe:

Aspekt biblijno-historyczny:

- soteriologia i chrystologia Nowego Testamentu;
- rozwój refleksji chrystologicznej w wiekach II i III (doprecyzowania w kontekście doketyzmu i gnozy, rozwój terminologii greckiej i łacińskiej);
- chrystologiczne i soteriologiczne konsekwencje sporów ariańskich;
- chrystologia chalcedońska (nestorianizm, monofizytyzm);
- postchalcedońskie spory chrystologiczne (kwestia trzech rozdziałów, chrystologia nechalcedońska, monoteletyzm, monoenergizm, ikonoklazm);

- chrystologia i soteriologia scholastyki (ze szczególnym uwzględnieniem teorii zadośćuczynienia Anzelma z Canterbury);
- specyficzne akcenty soteriologii i chrystologii reformatorów (XV–XVI wiek);
- nowożytna krytyka klasycznej chrystologii i odpowiedzi na nią.

Aspekt systematyczny:

- kwestia unii hipostatycznej (hipostaza Syna racją jedności natur Chrystusa, integralność dwóch natur i ich własności) i jej soteriologiczne konsekwencje (pośrednictwo Chrystusa);
- konsekwencje unii hipostatycznej (perychozeza chrystologiczna, działania teandryczne, *communicatio idiomatum*);
- najważniejsze modele soteriologiczne i ich komplementarność.

Pneumatologia

Aspekt biblijno-historyczny:

- pneumatologia Starego Testamentu;
- pneumatologia Nowego Testamentu;
- imiona Ducha Świętego w Starym i Nowym Testamencie;
- soteriologiczno-osobowy wymiar biblijnych symboli Ducha Pańskiego;
- typologia dzieł i działań Ducha Świętego według Tradycji i Pisma Świętego;
- pneumatologia epoki patrystycznej (I–III wiek; IV wiek; V wiek itd.);
- pneumatologia epoki scholastycznej;
- epoka nowożytna i współczesność (reformacja, teologia potrydencka, refleksja katolicka w XIX i XX wieku; pneumatologia prawosławna).

Aspekt systematyczny:

- modele trynitarnie jako schematy refleksji o Duchu Świętym;
- zagadnienie *Filioque*;
- relacja chrystologii do pneumatologii;
- zbawcza i eschatologiczna misja Ducha Świętego;
- Duch Święty a życie chrześcijańskie;
- Duch Święty a personalistyczna koncepcja łaski;
- pneumatologiczno-epikletyczny wymiar sakramentów;
- Kościół jako dzieło i przejaw Ducha;
- hermeneutyka doświadczenia charyzmatycznego i mistycznego;
- teologia charyzmatów;
- współczesne ruchy charyzmatyczne;
- mariologia w świetle pneumatologii.

Charytologia, eklezjologia, mariologia
45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),
40–55h pracy własnej studenta, 6 ECTS

506. Zagadnienia szczegółowe:

Charytologia

- Człowiek i Bóg – wzajemne relacje w perspektywie stworzenia i odkupienia;
- grzeszność człowieka jako wołanie o łaskę (grzech pierworodny i grzech osobisty);
- powszechna wola zbawcza Boga;

Aspekt biblijno-historyczny:

- biblijna nauka o grzechu i łasce;
- nauka o łasce w historii doktryny katolickiej;
- św. Augustyn i pelagianizm;
  - teologia średniowieczna i zasada: „łaska zakłada naturę”;
  - reformacja i nauczanie Soboru Trydenckiego;
  - potrydenckie spory wokół łaski.
- nauka o przeznaczeniu w aspekcie historycznym;
- nauka o łasce w dziejach duchowości.

Aspekt systematyczny:

- powszechna wola zbawcza jako podstawa nauki o łasce;
- istota łaski i różne pojęcia łaski (łaska „zewnątrzna” i „wewnętrzna”, stworzona i niestworzona);
- przymioty i darmowość łaski;
- łaska jako życie Boże;
- łaska jako dar Ducha Świętego;
- człowieka jako „otwarty” na łaskę: usprawiedliwienie i zasługa;
- łaska i pełnia osobowa człowieka (personalizm łaski);
- łaska jako pełnia wolności i droga do Boga (życie duchowe, świętość i mistyka);
- łaska, charyzmaty i inne dary Boże (doświadczenie łaski);
- zadatek przyszłej chwały.

Eklezjologia

- podstawy biblijne nauki o Kościele;
- zarys dziejów eklezjologii;
- eklezjologia II Soboru Watykańskiego i papieży posoborowych;

- Kościół jako sakrament, nowy Lud Boży, Ciało Chrystusa i komunია;
- podstawowa struktura Kościoła: hierarchia i charyzmat; synodalność;
- Kościół uniwersalny, partykularny (lokalny);
- papież, biskup i wyświęceni do posługi w Kościele (omawiane w ramach przedmiotu: Teologia sakramentu święceń);
- świeccy w Kościele;
- życie konsekrowane w Kościele (omawiane jest w ramach przedmiotu: Teologia życia konsekrowanego);
- Kościół miejscem świętości i świadectwa;
- Kościół pielgrzymujący, oczyszczający się i chwalebny – wzajemne relacje;
- Kościół w relacji do świata.

Mariologia

- Maryja w Piśmie Świętym;
- zarys dziejów mariologii;
- dogmaty maryjne;
- godność i świętość Maryi;
- duchowe macierzyństwo Maryi;
- podstawy teologiczne kultu maryjnego.

Sakramentologia i eschatologia

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
90–120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

Sakramentologia

507. Zagadnienia szczegółowe:

Sakramenty w ogólności

- sakrament w strukturze wiary chrześcijańskiej;
- sakramentalny wymiar dziejów zbawienia;
- Chrystus, Kościół i sakramenty – wzajemne relacje;
- definicja i struktura sakramentu: materia i forma;
- skuteczność zbawcza sakramentów;
- łaska sakramentalna i świętość jako upodobnienie do Chrystusa;
- sakrament jako wydarzenie wiary osobistej i eklezjalnej;

- cele sakramentów: uwielbienie Boga, budowanie Kościoła i uświęcenie człowieka.

Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego

Chrzest:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska i konieczność zbawcza chrztu:
  - wprowadzenie w wiarę i w życie Kościoła;
  - dary osobowe i eklezjalne chrztu;
  - chrzest dzieci; los dzieci zmarłych bez chrztu.

Bierzmowanie:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska i konieczność zbawcza bierzmowania;
- bierzmowanie a udział w życiu Kościoła: świadectwo i posługa;
- bierzmowanie w życiu duchowym chrześcijanina.

Eucharystia:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- łaska Eucharystii;
- komunie sakramentalna i komunie duchowa (trzy sposoby przyjęcia sakramentu);
- komunie święta w życiu chrześcijanina;
- obecność eucharystyczna – przeistoczenie;
- ofiarniczy wymiar celebracji Mszy świętej;
- szafarz Eucharystii;
- Eucharystia w życiu Kościoła i chrześcijanina.

Sakramenty uzdrowienia

Pokuta i pojednanie:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- konieczność nawrócenia sakramentalnego i pokuty w życiu chrześcijanina i Kościoła;
- władza Kościoła odpuszczania grzechów (szafarz sakramentu);
- „części” pokuty:
  - żal za grzechy;
  - integralne wyznanie grzechów;
  - zadośćuczynienie;
- teologiczne aspekty indywidualnego wyznania grzechów;
- skutki indywidualne i eklezjalne spowiedzi.

Namaszczenie chorych:

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- skutki sakramentu chorych („uzdrowienie duszy”);
- znaczenie sakramentu w życiu chrześcijanina;
- namaszczenie chorych a odpuszczenie grzechów;
- szafarz sakramentu i warunki jego udzielania.

Sakramenty w służbie komunii

Święcenia:

Uwaga: sakrament święceń będzie szczegółowo omówiony w ramach osobnego przedmiotu (teologia sakramentu święceń).

Małżeństwo:

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w prezentacji sakramentu małżeństwa należy się skupić na porządku łaski – to, co dotyczy warunków ważności itd., zostanie szeroko omówione na zajęciach z prawa kanonicznego.

- podstawy biblijne i rozwój doktrynalny;
- różnica między małżeństwem (naturalnym) a sakramentem małżeństwa;
- skutki sakramentu małżeństwa w porządku łaski;
- ikoniczność sakramentu małżeństwa w stosunku do relacji Chrystus–Kościół;
- świętość małżeńska.

Eschatologia

Aspekt biblijno-historyczny:

- szcątkowa eschatologia Starego Testamentu w swojej dynamice rozwoju: od wewnątrzświatowego spełnienia do możliwości przetrwania śmierci; od etnocentryzmu do uniwersalizmu;
- eschatologia jako pierwotna tkanka teologii Nowego Testamentu;
- eschatologia Ojców; spór o uniwersalizm soteriologiczny;
- główne tendencje eschatologii średniowiecznej;
- kształtowanie się nauki o czyśćcu;
- eschatologia w sporach XVI wieku: protestantyzm i odpowiedź katolicka (Trydent);

– odnowa eschatologii w XX wieku: waga doktryny Soboru Watykańskiego II.

Aspekt systematyczny:

- miejsce i rola eschatologii w dogmatyce i egzystencji: hermeneutyka wypowiedzi eschatologicznych; chrześcijańska eschatologia jako artykulacja nadziei; związek tajemnic w eschatologii;
- eschatologia między indywidualizmem a wspólnotą (indywidualna, zbiorowa);
- teologia śmierci;
- teologia stanów ostatecznych: niebo i piekło;
- doktryna czyśćca i jej znaczenie ekumeniczne;
- teologia sądu Bożego;
- parazyjny dynamizm chrześcijaństwa;
- problem duszy w świetle zagadnień eschatologicznych;
- problem stanu pośredniego.

Teologia sakramentu święceń

20h kontaktowych (10h wykład i 10h ćwiczenia),

30–40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

508. Zajęcia poświęcone w całości teologii sakramentu święceń i tożsamości prezbitera. Mają służyć pogłębieniu zrozumienia teologicznego wymiaru tożsamości wyświęconego, przy czym akcent powinien padać na uświadomienie, iż jest to tożsamość relacyjna⁵³², w której samorozumienie zależy od trwania i pielęgnowania sieci relacji.

509. Zagadnienia szczegółowe:

- dzieje teologii przewodniczenia w Kościele (urzędu, sakramentu święceń);
- skutki sakramentu święceń w porządku łaski na poszczególnych stopniach święceń;
- eklezjologicznie funkcjonalny charakter sakramentu święceń oraz kluczowa rola zdatności do posługi jako wstępnego warunku święceń;
- celibat jako warunek zdatności do biskupstwa i w Kościele łacińskim do prezbiteratu (teologia celibatu);

⁵³² Zob. PDV 12.

- istota i wzajemna relacja tożsamości wynikających z poszczególnych stopni święceń (biskupstwo jako przedłużenie posługi apostołskiej, prezbiterat i diakonat jako uczestniczące wsparcie apostołskiej posługi biskupa);
- soteriologiczne i eklezjologiczne zakorzenienie sakramentu święceń (gromadzenie, formowanie, obrona wspólnoty);
- aspekty chrystologiczny i pneumatologiczny tożsamości wyświęconego (przewodniczenie, inspirowanie, rozeznawanie);
- wyświęceni w relacji do niewyświęconych (relacja kapłaństwo wspólne – kapłaństwo służebne).

Teologia fundamentalna

*60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
140–180h pracy własnej studenta, 8 ECTS*

510. Przedmiot teologii fundamentalnej stanowi wiarygodność przekazywanego przez Kościół objawienia Boga w Jezusie Chrystusie. Głównym zadaniem tej dyscypliny jest zatem refleksja nad rzeczywistością objawienia chrześcijańskiego i jego trwaniem w Kościele. Wykazuje ona, że chrześcijaństwo jest wiarygodne w obliczu ludzkiego rozumu, ma podstawy historyczne i pozwala rozszyfrować ludzkie życie jako sensowne. Dokonuje tego przez formułowanie argumentów niezbędnych do dialogu Kościoła z kulturą współczesną, naukami i innymi religiami, badanie obiektywnej wartości tych argumentów i ich obronę. W ten sposób teologia fundamentalna daje podstawy dla studium całej teologii, a także dla ewangelizacji w zagrożonym indyferentyzmem świecie, w którym prymat wiodą wartości ekonomiczne.

511. Zagadnienia szczegółowe:

- historia, modele i metodologia teologii fundamentalnej;
- wiara i rozum;
- otwartość człowieka na Boga (*homo capax Dei*);
- objawienie jako darowanie Boga w Jezusie Chrystusie i Kościele;
- znaki wiarygodności Objawienia;
- wiarygodność kościelnego przekazu o Chrystusie:

- współczesny kontekst problemu Jezusa i wiarygodności chrześcijaństwa;
- starożytne źródła niechrześcijańskie i archeologia o Jezusie Chrystusie i środowisku powstania chrześcijaństwa;
- wiarygodność pierwotnych świadectw chrześcijańskich;
- boska tożsamość osoby Jezusa Chrystusa w świetle historii Jego życia;
- historyczność krzyża, Jezusowe rozumienie własnej śmierci i wiarygodność chrześcijańskiego orędzia zbawienia;
- wiarygodność Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa;
- funkcja eklezjotwórcza tytułów popaschalnych;
- Chrystusowa geneza Kościoła jako depozytariusza Objawienia;
- sukcesja apostołska i prymat – struktury istotne dla trwania i przekazu Objawienia w Kościele;
- odpowiedzialność Urzędu Nauczycielskiego Kościoła za przekaz prawdy Ewangelii;
- znaki wiarygodności Kościoła w historii i dzisiaj;
- współczesny filozoficzny i społeczno-kulturowy kontekst wiary. Dialog i apologia.

Teologia moralna

512. Studium teologii moralnej w ramach formacji do presbiteratu powinno prowadzić do ukształtowania w kandydacie umiejętności orientowania ludzkiego postępowania (własnego i powierzonych sobie wiernych) ku ostatecznemu celowi człowieka, jakim jest zjednoczenie z Bogiem. Studium szczegółowych zasad moralnych odnoszących się do kolejnych aspektów życia ludzkiego powinno być poprzedzone prezentacją ewangelicznego wezwania, by miłować na wzór Chrystusa, jako naczelnej zasady postępowania chrześcijańskiego. Kandydat do presbiteratu powinien umieć stosować zasady oceny działania moralnego formułowane w ramach teologii moralnej fundamentalnej do konkretnych aktów, analizowanych w ramach teologii moralnej szczegółowej, tak by mógł w przyszłości towarzyszyć wiernym w ich rozeznawaniu bez popadania w legalizm z jednej, a w relatywizm z drugiej strony.

Teologia moralna fundamentalna

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),

90–120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

513. Zagadnienia szczegółowe:

- definicja, struktura, metodologia teologii moralnej jako nauki teologicznej;
- responsoryczny i personalistyczny charakter chrześcijańskiej moralności;
- teologiczne źródła moralności chrześcijańskiej;
- pozateologiczne źródła teologii moralnej;
- wymiar ekumeniczny moralności chrześcijańskiej;
- rozumność i wolność działania moralnego;
- struktura działania moralnego i kryteria jego oceny;
- problematyka prawa moralnego;
- sumienie jako najbliższa instancja moralna (*norma proxima moralitatis*);
- grzech jako negatywna odpowiedź na Boże powołanie.

Aretologia teologicznomoralna

30h kontaktowych (30h wykład),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

514. Zagadnienia szczegółowe:

- miejsce cnót w dynamicznej wizji moralności;
- wielość i jedność cnót w wychowaniu moralnym;
- cnoty teologalne (wiara, nadzieja, miłość);
- cnoty kardynalne (męstwo, roztropność, mądrość, sprawiedliwość).

Moralność małżeńsko-rodzinna

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),

80–105h pracy własnej studenta, 5 ECTS

515. Zagadnienia szczegółowe:

- chrześcijańska wizja cielesności;
- problematyka integracji seksualnej;
- więź mężczyzny i kobiety w kontekście przymierza małżeńskiego;
- rodzina w planie Bożym;

- katolicka etyka seksualna;
- zagadnienie dewiacji seksualnych.

Bioetyka teologiczna

30h kontaktowych (30h konwersatorium),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

516. Zagadnienia szczegółowe:

- bioetyka chrześcijańska w kontekście współczesnej dyskusji bioetycznej;
- zagadnienie szacunku dla stworzenia (ekologia teologiczna);
- zagadnienia bioetyczne u początku życia ludzkiego (status embrionu ludzkiego, zapłodnienie pozaustrojowe, diagnostyka prenatalna, aborcja);
- zagadnienia bioetyczne w kontekście zdrowia i choroby (profilaktyka, zachowania mortogenne, eksperymenty medyczne);
- zagadnienia bioetyczne u kresu życia ludzkiego (opieka paliatywna i hospicyjna, eutanazja, samobójstwo).

Moralność życia społecznego

15h kontaktowych (15h wykład),

35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

517. Zagadnienia szczegółowe:

- antropologiczny i normatywny fundament moralności życia społecznego (osoba ludzka i jej prawa, zasady życia społecznego);
- chrześcijanin w świecie kultury i środków komunikacji społecznej;
- chrześcijanin w przestrzeni politycznej;
- chrześcijanin wobec ogólnoświatowego wymiaru problemów społecznych (np. problematyka kryzysu migracyjnego).

Penitencja

60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),

90–120h pracy własnej studenta, 6 ECTS

518. Zagadnienia szczegółowe:

- biblijno-teologiczne podstawy sakramentu pojednania;
- aktualne zasady sprawowania sakramentu pokuty i pojednania;

- typologia penitentów;
- praktyczne przygotowanie do sprawowania sakramentu pokuty i pojednania;
- praktyka spowiadania a kierownictwo duchowe;
- spowiedź a pomoc psychologiczna.

Teologia duchowości

519. Studium teologii duchowości katolickiej w ramach przygotowania do prezbiteratu ma dwa zasadnicze cele. Z jednej strony stanowi wsparcie poprzez systematyczne studium formacji duchowej kandydata, z drugiej – przygotowanie go do posługi, której jednym z istotnych zadań będzie wprowadzanie wiernych (indywidualnie i wspólnotowo) w życie duchowe oraz odpowiedzialne towarzyszenie im w jego rozwoju. Dlatego studium powinno się koncentrować na wiedzy i umiejętnościach związanych z rdzeniem duchowości chrześcijańskiej (i co do treści, i co do praktyk). Konieczna jest umiejętność odróżniania tego rdzenia od indywidualnych lub zbiorowych tradycji, doświadczeń, upodobań, mód itd. Istotne jest powiązanie zagadnień dotyczących życia duchowego z różnymi aspektami wiedzy z zakresu antropologii z jednej, a dogmatyki z drugiej strony, aby student posiadał umiejętność teologicznej interpretacji ludzkich doświadczeń duchowych, odróżniania ich od fenomenów psychicznych itd.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

– *prowadzący zajęcia z duchowości powinni pozostawać w ścisłym kontakcie z ojcami duchownymi seminarium w celu koordynacji zagadnień wykładanych w trakcie studiów z tym, co przekazywane jest w trakcie formacji duchowej w seminarium;*

– *w trakcie prowadzenia zajęć należy wziąć pod uwagę to, co zostało zrobione w czasie okresu propedeutycznego danego seminarium (unikanie zbędnych powtórzeń);*

– *w ramach studium duchowości w seminariach diecezjalnych należy obszernie przedstawić zagadnienia dotyczące specyfiki duchowości życia konsekrowanego i odwrotnie: osobom konsekrowanym tak przedstawiać duchowość duchownych diecezjalnych, by możliwe było wzajemne zrozumienie i wspieranie się w realizacji powołań;*

– zaleca się rozpoczynanie studium duchowości po zakończeniu zajęć z soteriologii, antropologii teologicznej i charytologii.

Część 1

30h kontaktowych (30h wykład),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

520. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia metodologiczne teologii duchowości (przedmiot, źródła i metody badawcze);
- istota życia duchowego;
- duchowość a struktura psycho-fizyczno-duchowa człowieka;
- słowo Boże, sakramenty i wspólnota Kościoła a rozwój duchowy;
- duchowość chrześcijańska jako życie teologalne;
- doświadczenie duchowe;
- koncepcje rozwoju duchowego;
- proces rozwoju duchowego, jego uwarunkowania i etapy;
- etap początkujących (typowe zjawiska);
- modlitwa chrześcijańska (rodzaje i formy modlitwy, związek modlitwy indywidualnej ze wspólnotową [liturgiczną], medytacja i kontemplacja chrześcijańska, typowe zalecenia różnych metod medytacji);
- asceza chrześcijańska;
- duchowość życia świeckiego; duchowość życia prezbitera diecezjalnego (duchowość życia konsekrowanego omawiana jest w ramach zajęć z Teologii życia konsekrowanego).

Część 2

30h kontaktowych (30h wykład),

70–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

521. Zagadnienia szczegółowe:

- rozeznawanie duchowe i rozeznawanie duchów – teologia i metody;
  - rozeznawanie wspólnotowe;
  - rozeznawanie charyzmatyczne;
- koncepcje rachunku sumienia;
- walka duchowa;

- kryzysy duchowe i zasady ich przewycięzania;
- wybrane kwestie dotyczące opętania, egzorcyzmu i rozeznawania zjawisk demonicznych;
- wybrane formy modlitwy wspólnotowej:
  - duchowe przeżywanie Liturgii godzin;
  - modlitwa wstawiennicza;
  - modlitwa charyzmatyczna;
  - modlitwa o uzdrowienie;
- droga rozwoju osób dojrzałych duchowo;
- oschłości duchowe; noce mistyczne;
- specyfika i podstawowe elementy mistyki chrześcijańskiej;
- różnorodność form i stopni zjednoczenia mistycznego;
- mistyka studyjna i przeżyciowa (ogólna charakterystyka i polscy przedstawiciele);
- nadzwyczajne zjawiska mistyczne (rodzaje i zasady interpretacji);
- niebezpieczeństwa apersonalnej mistyki Dalekiego Wschodu i współczesnej pseudomistyki.

Kierownictwo duchowe

*15h kontaktowych (5h wykład, 10h ćwiczenia),
60–75h pracy własnej studenta, 3 ECTS*

522. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie kierownictwa duchowego;
- zarys historii zagadnienia;
- teologiczne aspekty kierownictwa duchowego;
- nauczanie Kościoła o kierownictwie duchowym;
- zadania kierownictwa duchowego;
- wymagania względem kierownika i osoby korzystającej z kierownictwa;
- modele (formy) towarzyszenia;
- wybór kierownika duchowego;
- proces towarzyszenia duchowego;
- kierownictwo duchowe w sakramencie pokuty i pojednania;
- kierownictwo duchowe stałe i okazjonalne;
- kierownictwo niektórych kategorii osób;
- indywidualne towarzyszenie duchowe a formacja wspólnotowa.

Teologia pastoralna

523. Formacja pastoralnoteologiczna dokonuje się w ramach wykładów, ćwiczeń i praktyk duszpasterskich. Celem wykładów i ćwiczeń z teologii pastoralnej, która jest „naukową refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego w kontekście historii”⁵³³ czerpiącą z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej, ma być dążenie do naukowego ukształtowania świadomości istoty i zbawczego posłannictwa aktualnie działającego Kościoła, który realizuje w konkretnych warunkach swoją misję pośrednictwa zbawczego. Studenci mają kształtować swój sposób myślenia pastoralnoteologicznego, poznając niezmiennie teologiczne zasady urzeczywistniania się Kościoła, ucząc się naukowego odczytywania oraz interpretowania **znaków czasu** i rozeznawania zastanej sytuacji społeczno-kulturowej i religijnej, aby następnie rozwiązywać konkretne problemy duszpasterskie. Nie chodzi tylko o reaktywną odpowiedź na jednostkowe wyzwania, ale o podejście systemowe, wyrażające się w wypracowywaniu – we współpracy z innymi dyscyplinami teologicznymi, jak też pozateologicznymi – teologicznych modeli działalności duszpasterskiej. Mają one później być merytorycznie i metodologicznie wcielane w życie w ramach posługi na poziomie parafialnym oraz ponadparafialnym.

524. Poznając interdyscyplinarny charakter teologii pastoralnej i jej wielorakie metody uprawiania, studenci powinni sobie uświadomić fakt, iż cały Kościół jest podmiotem działalności duszpasterskiej, czego konkretnym wyrazem ma być współpraca księży zarówno z wiernymi świeckimi, jak i ze stowarzyszeniami oraz instytucjami życia konsekrowanego. Seminarzyści mają uczyć się postępowania w duchu **nawrócenia pastoralnego**, co wiązać się będzie z przechodzeniem od duszpasterstwa zachowawczego do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego, rezygnującego z **wygodnego kryterium duszpasterskiego, że zawsze się tak robiło**⁵³⁴. Studenci mają także, kierując się zasadami dialogu, uczyć się **ewangelicznego stylu słuchania**, aby następnie głosić Ewangelię zarówno osobom zaan-

⁵³³ PDV 57.

⁵³⁴ Zob. Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr nr 15, 33.

gażowanym w życie Kościoła, jak również niepraktykującym i niewierzącym, znajdującym się na **peryferiach** egzystencjalnych i geograficznych.

525. Wykłady z teologii pastoralnej powinny obejmować zagadnienia wykładane w ramach teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej. Zachowując zasadę komplementarności kształcenia, wykładowca przy niektórych zagadnieniach powinien odwoływać się do wiedzy przekazanej w ramach innych wykładów.

526. Oprócz wykładów i ćwiczeń z katechetyki, liturgiki, homiletyki, teologii pastoralnej i duszpasterstwa rodzin, ważnym elementem edukacji teologicznopastoralnej są – odbywane na różnych etapach formacji seminaryjnej – praktyki duszpasterskie, których realizacja ma służyć weryfikacji zdobytej uprzednio wiedzy, jak też zdobywaniu i poszerzaniu kompetencji oraz umiejętności duszpasterskich⁵³⁵.

*Teologia pastoralna fundamentalna
15h kontaktowych (15h wykład),
35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia z teologii pastoralnej powinny zacząć się po zaliczeniu przez studenta eklezjologii dogmatycznej, aby nawiązać do treści dotyczących natury Kościoła.

527. Zagadnienia szczegółowe:

- wprowadzenie do teologii pastoralnej:
  - pojęcie, przedmiot materialny i formalny teologii pastoralnej;
  - historyczny rozwój teologii pastoralnej;
  - normatywny i praktyczny charakter teologii pastoralnej;
  - metody teologii pastoralnej;
  - teologia pastoralna a dyscypliny teologiczne i pozateologiczne.
- misja Kościoła w świecie:
  - stosunek Kościoła do świata (inkulturacja, zasady partycypacji rozwoju Kościoła w rozwoju świata, zagrożenia);

⁵³⁵ Szczegółowe uwagi dotyczące praktyk znajdują się w numerach: 80, 98–102, 278, 294, 310–312, 319, 321, 328–329.

- uświęcanie świata jako zadanie Kościoła (obecność Kościoła w życiu kulturalnym, gospodarczym, społecznym i politycznym; Kościół wobec ekologii);
- znaki czasu i ich teologiczna interpretacja.
- duszpasterstwo i jego podstawy teologiczne:
  - definicja, podział, historyczny rozwój duszpasterstwa;
  - podstawy teologiczne duszpasterstwa.
- podmiot duszpasterstwa:
  - pasterze;
  - instytucje życia konsekrowanego;
  - wierni świeccy.
- duszpasterstwo jako działalność zorganizowana:
  - funkcja kierownicza Kościoła (Kościół powszechny, diecezja i parafia);
  - etapy działalności zorganizowanej.

Teologia pastoralna szczegółowa

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),

40–55h pracy własnej studenta, 3 ECTS

528. Zagadnienia szczegółowe:

- duszpasterstwo zwyczajne:
  - fundamentalne znaczenie duszpasterstwa zwyczajnego;
- realizacja duszpasterstwa zwyczajnego⁵³⁶:
  - posługa nauczania;
  - posługa uświęcania;
  - posługa pasterska (służebny charakter urzędów i posług w Kościele, chrześcijański styl życia, działalność charytatywna).
- duszpasterstwo nadzwyczajne:
  - istota i rozwój duszpasterstwa nadzwyczajnego;
  - rodzaje duszpasterstwa nadzwyczajnego:
    - specjalne: katedralne, sytuacyjne, organizowane;
    - specjalistyczne.
- duszpasterstwo indywidualne;
- miejsca realizacji duszpasterstwa:
  - diecezja, rejon i dekanat miejscem realizacji duszpasterstwa;

⁵³⁶ Wykładowca powinien odwołać się do wykładów z katechetyki, liturgiki, homiletyki i duszpasterstwa rodzin.

- parafia miejscem realizacji duszpasterstwa:
- wspólnotowy charakter parafii;
- struktury wspólnotowe parafii (prezbiterium, parafialne rady: ds. ekonomicznych i duszpasterska, zrzeczenia);
- tradycyjne i nowe funkcje parafii;
- współczesne propozycje odnowy parafii.

Duszpasterstwo rodzin

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia z duszpasterstwa rodzin powinny zacząć się po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

529. Zagadnienia szczegółowe:

- duszpasterstwo rodzin – pojęcie;
- powstanie i rozwój duszpasterstwa rodzin;
- zadania duszpasterstwa rodzin;
- struktury duszpasterstwa rodzin;
- formacja pracowników duszpasterstwa rodzin;
- przygotowanie do małżeństwa i rodziny;
- duszpasterstwo małżeństw zależne od stażu małżeńskiego;
- formy wsparcia rodziny (domy samotnej matki, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, telefony zaufania, rodziny zastępcze, świetlice dla dzieci);
- poradnictwo rodzinne;
- apostołat rodziny;
- zrzeczenia rodzin katolickich;
- zaangażowanie rodzin w życie społeczne i polityczne;
- pomoc rodzinom w sytuacjach szczególnie trudnych (małżeństwa bezdzietne, rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi, rodziny z osobami uzależnionymi);
- pomoc rodzinom żyjącym w związkach nieprawidłowych, rodzinom rozbitym itp.;
- postulatory rozwoju duszpasterstwa rodzin.

Teologia życia konsekrowanego
15h kontaktowych (15h wykład),
15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

530. Teologia życia konsekrowanego jest obowiązkowym wykładem monograficznym w diecezjalnych i zakonnych seminariach duchownych. W ramach tego przedmiotu należy w taki sposób przedstawić zagadnienia dotyczące specyfiki życia konsekrowanego, by możliwe było wzajemne zrozumienie i wspieranie się w realizacji powołań diecezjalnych duchownych z osobami konsekrowanymi.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w ramach studium warto nawiązać do zagadnień dotyczących życia konsekrowanego, które zostały podjęte wcześniej w ramach eklezjologii, teologii duchowości, teologii pastoralnej czy prawa kanonicznego.

531. Zagadnienia szczegółowe:

- życie konsekrowane w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i w okresie posoborowym (dokumenty soborowe, papieskie, watykańskie, zakonne, Konferencji Zakonów Męskich i Żeńskich w Polsce);
- natura i typowe cechy życia konsekrowanego (konsekracja zakonna; droga rad ewangelicznych; charyzmat, konstytucje, reguły i dyrektoria zakonne);
- formy życia konsekrowanego w Kościele katolickim (typologie *Vaticanum II*, Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. i adhortacji *Vita consecrata* Jana Pawła II, nr nr 5–12);
- instytuty świeckie kapłanów diecezjalnych;
- wymiary życia konsekrowanego (charyzmatyczny, wspólnotowy, misyjny, kontemplacyjny, prorocki, eschatologiczny, sakramentalny, maryjny);
- eklezjalno-społeczny charakter życia konsekrowanego (osoby konsekrowane w Kościele powszechnym i w Kościołach lokalnych; współpraca osób konsekrowanych z biskupami i z duchowieństwem diecezjalnym; współpraca między poszczególnymi instytutami życia konsekrowanego; współpraca ze świeckimi);
- główne „areopagi” życia konsekrowanego (zadania *ad intra* i *ad extra*);

- formacja w zgromadzeniach życia konsekrowanego (etapy formacji: etap przednowicjackski, formacja nowicjackska, formacja profesów czasowych, formacja permanentna);
- pasterskie zadania duchownych wobec przełożonych i członków (członkiń) wspólnot życia konsekrowanego (rekolekcje, dni skupienia, spowiadanie, homilie i konferencje, spotkania w codzienności);
- specyfika budzenia i dojrzewiania powołań do życia konsekrowanego.

Katechetyka i przedmioty przygotowania pedagogicznego do nauczania religii

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia przygotowujące do nauczania religii nie powinny rozpoczynać się przed zaliczeniem przez studenta antropologii filozoficznej. Przedmioty winny być realizowane w następującej kolejności: psychologia, pedagogika, katechetyka, z tym, że katechetyka fundamentalna winna być zrealizowana przed podjęciem praktyk katechetycznych w szkole.

*Katechetyka fundamentalna
30h kontaktowych (30h wykład),
20–30h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

532. Katechetyka fundamentalna ma na celu zbudowanie świadomości odnośnie do misji katechetycznej Kościoła, jej podstawowych założeń (cel, natura, zadania) i miejsc realizacji. Na fundamencie tradycji teologicznej i pedagogicznej, w ramach zajęć z tego przedmiotu, należy poszukiwać możliwie najlepszych sposobów rozumienia istoty posłannictwa współczesnego katechety oraz prezbi-tera jako katechety i nauczyciela religii.

533. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie katechetyki (definicja katechezy, różne koncepcje katechetyki, katechetyka a nauki humanistyczne);
- zarys historii katechezy (katecheza czasów apostołskich, patrystycznych, od średniowiecza po czasy reformy katolickiej, wiek XVIII i XIX w katechezie, XX-wieczne nurty katechetyczne);

- dokumenty katechetyczne Kościoła katolickiego (adhortacja Jana Pawła II *Catechesi tradendae*, Katechizm Kościoła Katolickiego wraz z Kompendium, Dyrektorium ogólne o katechizacji, Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, adhortacja papieża Franciszka *Evangelii gaudium*);
- natura katechezy: źródła katechezy, funkcje katechezy (wychowanie, nauczanie, wtajemniczenie), katecheza w perspektywie nowej ewangelizacji, elementy katechezy (biblijny, teologiczny, egzystencjalny); cele katechezy: zażyłość z Jezusem Chrystusem, dojrzała wiara;
- formy katechezy: szkolne nauczanie religii dzieci i młodzieży, katecheza parafialna, katecheza w ruchach formacyjnych i stowarzyszeniach, katecheza rodzinna; realizacja zadań katechezy w ramach poszczególnych jej form;
- współczesne kierunki i modele katechezy;
- relacja nauczania religii w szkole do katechezy parafialnej.

Katechetyka materialna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 2 ECTS

534. Zadaniem katechetyki materialnej jest ukazanie treści przekazywanych w ramach katechezy. Przekazywane treści mają urzeczywistnić podstawowy cel katechezy, jakim jest wprowadzenie w pełnię życia chrześcijańskiego i pełne zjednoczenie z Chrystusem. Pogłębianie świadomości biblijnej, liturgicznej, moralnej i eklezjalnej ma służyć dynamicznemu rozwojowi wiary.

535. Zagadnienia szczegółowe:

- Pismo Święte i teologia w katechezie (posoborowe wskazania dla znalezienia właściwego miejsca Pisma Świętego w katechezie, orientacja kerygmaticzna, katechetyczny charakter Ewangelii);
- wychowanie liturgiczne w katechezie (katecheza i liturgia – napięcia i współpraca, liturgia i wiara, wnioski dla katechezy wynikające z relacji liturgii i wiary, wychowanie świadomości chrzcielnej oraz postaw eucharystycznych, katecheza a rok liturgiczny);
- formacja doktrynalna w katechezie;

- wychowanie moralne w katechezie (dawniejsze modele wychowania chrześcijańskiego, model posoborowy, formacja sumienia);
- eklezjalny wymiar katechezy (koncepcja Kościoła a modele katechezy, eklezjalny charakter katechezy, zadania katechezy w Kościele);
- autentyczne wartości w społecznościach ludzkich jako źródło katechezy: katecheza i kultura, korelacja nauczania religii w szkole z edukacją szkolną.

Katechetyka szczegółowa

45h kontaktowych (30h wykład, 15h ćwiczeń),

10–15h pracy własnej studenta, 2 ECTS

536. Katechetyka szczegółowa jest realizacją kluczowej dla katechezy zasady wierności Bogu i człowiekowi. Celem tego przedmiotu jest uświadomienie seminarzystom zróżnicowanych potrzeb i możliwości adresatów katechezy. Należy zwrócić uwagę również na szeroko rozumiany kontekst posługi katechetycznej, uwzględniając czynniki kulturowe, społeczne, wychowawcze i rozwojowe oraz osobiste doświadczenia religijne katechizowanych.

537. Zagadnienia szczegółowe:

- nauczanie religii w szkole w służbie ewangelizacji;
- regulacje prawne katechezy;
- specyfika katechezy w zależności od wieku adresatów:
  - katecheza dzieci w wieku przedszkolnym (wprowadzenie w życie religijne);
  - katecheza dzieci klas I–IV szkoły podstawowej (katecheza inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii);
  - katecheza dzieci klas V–VIII szkoły podstawowej (katecheza mistagogiczna wprowadzająca w historię zbawienia oraz przygotowująca do sakramentu bierzmowania);
  - katecheza młodzieży szkół ponadpodstawowych (katecheza tożsamości chrześcijańskiej);
  - katecheza rodzinna;
  - katecheza i religijna formacja dorosłych;
- programy katechetyczne;
- katechetyka specjalna.

Dydaktyka i metodyka katechetyczna
45h kontaktowych (15h wykład, 30h ćwiczenia),
20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

538. Szkolne nauczanie religii w swej organizacji i przebiegu wino uwzględniać pedagogiczne kryteria procesu nauczania – uczenia się. Wobec bogactwa i wieloaspektowości tego procesu należy uwrażliwiać przyszłych kapłanów, że jego podstawowym elementem jest troska o relację osobową. Dla realizacji celów stawianych katechezie konieczny jest wybór właściwych metod. Metodyka nauczania religii służy kształtowaniu umiejętności samodzielnego doboru sposobów działania zgodnie z odpowiednimi kryteriami. Ponadto powinna zapoznać kandydatów do kapłaństwa z bogactwem metod wypracowanych przez tradycję katechetyczną i dydaktykę oraz najnowsze techniki przekazu informacji.

539. Zagadnienia szczegółowe:

- ogólna charakterystyka metodyki nauczania religii (podstawowe pojęcia, rozróżnienie metod od form nauczania, kryteria doboru metod, podstawowe typologie metod);
- cele kształcenia, cele operacyjne, operacjonalizacja i taksonomia celów kształcenia, wymagania ogólne i szczegółowe;
- formy organizacyjne aktywności uczniów na lekcji religii;
- struktura jednostki lekcyjnej (lekcji religii);
- pluralizm metod nauczania oraz kryteria ich doboru;
- pytania na lekcji religii;
- zastosowanie pomocy i środków dydaktycznych w toku lekcji religii;
- formy modlitwy podczas lekcji religii;
- katecheza dzieci: lekcja religii w szkole podstawowej, podstawowe zasady dydaktyczne w nauczaniu religii, sposoby realizacji założeń programowych nauczania religii, zastosowanie środków dydaktycznych na lekcji religii, planowanie pracy dydaktycznej na lekcjach religii, sposoby dyscyplinowania uczniów na lekcjach religii, współpraca nauczyciela religii z rodziną, szkołą i parafią, sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych uczestników lekcji religii, pomiar dydaktyczny na lekcji religii w szkole podstawowej, współpraca środowisk wychowawczych i katechetycznych,

- duszpasterstwo katechetyczne w parafii, przygotowanie do sakramentów Eucharystii, pokuty i pojednania oraz bierzmowania;
- katecheza młodzieży: lekcja religii w szkole ponadpodstawowej, podstawowe zasady dydaktyczne w nauczaniu religii, sposoby realizacji założeń programowych nauczania religii, zastosowanie środków dydaktycznych na lekcji religii, planowanie pracy dydaktycznej na lekcjach religii, sposoby dyscyplinowania uczniów na lekcjach religii, współpraca nauczyciela religii z rodziną, szkołą i parafią, sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych uczestników lekcji religii, pomiar dydaktyczny na lekcji religii w szkole ponadpodstawowej, współpraca środowisk wychowawczych i katechetycznych, duszpasterstwo katechetyczne w parafii, przygotowanie do przyjęcia i praktykowania sakramentów;
  - katecheza dorosłych: uwarunkowania współczesnej katechezy dorosłych, uzasadnienie katechezy dorosłych, dorosły jako adresat katechezy;
  - dostosowanie wymagań edukacyjnych z religii dla ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Psychologia ogólna

30h kontaktowych (30h wykład),

20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

540. Psychologia ogólna to nauka zajmująca się badaniem zjawisk związanych z podstawowymi procesami psychicznymi oraz mechanizmami funkcjonowania człowieka w szeroko rozumianym środowisku.

541. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia wstępne: definicja, przedmiot i cel, działy, metody psychologii;
- biologiczne podstawy procesów psychicznych: anatomia funkcjonalna mózgu oraz mózgowy mechanizmy funkcji psychicznych;
- kierunki i koncepcje psychologiczne (ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji osobowości): behawioryzm, psychoanaliza, neopsychoanaliza, psychologia humanistyczna, poznawcza, współczesne teorie;

- procesy spostrzegania;
- procesy uczenia się;
- pamięć jako proces przechowywania doświadczenia;
- procesy uwagi;
- procesy motywacyjne;
- emocje i uczucia: teorie, mechanizmy, funkcje; stres i jego rola w funkcjonowaniu człowieka;
- inteligencja – podstawowe pojęcia i koncepcje;
- ludzkie działanie, determinanty, różnice indywidualne; próba syntezy.

Psychologia rozwojowa i wychowawcza
30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),
20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

542. Psychologia rozwojowa i wychowawcza jako subdyscyplina psychologiczna zajmuje się badaniem rozwoju człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. Celem tego przedmiotu jest pomoc w zrozumieniu całego procesu wychowywania oraz osobistego rozwoju człowieka. Całość założeń programowych powinna korespondować z pedagogią wiary zakorzenioną w tajemnicy Bożego objawienia.

543. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot, cele, metody stosowane w psychologii rozwojowej;
- pojęcie rozwoju, mechanizmy i czynniki rozwoju;
- periodyzacja ludzkiego rozwoju oraz sfery rozwoju człowieka;
- rozwój człowieka w okresie prenatalnym i perinatalnym;
- rozwój człowieka w okresie dzieciństwa;
- rozwój człowieka w okresie dorastania;
- rozwój człowieka w okresie dorosłości;
- starzenie się i umieranie;
- rola czynników społecznych wpływających na rozwój dziecka: rodzina i jej funkcjonowanie, relacje rówieśnicze, grupy odniesienia;
- nieprawidłowości i zaburzenia rozwojowe (ADHD, Zespół Aspergera, nerwice dzieci szkolnych, lateralizacja, zaburzenia nastroju, anoreksja, wykorzystanie seksualne);

- sytuacja dziecka w szkole (budowanie relacji społecznych, kształtowanie empatii, asertywność, fobie szkolne, agresja w szkole);
- problemy dziecka niepełnosprawnego intelektualnie oraz dzieci z niesprawnością narządu wzroku, słuchu lub mowy;
- techniki diagnozy funkcjonowania dziecka szkolnego w rodzinie i grupie szkolnej;
- etapy rozwoju religijności i moralności człowieka;
- funkcje, struktura i psychologiczne mechanizmy procesu wychowawczego;
- wpływ i charakterystyka środowisk wychowawczych (rodzina, szkoła, grupy rówieśnicze, media);
- postawy rodzicielskie oraz osobowość nauczyciela w procesie wychowania;
- charakterystyka wybranych trudności wychowawczych – rodzaje, przyczyny, pomoc.

Pedagogika

*60h kontaktowych (45h wykład, 15h ćwiczenia),
20–30h pracy własnej studenta, 3 ECTS*

544. Nauka o procesie wychowywania, jaką jest pedagogika, powinna być rozpatrywana w płaszczyźnie biologicznej, psychologicznej, społecznej, komunikacyjnej oraz kulturowej. Celem zajęć jest nabycie wiedzy i umiejętności potrzebnych do skutecznego towarzyszenia człowiekowi w procesie rozwoju widzianego zarówno w wymiarze ludzkim, jak i nadprzyrodzonym. Nadrzędnym punktem odniesienia dla tego przedmiotu powinien być wzorzec ewangelicznej pedagogii wiary.

545. Zagadnienia szczegółowe:

- pedagogika jako nauka; pedagogika i pedagogia; rozwój przednaukowy i naukowy pedagogiki; geneza, struktura i społeczno-kulturowe uwarunkowania wiedzy pedagogicznej; relacja między teorią a praktyką jako istotny problem pedagogiczny;
- wieloznaczna tożsamość współczesnej pedagogiki (na przykładzie analizy orientacji pedagogicznych);
- podmiotowość w teorii i praktyce pedagogicznej; dwupodmiotowość;

- paradygmat integracji w pedagogice – pedagogika holistyczna, integralna;
- podstawowe kategorie pedagogiczne;
- relacja wychowawcza: wychowawca–wychowanek;
- sytuacja wychowawcza;
- umiejętność słuchania; znaczenie i funkcje różnych komunikatorów; aktywne słuchanie; bariery komunikacyjne;
- akceptacja dziecka; analiza „języka akceptacji”;
- normy, zasady i wymagania w wychowaniu;
- pomoc w rozwoju pozytywnego i realistycznego obrazu siebie, swoich możliwości i zdolności; zaufanie i szacunek do siebie;
- wspieranie procesu usamodzielnienia się dziecka; uczucia – rozpoznawanie i wyrażanie;
- problem kar w wychowaniu; konstruktywna współpraca z dzieckiem; budowanie autorytetu;
- rozwiązywanie konfliktów; techniki rozwiązywania konfliktów, szczególnie w odniesieniu do konfliktu wartości;
- konstruktywne sposoby motywowania klasy do współpracy;
- pedagogiczne aspekty pracy metodami aktywnymi (profity i pułapki);
- środowiska wychowawcze i ich współpraca (rodzina, szkoła, grupy społeczne);
- grupa (grupy, normy, role); cztery procesy grupowe: integracja, komunikacja, strukturalizacja, kultura grupy.

Podstawy dydaktyki

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

546. Dydaktyka to nauka zajmująca się procesem nauczania – uczenia się. Właściwe zrozumienie koncepcji i zasad dydaktycznych jest przydatne seminarzystom nie tylko w rzeczywistości edukacyjnej, lecz w całej posłudze duszpasterskiej. Poznanie cech osobowych nauczyciela i ucznia oraz wszelkich czynników warunkujących proces kształcenia sprzyja integralnemu rozwojowi wychowanków. Swoiste uporządkowania tej materii prowadzi do prostego i skutecznego przekazu treści wiary.

547. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot i zadania dydaktyki ogólnej;
- podstawowe pojęcia dydaktyczne;
- charakterystyka systemów dydaktycznych;
- proces kształcenia;
- cele, treści i programy kształcenia;
- ukryty program kształcenia;
- zasady dydaktyczne;
- formy organizacji nauczania – uczenia się w szkole;
- toki lekcji – typy lekcji;
- formy i metody pracy (aktywizacji) uczniów na lekcji;
- środki dydaktyczne w procesie nauczania – uczenia się szkolnego;
- planowanie pracy dydaktycznej i przygotowanie się nauczyciela do lekcji;
- sprawdzanie i ocenianie osiągnięć szkolnych uczniów;
- autoewaluacja i ewaluacja w nauczaniu – uczeniu się;
- praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Emisja głosu

30h kontaktowych (30h ćwiczenia), 1 ECTS

548. Zagadnienia szczegółowe:

- teoretyczne podstawy emisji głosu;
- budowa aparatu mowy;
- wielofunkcyjna rola narządów mowy;
- głos mówiony i głos śpiewaczy;
- wybrane problemy kształtowania i wykorzystywania elementów emisyjnych (np. intonacja, skala własnego głosu, oddech, dykcja, dynamika, barwa głosu, artykulacja);
- higiena i bezpieczeństwo w wykorzystywaniu własnego głosu;
- trudności pracy głosem w szkole;
- konsekwencje nieprawidłowych nawyków emisji głosem;
- optymalne posługiwanie się własnym głosem w pracy nauczyciela;
- ćwiczenia w określaniu artykulacji głosek, na przestrzenie rezonacyjne i ćwiczenia rozluźniające narządy mowy;

- kształtowanie prawidłowego oddechu;
- ćwiczenia aktywizujące pracę mięśnia przeponowego;
- higiena i bezpieczeństwo w wykorzystywaniu własnego głosu w pracy w szkole – sposoby przewyciężania tremy i stresu.

Praktyka w zakresie psychologiczno-pedagogicznym
30h ćwiczeń, 30h omówień z zakresu pedagogiki,
30h omówień z zakresu psychologii, 3 ECTS

549. W trakcie realizacji praktyki w zakresie psychologiczno-pedagogicznym student podejmuje różnorodne formy aktywności, kształtuje kompetencje opiekuńczo-wychowawcze, ale nie prowadzi samodzielnie zajęć dydaktycznych, opiekuńczo-wychowawczych i profilaktycznych. Celem tej praktyki jest gromadzenie doświadczeń związanych z pracą opiekuńczo-wychowawczą z uczniami, zarządzaniem grupą i diagnozowaniem indywidualnych potrzeb uczniów oraz konfrontowanie nabywanej wiedzy psychologiczno-pedagogicznej z rzeczywistością.

Praktyka katechetyczna w szkole
120 godzin (szkoła podstawowa i szkoła ponadpodstawowa), 8 ECTS

550. Praktyka katechetyczna w szkole obejmuje praktykę ciągłą (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej) oraz śródroczną (minimum 30 godzin, z czego minimum po 15 godzin w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej).

551. Praktyka katechetyczna w szkole – ciągła jest skorelowana z tematyką zajęć z dydaktyki nauczania religii I i dydaktyki nauczania religii 2. Stanowi integralną część kształcenia pedagogicznego studentów, którzy chcą uzyskać kwalifikacje do nauczania religii w szkole podstawowej i ponadpodstawowej. Jest to praktyka przedmiotowo-metodyczna. Ma ona na celu wspomaganie kandydatów na nauczycieli religii w rozwijaniu kompetencji merytorycznych i metodycznych poprzez: 1) zapoznanie z obowiązującymi w danej szkole: podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego

w Polsce, programem i podręcznikami nauczania religii oraz środkami dydaktycznymi; 2) umożliwianie obserwacji lekcji prowadzonych (o ile to możliwe) przez jednego bądź kilku nauczycieli religii oraz lekcji prowadzonych przez nauczycieli innych przedmiotów na różnych poziomach edukacyjnych; 3) poznawanie różnych typów lekcji religii dotyczących tego samego tematu na różnych poziomach; 4) zapoznanie z różnorodnością form i metod oraz zastosowaniem różnych środków dydaktycznych na lekcji religii; 5) dyskusowanie na temat obserwowanych i prowadzonych lekcji religii; 6) samodzielne prowadzenie lekcji religii w obecności nauczyciela religii – opiekuna praktyki w szkole; 7) samodzielnie przygotowanie scenariuszy i prowadzenie lekcji religii w różnych klasach, na różnych poziomach; 8) podejmowanie refleksji w czasie praktyki i dokumentowanie podejmowanych działań w dzienniczku praktyk.

552. Praktyka katechetyczna w szkole – śródroczna – jest skorelowana z tematyką zajęć „Dydaktyka i metodyka katechetyczna”. Jest to studencka praktyka przedmiotowo-metodyczna. Stanowi ona integralną część kształcenia pedagogicznego studentów teologii, którzy zamierzają uzyskać kwalifikacje do nauczania religii w szkole.

Misjologia

15h kontaktowych (15h wykład),

35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS

553. Wykłady z misjologii dotyczą ukazania i krytycznego omówienia wielowymiarowości posłania i zaangażowania misyjnego, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wymiar: [a] teologiczny (biblijny – posłanie misyjne oraz dogmatyczny – *amor fontalis*, *Missio Dei*, rola Ducha Świętego, Tradycja); [b] historyczny (historia ewangelizacji w różnorodnych środowiskach społeczno-kulturowych na przestrzeni historii Kościoła; dokumenty kościelne i nauczanie papieskie; metody misyjne); [c] antropologiczny (doniosłość kontekstu kulturowego adresata przepowiadania misyjnego; interakcja wiary chrześcijańskiej z kulturami); [d] religiológiczny i ekumeniczny (dialog międzyreligijny i ekumeniczny); [e] społeczny (promocja ludzka według społecznej nauki Kościoła); [f] praktyczny (przygotowanie misjonarzy; ewaluacja ich działalności i zaangażowania).

554. Zagadnienia szczegółowe:

- misjologia – jej metodologia, historia i miejsce wśród innych nauk;
- biblijne podstawy misji;
- teologia misji dawniej i dziś;
- misje, religie i kultury świata; inkulturacja – duszpasterskie i teologiczne wskazania;
- rodzenie się Kościoła lokalnego (kulturowego) – podstawowe zadanie misji;
- misje a integralny rozwój człowieka;
- najważniejsze etapy historii misji w starożytności;
- najważniejsze etapy historii misji w Ameryce, Afryce, Azji i Oceanii;
- teologie i współczesne życie Kościoła w Ameryce, Afryce, Azji i Oceanii;
- duchowość misyjna (tutaj uwrażliwienie ekumeniczne).

Katolicka nauka społeczna

*60h kontaktowych (30h wykład i 30h ćwiczenia),
90–120h pracy własnej studenta, 6 ECTS*

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- *prowadzący zajęcia z katolickiej nauki społecznej powinien porozumieć się z prowadzącym zajęcia z moralności życia społecznego w celu uniknięcia powtórzeń lub opuszczeń;*
- *zagadnienia dotyczące rodziny powinny zostać skorelowane z treściami przedmiotu Duszpasterstwo rodzin w celu uniknięcia braków lub powtórzeń (konieczne konsultacje z prowadzącym).*

555. Zagadnienia szczegółowe:

Zagadnienia wstępne:

- *natura katolickiej nauki społecznej (nauczanie społeczne Kościoła a katolicka nauka społeczna; terminologia; źródła, autonomia, metodologia; interdyscyplinarność; specyfika; moc wiążąca; praktyczny aspekt nauczania społecznego Kościoła);*
- *perspektywa biblijna, wymiar teologiczny i społeczny nauczania społecznego Kościoła (tematy społeczne w Starym Testamen-*

cie; społeczna misja Chrystusa; wyzwolenie integralne; teologia wyzwolenia a teologia wyzwalań; misja społeczna Kościoła; ewangelizacyjny dialog Kościoła ze światem).

Ewolucja katolickiej nauki społecznej:

- tematy społeczne w nauczaniu ojców Kościoła, teologów i szkół teologicznych do końca XVIII wieku (ojcowie Kościoła, św. Augustyn z Hippo; św. Tomasz z Akwinu; szkoła z Salamanki; szkoła franciszkańska; odrodzenie i wielkie odkrycia geograficzne; redukcje paragwajskie; dominikanie w Nowym Świecie; rewolucje XVIII i XIX wieku);
- kształtowanie się katolickiej nauki społecznej w XIX wieku (katolicyzm społeczny; katolicy francuscy; Wilhelm E. von Ketteler; niemiecka szkoła reform społecznych; działalność społeczna katolików austriackich i włoskich; katolicyzm społeczny na ziemiach polskich);
- magisterium społeczne w czasach nowożytnych na tle wydarzeń społecznych i politycznych:
  - część pierwsza: nauczanie społeczne Kościoła wobec pre-modernizmu (Pius IX, Leon XIII, Pius X, Benedykt XV) i wobec modernizmu (Pius XI, Pius XII);
  - część druga: Sobór Watykański II (Jan XXIII, Paweł VI); Kościół wobec postmodernizmu (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek).

Kryteria oceny rzeczywistości społecznej:

- koncepcja człowieka w katolickiej nauce społecznej (zasada personalistyczna; godność i prawa człowieka);
- zasady życia społecznego (zasady dobra wspólnego; pomocności; solidarności; powszechnego przeznaczenia dóbr; partycypacji; zrównoważonego rozwoju);
- wartości życia społecznego (prawda; wolność; sprawiedliwość; miłość; pokój).

Dyrektywy do działania:

- rodzina (filozofia i teologia rodziny; społeczny charakter rodziny; prawa i obowiązki rodziny; funkcje rodziny; zagrożenia rodziny);
- ekonomia (systemy gospodarcze i związane z nimi ideologie: kapitalizm, socjalizm, społeczna gospodarka rynkowa; społeczno-etyczny wymiar pracy ludzkiej; bezrobocie; własność

- prywatna i wspólna; podatki; rynek i wolna konkurencja; przedsiębiorstwo; związki zawodowe; prawidłowa koncepcja rozwoju i postępu);
- polityka (koncepcja państwa – demokracja, państwo prawa, państwo socjalne i totalitarne; zaangażowanie polityczne chrześcijan; społeczeństwo obywatelskie; pluralizm, dialog i tolerancja; liberalizm; prawa i obowiązki obywatelskie, globalizacja i globalizacja, terroryzm i wojna, korupcja, lobbings);
  - kultura („człowiek ponowoczesny”, posthumanizm; sekularyzacja, hedonizm, konsumizm; ekologia; transhumanizm; wirtualizacja rzeczywistości).

Aktualizacja regionalna:

- nauczanie społeczne episkopatu Polski (w aspekcie historycznym i współczesnym; dokumenty i instytucje społeczne Kościoła na ziemiach polskich; postacie i przykłady zastosowania wskazań katolickiej nauki społecznej do lokalnych warunków);
- nauczanie społeczne Kościołów lokalnych (nauczanie społeczne biskupów Kościołów lokalnych w aspekcie historycznym i współczesnym; dokumenty i instytucje społeczne Kościoła lokalnego; postacie i przykłady zastosowania wskazań katolickiej nauki społecznej do lokalnych warunków).

Historia Kościoła

556. Celem przedmiotu historia Kościoła jest naukowe przedstawienie jego dziejów w eklezjologicznym, a nie jedynie w strukturalnym ujęciu. Chronologicznie są to dzieje od zesłania Ducha Świętego na Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy aż do czasów współczesnych, ujęte w okresy: starożytność, średniowiecze, nowożytność, czasy najnowsze. Treściowo obejmują one wewnętrzne i zewnętrzne życie Kościoła, jego struktury i wszystkie uwarunkowania: geograficzne, gospodarcze, polityczne, społeczne, kulturalne i religijne. W ukazywaniu dziejów Kościoła jego historyk korzysta z dostępnych metod naukowych (m.in. analitycznej, statystycznej itd.), mając na uwadze, że należy w pierwszym rzędzie wyjaśnić fakty (faktografia), następnie przyczyny (genetyzm), a na końcu skutki (pragmatyzm), przy czym ma kierować się krytycyzmem i obiektywizmem, a nade wszystko świadomością, że Kościół jest instytucją bosko-ludzką.

Historia Kościoła powszechnego – starożytność
25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia),
50–65h pracy własnej studenta, 3 ECTS

557. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- Kościół pierwotny w Jerozolimie i ewangelizacja Palestyny;
- działalność misyjna św. Pawła i Apostołów;
- przyczyny rozszerzania się chrześcijaństwa i terytorialny rozwój Kościoła w Europie, Azji i Afryce do IV wieku;
- oskarżenia kierowane pod adresem chrześcijan i prześladowania chrześcijan do 313 roku;
- literacka walka z Kościołem do III wieku i działalność apologetów chrześcijańskich;
- przełom konstantyński: Edykt mediolański i jego skutki;
- początki życia monastycznego w Kościele Wschodnim i Zachodnim;
- polityka religijna cesarzy rzymskich wobec Kościoła po śmierci Konstantyna Wielkiego;
- działalność ewangelizacyjna Kościoła w IV i V wieku;
- wędrówki ludów i ich skutki dla Cesarstwa oraz Kościoła;
- działalność charytatywna w Kościele w IV i V wieku;
- chrystianizacja Frankonii, Anglii, Irlandii oraz krajów niemieckich;
- zwycięstwo katolicyzmu w Hiszpanii w VI wieku;
- powstanie islamu i jego ekspansja terytorialna;
- powstanie Państwa Kościelnego.

558. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- spory natury teologicznej i dyscyplinarnej pierwszych wieków (pierwsze herezje trynitarnie; monarchianizm; gnostycyzm; chiliazm; manicheizm, montanizm; dyskusje wokół daty świętowania Wielkanocy; spory o ważność chrztu udzielonego przez heretyków; schizma Nowacjana);
- donatyzm w Afryce północnej i jego dzieje;
- arianizm i sobór w Nicei (325); obrona Symbolu nicejskiego;
- pryscylianizm i pelagianizm;
- duchoburstwo i Sobór w Konstantynopolu (381);
- nestorianizm i Sobór w Efezie (431);
- monoteletyzm i Sobór w Chalcedonie (451);

- obrazoburstwo i Sobór Nicejski II (787);
- życie liturgiczne i praktyki religijne w Kościele starożytnym (chrzest, Eucharystia, pokuta);
- kult Matki Bożej i świętych w chrześcijaństwie greckim i łacińskim.

Historia Kościoła powszechnego – średniowiecze
25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia),
25–35h pracy własnej studenta, 2 ECTS

559. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- Karol Wielki i odrodzenie cesarstwa;
- Karol Wielki wobec Kościoła;
- *saeculum obscurum* – przyczyny i skutki;
- Cluny – ku reformie;
- reforma gregoriańska;
- wyprawy krzyżowe;
- Sobór Laterański IV;
- Kościół a Żydzi w średniowieczu;
- upadek średniowiecznego porządku w Europie;
- Bonifacy VIII i Francja;
- tzw. niewola awiniońska papieża;
- wielka schizma zachodnia;
- koncyliaryzm;
- sobory XV wieku;
- *devotio moderna*;
- husytyzm;
- życie zakonne w średniowieczu.

560. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- *Liber regulae pastoralis* – zasady średniowiecznego duszpasterstwa;
- Cyryl i Metody – *Żywot św. Metodego*;
- św. Wojciech w *Kronice Kosmasa*;
- sprawa św. Stanisława ze Szczepanowa;
- sytuacja krzyżowców w Ziemi Świętej – Anonima, *Dzieje pierwszej krucjaty*;
- św. Franciszek i jego reguła;
- sprawy polskie na soborze w Konstancji;

- Władysław Jagiełło w opinii Jana Długosza;
- papieżstwo renesansowe;
- *De imitatione Christi* – programowe dzieło *devotio moderna*;
- wkład ludzi Kościoła w rozwój nauki: uniwersytety, podstawy metodologii nauki, podstawy filozofii przyrody, matematyka, bankowość, odkrycia naukowe.

Historia Kościoła powszechnego – nowożytność
25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia),
50–65h pracy własnej studenta, 3 ECTS

561. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- reformacja: geneza, pojęcie, rodzaje i zasięg geograficzny;
- renesans i humanizm: pojęcia, geneza, różnice między renesansem włoskim i niemieckim; ogólna charakterystyka; renesans i humanizm na gruncie kościelnym;
- reforma przedtrydencka we Włoszech i Hiszpanii – formy i zakres;
- św. Ignacy Loyola, jezuita i ich formy aktywności do 1773 roku;
- geneza, zwołanie i przebieg Soboru Trydenckiego oraz problem przyjęcia jego uchwał przez poszczególne państwa;
- odrodzenie scholastyki (ośrodki i przedstawiciele) i spory o łaskę (D. Banez, M. Baius, L. Molina);
- pobożność i nauczanie kościelne po Trydencie; mistyka, nauczanie prawd wiary, praktyki sakramentalne, pobożność ludowa;
- zakony potrydenckie, ich ogólna charakterystyka i charyzmat;
- misje katolickie: tereny hiszpańskie i portugalskie, metody misyjne, rola państwa i Kongregacji Rozkrzewienia Wiary;
- redukcje paragwajskie: dobre i złe strony, ich losy w Paranie;
- wojna trzydziestoletnia: geneza, przebieg i wyniki; pokój westfalski: postanowienia i znaczenie;
- jansenizm – początki, istota zjawiska, główni przedstawiciele, rola klasztoru w Port Royal, stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec jansenizmu;
- gallikanizm – rodzaje i istota, etapy rozwoju i stanowisko Stolicy Apostolskiej;
- odnowa życia religijnego we Francji XVI/XVII wieku, kwietyzm;
- regalizm hiszpański, episkopalizm niemiecki, terezjanizm i józefinizm.

562. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- teologia Lutra, Kalwina, Zwingliego – analiza porównawcza;
- uchwały Soboru Trydenckiego (1545–1563) – konfesjonalizacja;
- kontrreformacja – katolicka reakcja na reformę protestancką;
- papieństwo odnowy trydenckiej (Pius V, Grzegorz XIII, Sykstus V, Klemens VIII);
- teologia pozytywna, pojęcie i dyscypliny teologiczne;
- militarny kontekst sporów religijnych (wojna chłopska, wojna szmalkaldzka, wojny hugenockie, wojna 30-letnia);
- anglikanizm i katolicyzm w Anglii i Irlandii (represje, ruch oxfordzki, emancypacja katolików);
- Kościół wobec nauki;
- rewolucja francuska;
- liturgia, pobożność ludowa i nowe zakony w XVIII wieku.

Historia Kościoła powszechnego – współczesność
25h kontaktowych (15h wykład, 10h ćwiczenia),
25–35h pracy własnej studenta, 2 ECTS

563. Zagadnienia szczegółowe (wykład):

- oświecenie: pojęcie, ideały, ogólna charakterystyka, różnice w poszczególnych państwach, ośrodki, przedstawiciele;
- rewolucja francuska: geneza, przebieg, stosunek do Kościoła; rola Napoleona Bonaparte;
- restauracja życia kościelnego (strona strukturalna i teologiczno-religijna) w Europie po wojnach napoleońskich i wielkiej sekularyzacji;
- Kościół katolicki obu Ameryk – podobieństwa i różnice;
- papież XIX wieku od Piusa XVIII do Leona XIII;
- misje katolickie XIX wieku – renesans i przeszkody;
- życie wewnętrzne Kościoła w XIX wieku (sytuacja prawna, dyscyplina, życie religijne i nowe zakony);
- Sobór Watykański I i jego skutki; upadek Państwa Kościelnego;
- sytuacja Kościoła w czasie I i II wojny światowej;
- Sobór Watykański II – odnowa kościoła, ruch ekumeniczny; fałszywa recepcja Soboru i masowe odchodzenie duchownych od Kościoła;
- rozwój Kościoła w krajach pozaeuropejskich;
- charakter i pola działania zakonów powstałych w XIX i XX wieku;

- świadkowie wiary; męczennicy XX i XXI wieku;
- chrześcijanie europejskiego Wschodu po upadku komunizmu;
- współczesne formy laicyzacji i dechrystianizacji; ruchy charyzmatyczne.

564. Zagadnienia szczegółowe (ćwiczenia):

- teologia protestancka XIX, XX i XXI wieku (nurty, ośrodki, przedstawiciele);
- nauka teologiczna XIX wieku;
- błędy teologiczne XIX wieku oraz modernizm;
- Kościół wobec naporu laicyzmu i totalitaryzmów (socjalizm, komunizm, masoneria, faszyzm, narodowy socjalizm);
- katolicka nauka społeczna – geneza, rozwój i znaczenie społeczne;
- *Kulturkampf*;
- Akcja Katolicka, formy zaangażowania świeckich w Kościele i nowe formy apostołstwa (prasa, książka, film); nauka i kultura;
- Pius XII – pontyfikat między mitem a prawdą; starcie z nową teologią;
- papieże od Jana XXIII do Jana Pawła II;
- oblicza współczesnego Kościoła.

Historia Kościoła w Polsce

20h kontaktowych (20h wykład),

30–40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

565. Zagadnienia szczegółowe:

- początki Kościoła polskiego;
- tzw. reakcja pogańska i odbudowa Kościoła w Polsce;
- Kościół w okresie rozbicia dzielnicowego;
- udział Kościoła w przywróceniu Polsce korony królewskiej;
- Kościół w czasach Kazimierza Wielkiego;
- powstanie metropolii lwowskiej;
- zakony w Polsce średniowiecznej;
- sytuacja Kościoła w Polsce w czasach Jagiellonów;
- reformacja protestancka na ziemiach polskich;
- katolicka reforma Kościoła w Polsce;
- Kościoły wschodnie w Rzeczypospolitej;
- religijność nowożytna w Rzeczypospolitej;
- Kościół wobec oświecenia;

- sytuacja Kościoła katolickiego na ziemiach polskich w okresie rozbiorów: a) w zaborze rosyjskim i w Rosji; b) w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim; c) w zaborze austriackim; d) w zaborze pruskim;
- życie religijne w Polsce pod zaborami – służba Boża, szafarstwo sakramentów i nauczanie, życie zakonne;
- wkład Kościoła w odzyskanie niepodległości przez Polskę;
- dzieje Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej;
- martyrologium w czasie II wojny światowej;
- Kościół w Polsce pod rządami komunistów;
- Kościół za pontyfikatu papieża Jana Pawła II i po przemianach 1989 roku.

Patrologia

*60h kontaktowych (45h wykład i 15h ćwiczenia),
90–120h pracy własnej studenta, 6 ECTS*

566. Studium patrologii w ramach przygotowania do prezbyteratu ma na celu głównie zaznajomienie studentów z piśmienictwem chrześcijańskim pierwszych wieków rozumianym jako uprzywilejowane świadectwo wczesnego przekazu i rozwoju wiary – zarówno co do treści, jak i formy celebracji oraz wcielania jej w życie codzienne. Dokonywało się z czasem w harmonii, czasem w napięciu i konflikcie z kulturami (lub ich elementami), w które chrześcijaństwo wchodziło. Znacząca część omawianych pism tego okresu to twórczość świętych Ojców, sama zaś ich teologia miała najczęściej wybitnie pastoralny charakter – tworzona była przez biskupów-pasterzy na potrzeby ich wspólnot. Pastoralne nachylenie i spekulatywna przenikliwość często szły w parze – na co warto uwrażliwiać seminarzystów.

567. Zagadnienia szczegółowe:

Okres pierwszy: fundamenty (do 325 roku)

- zagadnienia wstępne: epoka patrystyczna, patrologia, teologia patrystyczna (patrystyka) i literatura wczesnochrześcijańska; metoda, cel, kryteria przynależności do grona ojców i doktorów Kościoła; ogólny podział patrologii; główne serie wydawnicze tekstów ojców Kościoła;

- czas ojców Apostolskich (judeochrześcijaństwo i etnochrześcijaństwo): problematyka teologiczna ich dzieł;
- literatura o męczeństwie: teologia *vita sanctorum* i ich wpływ na duchowość chrześcijańską;
- obrona chrześcijaństwa przez apologetów greckich II wieku: sposoby argumentacji i pierwsze spekulacje teologiczne (św. Justyn);
- chrześcijańska literatura antyheretycka: pisma pontyfikalne i episkopalne, św. Ireneusz z Lyonu i jego polemika z gnostycyzmem;
- szkoła aleksandryjska i jej przedstawiciele: Klemens Aleksandryjski (relacja wiary i teologii do wiedzy i filozofii); Orygenes (początki chrystologii, eschatologia: teoria apokatastazy, egzegeza alegoryczna);
- teologia i liturgia pisarzy środowiska rzymskiego III wieku: Nowacjan i św. Hipolit Rzymski;
- środowisko afrykańskie III wieku: Tertulian (prawnicze ujęcie religii, początki łacińskiego języka teologicznego) i św. Cyprian z Kartaginy (początki eklezjologii);
- narodziny monastycyzmu: eremityzm (św. Antoni Pustelnik) i cenobityzm (św. Pachomiusz);
- Euzebiusz z Cezarei i historiografia kościelna; następcy i kontynuatorzy Euzebiusza.

Okres drugi: złoty wiek (325–451 roku)

- kontrowersja ariańska i *Credo nicejskie*;
- obrona bóstwa Chrystusa: św. Atanazy Wielki i św. Hilary z Poitiers;
- wkład ojców kapadockich w rozwój teologii trynitarniej i pneumatologii; *Credo nicejsko-konstantynopolitańskie*;
- doktryna społeczna Kościoła (św. Bazyli Wielki), teologia ascetyczno-mistyczna (św. Grzegorz z Nyssy), poezja chrześcijańska (św. Grzegorz z Nazjanzu);
- debaty chrystologiczne IV i V wieku: Apolinary z Laodycei – Diodor z Tarsu i Teodor z Mopsuestii; Nestoriusz – św. Cyryl Aleksandryjski; monofizytyzm;
- św. Leon Wielki: wkład w naukę o wcieleniu; św. Leon jako obrońca cywilizacji cesarstwa rzymskiego;

- mariologia patrystyczna: św. Cyryl Aleksandryjski i św. Efreem Syryjczyk;
- rozwój życia zakonnego na Zachodzie i powstanie Reguł zakonnych;
- katechumenat i katechezy chrzcielne: św. Cyryl Jerozolimski, św. Ambroży z Mediolanu, św. Jan Chryzostom, Teodor z Mopsuestii;
- wielcy mówcy Kościoła: św. Jan Chryzostom i św. Piotr Chryzolog;
- św. Ambroży z Mediolanu: wkład w rozwój teologii moralnej, rozdział Kościoła od państwa, idealny władca;
- św. Hieronim: egzegeta, polemista, kierownik duchowy i historyk;
- św. Augustyn: życie i dzieła; polemika z manichejczykami, pelagianami, donatystami i arianami.

Okres trzeci: schyłek (451–749 roku)

- duszpasterze w Kościele zachodnim późnego antyku: św. Cezary z Arles, św. Grzegorz Wielki;
- Kasjodor: wkład Kościoła w edukację i zachowanie dziedzictwa kulturowego antyku;
- teologia i mistyka Wschodu: Pseudo-Dionizy Areopagita, św. Maksym Wyznawca, św. Jan Klimak;
- zmierzch epoki patrystycznej: św. Izydor z Sewilli i św. Jan Damasczeński.

Propozycje dodatkowych zagadnień:

- kształtowanie się posług hierarchicznych (sakramentu święceń) od I do III wieku;
- nauka o Eucharystii u wybranych pisarzy wczesnochrześcijańskich;
- konflikty paschalne w okresie patrystycznym;
- egzegeza biblijna w okresie patrystycznym;
- refleksja teologiczna na temat kapłaństwa na Wschodzie (św. Grzegorz z Nazjanzu, św. Jan Chryzostom, Asteriusz z Amazji, Pseudo-Dionizy Areopagita i św. Maksym Wyznawca) i na Zachodzie (św. Ambroży z Mediolanu, św. Augustyn, św. Grzegorz Wielki, św. Izydor z Sewilli);
- literatura iroszkocka i angielska;
- współczesne nurty neopelagiańskie i neomanichejskie oraz ich relacja do starożytności chrześcijańskiej.

Prawo kanoniczne

568. Cele studium prawa kanonicznego w formacji do prezbiteratu można sformułować następująco:

- wprowadzenie w rozumienie funkcjonowania instytucji prawnych istniejących w Kościele jako społeczności Bosko-ludzkiej;
- przygotowanie do wykonywania zadań: nauczania, uświęcania i pasterzowania zgodnie z zasadą praworządności i legalności określoną w przepisach kościelnych;
- ukazanie, że rozumny, wolny człowiek może rozwijać się do pełni człowieczeństwa tylko wtedy, gdy sam jest posłuszny słowu Bożemu i prawom zawartym w trwałym i niezmiennym depozycie wiary przekazywanym przez Magisterium Kościoła ludziom Kościoła i całej rodzinie ludzkiej.

Normy ogólne

20h kontaktowych (20h wykład),

30–40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

569. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie prawa kanonicznego;
- metody badania prawa kanonicznego;
- źródła istnienia i poznania powszechnego prawa Kościoła;
- źródła istnienia i poznania powszechnego prawa Kościoła w Polsce;
- Kościół katolicki a państwo i inne społeczności;
- kanony wstępne Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983);
- ustawy kościelne;
- prawo zwyczajowe;
- dekryty ogólne ustawodawcze i wykonawcze oraz instrukcje;
- dekryty konkretne, nakazy, reskrypty, przywileje;
- epikia, dyspensy;
- statuty i normy porządkowe;
- osoby moralne, fizyczne i prawne;
- czynności prawne;
- władza rządzenia, jej rodzaje oraz sposoby delegowania i subdelegowania;
- urzędy kościelne i ich obsadzanie;
- utrata urzędu kościelnego;
- przedawnienie;
- obliczanie czasu.

Prawo kanoniczne osobowe i prawo karne
20h kontaktowych (20h wykład),
30–40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: w ramach studium prawa kanonicznego dla seminarzystów seminariów diecezjalnych nie należy pomijać treści dotyczących życia konsekrowanego (i vice versa) – przeciwnie: powinny one być stosownie akcentowane, by alumni mogli się zapoznać ze specyfiką sytuacji prawnej osób konsekrowanych.

570. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie Ludu Bożego;
- elementy przynależności do pełnej wspólnoty Kościoła katolickiego;
- stany w Kościele;
- obowiązki wszystkich ochrzczonych;
- prawa wszystkich ochrzczonych;
- obowiązki wszystkich chrześcijan świeckich;
- prawa wszystkich chrześcijan świeckich;
- kształcenie duchowieństwa;
- inkardynacja i ekskardynacja duchownych;
- obowiązki duchownych;
- prawa duchownych;
- utrata stanu duchownego;
- stowarzyszenia wiernych;
- kanoniczne prawo karne materialne.

Prawo kanoniczne o ustroju Kościoła
20h kontaktowych (20h wykład),
30–40h pracy własnej studenta, 2 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta eklezjologii dogmatycznej.

571. Zagadnienia szczegółowe:

- biskup Rzymu i kolegium biskupów;
- synod biskupów i kardynałowie;
- kuria rzymska i legaci papiescy;
- Kościoły partykularne i ustanowiona w nich władza;

- zespoły Kościołów partykularnych;
- synod diecezjalny;
- kuria diecezjalna;
- wikariusz generalny, wikariusz biskupi, kanclerz, ekonom;
- archiwum, rada ds. ekonomicznych;
- rada kapłańska, kolegium konsultorów, zespół proboszczów konsultorów;
- kapituły kanoników, rada duszpasterska;
- parafia, rady parafialne;
- prawa i obowiązki proboszcza;
- prawa i obowiązki wikariusza;
- wakans i przeszkoda na urzędzie proboszcza;
- dziekan;
- rektor kościoła, kapelan;
- przenoszenie i odwoływanie proboszczów.

Prawo kanoniczne o sakramentach

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

572. Zagadnienia szczegółowe:

- nauczycielskie i uświęcające zadania Kościoła;
- sakramenty inicjacji chrześcijańskiej;
- chrzest, sprawowanie chrztu, szafarz chrztu;
- przyjmujący chrzest, chrzestni, stwierdzenie i zapisanie przyjętego chrztu;
- bierzmowanie, sprawowanie i szafarz bierzmowania;
- przyjmujący bierzmowanie, świadkowie, stwierdzenie i zapisanie bierzmowania;
- Msza święta i jej sprawowanie;
- szafarz Najświętszej Eucharystii;
- uczestnictwo w Eucharystii;
- obrzędy i ceremonie oraz czas i miejsce sprawowania Eucharystii;

- przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu;
- ofiary mszalne;
- sprawowanie sakramentu pokuty;
- penitent i odpusty;
- sakrament namaszczenia chorych;
- udzielanie i szafarz święceń;
- wymogi stawiane kandydatom do święceń;
- nieprawidłowości oraz inne przeszkody;
- pozostałe akty kultu Bożego;
- miejsca i czasy święte.

Kanoniczne prawo małżeńskie

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ta część zajęć z prawa kanonicznego powinna się odbywać po zaliczeniu przez studenta sakramentologii dogmatycznej.

573. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie i rodzaje małżeństwa;
- istotne przymioty i cele małżeństwa;
- czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa;
- przepisy Konferencji Episkopatu Polski dotyczące małżeństwa;
- przeszkody zrywające w ogólności;
- poszczególne przeszkody zrywające;
- zgoda małżeńska;
- wady zgody małżeńskiej;
- forma zawarcia małżeństwa;
- małżeństwa mieszane;
- małżeństwa tajne;
- skutki małżeństwa;
- rozwiązanie węzła;
- separacja;
- uważnienie małżeństwa;
- elementy prawa małżeńskiego katolickich Kościołów wschodnich.

Ekumenizm

*30h kontaktowych (30h wykład),
35–45h pracy własnej studenta, 3 ECTS*

574. Zadaniem przedmiotu, oprócz przekazania wiedzy o ekumenizmie jako zadaniu kościelnym i o istniejących między wyznaniem chrześcijańskimi różnicach oraz możliwych drogach ich przewyższania, jest wyrobienie w kandydatach do prezbyteratu wrażliwości ekumenicznej. Objawiać się ona powinna zdolnością do prezentowania tożsamości katolickiej w sposób uwzględniający wrażliwość chrześcijan innych wyznań. Zajęcia powinny owocować także praktyczną umiejętnością wykorzystywania tego, co jako wspólne dla różnych wyznań umożliwia już teraz pewne formy współpracy i doświadczania jedności, a tym samym przyczynia się do przewyższania podziałów.

575. Zagadnienia szczegółowe:

- katolickie zasady ekumenizmu:
  - podstawowe pojęcia i terminologia;
  - biblijne i doktrynalne podstawy ekumenizmu (I);
  - katolickie zasady ekumenizmu (zwłaszcza sposoby dążenia do jedności i jej modele jedności oraz ich ocena);
  - ekumenizm duchowy (zwłaszcza: elementy duchowości ekumenicznej oraz zasady i formy wspólnej modlitwy);
  - specyficzne problemy duszpasterskie (udział w liturgiach innych Kościołów i wspólnot oraz zasady uznawania i ekumenicznego sprawowania sakramentów – zwłaszcza małżeństw mieszanych);
  - ekumenizm doktrynalny (zwłaszcza: zasady i owoce dialogów doktrynalnych, zasada „hierarchii” prawd nauki katolickiej);
  - ekumenizm praktyczny (współpraca chrześcijan w ewangelizacji, życiu społecznym itd.);
  - struktury organizacyjne służące jedności chrześcijan.
- Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie w perspektywie ekumenicznej (nie powtarza się tutaj kwestii omówionych na kursie historii Kościoła, ale przypomina podstawowe fakty i prezentuje specyfikę doktrynalną, kultową i ustrojową tych wspólnot oraz

ich obecną sytuację – na świecie i w Polsce, a także zaangażowanie ekumeniczne, w tym dialog z Kościołem katolickim):

- Kościoły orientalne;
  - Kościół prawosławny;
  - dialog z Kościołami Wschodu;
  - reformacja XVI wieku i jej prekursorzy;
  - Kościół ewangelicko-augsburski;
  - Kościół ewangelicko-reformowany;
  - wspólnota anglikańska;
  - „Kościół wolne” XVII i XVIII wieku;
  - nowe wspólnoty protestanckie XIX, XX i XXI wieku;
  - Kościoły starokatolickie.
- Historia, osiągnięcia i wyzwania ruchu ekumenicznego:
- początki ruchu ekumenicznego;
  - Światowa Rada Kościołów;
  - zaangażowanie Kościoła katolickiego przed II Soborem Watykańskim;
  - zaangażowanie Kościoła katolickiego po II Soborze Watykańskim (panorama dialogów doktrynalnych Kościoła katolickiego na płaszczyźnie światowej);
  - Komisja Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów;
  - wybrane tematy dialogów ekumenicznych (katolicko-luterańska *Deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu*; relacja Pismo Święte – Tradycja; sukcesja apostołska i prymat biskupa Rzymu);
  - Polska Rada Ekumeniczna;
  - ekumenizm w Polsce;
  - ekumenizm lokalny (sytuacja diecezji).

Religiologia i dialog międzyreligijny

45h kontaktowych (30h wykład i 15h ćwiczenia),

65–85h pracy własnej studenta, 4 ECTS

576. Zajęcia z religiologii mają na celu zapoznanie seminarzystów z bogactwem zjawiska religii w dziejach i w świecie współczesnym. W pierwszej części przedstawia się zagadnienia wstępne, dotyczące nauk religiologicznych i podstaw refleksji nad religią, jej etymologią, genezą, rodzajami i głównymi wymiarami. Następnie

w kluczu religioznawstwa i katolickiej teologii religii omawiane są cztery wielkie religie niechrześcijańskie, z którymi Kościół wchodzi dziś w dialog. Istotne w prezentacji każdej z tych religii są dwa ostatnie punkty, w których przedstawiane są przesłanki tego dialogu, ale także najważniejsze punkty sporne. W trzeciej części omawia się podstawowe kwestie katolickiej teologii religii.

577. Zagadnienia szczegółowe:

Zagadnienia wstępne:

- nauki religioznawcze: dyscypliny religioznawcze (historia religii, etnologia religii, socjologia religii, psychologia religii, fenomenologia religii i ich uwarunkowania), filozofia religii, teologia religii;
- religia – etymologia i definicje;
- geneza religii;
- podział religii;
- podstawowe wymiary religii: doktryna (objawienie, stworzenie, zbawienie), kult (księgi święte, kapłaństwo, obrzędy), moralność (przykazania, wartości), wspólnota i jej rodzaje;
- sekty i nowe ruchy religijne.

Przegląd wielkich religii współczesnego świata:

- judaizm:
  - geneza, nurty i istota judaizmu rabinicznego;
  - jedyna w swoim rodzaju bliskość – przesłanki dialogu;
  - apologia;
  - apendyks: Żydzi w Polsce.
- islam:
  - Mahomet, Koran, doktryna, filary i nurty;
  - Jezus i Maryja w Koranie;
  - islam a chrześcijaństwo – przesłanki i trudności dialogu;
  - apologia;
- hinduizm:
  - geneza, fazy rozwoju i doktryna;
  - święte księgi i guru;
  - hinduizm a chrześcijaństwo – przesłanki dialogu;
  - apologia;
- buddyzm:
  - Budda, cztery szlachetne prawdy, etyka, nurty;
  - problem religijnego charakteru buddyzmu;
  - buddyzm a chrześcijaństwo – przesłanki dialogu;

- apologia.
- Zarys katolickiej teologii religii:
  - z dziejów katolickiej refleksji nad innymi religiami;
  - nauka współczesnego Magisterium Kościoła o religiach niechrześcijańskich;
  - podstawowe stanowiska teologii katolickiej wobec religii niechrześcijańskich: ekskluzywizm, inkluzywizm, pluralizm;
  - problem objawienia w religiach niechrześcijańskich;
  - kwestia zbawienia;
  - wyjątkowy charakter chrześcijaństwa;
  - teologiczne podstawy dialogu międzyreligijnego.

Homiletyka

Homiletyka fundamentalna

30h kontaktowych (30h wykład),

20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

578. Wykłady z homiletyki fundamentalnej mają ukazać rolę słowa Bożego w realizacji dziejów zbawienia, zobrazować kierunki rozwojowe kaznodziejstwa w dotychczasowej historii Kościoła, ukazać wymogi stawiane głoszącemu słowo Boże. Student powinien zapoznać się z teologią słowa Bożego (słowo Boże w Piśmie Świętym, zbawcza moc słowa Bożego, słowo i sakrament), znaczeniem teologicznej refleksji na temat miejsca i roli kaznodziejskiej posługi słowa w życiu Kościoła oraz z podstawowymi typami przepowiadania (misyjne, katechetyczne, homilijne). Powinien również osiąść umiejętność dokonania syntezy powiązanych z sobą różnych dyscyplin teologicznych w celu popularyzowania ich w ramach przepowiadania kaznodziejskiego.

579. Zagadnienia szczegółowe:

- historia kaznodziejstwa:
  - prototypy homilii w Starym Testamencie;
  - judaistyczne korzenie homilii i kazania;
  - nowotestamentalne świadectwa o chrześcijańskiej posłudze słowa Bożego;
  - przepowiadanie epoki patrystycznej;
  - kaznodziejstwo w średniowieczu;

- kaznodziejstwo w czasach od Soboru Trydenckiego do XX wieku;
- próby odnowy kaznodziejstwa (przełom XIX i XX wieku);
- kaznodziejstwo posoborowe;
- teologia przepowiadania:
  - podstawowe zagadnienia z teologii słowa Bożego;
  - chrystocentryzm przepowiadania;
  - zbawcza skuteczność przepowiadania;
  - cele chrześcijańskiego przepowiadania;
  - relacje pomiędzy słowem a sakramentem;
  - relacje pomiędzy przepowiadaniem a Kościołem;
  - typy przepowiadania w Kościele współczesnym.

Homiletyka materialna i formalna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

580. W ramach wykładów i ćwiczeń z homiletyki materialnej i formalnej student kontynuuje przygotowanie do należytego głoszenia słowa Bożego poprzez przepowiadanie kaznodziejskie. Wykłady mają ukazać zagadnienia homiletyki materialnej: Pismo Święte podstawowym źródłem przepowiadania, podstawowe treści kerygmatu, elementy moralne, liturgiczne, mistagogiczne i egzystencjalne w przepowiadaniu słowa Bożego. W ramach wykładów z homiletyki formalnej ukazuje się przepowiadanie słowa Bożego w konwencji teorii komunikacji (psychologiczno-socjologiczne aspekty przepowiadania), retoryczny wymiar przepowiadania (kompozycja, język, styl, przyswajanie pamięciowe, wygłaszanie, dialog homiletyczny) oraz proces tworzenia kazania (homilii). W ramach ćwiczeń student pracuje nad tekstem biblijnym i liturgicznym – od tekstu do homilii, dokonuje interpretacji czytań lekcjonarza, ćwiczy metodę medytacji antropologicznej i homiletycznej (styku słowa Bożego z konkretnym życiem kaznodziei oraz słuchacza), dokonuje samodzielnej, krytycznej analizy homilii oraz samodzielnie przygotowuje i wygłasza homilie.

581. Zagadnienia szczegółowe:

Wykłady:

- przepowiadanie kerygmatyczne: różnice między kerygmatem w sensie ścisłym a kerygmatem w sensie szerokim, kerygmat

- w Nowym Testamencie, prowokacyjny i stwierdzający charakter kerygmatu, wiara zrodzona z kerygmatu, adresaci kerygmatu, antropologiczny wymiar kerygmatu;
- mistagogia homilijna: mistagogia jako starożytna metoda poznania Boga przez doświadczenie, homilia przepowiadaniem „misterium Chrystusa”⁵³⁷, homilia jako teologiczna i syntetyczna metoda mistagogii, podstawowe treści homilii (kerygmaticzne, didaskaliczne, mistagogiczne, egzystencjalne, moralne);
  - hermeneutyka lekcjonarza mszalnego: chrystologiczna interpretacja tekstów lekcjonarza, ogólne kryteria interpretacji czytań lekcjonarza, szczegółowe kryteria interpretacji tekstów lekcjonarza, interpretacja czytań lekcjonarza w kluczu celebracji;
  - retoryka kaznodziejska: język, styl, kompozycja, przyswajanie, pamięciowe, wygłaszanie, dialog homiletyczny;
  - teoria komunikacji: psychologiczno-socjologiczne aspekty przepowiadania.

Ćwiczenia:

- wypracowanie umiejętności posługiwania się zasadami retoryki w budowaniu jednostek kaznodziejskich; praca nad tekstem biblijnym i liturgicznym – od tekstu do homilii, interpretacja czytań lekcjonarza, opanowanie metody medytacji antropologicznej i homiletycznej, samodzielna, krytyczna analiza homilii, samodzielne przygotowanie i wygłaszanie homilii.

Homiletyka szczegółowa

30h kontaktowych (10h wykład, 20h ćwiczenia),

65–90h pracy własnej studenta, 4 ECTS

582. W ramach wykładów i ćwiczeń z homiletyki szczegółowej student kontynuuje przygotowanie do należytego głoszenia słowa Bożego przez przepowiadanie kaznodziejskie. Homiletyka szczegółowa dokonuje podziału i opisu poszczególnych jednostek przepowiadania kaznodziejskiego: ze względu na formę, okoliczności, wiek słuchaczy, seryjność przepowiadania, kontekst roku liturgicznego oraz sposób komunikacji. W ramach zajęć następuje wypracowanie umiejętności głoszenia różnych form kazań i homilii, a zwłaszcza: monologicznej, dialogicznej, obrzędowej, dla

⁵³⁷ Zob. SC 35.2.

poszczególnych grup wiekowych oraz w różnym kontekście roku liturgicznego, a także o różnym sposobie komunikacji. Student dokonuje samodzielnej, krytycznej analizy homilii i kazań oraz samodzielnie przygotowuje i wygłasza homilie, zwłaszcza homilie ślubne, pogrzebowe, pasyjne oraz przygotowuje serię rekolekcji dla dzieci i dorosłych.

583. Zagadnienia szczegółowe:

Wykłady:

– rodzaje homilii i kazań: homilia i kazanie jako podstawowe formy przepowiadania, podstawowe rodzaje homilii i kazań (podział ogólny), rodzaje homilii i kazań ze względu na kompozycję oraz formę komunikacji retorycznej (przepowiadanie: indukcyjne, dedukcyjne, narracyjne, wizualizacja), rodzaje homilii i kazań ze względu na sposób przekazu (przekazywane pośrednio i bezpośrednio, monologowe i dialogowe), przepowiadanie seryjne (w ramach rekolekcji i misji ludowych), przepowiadanie do dzieci i młodzieży, homilie maryjne, hagiograficzne i obrzędowe, kazania pasyjne.

Ćwiczenia:

– samodzielne przygotowanie i wygłaszanie homilii obrzędowych i okolicznościowych.

Zarządzanie dobrami i prawo wyznaniowe

30h kontaktowych (20h wykład, 10h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

584. Cele przedmiotu:

– wyjaśnienie przepisów prawa polskiego dotyczących funkcjonowania Kościoła Katolickiego i prowadzenia działalności duszpasterskiej w Rzeczypospolitej Polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem norm odnoszących się do zarządzania dobrami kościelnych osób prawnych;

– przygotowanie do wypełniania zadań duszpasterskich w zgodzie z prawem polskim;

– wyrobienie świadomości złożoności obowiązującego stanu prawnego i związanej z tym konieczności korzystania z pomocy kompetentnych osób świeckich.

585. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie prawa wyznaniowego i jego relacja do prawa kanonicznego; źródła polskiego prawa wyznaniowego z uwzględnieniem ich hierarchii; prawne pojęcie „kościół” oraz „związku wyznaniowego” (z uwzględnieniem sposobów regulacji ich sytuacji prawnej);
- historia wolności religijnej i relacji państwo–Kościół w Polsce;
- modele relacji państwo–Kościół (ze szczególnym uwzględnieniem ich zróżnicowania w Unii Europejskiej);
- wolność sumienia i religii w Konstytucji RP (na tle standardów międzynarodowych);
- relacje państwo–Kościół w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku (równouprawnienie kościołów i innych związków wyznaniowych; bezstronność władz publicznych w sprawach dotyczących przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych; autonomia, niezależność i współdziałanie w relacjach między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi; konkordatowa i ustawowa forma regulacji stosunków między Rzeczpospolitą Polską i Kościołem Katolickim; ustawowa forma regulacji stosunków między Rzeczpospolitą Polską i innymi związkami wyznaniowymi);
- prawo jako instrument ochrony wolności religijnej (przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania, cywilnoprawna ochrona swobody sumienia i uczuć religijnych jako dóbr osobistych, gwarancje wolności od dyskryminacji religijnej, prawo do sprzeciwu sumienia);
- Stolica Apostolska i Państwo Miasta Watykańskiego jako podmioty prawa międzynarodowego;
- kościelne jednostki organizacyjne jako podmioty praw i obowiązków na gruncie prawa polskiego (w tym: nabywanie i zbywanie majątku kościelnego, umowy dotyczące wykonywania pracy na rzecz kościelnych jednostek organizacyjnych), znaczenie zakazu dyskryminacji religijnej pracowników w odniesieniu do podmiotów kościelnych (w tym prawo do wymaganie postawy lojalności wobec przyjmowanej etyki);
- prawne aspekty prowadzenia działalności duszpasterskiej (tzw. „małżeństwo konkordatowe” – wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa cywilnego, zasady organizacji nauczania religii w szkołach publicznych, zarządzanie cmentarzami wyznaniowymi, ochrona danych osobowych w działalności duszpasterskiej);

- finansowanie działalności kościelnej – uwarunkowania prawne (przepisy dotyczące ofiarności wiernych, Fundusz Kościelny, zwolnienia i ulgi podatkowe, regulacja spraw majątkowych kościelnych osób prawnych);
- sytuacja prawna osób duchownych (opodatkowanie dochodów osobistych, ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne, ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim).

Sztuka kościelna

*15h kontaktowych (15h wykład),
35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

586. Zajęcia mają – prócz przekazu wiedzy z historii sztuki i tego, co dotyczy zasad wykorzystywania sztuki w Kościele – wspierać w rozwoju wrażliwości na piękno w różnych jego przejawach (formy, style...). Rozwój wrażliwości powinien dotyczyć zwłaszcza tego, co związane jest z miejscami sprawowania liturgii i przedmiotami w niej wykorzystywanymi. Kandydaci do prezbiteratu powinni nabyć świadomość odpowiedzialności za zachowywanie i pomnażanie dziedzictwa sztuki kościelnej oraz nauczyć się wykorzystywania go w komunikowaniu wiary.

587. Zagadnienia szczegółowe:

- historia sztuki w poszczególnych epokach; szczególne zwrócenie uwagi na: początki sztuki chrześcijańskiej, kolejne przejawy ikonoklazmu, sztuka sakralna/religijna w czasach współczesnych:
  - początki sztuki chrześcijańskiej;
  - sztuka wczesnochrześcijańska i bizantyńska; ikona;
  - romanizm i gotyk;
  - renesans, wiek XVI;
  - barok;
  - sztuka religijna i sakralna XIX wiek oraz współczesna wraz z teorią sztuki sakralnej według *Vaticanum II* i współczesnych wypowiedzi Kościoła (2h).
- zagadnienia ikonograficzne i paramenty:
  - ikonografia hagiograficzna i typów przedstawieniowych na dowolnych przykładach; paramenty liturgiczne (2h).
- ochrona zabytków.

Socjologia

*15h kontaktowych (15h wykład),
35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

588. Wykład ma charakter ogólnego wprowadzenia w socjologię. Jego celem jest przekazanie podstawowej wiedzy socjologicznej, umożliwiającej rozumienie procesów społecznych. Chodzi zwłaszcza o: (1) przyswojenie podstawowych pojęć socjologicznych i umiejętność ich stosowania w opisie i analizie rzeczywistości społecznej; (2) przekazanie elementarnej wiedzy o klasycznych i współczesnych teoriach i koncepcjach socjologicznych; (3) wypracowanie umiejętności interpretacji tekstów naukowych z zakresu socjologii; (4) wyrobienie umiejętności interpretacji wyników badań socjologicznych; (5) wzbudzenie wrażliwości, dostrzegania i umiejętności analizy wybranych problemów społecznych; (6) budzenie wyobraźni socjologicznej, w szczególności przez krytyczną analizę raportów z badań.

589. Zagadnienia szczegółowe:

- człowiek jako istota społeczna – wiedza potoczna a wiedza naukowa;
- socjologia jako nauka – historia, przedmiot, definicje, metody i funkcje socjologii;
- język socjologii – podstawowe pojęcia, paradygmaty, postaci, szkoły i kierunki;
- jednostka i społeczeństwo – grupy społeczne, zbiorowości społeczne, organizacje społeczne;
- struktura społeczna i jej podstawowe elementy – klasy społeczne, warstwy społeczne, pozycje i role społeczne;
- teorie stratyfikacji i zróżnicowania społecznego – ujęcie historyczne i współczesne; teoria konfliktu, teoria wielowymiarowa, ujęcie funkcjonalistyczne;
- instytucje społeczne i proces instytucjonalizacji;
- działania i interakcje społeczne; rodzaje i typy styczności; wzajemne oddziaływania; stosunki i zależności społeczne; więzi społeczne;
- socjalizacja; osobowość i tożsamość jako podstawowe elementy socjalizacji;

- kontrola społeczna oraz jej mechanizmy;
- kulturowe podstawy życia społecznego: kultura i jej wzory, zmiana społeczna, nowoczesność, ponowoczesność;
- ruchliwość społeczna i przestrzenna a różne typy społeczeństw;
- elementy wybranych subdyscyplin: socjologia religii, socjologia rodziny, socjologia kultury;
- socjologiczna specyfika parafii, diecezji, ruchów wspólnotowych, sekt;
- wybrane metody i techniki badań społecznych oraz ich interpretacja;
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego – problematyka badawcza, analiza raportów.

Edukacja medialna

*30h kontaktowych (30h ćwiczenia),
20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

590. We współczesnym świecie nie można funkcjonować bez mediów – trzeba znać zasady ich działania, umiejętnie wykorzystywać je w promocji dobra oraz samemu stosować w misji Kościoła, zwłaszcza strony WWW oraz media społecznościowe. Ta wiedza, umiejętności i kompetencje zdobywane w ramach obowiązkowego przedmiotu „edukacja medialna” pozwolą przyszłym duchownym zrozumieć istotę mediów oraz kompetentnie i owocnie posługiwać się nimi w codziennym duszpasterstwie. Wiedza ta ma za zadanie również uchronić ich samych oraz Kościoł przed sytuacjami kryzysowymi.

591. Zagadnienia szczegółowe:

- preewangelizacja – głoszenie kerygmatu w mediach a ewangelizacja;
- krytyczny odbiór przekazów medialnych;
- przegląd technik manipulowania odbiorcami mediów;
- wykorzystywanie mediów do destrukcyjnego wpływu na dzieci i młodzież (np. pedofilia, pornografia, promocja przemocy, przemoc rówieśnicza w mediach, „hejt”); ochrona dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni;

- komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła na stronach WWW;
- komunikacja instytucjonalnych wspólnot Kościoła w blogach;
- budowanie społeczności religijnych w mediach społecznościowych;
- rola obrazu w mediach społecznościowych;
- znaczenie wideo w komunikacji w mediach społecznościowych;
- uzależnienie od gier *on-line* i rzeczywistości wirtualnej;
- promocja treści religijnych w internecie;
- zasady tworzenia informacji prasowych i ich udostępniania dziennikarzom oraz społeczności lokalnej;
- kontakty z mediami lokalnymi i ogólnopolskimi, udzielanie wywiadów, wypowiedzi;
- reaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi;
- proaktywne zarządzanie sytuacjami kryzysowymi;
- prawo prasowe oraz ochrona wizerunku i praw majątkowych.

Muzyka kościelna

Zasady muzyki

15h kontaktowych (15h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

592. Zagadnienia szczegółowe:

- zasady muzyki:
  - ogólna wiedza o muzyce jako sztuce;
  - notacja pięcioliniowa w kluczu wiolinowym i basowym, dźwięki, interwały;
  - podstawy harmonii – skale dur-moll, konsonanse, dysonanse, triada harmoniczna;
  - rytmika, agogika, dynamika, artykulacja, zdobnictwo;
  - ogólna wiedza na temat instrumentów muzycznych i składów orkiestrowych;
  - umiejętność czytania nut i wykonania prostych melodii jedno głosowo na fortepianie;
- podstawowy repertuar pieśniowy (śpiewy części stałych oraz śpiewy na poszczególne okresy roku liturgicznego);
- solfeż;
- podstawy emisji głosu.

Chorał gregoriański

15h kontaktowych (15h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

593. Zagadnienia szczegółowe:

- zarys historii muzyki religijnej;
- chorał gregoriański (charakterystyka, historia, repertuar, księgi);
- notacja chorałowa (klucze, neumy proste i złożone, inne znaki notacyjne);
- style i formy chorału gregoriańskiego;
- skale modalne (struktura);
- podstawowy repertuar gregoriański (*ordinarium missae*, obrzędy Mszy świętej, wybrane części *proprium missae*, niektóre antyfony).

Tony psalmowe

15h kontaktowych (15h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

594. Zagadnienia szczegółowe:

- tony psalmowe (w języku łacińskim i polskim) – struktura, zasady recytatywu i kadencjonowania;
- podstawowy repertuar śpiewów międzylekcyjnych, aklamacji, sekwencji;
- nieszpory parafialne;
- prawodawstwo muzyki liturgicznej w zakresie liturgii słowa.

Obrzędy pogrzebu, dobór pieśni itd.

15h kontaktowych (15h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

595. Zagadnienia szczegółowe:

- obrzędy pogrzebu;
- podstawowe zasady doboru pieśni do liturgii.

*Śpiewy Triduum Paschalnego i diakona
15h kontaktowych (15h ćwiczenia),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

596. Zagadnienia szczegółowe:

- śpiewy Triduum Paschalnego;
- śpiewy diakona – tony Ewangelii, śpiewy Liturgii godzin Wielkiego Tygodnia oraz melodie modlitwy powszechnej.

*Śpiewy mszalne i prawodawstwo z zakresu muzyki kościelnej
15h kontaktowych (15h ćwiczenia),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

597. Zagadnienia szczegółowe:

- śpiewy mszalne kapłana;
- podstawowe dokumenty z zakresu prawodawstwa muzyczno-liturgicznego.

Język nowożytny

*120h kontaktowych (120h ćwiczenia),
45–90h pracy własnej studenta, 7 ECTS*

598. Studium języka nowożytnego w ramach studiów teologicznych powinno umożliwiać jego opanowanie (na bazie umiejętności z wcześniejszych etapów edukacyjnych) na poziomie B2+ lub wyższym Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. Studium powinno objąć w szczególności terminologię teologiczną w nauczanym języku oraz zapoznanie się z tekstami liturgicznymi w tym języku (co najmniej liturgia Eucharystii i sakramentu pojednania). Należy o to zadbać zwłaszcza na uczelniach, na których seminarzyści uczestniczą w lektoratach ze studentami innych kierunków (może być konieczne uzupełnienie tych elementów w ramach *studium domesticum* w seminarium).

Język hebrajski

30h kontaktowych (30h ćwiczenia),
20–30h pracy własnej studenta, 2 ECTS

599. Ćwiczenia mają pomóc w opanowaniu elementarnych wiadomości z gramatyki hebrajszczyzny biblijnej oraz jej słownictwa. Fonetyka i ortografia hebrajska. Znaki spółgłoskowe i samogłoskowe. Sylaby i akcenty. Morfologia rodzajnika, niektórych przedrostków, zaimków, rzeczownika regularnego. Wprowadzenie do koniugacji czasownika. *Status absolutus* i *constructus*. Przyrostki zaimkowe czasownika. Rzeczowniki nieregularne i segolowe oraz przymiotniki. Słownictwo towarzyszące wyjaśnieniom gramatycznym. Tłumaczenie ilustrujące zjawiska z leksyki i gramatyki znaczące dla studium teologii.

Język grecki

30h kontaktowych (30h ćwiczenia),
45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

600. Ćwiczenia mają pomóc w opanowaniu podstawowych wiadomości z gramatyki i słownictwa greki biblijnej. Wprowadzenie do fonetyki i ortografii. Deklinacje rzeczowników, przymiotników i zaimków. Czasownik w czasie teraźniejszym (oprócz koniunktywu i optatiwu) oraz w czasie niedokonanym i aoryście wraz z tematami aorystu mocnego czasowników najczęściej występujących w Nowym Testamencie. Proste związki frazeologiczne. Słownictwo towarzyszące wyjaśnieniom gramatycznym. Tłumaczenie ilustrujące zjawiska z leksyki i gramatyki znaczące dla studium teologii.

Język łaciński

180h kontaktowych (180h ćwiczenia),
20–60h pracy własnej studenta, 8 ECTS

601. Celem studium jest przygotowanie studentów do wykorzystania w studium filozofii i teologii katolickiej podstawowych wiado-

mości z morfologii, składni oraz słownictwa łaciny w zakresie umożliwiającym rozumienie na elementarnym poziomie tekstów Pisma Świętego, tekstów ojców Kościoła, teologów średniowiecznych oraz liturgii. W czasie zajęć studenci powinni się zapoznać z łacińskimi tekstami liturgicznymi (co najmniej liturgia Eucharystii).

602. Zagadnienia szczegółowe:

- studentów uczących się języka łacińskiego obowiązuje na pierwszym etapie studium znajomość pojęć podstawowych związanych z gramatyką i składnią języka łacińskiego: części mowy i części zdania łacińskiego; pojęcie deklinacji i koniugacji oraz alfabetu i akcentu wyrazowego; elementy gramatyki w części I to *indicativus* i *imperativus praesentis activi*, tworzenie przysłówków I i II deklinacji, deklinacja I i II oraz deklinacja zaimków dzierżawczych, osobowych, pytajnych, zwrotnych i względnych; elementy syntaksy to orzeczenie imienne i *dativus possessivus*;
- gramatyka poznawana na drugim etapie to deklinacje III–V wraz z przymiotnikami i przysłówkami od nich tworzonymi, *indicativus imperfecti* i *futuri I activi, passivum* czasów niedokonyanych, *verba deponentia, participium praesentis activi*, zaimki wskazujące i przymiotniki zaimkowe, liczebniki; elementy syntaksy to składnia nazw miast, *accusativus* i *nominativus duplex* oraz ACI i NCI;
- w części trzeciej studenci poznają *indicativus perfecti, plusquamperfecti* i *futuri exacti activi i passivi, imperativus futuri activi i passivi*, stopniowanie przymiotników i przysłówków, *coniunctivus praesentis* i *imperfecti activi i passivi*; elementy syntaksy to *ablativus comparativus, genetivus partitivus, ablativus absolutus, coniugatio periphrastica activa*, użycie *coniunctivus* w zdaniach głównych;
- część czwarta poświęcona jest na studium *coniunctivus perfecti* i *plusquamperfecti activi i passivi, gerundium, gerundivum, verba anomala* i *verba defectiva*; elementy syntaksy to *coniugatio periphrastica passiva, dativus auctoris*, zasady *consecutio temporum*, składnia zdań pytajnych zależnych, celowych, dopełnionych, skutkowych, czasowych, warunkowych i przyzwolonych oraz zdań podrzędných z *indicativus* orzeczenia zdania podrzędnego.

Seminarium magisterskie

*180h kontaktowych (180h seminarium),
420–600h pracy własnej studenta, 30 ECTS*

603. Seminarium magisterskie pogłębia wiedzę uczestników o specyfice przedmiotowej i metodologicznej w zakresie subdyscypliny teologicznej lub dyscypliny pomocniczej teologii, właściwej dla danego seminarium. Wiedza ta jest podstawą poznawania zasad interpretacji tekstów źródłowych uznawanych za podstawowe dla tego zakresu. W tym samym czasie seminarium służy: formułowaniu problemu badawczego; wstępnej orientacji w stanie badań; zarysowaniu planu opracowania tego problemu. W późniejszym czasie wspiera ono studentów w pierwszej redakcji pracy magisterskiej, pogłębiając ich wiedzę o literaturze przedmiotu związanej z badanymi zagadnieniami oraz wykształcając umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł i opracowań. Udział w seminarium prowadzi do opracowania redakcji pracy magisterskiej, doskonaląc umiejętności krytycznej integracji we własnej pracy uwag zgłaszanych przez promotora i innych uczestników seminarium.

Proseminarium

*15h kontaktowych (15h seminarium),
35–45h pracy własnej studenta, 2 ECTS*

604. Proseminarium służy poznaniu, rozumieniu oraz przestrzeganiu prawnych i etycznych norm korzystania w pracy naukowej ze źródeł i z zasobów własności intelektualnej. Omawia istotne etapy konstrukcji projektu naukowego: określenie celu i przedmiotu badań; rozpoznanie ich znaczenia dla dyscypliny; dobór metod stosowanych w realizacji projektu; opracowanie koncepcji badań i ich planu. Przygotowuje do prowadzenia kwerendy naukowej, przedstawiając ogólne zasady pozyskiwania danych, ich selekcji oraz interpretacji w celu ich połączenia z argumentacją zmierzającą do wyznaczonych celów. Omawia reguły pisowni słownictwa religijnego, normy cytowania dokumentów w pracy pisemnej oraz zasady sporządzania wykazu wykorzystanej literatury. Przedstawia sposoby rozpowszechniania osiągniętych rezultatów zarówno przez prezentację naukową (referat, komunikat i dyskusję panelową w ramach konferencji), jak i w pisemnej pracy (składającej się ze wstępu, głównych części i zakończenia oraz opatrzonej odpowiednim aparatem naukowym).

4. EFEKTY UCZENIA SIĘ

605. Jednym z elementów programu studiów, wymaganych przez przepisy państwowe, jest opis efektów uczenia się. Sposób ich formułowania (wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne) wynika także z międzynarodowych zasad Procesu bolońskiego (w którym uczestniczy Stolica Apostolska). Zaleca się usilnie, aby studia prowadzone dla alumnów we wszystkich jednostkach dydaktycznych w Polsce prowadziły do efektów niżej podanych. Niemniej poniższy opis efektów uczenia się – będąc realizacją wymogów prawa państwowego – nie obejmuje wszystkich aspektów istotnych w formacji seminarzystów. Tym samym nie powinien stanowić samodzielnie istotnego punktu odniesienia dla całego procesu formacyjnego, a jedynie normę pomocniczą dla jednostek prowadzących studia.

A. Efekty uczenia się dla kierunku: teologia

Poziom studiów: jednolite studia magisterskie.

Profil: ogólnoakademicki.

Kod ⁵³⁸	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji w obszarach kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych
Wiedza: absolwent zna i rozumie		
T_W01	w pogłębionym stopniu terminologię, wybrane fakty i zjawiska oraz dotyczące ich metody i teorie wyjaśniające złożone zależności między nimi, stanowiące zaawansowaną wiedzę ogólną z zakresu teologii;	P7S WG

⁵³⁸ Objasnienie oznaczeń: **T** (przed podkreślnikiem) – kierunkowe efekty kształcenia dla jednolitych studiów magisterskich na kierunku teologia, profil ogólnoakademicki; **TN** i **TD** – dodatkowe kierunkowe efekty kształcenia związane z kształceniem nauczycieli religii i duchownych; **W** – (po podkreślniku) zakres wiedzy; **U** – (po podkreślniku) zakres umiejętności; **K** – (po podkreślniku) – zakres kompetencji społecznych; **01, 02, 03** i **kolejne** (po podkreślniku) – numer efektu kształcenia.

T_W02	w podstawowym stopniu wybrane fakty i zjawiska oraz dotyczące ich metody i teorie wyjaśniające zależność między nimi, stanowiące podstawową wiedzę ogólną z zakresu filozofii i prawa kanonicznego;	P6S_WG
T_W03	uporządkowaną i podbudowaną teoretycznie wiedzę obejmującą kluczowe zagadnienia oraz wybrane zagadnienia z zakresu zaawansowanej wiedzy szczegółowej w ramach teologii biblijnej, fundamentalnej, dogmatycznej, moralnej i innych dyscyplin teologicznych oraz filozofii, metafizyki, filozofii Boga, człowieka i przyrody, etyki oraz filozofii religii i kultury, a także epistemologii i metodologii nauk oraz logiki i historii filozofii;	P7S_WG
T_W04	główne trendy rozwojowe teologii biblijnej, systematycznej i praktycznej;	P7S_WG
T_W05	fundamentalne dylematy współczesnej cywilizacji, do których odnosi się nauczanie Kościoła katolickiego;	P7S_WK
T_W06	w pogłębionym stopniu zasady działania Kościoła katolickiego i jego instytucji, zwłaszcza w polskich warunkach prawnych;	P7S_WG/K
T_W07	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej.	P7S_WK
Umiejętności: absolwent potrafi		
T_U01	wykorzystywać posiadaną wiedzę z zakresu teologii, filozofii i prawa kanonicznego – formułować i rozwiązywać złożone i nietypowe problemy i innowacyjnie wykonywać zadania w nieprzewidywalnych warunkach przez: – właściwy dobór źródeł teologicznych oraz informacji z nich pochodzących, dokonywanie oceny, krytycznej analizy, syntezy oraz twórczej interpretacji i prezentacji tych informacji, – dobór oraz stosowanie właściwych metod i narzędzi, w tym zaawansowanych technik informacyjno-komunikacyjnych;	P7S_UW

T_U02	samodzielnie planować i realizować własne uczenie się przez całe życie i ukierunkowywać innych w tym zakresie;	<i>P7S_UU</i>
T_U03	komunikować się na tematy teologiczno-filozoficzne ze zróżnicowanymi kręgami odbiorców oraz prowadzić debatę, zwłaszcza światopoglądową;	<i>P7S_UK</i>
T_U04	formułować i analizować problemy badawcze, dobierać metody i narzędzia ich rozwiązania, syntetyzować różne idee i punkty widzenia z wykorzystaniem wiedzy teologicznej, filozoficznej i z zakresu dyscyplin pomocniczych;	<i>P7S_UW</i>
T_U05	przeprowadzić krytyczną analizę i interpretację wybranych wytworów kultury (zwłaszcza chrześcijańskich) z zastosowaniem twórczej i oryginalnej metody oceny ich znaczenia i oddziaływania w procesie historyczno- kulturowym;	<i>P7S_UW</i>
T_U06	prawidłowo posługiwać się systemami normatywnymi przy rozwiązywaniu wybranych problemów z zakresu etyki, teologii moralnej i prawa kanonicznego;	<i>P7S_UW</i>
T_U07	posługiwać się językiem obcym na poziomie B2+ Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego oraz w wyższym stopniu w zakresie specjalistycznej terminologii;	<i>P7S_UK</i>
T_U08	uwzględniać w badaniach źródła w języku łacińskim i greckim na poziomie podstawowym;	<i>P7S_UK</i>
T_U09	kierować pracą zespołu.	<i>P7S_UO</i>
Kompetencje społeczne: absolwent jest gotów do		
T_K01	krytycznej oceny odbieranych treści;	<i>P7S_KK</i>
T_K02	uznawania znaczenia wiedzy teologicznej w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych;	<i>P7S_KK</i>
T_K03	wypełniania zobowiązań społecznych, inspirowania i organizowania działalności na rzecz środowiska społecznego, zwłaszcza w ramach działalności Kościoła katolickiego i zgodnie z zasadami katolickiej nauki społecznej;	<i>P7S_KO</i>

T_K04	inicjowania działań na rzecz dobra wspólnego, zwłaszcza w odniesieniu do ubogich i wykluczonych;	P7S_KO
T_K05	odpowiedzialnego pełnienia roli teologa i podtrzymywania jego etosu z uwzględnieniem zmieniających się potrzeb społecznych;	P7S_KR
T_K06	uczestniczenia w życiu kulturalnym i korzystania z jego różnorodnych form;	P7S_KR
T_K07	uczestniczenia w działaniach na rzecz zachowania dziedzictwa chrześcijańskiego i kulturowego regionu, kraju i Europy.	P7S_KR

B. Efekty uczenia się związane z kwalifikacjami do wykonywania zawodu nauczyciela religii (TN)⁵³⁹

Kod	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Rozp. MNiSW z dnia 25.07.2019
Wiedza. Absolwent zna i rozumie:		
TN_W01	terminologię wykorzystywaną do opisu zjawisk pedagogicznych oraz jej zastosowanie w dyscyplinach pokrewnych, a także w odniesieniu do teologii;	C.W1; D.1.W1
TN_W02	wybrane koncepcje człowieka oraz posiada wiedzę na temat rozwoju człowieka w cyklu życia, zarówno w aspekcie , jak i psychiczno-duchowym oraz społecznym, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych;	B.1.W2; D.1.W2

⁵³⁹ Objaśnienie oznaczeń szczegółowych efektów uczenia się zgodnie z punktem III.3 standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (wg Załącznika nr 1 do Rozporządzenia MNiSW z dnia 25.07.2019, Dz.U. poz. 1450): B – oznacza efekty z zakresu przygotowania psychologiczno-pedagogicznego, przy czym B.1 – to psychologia, B.2 – pedagogika, B.3 – praktyki zawodowe; C – oznacza efekty uczenia się z zakresu podstaw dydaktyki i emisji głosu, zaś D – oznacza efekty uczenia się z zakresu przygotowania dydaktycznego do nauczania pierwszego przedmiotu, przy czym D.1 to dydaktyka przedmiotu nauczania, a D.2 to praktyki zawodowe.

TN_W03	zagadnienia związane z procesami komunikowania interpersonalnego i społecznego, w tym w działalności pedagogicznej (dydaktycznej, wychowawczej, katechetycznej i opiekuńczej), oraz ich prawdziwości i zakłóceń;	<i>B.1.W3; B.3.W2; D.1.W13</i>
TN_W04	podstawowe pojęcia wychowania i kształcenia, w tym ich teologiczno-filozoficznych, społeczno-kulturowych, historycznych, psychologicznych, biologicznych i medycznych podstaw;	<i>B.1.W4</i>
TN_W05	podstawowe współczesne teorie dotyczące wychowania, uczenia się i nauczania oraz rozumie różnorodne uwarunkowania tych procesów i ich związek z życiem religijno-duchowym;	<i>B.1.W1; C.W3; D.2.W1</i>
TN_W06	znaczenie współpracy różnych środowiskach wychowawczych i katechetycznych, ich specyfikę i procesy w nich zachodzących;	<i>B.2.W3; B.3.W1; D.1.W4; D.2.W2</i>
TN_W07	zasady projektowania i prowadzenia badań diagnostycznych w praktyce pedagogiczno-katechetycznej, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych i uwzględniającą specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z zaburzeniami w rozwoju;	<i>B.2.W5; C.W5; D.1.W12</i>
TN_W08	strukturę i funkcje systemu edukacji, cele, podstawy prawne, organizację i funkcjonowanie różnych instytucji edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, terapeutycznych, kulturalnych i pomocowych, a także pastoralno-charytatywnych;	<i>B.2.W1; C.W3;</i>
		<i>D.1.W3; D.2.W3</i>
TN_W09	podmioty działalności edukacyjnej, wychowawczej, opiekuńczej, kulturalnej, pomocowej, a także katechetycznej (dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli) i partnerach szkolnej edukacji (np. instruktorzy harcerscy, animatorzy ruchów eklezjalnych) oraz specyfice funkcjonowania dzieci i młodzieży w kontekście prawdziwości i nieprawidłowości rozwojowych;	<i>B.2.W3; C.W2; D.1.W7; D.1.W8</i>

TN_W10	spособy i znaczenie oceniania osiągnięć edukacyjnych dzieci i młodzieży, kształtowania pozytywnego stosunku do nauki oraz wspomagania uczniów w projektowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej;	B.2.W7; C.W6; D.1.W10; D.1.W11; D.1.W15
TN_W11	specyfikę funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych;	B.2.W5; B.2.W6
TN_W12	metodykę wykonywania typowych zadań, normy, procedury i dobre praktyki stosowane w różnych obszarach działalności pedagogiczno-katechetycznej (wychowanie przedszkolne, nauczanie w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach i oddziałach specjalnych oraz integracyjnych);	C.W3; C.W4; D.1.W5; D.1.W9
TN_W13	elementarną wiedzę o bezpieczeństwie i higienie pracy w instytucjach edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, kulturalnych i pomocowych, do pracy w których uzyskuje przygotowanie; posiada niezbędną wiedzę w zakresie udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna;	B.2.W2; B.2.W4; B.3.W3
TN_W14	spособy i możliwości projektowania ścieżki własnego rozwoju i awansu zawodowego;	B.1.W5; B.2.W2; C.W6; D.1.W14
TN_W15	rolę nauczyciela i koncepcje pracy nauczyciela: etykę zawodu nauczyciela, prawa i obowiązki, zasady odpowiedzialności;	B.2.W2
TN_W16	różne rodzaje więzi społeczno-eklezjalnych, prawidłowości nimi rządzące oraz różne struktury społeczne i instytucje eklezjalne, a także o zachodzące między nimi relacje;	B.2.W.3; D.1.W13
TN_W17	prawidłowości funkcjonowania i patologie narządu mowy.	C.W7

Umiejętności. Absolwent potrafi:		
TN_U01	dokonać obserwacji i interpretacji sytuacji i zdarzeń wychowawczych oraz analizy ich powiązań z różnymi obszarami działalności pedagogicznej i katechetycznej;	<i>B.1.U1; B.3.U1</i>
TN_U02	wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki oraz psychologii w powiązaniu z teologią do analizowania i interpretowania problemów edukacyjnych, wychowawczych, katechetycznych, opiekuńczych, kulturalnych i pomocowych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji;	<i>B.1.U2; B.3.U2; D.1.U10</i>
TN_U03	posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki, psychologii oraz dydaktyki i metodyki szczegółowej w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych w odniesieniu do różnych kontekstów działalności pedagogiczno-katechetycznej na poszczególnych etapach edukacyjnych;	<i>B.1.U6; B.3.U3; D.1.U1; D.1.U8; D.2.U2</i>
TN_U04	samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczno-katechetyczną, korzystając z różnych źródeł (w języku ojczystym i obcym) i nowoczesnych technologii;	<i>D.1.U7</i>
TN_U05	diagnozować specjalne potrzeby edukacyjne uczniów; opracowywać wyniki obserwacji i formułować wnioski oraz podejmować odpowiednie działania;	<i>B.1.U5; B.2.U6; C.U5; D.1.U11</i>
TN_U06	uczestniczyć w komunikacji interpersonalnej: porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w klasie szkolnej; posiada umiejętność prezentowania własnych pomysłów, wątpliwości i sugestii;	<i>B.1.U3; B.1.U4; C.U2 D.1.U6</i>

TN_U07	ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań związanych z różnymi sferami i etapami działalności pedagogiczno-katechetycznej;	<i>B.3.U4; C.U3; D.1.U2; D.2.U1</i>
TN_U08	dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania działań pedagogiczno-katechetycznych oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej i katechetycznej;	<i>B.3.U5; C.U6; D.1.U3</i>
TN_U09	procesami kształcenia i wychowania, posiada umiejętność pracy z grupą (zespołem wychowawczym, klasowym, grupą formacyjną), potrafi przyjąć rolę lidera w zespole;	<i>B.2.U1; C.U4</i>
TN_U10	animować prace nad rozwojem uczestników procesów pedagogiczno-katechetycznych, także tych o specjalnych potrzebach edukacyjnych, oraz wspierać ich w procesie samowychowania i samokształcenia;	<i>B.2.U7; D.1.U4; D.2.U3</i>
TN_U11	pracować z uczniami, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce;	<i>C.U1; D.1.U7</i>
TN_U12	posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności;	<i>B.2.U3</i>
TN_U13	pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogiczno-katechetycznych, posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów;	<i>B.1.U7; B.2.U4</i>
TN_U14	analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze, katechetyczne i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne;	<i>B.3.U6; D.1.U7</i>

TN_U15	zaprojektować plan własnego rozwoju zawodowego;	B.1.U8; B.2.U2
TN_U16	kształtować prawidłowe nawyki posługiwania się narzędziem mowy;	C.U7; C.U8
TN_U17	udzielić pierwszej pomocy.	B.2.U5
Kompetencje społeczne. Absolwent jest gotów do:		
TN_K01	określenia poziomu swojej wiedzy i umiejętności; ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; oceny własnych kompetencji i doskonalenia umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogiczno-katechetycznych;	B.2.K3; D.1.K8; D.2.K1
TN_K02	uzasadnienia sensu, wartości i potrzeby podejmowania działań pedagogiczno-katechetycznych oraz ewangelizacyjnych w środowisku społecznym i eklezjalnym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych działań w zakresie różnych form katechezy;	C. K1; D. 1.K5
TN_K03	prowadzenia zindywidualizowanego działania pedagogiczno-katechetycznego w odniesieniu do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjno-formacyjnych;	B.1.K1; D.1.K1
TN_K04	dostrzeżenia i formułowania problemów teologiczno-moralnych i dylematów etycznych związanych z ludzką aktywnością, poszukuje optymalnych rozwiązań z punktu widzenia światopoglądu chrześcijańskiego; postępuje zgodnie z zasadami moralności chrześcijańskiej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka;	B.1.K2; D.1.K4
TN_K05	świadomego, etycznego diagnozowania i oceniania uczniów;	D.1.K6
TN_K06	odpowiedzialnego przygotowania się do swojej pracy, projektowania i wykonania działań pedagogiczno-katechetycznych;	C. K2; D. 1.K3

TN_K07	podjmowania indywidualnych i zespołowych działań na rzecz podnoszenia jakości pracy szkoły;	B.3.K1; D.1.K7
TN_K08	utożsamiania się z wartościami, celami i zadaniami realizowanymi w praktyce pedagogiczno-katechetycznej i ewangelizacyjnej; odznacza się rozważą, dojrzałością i zaangażowaniem w projektowanie, planowanie i realizowanie działań pedagogiczno-katechetycznych;	B.2.K1; D.1.K2; D.1.K9
TN_K09	współpracy w prowadzeniu działalności pedagogiczno-katechetycznej i ewangelizacyjnej z innymi podmiotami podejmującymi działania w tym zakresie, szczególnie z parafią i ruchami kościelnymi.	B.2.K4

C. Efekty uczenia się wymagane do podjęcia posługi duchownego w Kościele katolickim

Kod	Opis efektów uczenia się	Odniesienie do Charakterystyki drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji w obszarach kształcenia w zakresie nauk humanistycznych i społecznych
Wiedza: absolwent zna i rozumie		
TD_W01	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu teologii pastoralnej i teologii życia duchowego;	P7S_WG
TD_W02	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu liturgiki i liturgii, obrzędowości Kościoła katolickiego i pobożności ludowej ;	P7S_WG
TD_W03	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia z zakresu teologii słowa Bożego i sakramentów;	P7S_WG

TD_W04	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia zakresu prawa kanonicznego;	<i>P7S_WG</i>
TD_W05	w sposób uporządkowany i pogłębiony zagadnienia dotyczące działalności ewangelizacyjnej, pastoralnej i charytatywnej Kościoła katolickiego oraz związanych z nią fundamentalnych dylematów współczesnej cywilizacji;	<i>P7S_WG</i> <i>P7S_WK</i>
Umiejętności: absolwent potrafi		
TD_U01	podejmować i wypełniać ogólne i specjalistyczne zadania duszpasterskie Kościoła katolickiego;	<i>P7S_UW</i> <i>P7S_UO</i>
TD_U02	popularyzować wiedzę teologiczną, przekazywać ją i dzielić się doświadczeniem religijno-duchowym, zwłaszcza przez posługę duszpasterską w Kościele katolickim;	<i>P7S_UK</i>
TD_U03	przygotowywać i wygłaszać homilie oraz inne wystąpienia związane z działalnością duszpasterską;	<i>P7S_UK</i>
TD_U04	sprawować liturgię i obrzędy Kościoła katolickiego;	<i>P7S_UK</i>
TD_U05	organizować parafialną działalność duszpasterską, charytatywną oraz animować aktywność małych grup;	<i>P7S_UW</i> <i>P7S_UO</i>
TD_U06	podejmować przez całe życie osobisty religijno-duchowy rozwój i kierować rozwojem religijno-duchowym innych osób.	<i>P7S_UU</i>
Kompetencje społeczne: absolwent jest gotów do		
TD_K01	prawidłowego identyfikowania i rozstrzygania dylematów doktrynalnych i etyczno-moralnych związanych z pracą duszpasterską;	<i>P7S_KK</i>
TD_K02	planowania i inicjowania działań na rzecz zachowania dziedzictwa kultury chrześcijańskiej oraz w odniesieniu do dóbr materialnych Kościoła;	<i>P7S_KO</i>
TD_K03	podejmowania trudnych zadań związanych z pracą duszpasterską i pełnioną funkcją społeczno-eklezyjalną.	<i>P7S_KO</i> <i>P7S_KR</i>

5. ETAP PROPEDEUTYCZNY I ETAP PASTORALNY

A. Etap propedeutyczny

606. W organizacji zarówno szczegółowego programu, jak i samego przebiegu zajęć dydaktycznych okresu propedeutycznego, należy trzymać się zasady, że formacja intelektualna ma służyć głównie formacji ludzkiej i duchowej oraz im jest podporządkowana. Oznacza to przede wszystkim takie rozmiary czasowe zajęć kontaktowych i studium własnego, które pozwolą na swobodną realizację zajęć związanych z innymi wymiarami formacji. Wynika stąd dobra praktyka planowania zajęć dydaktycznych po zaplanowaniu pozostałych elementów formacji etapu propedeutycznego. Nie chodzi tylko o wypełnienie dydaktyką i studium czasu uczestników okresu propedeutycznego, ale o rzeczywistą formację intelektualną. Do jej celów należy zaliczyć:

- uzupełnienie i systematyzacja podstawowej wiedzy religijnej prowadzące do uspołnienienia światopoglądu chrześcijańskiego;
- uzupełnienie i pogłębienie wiedzy i umiejętności związanych z posługiwaniem się słowem mówionym i pisanym;
- nabycie lub utrwalenie nawyku osobistej lektury;
- zapoznanie się z historią i tradycją Kościoła lokalnego;
- nabycie wiedzy o kulturze i rozwinięcie umiejętności korzystania z niej.

607. Okres propedeutyczny nie może być traktowany jak pierwszy rok studiów przewidzianych w programie studiów filozoficzno-teologicznych. Etap ten musi być organizowany jako okres wprowadzający i odłączony od właściwych studiów teologii pierwszego stopnia.

Szczegółowy program zajęć okresu propedeutycznego

Wstęp do Katechizmu Kościoła Katolickiego

608. Celem zajęć jest przekazanie/uzupełnienie i systematyzacja informacji z zakresu programu katechezy – szczególnie w obszarach wiedzy o Kościele, moralności katolickiej, nauki społecznej – jako

przygotowanie do studiów filozoficzno-teologicznych. Potrzeba zajęć wynika ze słabej (średnia na poziomie dostatecznym) znajomości wiadomości z zakresu programu katechezy szkoły średniej (braki w realizacji programu przez katechetów – często nie z ich winy – i/lub odstęp czasowy niektórych kandydatów od zakończenia katechezy szkolnej).

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: zajęcia w wymiarze 4h tygodniowo + praca własna.

Współczesny obraz świata

609. Zajęcia mają na celu ukazanie aktualnego stanu wiedzy na temat wybranych zjawisk z zakresu fizyki, kosmologii, biologii, chemii oraz wypracowanie umiejętności wiązania tych wiadomości z wiedzą z zakresu filozofii i teologii (uspójnienie światopoglądu chrześcijańskiego). Chodzi o uzupełnienie braków wynikających zarówno z niedostatków katechezy w tym zakresie, jak i z ograniczania zajęć z nauk przyrodniczych przy wyborze jako rozszerzonych przedmiotów humanistycznych, a także o brak w toku studiów filozoficzno-teologicznych zajęć z nauk przyrodniczych.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze 2h w tygodniu + praca własna;
- prowadzący: specjalista – popularyzator wiedzy z zakresu nauk przyrodniczych bardzo dobrze zorientowany w teologii (ewentualnie odwrotnie).

Czytanie Pisma Świętego jako słowa Bożego

610. Zajęcia mają na celu wprowadzenie uczestników w egzystencjalną lekturę Pisma Świętego jako słowa Bożego, które oświeca teraźniejszość: pomaga zrozumieć Boga, siebie i świat, porusza do podejmowania decyzji zgodnych z wolą Bożą, dostarcza osobowych wzorców postępowania, wspiera w trudnościach, inspiruje osobistą modlitwę itd. W czasie zajęć dobrze jest wprowadzić w różne sposoby modlitewnego, medytacyjnego czytania słowa Boże, zapoznać z narzędziami, które mogą być pomocne, a nade wszystko wprowadzić w umiejętność i w miarę możliwości wyrobić nawyk korzystania ze słowa Bożego, które Kościół codziennie proponuje w liturgii.

Wprowadzenie do teologii duchowości

611. Zagadnienia szczegółowe:

- więź z Bogiem jako centrum życia chrześcijańskiego;
- chrzest jako początek życia duchowego i źródło jego dynamizmu;
- duchowość a struktura psycho-fizyczno-duchowa człowieka (rozum, wola, uczucia, zmysły, wyobraźnia, pamięć, ciało);
- poznanie psychologiczne a poznanie duchowe samego siebie;
- dydaktyka życia duchowego (czystość intencji, ćwiczenia duchowe, asceza życia codziennego, modlitwa początkujących w życiu duchowym, codzienna Eucharystia, rachunek sumienia, stały spowiednik, kierownictwo duchowe itp.);
- rozeznawanie osobistego powołania;
- wybrane zagadnienia z historii duchowości chrześcijańskiej;
- polska duchowość i tradycja pobożnościowa;
- święci i wybitne osoby Kościoła lokalnego (elementy hagiografii kapłańskiej).

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: wskazane jest uzgodnienie zajęć z teologii duchowości z ojcem duchownym etapu propedeutycznego; w realizacji powyższych zagadnień należy skupić się na niektórych kwestiach szczegółowych i przepracować je w kontekście formacji propedeutycznej, także w formie ćwiczeń, lektury i pracy własnej seminarzystów.

Literatura i kod kulturowy

612. Celem zajęć jest nabycie i/lub rozwój umiejętności krytycznej pracy z tekstami kultury polskiej i światowej oraz umiejętność tworzenia dłuższych wypowiedzi (zarówno ustnych, jak i pisemnych), co stanowi przygotowanie do poznawania i rzetelnego studiowania dzieł z zakresu filozofii i teologii oraz zdobycie wiedzy z zakresu kultury na poziomie wymaganym od przygotowujących się do prezbiteratu.

613. Przedmiot ma kompensować niewystarczającą, czasami wręcz znikomą orientację kandydatów w przestrzeni szeroko rozumianej kultury, braki w znajomości kanonu dzieł kultury światowej (literatura, teatr, film) oraz słabe umiejętności tworzenia samodziel-

nych, dłuższych wypowiedzi: wypracowania, rozprawki oraz pracy z tekstem jako źródłem argumentacji (powodem takiego stanu rzeczy jest ciągle ograniczanie podstaw programowych, zwłaszcza z zakresu literatury, oraz skupienie uczniów szkół średnich na umiejętności rozwiązywania testów maturalnych; dodatkowo spory odsetek kandydatów stanowią osoby, które edukację szkolną zakończyły kilka lat przed zgłoszeniem się do seminarium i od tego czasu nie miały możliwości i/lub potrzeby rozwoju w tym zakresie).

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia prowadzone w zakresie 6h w tygodniu + studium własne (lektura zadanych tekstów oraz przygotowanie prac pisemnych);
- prowadzący: nauczyciel – literaturoznawca, najlepiej uczący w szkole średniej i mający świadomość braków, jakie w tym zakresie mają programy szkolne.

Wprowadzenie do muzyki kościelnej

614. Zajęcia mają na celu wstępne zaznajomienie uczestników z teorią muzyki, chorałem gregoriańskim i zasadami śpiewu, co jest konieczne ze względu na praktyczny brak wykształcenia muzycznego kandydatów wynikający z braku zajęć z muzyki w programie szkolnym.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze co najmniej 2h tygodniowo;
- prowadzący: specjalista z zakresu muzykologii.

Historia i tradycje Kościoła lokalnego

615. Zajęcia prowadzą do zaznajomienia uczestników z historią i powiązanymi z nią zwyczajami Kościoła lokalnego (diecezji, regionu, Polski).

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia w wymiarze co najmniej 1h tygodniowo;
- prowadzący: specjalista z zakresu historii Kościoła lub kompetentna osoba.

Lektoraty języków nowożytnych

616. Zajęcia służą doskonaleniu znajomości języków nowożytnych poznanych w szkole średniej.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- 2h w tygodniu;
- należy przygotować kilka wariantów zajęć zależnie od stanu umiejętności językowych danej grupy.

Metodyka uczenia się i pracy z tekstem

617. Zajęcia mają na celu przypomnienie/wprowadzenie do umiejętności uczenia się i pisania prac na bazie tekstów źródłowych. Warto uwzględnić tutaj umiejętność obsługi edytora tekstów.

Uwagi dotyczące prowadzenia zajęć:

- zajęcia prowadzone w dwóch blokach po 6h – pierwszy na początku kursu – ogólna praca z tekstem źródłowych i budowanie argumentów; drugi – pod koniec kursu – specyfika tekstu teologicznego (filozoficznego) i praca z takim tekstem;
- prowadzący: specjalista z zakresu metodyki teologii lub metodyki filozofii.

Kultura języka polskiego

618. Celem przedmiotu jest przypomnienie i utrwalenie w studentach wybranych zasad poprawnego i sprawnego posługiwania się współczesną polszczyzną oraz dalsze (po etapach szkolnych) kształcenie umiejętności poprawnego i komunikatywnego posługiwania się językiem polskim w mowie i piśmie.

619. Zagadnienia szczegółowe:

- zagadnienia poprawności ortograficznej i interpunkcyjnej;
- ćwiczenia z zakresu poprawności ortograficznej i interpunkcyjnej;
- zasady pisowni słownictwa religijnego;
- wybrane aspekty kultury języka:
- norma językowa (poziomy i typy normy współczesnej polszczyzny; warianty w normie i ich typy);

- innowacja językowa a błąd językowy; kryteria oceny innowacji;
- rodzaje błędów językowych, najczęstsze błędy językowe we współczesnej mowie codziennej;
- język świata wirtualnego;
- manipulacja językowa;
- język kościelny;
- świadomość językowa współczesnych Polaków (postawy wobec języka);
- formy wypowiedzi pisemnej i ustnej; przypomnienie zasad oraz ćwiczenia praktyczne.

B. Etap pastoralny

620. Etap pastoralny stanowi ostatnią część procesu przygotowania kandydatów do święceń prezbiteratu i wynikającej z nich posługi. W zależności od tego, jak długo trwają w danej jednostce studia teologiczne, etap pastoralny może w całości mieć miejsce po ich zakończeniu (studia dziesięciosemestralne), częściowo w trakcie, a częściowo po (studia jedenastosemestralne) albo w całości w czasie ich trwania (studia dwunastosemestralne). W konsekwencji poniżej wskazane przedmioty powinny albo stać się częścią programu jedenastego lub dwunastego semestru, albo być organizowane przez seminarium duchowne (diecezję) jako *studium domesticum*. Rozstrzygnięcia w tej kwestii – także odnośnie wymiaru godzin, punktów ECTS, ewentualnych dodatkowych dokumentów potwierdzających efekty uczenia się po zakończeniu studiów – powinny zapadać lokalnie, w ścisłej współpracy między rektorami seminarium a uczelniami.

621. Etap pastoralny w zakresie formacji intelektualnej powinien dopomagać kandydatom do prezbiteratu w zbudowaniu osobistej syntezy zdobytej w czasie studiów wiedzy oraz w nabyciu sprawności w jej stosowaniu w odniesieniu do problemów pastoralnych. Może też służyć poszerzeniu wiedzy specjalistycznej – zwłaszcza o zagadnienia mało lub nieobecne w trzonie studiów teologicznych.

Program zajęć etapu pastoralnego

622. Program obejmuje zajęcia obowiązkowe (powinny być realizowane we wszystkich seminariach) oraz zalecane propozycje zajęć fakultatywnych. W danym seminarium można tę ofertę poszerzyć o inne zagadnienia.

Zajęcia obowiązkowe

Liturgiczna posługa prezbitera
15h kontaktowych (15h ćwiczenia),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

623. Zagadnienia szczegółowe:

Ars celebrandi:

- Msza koncelebrowana;
- Msza pontyfikalna.

Ars praesidendi:

- zasada czynnego uczestnictwa we Mszy św.;
- podział funkcji i posług podczas Mszy św. (organizacja posług liturgicznych): rola i obowiązki przewodniczącego Eucharystii; zadania ludu, chóru i scholi;
- śpiew, milczenie i postawy zewnętrzne w liturgii mszalnej;
- Msze św. z udziałem dzieci (zasady);
- Msze św. dla grup specjalnych (zasady).

Filozoficzno-światopoglądowe konteksty współczesnej ewangelizacji
30h kontaktowych (30h konwersatorium),
150–180h pracy własnej studenta – 6 ECTS

624. Potraktowanie ewangelizacji jako twórczej inkulturacji zakłada zrozumienie złożoności ideowej współczesnej kultury i dominujących nurtów społecznych oraz kształtowanie umiejętności ich ewaluacji. Konwersatorium stanowi przegląd kulturowych debat współczesności, implikujących liczne założenia filozoficzno-światopoglądowe. Służy nie tyle poszerzeniu erudycji filozoficznej, co – przez odwołanie się do całości studium filozoficzno-teologicznego – jest raczej zorientowane na stymulację będącego jego owocem *habitus*

jako istotnego przejawu formacji permanentnej. Aktywna chrześcijańska obecność we współczesnych przemianach kulturowo-społecznych wymaga bowiem rzetelnego dialogu ze współczesnością jako przejawem intelektualnej rzetelności poznawczej, krytycznej – tyleż wobec tradycji, co współczesności, gdyż ukierunkowanej na poznanie prawdy, stąd unikającej relatywizmu i totalnej kontestacji. Zagadnienia winny być stawiane w formie otwartego problemu omawianego w postaci dyskusji, zakładającej intelektualną dojrzałość i odpowiedzialność kończących studia kandydatów do prezbiteratu, by atmosfera zajęć była przejawem stałego i twórczego wypracowania form dialogu jako elementu – stymulowanego zmieniającymi się okolicznościami – aktywności pastoralnej, ukierunkowanej na docieranie do ciągle nowych środowisk, niekoniecznie stawiających pytania o charakterze mądrościowym i religijnym. Niniejszy zestaw pytań-problemów ma charakter tylko przykładowy, warunkowany obecnymi aktualiami tematów istotnie ważnych.

625. Zagadnienia szczegółowe:

- epoka postmetafizyczna i postreligijna?;
- przyczyny sekularyzacji i desekularyzacji;
- naturalizm w nauce a tzw. filozofia naukowa;
- filozoficzno-światopoglądowe uwarunkowania nauki;
- nowe a dawne formy ateizmu;
- ewolucja a kreacjonizm;
- nurty antyfundamentalizmu (antyfundacjonizm): postmodernizm, konsensualizm, pragmatyzm i utylitaryzm;
- troska o jakość życia a konsumpcjonizm;
- natura ludzka wobec pozytywizmu prawnego;
- etyka a religia;
- posthumanizm i transhumanizm;
- społeczeństwo informatyczne – szanse i zagrożenia;
- społeczne znaczenie świata wirtualnego;
- gender: realne problemy i ideologie;
- feminizm jako zjawisko kulturowo-społeczne i religijne;
- globalizacja: zderzenie czy spotkanie cywilizacji?;
- ubóstwo w świecie a społeczeństwa dobrobytu, migracje ludności a tożsamość kulturowa;
- sprawiedliwość, makiawelizm;

- prawa człowieka, prawa narodów – słuszne uprawnienie czy narzędzie manipulacji?;
- ideowe źródła terroryzmu;
- nurty myśli ekologicznej.

Psychologia pastoralna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

626. Psychologia pastoralna ma na celu przygotowanie absolwentów do rozeznawania problemów psychologicznych osób, które spotkają w posłudze kapłańskiej. Służy w towarzyszeniu i udzielaniu im adekwatnej pomocy duszpasterskiej.

627. Zagadnienia szczegółowe:

- przedmiot, cel, metody psychologii pastoralnej; modele psychologii pastoralnej; założenia antropologiczno-psychologiczne leżące u podstaw psychologii pastoralnej;
- relacje pomiędzy poradnictwem psychologicznym, psychoterapią, poradnictwem pastoralnym i kierownictwem duchowym; zadania osoby duchownej w towarzyszeniu osobom przeżywającym trudne sytuacje;
- podstawy nozologii psychiatrycznej; kontakt duszpasterski z człowiekiem zaburzonym i przeżywającym okresowe trudności;
- doświadczenie śmierci osoby bliskiej oraz żałoba; dynamika procesu, pomoc, kontakt z osobami mającymi trudności w ich przeżywaniu;
- problemy człowieka chorego; człowiek terminalnie chory – etapy zmagania się z procesem umierania; nawiązywanie relacji z osobą chorą, potrzeby, wsparcie;
- starzenie się oraz problemy człowieka starego; kontakt, potrzeby, wsparcie;
- duszpasterz w kontakcie z osobą przeżywającą różne trudności i kryzysy; „techniki” rozmowy duszpasterskiej;
- osoby uzależnione; mechanizmy, wsparcie, rola religijności w procesach motywacyjnych w wychodzeniu z uzależnienia;
- osoby zmagające się z utratą poczucia sensu życia i podejmujące próby samobójcze; wsparcie; rola religijności w procesie odzyskiwania sensu życia;

- kryzys religijny oraz psychologia nawróceń – dynamika, etapy, zmiany;
- dojrzała religijność; modele i sposoby kształtowania dojrzałej religijności; przejawy niedojrzałej religijności; religijność nieświadomie motywowana;
- wpływ religijności na zdrowie (psychiczne i somatyczne) człowieka; rola religijności w profilaktyce;
- psychospołeczne uwarunkowanie funkcjonowania osób duchownych i zakonnych; psychologiczne czynniki wspomagające i utrudniające życie w celibacie, we wspólnocie i w przeżywaniu posłuszeństwa;
- higiena psychiczna w życiu chrześcijańskim, w posłudze kapłańskiej i w życiu osób konsekrowanych.

*Pedagogiczno-katechetyczna formacja nauczyciela religii
15h kontaktowych (15h ćwiczenia),
10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS*

628. Specyfiką przedmiotu jest kształtowanie kompetencji osobowościowych, merytorycznych, moralnych i komunikacyjnych w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Przedmiot ten powinien dać podwaliny dla formacji permanentnej nauczycieli religii zgodnie z misją Kościoła.

629. Zagadnienia szczegółowe:

- podstawy teologiczno-katechetyczne i prawne formacji nauczyciela religii;
- uwarunkowania formacji nauczyciela religii;
- powołanie i posłannictwo nauczyciela religii w szkole, w parafii i w społeczeństwie;
- etyczny i eklezjalny wymiar pracy nauczyciela religii;
- osobowość nauczyciela religii;
- podstawowe założenia formacji pedagogiczno-katechetycznej nauczyciela religii (cele, zadania, treści);
- etapy formacji;
- podstawowe wymiary formacji nauczyciela religii;
- możliwości, formy i metody realizacji permanentnej formacji nauczyciela religii w diecezji, szkole i w parafii;
- autoformacja nauczyciela religii;

- współdziałanie Kościoła i organów nadzoru pedagogicznego na rzecz holistycznej i permanentnej formacji nauczycieli religii.

Synteza teologii

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

630. Podział teologii na dyscypliny sprzyja badaniom analitycznym, utrudnia jednak studentowi teologii zbudowanie spójnej syntezy światopoglądowej. Zadaniem prowadzącego ten przedmiot jest pomoc seminarzystom w uchwyceniu tego, jak możliwe jest budowanie takiej syntezy, zwłaszcza przez wskazanie połączeń (swoistego przepływu danych) między dyscyplinami. Powinno się to odbywać w dwóch etapach. Pierwszy, bardziej teoretyczny, polegać powinien na wskazaniu związków pomiędzy centralnymi prawdami wiary (Trójca, Chrystus, zbawienie), Pismem Świętym czytany z egzystencjalnym zaangażowaniem jako słowo życia a życiem Kościoła (liturgia, duszpasterstwo, duchowość, moralność, prawo itd.). Drugi, bardziej praktyczny (tu możliwa metoda ćwiczeniowa lub seminaryjna), powinien polegać na przyjrzeniu się wybranym tematom w perspektywie inter- lub transdyscyplinarnej.

631. Proponowane zagadnienia szczegółowe:

- interdyscyplinarne ujęcie treści kerygmatacznych i mistagogicznych;
- synteza teologii Eucharystii (aspekt dogmatyczny, liturgiczny, eklezjologiczny, antropologiczny, duchowy itd.), pozostałych sakramentów inicjacji i pokuty;
- interdyscyplinarne ujęcie osobistego i wspólnotowego doświadczenia duchowego (fundamenty soteriologiczne i antropologiczne, elementy duchowości, teologii pastoralnej, psychologii itd.).

Ewangelizacja kerygmataczna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

632. Celem przedmiotu jest zapoznanie z podstawami biblijnymi przepowiadania kerygmatacznego Jezusa i Apostołów, jego praktyką w Kościele pierwotnym i w późniejszej historii. Ważnym elementem

jest poznanie Magisterium od *Vaticanum II* na temat nowej ewangelizacji i pierwszego głoszenia w działalności duszpasterskiej Kościoła. Ważnym elementem jest także poznanie całości procesu ewangelizacyjnego i znajomość jego wewnętrznych zależności. W tym celu seminarzysta powinien umiejętnie posługiwać się słowem Bożym w głoszeniu kerygmatycznym. Ma zdobywać, korzystając z własnego doświadczenia, umiejętności głoszenia kerygmatu w czasie różnych celebracji liturgicznych i działań duszpasterskich. Seminarzysta sam musi być osobą zewangelizowaną, kroczącą świadomie drogą ucznia Chrystusowego, dla którego źródłem zaangażowania apostolskiego są osobiste doświadczenia spotkań z Jezusem Chrystusem. Ważne jest nabycie mentalności ewangelizatora i pasterza, który posiada umiejętność towarzyszenia innym w procesie ewangelizacyjnym, osiągającym swój szczyt w liturgii. Nie bez znaczenia w realizacji celów tego przedmiotu jest zdobywanie kompetencji i umiejętności w zakresie życia wspólnotowego i posługi charyzmatycznej. Chodzi także o umiejętność uczenia rozeznawania charyzmatów w małej wspólnocie. Wspomniany wykład powinien łączyć się z praktycznymi ćwiczeniami, bo **ewangelizować uczymy się, ewangelizując.**

633. Zagadnienia szczegółowe:

- nowa ewangelizacja; nawrócenie pastoralne i duszpasterstwo misyjne;
- kerygmat Jezusa: treść, cechy, przedmiot;
- kerygmat apostolski: metoda głoszenia;
- tożsamość i mentalność ewangelizatora;
- kerygmat i katecheza: cel, przedmiot, metoda;
- wzajemna zależność kerygmatu, charyzmatu i wspólnoty;
- kerygmat w praktyce: treść, cechy;
- świadectwo jako metoda głoszenia kerygmatu;
- homilia kerygmatyczna;
- ewangelizacja w diecezji i parafii; metody i formy.

Organizacja życia diecezjalnego

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

634. Zajęcia o charakterze praktycznym, mające na celu zapoznanie kandydata do prezbiteratu z praktycznymi aspektami funkcjo-

nowania życia diecezjalnego, zwłaszcza w zakresie praktyk, procedur, zwyczajów oraz prawa lokalnego. Dzięki nim seminarzysta powinien uzyskać wiedzę i umiejętności użyteczne w pracy parafialnej.

635. Proponowane zagadnienia szczegółowe:

- organizacja życia duchowieństwa (zwyczaje kapłańskie i wprowadzenie do systemu formacji permanentnej);
- organizacja i prowadzenie kancelarii parafialnej;
- komunikacja z biskupem i kurią diecezjalną (procedury załatwiania spraw, kompetencje działów kurii i poszczególnych pomocników biskupa, sprawozdawczość diecezjalna);
- komunikacja z sądem biskupim (załatwianie typowych spraw, przeprowadzanie przesłuchań itd.);
- zasady prewencji wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży obowiązujące w Kościele lokalnym (wspólnocie konsekrowanej, instytucji itd.);
- [jeśli dotyczy:] zasady funkcjonowania diakonów stałych w diecezji.

Zalecane zagadnienia uzupełniające

Oligofrenopedagogika

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

636. Zagadnienia szczegółowe:

- niepełnosprawność intelektualna;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym;
- charakterystyka psychopedagogiczna osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim;
- reakcja rodziny na niepełnosprawność intelektualną dziecka;
- osobowość pedagoga specjalnego i jego kwalifikacje;
- zasady wychowania i nauczania dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną;

- metody i środki dydaktyczne w nauczaniu i wspomaganiu rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- komunikacja w nauczaniu i wspomaganiu rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny.

Posługa charytatywna

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

637. Celem tego przedmiotu w płaszczyźnie wiedzy jest zapoznanie studenta z podstawami biblijnymi funkcji charytatywnej Kościoła, z historycznym rozwojem działalności charytatywnej Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce, a także z aktualnymi strukturami organizacyjnymi działalności charytatywnej oraz instytucjami współpracującymi z Kościołem w zakresie pomocy charytatywnej i socjalnej. Ważnym celem jest nabycie umiejętności wielorakich sposobów pomagania ludziom potrzebującym na podstawie doświadczenia historycznego oraz doświadczenia współczesnych wspólnot chrześcijańskich, w tym także owoców współpracy ekumenicznej w zakresie dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego. Nie bez znaczenia w realizacji celów tego przedmiotu są kompetencje społeczne. Chodzi o to, by kandydat do święceń nabył cech wrażliwości na ludzką biedę oraz potrafił sprostać wymaganiom organizacji posługi charytatywnej w parafii, dekanacie lub diecezji. Apostolat miłosierdzia chrześcijańskiego realizowany w formie czynnej należy przede wszystkim do kompetencji wiernych świeckich i osób konsekrowanych. Jednak rolą duszpasterza jest animacja tego apostolatu w duszpasterstwie parafialnym i grupowym oraz formacja charytatywna ogółu wiernych. Do realizacji tego zadania konieczna jest wiedza i umiejętność korzystania z doświadczenia historycznego, a także współczesnych osiągnięć nauk humanistycznych i społecznych.

638. Zagadnienia szczegółowe:

- pojęcie funkcji charytatywnej Kościoła;
- wezwanie do praktykowania miłości bliźniego w Starym Testamencie;
- pojęcie miłości bliźniego w Nowym Testamencie;

- działalność charytatywna w pierwszych gminach apostołskich;
- rozwój działalności charytatywnej w Kościele powszechnym: w starożytności, średniowieczu i czasach nowożytnych;
- rozwój działalności charytatywnej w Kościele w Polsce;
- instytucje charytatywne Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce;
- organizacja działalności charytatywnej w diecezji i parafii;
- działalność charytatywna zakonów i stowarzyszeń chrześcijańskich;
- aktualne uwarunkowania społeczno-kulturowe posługi charytatywnej Kościoła w Polsce.

Posługa wobec chorych i umierających

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

639. Celem zajęć jest uporządkowanie oraz pogłębienie zdobytej w czasie studiów wiedzy dotyczącej posługi wobec osób chorych i umierających, z podkreśleniem znaczenia podstaw biblijno-teologicznych i pozateologicznych (medyczo-psychologiczne, socjologiczne). Studenci mają też rozwijać swoje umiejętności i kompetencje, dostosowując i rozwijając stosowane metody i formy sakramentalne oraz pozasakramentalne do indywidualnej sytuacji pacjenta. Trzeba ich także uczyć holistycznego podejścia do człowieka chorego podkreślając, że choroba i cierpienie dotyczą nie tylko jego wymiaru somatycznego, ale też duchowego i społecznego. Wspomniany proces ma się dokonywać w kontekście zebranych wcześniej w ramach praktyk pastoralnych doświadczeń pracy z różnymi kategoriami osób chorych, umierających, jak też ich bliskimi oraz pracownikami służby zdrowia. Przedstawiony poniżej zestaw zagadnień powinien być modyfikowany i dostosowywany do miejscowych potrzeb, w zależności od lokalnych uwarunkowań.

640. Zagadnienia szczegółowe:

- podstawy biblijne duszpasterskiej posługi Kościoła wobec osób chorych i umierających;
- rys historyczny posługi Kościoła katolickiego wobec chorych i umierających;

- wskazania Magisterium dotyczące duszpasterstwa osób chorych i umierających;
- medyczno-psychologiczne i pozamedyczne aspekty pracy z ludźmi chorymi i umierającymi, jak też ich rodzinami i personelem medycznym;
- sytuacja ludzi chorych i umierających w społeczeństwie polskim;
- metody i formy indywidualnego i zespołowego duszpasterstwa osób chorych na poziomie parafialnym i ponadparafialnym;
- duszpasterstwo w szpitalach i domach opieki społecznej;
- duszpasterstwo hospicyjne;
- duszpasterstwo chorych i umierających jako przestrzeń współpracy duchownych i świeckich.

Wybrane zagadnienia socjologii religii i kultury

30h kontaktowych (15h wykład, 15h ćwiczenia),

45–60h pracy własnej studenta, 3 ECTS

641. Wykład ma celu przedstawienie wybranych zagadnień z socjologii religii i kultury – ważnych dla duszpasterstwa i misji Kościoła w świecie współczesnym.

642. Zagadnienia szczegółowe:

- współczesne przemiany religijności: sekularyzacja, desekularyzacja, indywidualizacja/prywatyzacja religijności, pluralizm religijny i teorie tzw. rynku religijnego, „odkościelnienie” religijności;
- społeczne mechanizmy funkcjonowania instytucji religijnych: socjalizacja religijna w różnych strukturach społecznych i wspólnotach; funkcje sanktuariów i ośrodków pielgrzymkowych w relacji do życia religijnego i kultury narodowej oraz turystyki religijno-pielgrzymkowej;
- społeczno-kulturowe uwarunkowania religii i religijności: kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego (m.in. Polak-katolik); religijność a kultura: masowa – popularna – konsumpcyjna; kultury rzeczywistości wirtualnej a postawy religijne;
- relacje religii z życiem publicznym/polityką: rola religijnego kapitału społecznego; religia obywatelska/cywilna i funkcje róż-

- nych rytuałów; fenomen tzw. Kościoła ludowego; religia a społeczeństwo obywatelskie;
- przemiany religijności społeczeństwa polskiego i ich uwarunkowania: nowe formy duchowości i nowe ruchy religijne; *New Age*, nowa duchowość niereligijna; religijność a moralność;
  - współczesna rodzina w perspektywie religijno-kulturowej: międzypokoleniowy przekaz wartości; religijność ludzi młodych; specyfika religijności wiejskiej i zróżnicowanie religijności miejskiej;
  - kultura polska – jej specyfika i uniwersalizm: znaczenie tradycji i pamięci przeszłości dla polskiej tożsamości kulturowej; funkcje inteligencji, elit, np. duchowieństwa i różnych instytucji w animacji kultury w społecznościach lokalnych; zjawiska nowej mobilności kulturowej;
  - nowe zjawiska kulturowe: fenomen pluralizmu kulturowego a problem multikulturalizmu i fundamentalizmu; formy synkretyzmu: religijnego, estetyczno-artystycznego oraz kulturowo-obyczajowego; zjawiska homogenizacji, hybrydyzacji, kreolizacji kultury;
  - nowe i tradycyjne formy uczestnictwa w kulturze: subkultury, kultury kontestacji, kultury alternatywne i nowe ruchy społeczne w sferze kultury; społeczeństwo spektaklu i estetyzacja życia codziennego; miasto i wieś jako przestrzenie kulturowe;
  - prezentacja i możliwości praktycznego zastosowania wybranych narzędzi socjologicznych.

Duszpasterstwo młodzieży

15h kontaktowych (5h wykład, 10h ćwiczenia),

10–15h pracy własnej studenta, 1 ECTS

643. Zaleca się, aby zajęcia na etapie pastoralnym objęły zagadnienia związane z duszpasterstwem młodzieży. Seminarzyści uczą się bowiem duszpasterskiego towarzyszenia ludziom młodym dla wsparcia i ukierunkowania ich ludzkiego, duchowego i powołaniowego wzrostu.

Uwaga dotycząca prowadzenia zajęć: ćwiczenia (a w razie potrzeby także wykład) można zaproponować jako formę scalenia refleksji nad duszpasterstwem młodzieży i jako sposób zdynamizowania duszpasterskiej postu-

gi wobec młodych. Wybór zagadnień należy do prowadzącego zajęcia. Powinien on uwzględnić doświadczenia etapu pastoralnego, które przekazują seminarzyści, a także aktualne potrzeby różnych dzieł duszpasterskich, w których uczestniczy młodzież.

6. FORMACJA DYDAKTYCZNA PRACOWNIKÓW AKADEMICKICH

644. Ze względu na to, że przygotowanie nauczyciela akademickiego często koncentruje się wyłącznie na kompetencjach badawczych, kolejne stopnie i tytuły naukowe uzyskiwane są często bez adekwatnego doskonalenia umiejętności dydaktycznych. Mimo braku lub niewielkich formalnych wymogów w tym względzie nauczyciele akademicy powinni samodzielnie, z własnej inicjatywy, dbać o doskonalenie własnej dydaktyki – także od strony formy prowadzenia zajęć.

645. Nauczyciele akademicy chcący podnosić swoje kompetencje dydaktyczne powinni otrzymywać stosowne wsparcie ze strony przełożonych kościelnych i uczelnianych.

646. Władze seminariów (zwłaszcza prowadzących studia w formie *studium domesticum*), władze wydziałów teologicznych oraz stowarzyszeń i sekcji zrzeszających nauczycieli akademickich powinny (we współpracy ze sobą) cyklicznie organizować warsztaty lub inne zajęcia doskonalące dydaktykę dla nauczycieli akademickich.

WYKAZ SKRÓTÓW

- CD – Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*
- DPŻP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów* (2013)
- DV – Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*
- GS – Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*

- KKK – Katechizm Kościoła Katolickiego (1992)
KPK – Kodeks Prawa Kanonicznego (1983)
LG – Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*
NMI – Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte* (2001)
OT – Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłanów *Optatam totius*
PDV – Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis* (1992)
PO – Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*
RFIS – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (2016)
SC – Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*

Teksty Pisma Świętego cytowane są według V wydania *Biblii Tysiąclecia*, Pallottinum, Poznań 2000. Skróty sigłów biblijnych wg *Biblii Tysiąclecia*.
Teksty dokumentów soborowych cytowane są według tłumaczenia: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002.

Teksty katechizmowe podano według *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, II wydanie poprawione, Pallottinum, Poznań 2002.

Teksty dotyczące prawa kanonicznego zaczerpnięto z *Kodeksu Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011.

Dokument „Droga formacji prezbiterów w Polsce. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*” został przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski podczas 388. Zebrania Plenarnego, w dniu 11 marca 2021 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa Dekretem z dnia 10 kwietnia 2021 r. (Prot. N. 2021 1245) zatwierdziła ww. dokument *ad experimentum* na 5 lat, polecając, by był on wiernie przestrzegany przez wszystkich, do których się odnosi, z zachowaniem wszelkich norm prawa i bez względu na jakiegokolwiek przeciwnie zastrzeżenia. Dokument wchodzi w życie z dniem 1 października 2021 r.

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański Przewodniczący KEP

† Artur G. Miziński
Sekretarz Generalny KEP

10

OŚWIADCZENIE

Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski na temat rezolucji Parlamentu Europejskiego ws. prawa do aborcji jako prawa człowieka

---

Z głębokim zaniepokojeniem i zdziwieniem przyjąłem informację na temat projektu rezolucji Parlamentu Europejskiego na temat zdrowia oraz praw seksualnych i reprodukcyjnych w Unii Europejskiej (Matić Report). Zważywszy, że „zgodnie z zasadą przyznania Unia działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez Państwa Członkowskie w Traktatach”, a „wszelkie kompetencje nieprzyznane Unii w Traktatach należą do Państw Członkowskich” (art. 5.2 TUE), oraz mając na uwadze, że kompetencja w zakresie ochrony zdrowia nigdy nie została przekazana Unii Europejskiej, a więc należy do wyłącznych kompetencji państw członkowskich, można uznać, że autorzy rezolucji wzywają do naruszenia prawa unijnego. Jedyne wspomagający charakter kompetencji unijnej w powyższym zakresie potwierdza *explicite* art. 6 i art. 168 TfUE. Wszelkie działania Unii Europejskiej w tym obszarze powinny zatem być „prowadzone w poszanowaniu obowiązków Państw Członkowskich w zakresie określania ich polityki dotyczącej zdrowia, jak również organizacji i świadczenia usług zdrowotnych i opieki medycznej” (Art. 168.7 TfUE).

Autorzy rezolucji przytaczają w projekcie fałszywe informacje np. na temat ochrony życia w Polsce, jak również błędnie przedstawiają pojęcie „praw reprodukcyjnych i seksualnych” jako wiążące zobowiązanie międzynarodowe i element praw człowieka (m.in. litera C, F, F projektu rezolucji). Ponadto, posługując się wypaczoną koncepcją praw człowieka, sugerują nie tylko, że istnieje coś takiego jak „prawo do aborcji” (m.in. litera Y projektu rezolucji oraz uzasadnienie), ale ponadto, że jest to jedno z uznanych praw człowieka. Żaden z międzynarodowych dokumentów praw człowieka nie wspomina o istnieniu takiego prawa, łącznie z dokumentami przywołanymi przez

autorów rezolucji, tzn. Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych, Międzynarodowym Paktem Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Konwencją w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet czy Europejską Konwencją Praw Człowieka. Dokumenty te *expressis verbis* gwarantują prawo do życia, nie wspominają natomiast o prawie do zabijania.

Zwróćmy uwagę, że również unijne prawo traktatowe potwierdza nienaruszalną godność każdego człowieka (art. 1 KPP), jego prawo do życia (art. 2 KPP) oraz zakaz praktyk eugenicznych (art. 3b KPP). UE zobowiązana jest także do ochrony praw dziecka (art. 3 TUE). Ponadto Europejski Trybunał Sprawiedliwości w sprawie Olivier Brüstle v Greenpeace eV przyznał, że ludzki embrion jest nosicielem ludzkiej godności (pkt 32 i 36).

Aborcja zawsze jest pogwałceniem fundamentalnego prawa człowieka do życia, tym bardziej odrażającym, że dotyczy życia człowieka najsłabszego i całkowicie bezbronniego. Jest więc przejawem najbardziej niesprawiedliwej dyskryminacji. Sama prawna legalizacja aborcji głęboko zniekształca życie społeczne, a cóż dopiero uznanie jej za „podstawową usługę opieki zdrowotnej” („*essential health service*”), jak domagają się autorzy rezolucji (litera J projektu rezolucji). Jan Paweł II pisał: „Gdy większość parlamentarna lub społeczna uchwała, że zabicie jeszcze nienarodzonego życia ludzkiego jest prawnie dopuszczalne, choćby nawet pod pewnymi warunkami, to czyż nie podejmuje tym samym decyzji «tyrańskiej» wobec najsłabszej i najbardziej bezbronnej ludzkiej istoty? Sumienie powszechne słusznie wzdyga się w obliczu zbrodni przeciw ludzkości, które stały się tak smutnym doświadczeniem naszego [dwudziestego] stulecia. Czyż te zbrodnie przestałyby być zbrodniami, gdyby nie popełnili ich pozbawieni skrupułów dyktatorzy, ale gdyby nadała im prawomocność zgoda większości?” (*Evangelium vitae* 70). Prawo do życia jest poniekąd papierkiem lakmusowym demokracji. Tam, gdzie nie jest ono w pełni zagwarantowane, państwo przestaje być „wspólnym domem”, gdzie wszyscy mogą żyć zgodnie z podstawowymi zasadami równości, przekształcając się w państwo tyrańskie, uzurpujące sobie prawo do dysponowania życiem słabszych i bezbronych, dzieci jeszcze nienarodzonych (por. *Evangelium vitae* 20).

Autorzy rezolucji oprócz prawa do życia negocjują także drugie podstawowe prawo człowieka, prawo do wolności sumienia, które zagwa-

rantowane jest również w art. 10.1 Karty Praw Podstawowych UE. Odrzucają również emanację prawa do wolności sumienia w postaci prawa do sprzeciwu sumienia zagwarantowanego w art. 10.2 KPP. Należy nadmienić, że Unia Europejska w Karcie Praw Podstawowych wyraźnie wymienia prawo do sprzeciwu sumienia, co stanowi szczególnie rys tej organizacji. Prawo do sprzeciwu sumienia, także personelu medycznego, wyraźnie zagwarantowane jest w konstytucjach wielu państw członkowskich. Przyjęcie rezolucji można by w związku z tym uznać również za atak na konstytucje wielu państw członkowskich.

W świetle powyższego apelujemy do wszystkich posłów do Parlamentu Europejskiego o głosowanie przeciwko projektowi wspomnianej rezolucji. Przypominamy także posłom katolickim, że w sytuacji, gdy poddane głosowaniu dokumenty wymierzone są w podstawowe prawa człowieka i wartości, które nie podlegają negocjacom, nie mogą zgodzić się na żaden kompromis, ale powinni jednoznacznie przeciwstawić się takim inicjatywom. „W odniesieniu do tej zasady katolicy nie mogą zgodzić się na żaden kompromis, w przeciwnym bowiem razie zanikałoby w świecie świadectwo chrześcijańskiej wiary oraz jedność i wewnętrzna integralność samych wiernych” (Kongregacja Nauki Wiary, Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowaniu katolików w życiu politycznym, nr 2).

Warszawa, 22 czerwca 2021 r.

† Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański
Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski
Wiceprzewodniczący Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE)

METROPOLITA WROCŁAWSKI

1

LIST

do katechetów

Wrocław, 30 grudnia 2020 r.

Drodzy Katecheci

„Powróćmy do marzeń” – napisał kilka tygodni temu papież Franciszek, wskazując m.in., że droga ku lepszej przyszłości musi wiązać się z pokonaniem przez ludzi trzech chorób trapiących nasze wspólnoty: narcyzmu, który prowadzi człowieka przed lustro, by koncentrował się na sobie, był wpatrzony w siebie i by wszystko kręciło się wokół niego; zniechęcenia, które prowadzi do lamentowania i narzekania na wszystko i wpatrywaniu się jedynie w to, co straciliśmy, oraz pesymizmu, będącym jak drzwi, którymi trzaskamy przed nosem przyszłości i nowościom.

Przywołuję te słowa u progu Nowego 2021 Roku, w który jako Kościół i jako społeczeństwo wkraczamy mocno poturbowani. Epidemia i związane z nią kryzysy, a do tego skandale łączące się z nadużyciami w Kościele oraz protesty, jakie wybuchły w naszym kraju po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego, których adresatami stali się także ludzie wierzący, sprawiły, że przed Wami i Waszą posługą, i tak już niezwykle wymagającą, pojawiły się nowe trudności i zadania. Dziękuję każdej i każdemu z Was za to, że nie przestajecie być reprezentantami Kościoła wrocławskiego i świadkami Jezusa Chrystusa w tych, bez wątpienia, trudnych czasach. Jednocześnie proszę, byście pozostali świadkami nadziei, że to, co najważniejsze i najpiękniejsze w naszych relacjach z Bogiem, jest zawsze przed nami, a nie za nami oraz że Pan Bóg, powierzając ludziom ważne misje, nigdy nie szukał idealnych kandydatów. Chciał bowiem realizować historię zbawienia z ludźmi takimi, jakimi oni są, wierząc i ufając człowiekowi, że ten może rosnąć, może się zmieniać, dojrzewać i stawać lepszym. Bóg jednak wiedział, że ideał i świętość to cel, do którego mamy dążyć, a nie punkt wyjścia. Dlatego nigdy

nie obrażał się na człowieka za to, że ten natychmiast nie stawał się idealny i bez grzechu. Tak proszę spojrzeć na siebie, na swoją posługę i na ludzi, do których jesteście posłani. Wszyscy jesteśmy w drodze.

W tym kontekście potraktujcie proszę rok 2020 jako rok przełomu, nie tylko dlatego, że dla Was był to także czas świętowania 30-lecia powrotu katechezy do szkół. Wydarzenia, których doświadczyliśmy, stanowią dla nas impuls do zmian, nowych działań i inicjatyw. Dla mnie osobiście znakiem czasu i swoistego rodzaju programem duszpasterskim na czas po pandemii jest encyklika papieża Franciszka *Fratelli tutti*. Nie mam bowiem wątpliwości, że przyszedł czas realizowania duszpasterstwa w klimacie braterstwa i przyjaźni społecznej. To także jest sygnał dla katechetów, by Wasza katecheza również opierała się na tych faktorach. I proszę, byście pomagali Waszym uczniom pokonywać trzy choroby: narcyzm, zniechęcenie i pesymizm, a przez to przyczynili się do budowania wspólnoty pełnej nadziei i wzajemnego zaufania.

Przyjmijcie, proszę wraz z życzeniami na Nowy 2021 Rok jako prezent książkę wydaną przez nasze wydawnictwo archidiecezjalne TUM. Niech dobry Bóg Wam błogosławi, obdarza światłem Ducha Świętego i umiejętnością dostrzegania oraz interpretowania znaków czasu. Życzę także ludzkiej życzliwości w posłudze, którą pełnicie, oraz dużo zdrowia dla Was i Waszych najbliższych.

Pamiętam o Was w modlitwie

† Józef Kupny
Arcybiskup Metropolita Wrocławski

2

HOMILIA

wygłoszona w Środę Popielcową w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu

---

(17 lutego 2021 r.)

Drodzy bracia w Chrystusowym kapłaństwie,
wszystkie osoby życia konsekrowanego, siostry i bracia!

Środą Popielcową rozpoczynamy czterdziestodniowy czas przygotowania do Wielkanocy. Czas naszego nawrócenia, które zawsze trzeba ponawiać, i pielgrzymki od niewoli grzechu ku wolności. Jest to niewątpliwie pielgrzymka trudna, bo podejmowana z miłości do Boga i kierująca się prawem obumierania dla grzechu i rodzenia do nowego życia z Chrystusem i bliźnimi. W tym czasie mamy się zbliżać do Boga, konfrontując nasze życie z Jego słowem.

By otworzyć się na Boże słowo, na Ducha Świętego, który nam pomaga zrozumieć to Słowo, musimy – jak nas poucza papież Franciszek – zerwać z narcyzmem, zniechęceniem i pesymizmem.

Bo są to trzy choroby trapiące dzisiejszą ludzkość. Narcyzm prowadzi człowieka przed lustro i każe mu wpatrywać się jedynie w siebie, koncentrować na sobie i interpretować wszystkie informacje w kontekście tego, czy są one dobre dla niego.

Zniechęcenie jest drogą do narzekania i lamentowania, co sprawia, że człowiek nie dostrzega dobra wokół siebie, gdyż jego wzrok jest utkwiony tylko w tym, co stracił.

Natomiast pesymizm jest – według papieża Franciszka – jak drzwi, którymi trzaskamy przed nosem przyszłości i nowościom, jakie mogą się pojawić w naszym życiu.

To są – jak podkreśla Ojciec święty – trzy drogi, które nas blokują, paraliżują i powodują, że nie dostrzegamy tego, co jest przed nami i co możemy osiągać, tylko zamykamy się w złudnej rzeczywistości wspomnienia tego, co było dawniej.

Przeciwieństwem tych dróg są te, które podaje dzisiejsza Ewangelia. Są to: modlitwa, post i jałmużna. One prowadzą do Boga i budują wspólnotę dzieci Bożych. Są warunkami i znakami naszego nawrócenia.

Kiedy Ojcowie Kościoła nauczali o modlitwie, przywoływali często fragment Ewangelii, który pozornie z modlitwą niewiele ma wspólnego, a mianowicie o namaszczeniu w Betanii. Pan Jezus był z wizytą w domu swego przyjaciela Łazarza. Podczas posiłku Maria wzięła szlachetny olejek i namaściła nim stopy Jezusa. Judasz oburzony powiedział: „Dlaczego nie sprzedano tego olejku za 300 denarów i nie rozdano ich ubogim”.

Ewangelista nie bez powodu podał wartość tego olejku; 300 denarów to była mniej więcej kwota, jaką przeciętny człowiek mógł zarobić przez cały rok. Za dzień pracy średnio płacono denara. Zatem ta kobieta bez zastanowienia wylała Jezusowi na stopy olejek warty roczną pensję.

I Ojcowie Kościoła mówili tak: ten olejek jest symbolem modlitwy. Z jednej strony modląc się człowiek może mieć poczucie, że w tym czasie mógłby zrobić o wiele więcej pożyteczniejszych rzeczy. Wielu powie, że modlitwa to strata czasu, marnowanie sił i środków. Kto sobie w dzisiejszym świecie może pozwolić chociażby na dodatkowe nabożeństwa, takie jak gorzkie żale czy droga krzyżowa, na nauki rekolekcyjne? Przecież w tym czasie moglibyśmy wykonać wiele projektów, zrealizować wiele innych prac w naszym przekonaniu bardzo ważnych.

Tymczasem prawdziwa modlitwa w naszym życiu zaczyna się wtedy, kiedy potrafimy – jeśli można tak powiedzieć – marnować czas dla Pana Boga, kiedy nie wyliczamy Bogu czasu.

Olejek i gest tej kobiety pokazywał, kim Jezus był dla niej i kim ona chciała być dla Niego. Nie liczył się koszt ani to, co powiedzą ludzie. To było dla niej bez znaczenia. No właśnie, tak można zrobić tylko wobec kogoś, w kim nam bardzo zależy, kogo kochamy wielką miłością.

Modląc się pokazujemy Bogu, kim On jest dla nas i jak bardzo nam na Nim zależy. Modlitwa jest więc świadectwem głębokiego związku z Bogiem, naszej miłości do Niego.

Inną, ale również skuteczną drogą do Boga jest jałmużna. Nie jest ona jedynie ofiarą pieniężną, jak często bywa interpretowana, ale czymś więcej – miłosierdziem i powodowanym tym uczuciem

czynem, który nazywamy dobrym uczynkiem. Możemy wskazać na wiele różnych rodzajów tych dobrych czynów, które nie tylko są dobrem świadczonym bliźniemu, ale ostatecznie przekraczają granice naszego świata.

Jezus mówi: „byłem głodny, a daliście mi jeść; byłem spragniony, a daliście mi pić; byłem przybyszem, a przyjęliście mnie do swojej wspólnoty; byłem nagi, a przyodzialiście mnie; byłem chory, a odwiedziście mnie; byłem w więzieniu, a przyszliście do mnie”. A dzisiaj dodaje: byłem zarażony wirusem, w izolacji, brakowało mi jedzenia...

Wrażliwość, umiejętność dostrzeżenia człowieka w potrzebie, zdolność dzielenia się tym, co posiadamy, jest nieodzownym warunkiem pełnienia uczynków miłosierdzia. Dzisiaj w czasie trwania pandemii otwierają się przed nami nowe możliwości praktykowania jałmużny, czyli miłosierdzia. Niestety Covid zdemaskował także inną pandemię – wirusa obojętności, który jest wynikiem ciągłego odwracania wzroku. A przecież w tym trudnym czasie jeszcze bardziej potrzebujemy siebie nawzajem, pomocy innych, ich obecności, dobrego słowa, życzliwości.

I wreszcie post. Wbrew pozorom nie chodzi tutaj jedynie o ćwiczenie silnej woli i o takie umartwianie się, które sprawi, że będziemy cierpieć głód. Nie chodzi także o zadawanie cierpień własnemu ciału ani o budowanie własnej chwały. Dla Jezusa poszczenie „tak, by ludzie widzieli”, pozostaje całkowicie bezwartościowe. Post w rozumieniu Jezusa powinien służyć królestwu Bożemu, otwierać oczy i serca na braci, chronić przed nieumiarkowaniem i uzależnieniami oraz pomagać w osiągnięciu duchowych wartości.

Pan Jezus mówił o złych duchach, które można wyrzucić jedynie postem i modlitwą, to znaczy najprostszymi środkami. Tymi środkami możemy również pokonać wiele naszych słabości, nieuporządkowanych przywiązań, uzależnień. A jednak my często tym środkiem nie ufamy. Chcielibyśmy poszukiwać rozwiązań naszych problemów i problemów innych ludzi w spektakularnych działaniach. Są tacy, którzy szukają lekarstwa na problemy duchowe we wschodnich medytacjach, w wyjazdach na pustynię i w odcięciu się od świata. Poszukuje się skomplikowanych rozwiązań, a wystarczy tak niewiele, po prostu należy sięgnąć po najprostsze środki.

Bo przecież każdy potrafi się modlić. Każdy potrafi podjąć post w jakieś intencji. Te proste środki przypominają, że to nie ja mam

działać. Ja przez nie daję znak Bogu, że otwieram się na Jego działanie. Prostota tych środków pokazuje, że nie tyle ufam własnym zdolnościom i dokonaniom, ile sile, jaka pochodzi od Boga.

W Jezusie Chrystusie Bóg „czyni wszystko nowym”. Oznacza to, że w Chrystusie i w jedności z Nim jest szansa dla każdego z nas, by się zmienić, odnowić duchowo, zaleczyć rany, uwolnić od grzechu i jego skutków. Niech przeżywanie Wielkiego Postu jako drogi nawrócenia, modlitwy i dzielenia się naszymi dobrami pomoże nam zedrzeć z siebie starego człowieka, a przyrodzić się w nowego, który promieniuje blaskiem Bożej miłości. Amen.

3

LIST PASTERSKI na Wielki Post 2021 roku

(Wrocław, 21 lutego 2021 r.)

Drodzy w Chrystusie Siostry i Bracia!

Każdego roku wkraczamy w Wielki Post z Ewangelią, która mówi o kuszeniu Pana Jezusa na pustyni. Ojcowie Kościoła w trzech pokusach, które zły duch przedstawiał Jezusowi, widzieli nawiązanie do grzechu pierworodnego. Zresztą opis św. Marka, który przed chwilą wysłuchaliśmy, i wspomnienie o tym, że Chrystus przebywał na osobności wśród zwierząt, ma stworzyć wrażenie powrotu do pierwotnej harmonii, gdy człowiek żył w przyjaźni z Bogiem. Ta przyjaźń jednak została zniszczona przez grzech. I jak – przekonują pierwsi chrześcijanie – wobec Jezusa szatan stosuje dokładnie te same metody, które z powodzeniem zastosował wobec pierwszych rodziców. Kusi łakomstwem, próżną chwałą, czyli pychą i chciwością. Adam i Ewa najpierw otrzymali propozycję zjedzenia owocu znajdującego się na drzewie (zachęta do łakomstwa), następnie sza-

tan zapewnił ich, że dzięki temu staną się jak Bóg (pożywka dla pychy) oraz że będą posiadali boską wiedzę (rozbudzanie chciwości). Być może ta ostatnia pokusa nie jest do końca zrozumiała, jednak już w tym miejscu warto zauważyć, że grzech chciwości to nie tylko nieumiarkowane pożądanie rzeczy materialnych, ale również dążenie za wszelką cenę do lepszych stanowisk albo godności, które nam się nie należą. Chrystus staje wobec takich samych propozycji. Miał przemienić kamienie w chleb, powalczyć o ziemską władzę nad królestwami czy w końcu dla podziwu ze strony szatana ukazać mu swoją moc i to, że może rzucić się w dół z narożnika świątyni. Dane archeologiczne mówią, że mogło to być nawet 55 metrów. Sam zaś południowo-wschodni narożnik świątyni był zlokalizowany nad Doliną Cedronu, a zatem dla człowieka skok z takiej wysokości wiązał się z pewną śmiercią.

Kiedy dziś słuchamy tych słów, to nie po to, aby jedynie przypomnieć sobie, czego doświadczył Chrystus, zanim jeszcze rozpoczął swoją publiczną działalność. Pismo Święte nie jest kroniką, która ma nam przybliżyć wydarzenia minione. To Ewangelia do nas i o nas. To tekst, który mówi o świecie, w jakim żyjemy. I kiedy przyjrzymy się bliżej metodzie działania złego ducha, można odnieść wrażenie, że ona powtarza się także w historiach ludzi naszego czasu. Dość powiedzieć, że post z powodów religijnych, czyli pewnego rodzaju umiar, opanowanie nie tylko w sferze pokarmów, są dziś często wyśmiewane i ukazywane jako zupełnie nieprzyzające do rzeczywistości. Wmawia się człowiekowi, że jego życie polega na gromadzeniu przyjemności, a te uzasadniają każde decyzje i wybory. „Robię to, bo mam taką ochotę” – można usłyszeć. Rzadko wskazuje się na konsekwencje takich wyborów, którymi są m.in. ludzkie tragedie, złamane życie, rozbite małżeństwa i rodziny. Człowiek nie został stworzony dla przyjemności, ale dla miłości. A tymczasem próżność tak mocno zakorzeniła się w naszym społeczeństwie, że możemy już mówić o prawdziwej epidemii pychy. Jedni chcą podporządkować sobie innych i nie liczą się z nimi, mają ich w pogardzie, poniżają, uzasadniając to tym, że są lepsi, mądrzejsi, bogatsi, że mają władzę i możliwości. A czy dzisiaj ktoś jeszcze protestuje przeciw poniżaniu ludzi słabszych? Do tego dochodzi dążenie za wszelką cenę do stanowisk, awansów, godności, dóbr, na które się nie zapracowało. Można odnieść wrażenie, że to wszystko

stało się częścią naszego życia. Przysmykamy na to oko i mówimy, że taki jest świat, wszyscy tak robią. Nie ma sensu się narażać ani temu przeciwstawiać. Otóż, dziś chcę Wam powiedzieć: Jest sens! Mówi nam o tym Chrystus! Jest sens podjąć walkę z tymi trzema pokusami najpierw we własnym życiu, a potem w najbliższym nam otoczeniu.

Nie bez znaczenia jest także kolejność pokus, które szatan przedstawiał Jezusowi. Pierwsza, wydawać by się mogło, jest najmniej obciążona winą. Przypomnijmy, że Chrystus przez 40 dni nic nie jadł ani nie pił. Gdyby zatem stworzył dla siebie pokarm i zamienił kamień w chleb – myślę, że większość z nas by Go z tego rozgrzeszyła. Przecież nic wielkiego by się nie stało. Niestety – od tego zdania rozpoczynają się wielkie upadki. Rzadko jest tak, że ciężkie przestępstwo, poważny grzech spadają na nas nagle i nieoczekiwanie. Zdecydowanie częściej człowiek odchodzi od pierwotnej gorliwości, wierności, prawości małymi krokami i tłumaczy to sobie tym, że jeszcze nic złego się nie wydarzyło. Ewangelia uświadamia nam dziś, że szatan doskonale o tym wie i tak naprawdę w pierwszej pokusie wcale nie chodziło mu o chleb, ale o stworzenie przestrzeni do tego by mógł zacząć swobodnie działać w życiu Chrystusa. To miało być coś w rodzaju uchylenia drzwi.

Nie chodzi teraz o to, by podawać przykłady konsekwencji, które takie uchylenie drzwi dla zła przynosi w życiu każdego z nas. Być może niektórzy są w stanie opowiedzieć własne historie, swoich rodzin, przyjaciół, znajomych, które początek brały w słowach: „jeszcze nic złego nie robimy”. Ile z nich wpisuje się w historie biblijne – np. syna marnotrawnego. Jego dramat rozpoczął się nie w momencie odejścia, ale w chwili, gdy zaczął rozważać, czy opuszczając ojca i wyprowadzając się z domu nie będzie mu łatwiej żyć, gromadząc przyjemności i robiąc to, na co ma ochotę. Dramat rozpoczął się wtedy, kiedy dopuścił do siebie myśl o odejściu, kiedy zaczynał je planować. Niby jeszcze nic złego się nie wydarzyło, a jednak zło w jego życiu już zaczynało triumfować.

Siostry i Bracia, nie chcemy dziś, w pierwszą niedzielę Wielkiego Postu, rozpatrywać takich historii, ale skupić się na tym, co przed nami. Czytając ten fragment Pisma Świętego na progu Wielkiego Postu dostajemy jasną wskazówkę, by ten czas był czasem powrotu do wierności w sprawach drobnych, małych, takich z których składa się

nasze życie. Święty Jan Paweł II często powtarzał: „to, kim jesteś, jest ważniejsze od tego, co robisz”. Każdy z nas niech sobie odpowie na pytanie: „Kim jestem i co z tego wynika?” Przecież doskonale wiecie, jak wyraża się wierność w codzienności, kiedy jest się ojcem, matką, żoną, mężem, babcią, dziadkiem, dzieckiem. My – księża – także wiemy co oznacza być wiernym swojemu powołaniu kapłańskiemu, w tym co najdrobniejsze. Podejmijmy, proszę ten wysiłek wierności w codzienności. Wierności Bogu, w naszej codziennej modlitwie, czytaniu Pisma Świętego, życiu sakramentalnym oraz wierności człowiekowi, którego Bóg postawił na naszej drodze. Proszę Was o te 40 dni wierności!

Był taki starożytny zwyczaj, praktykowany w Kościele pierwszych wieków, mianowicie, w Wigilię Paschalną biskup lub kapłan zwracał się do wiernych z wezwaniem „zwróćcie się do Pana”, a zebrani na liturgii odwracali się w kierunku wschodnim, a jeśli nie było to możliwe – wszyscy odwracali się w kierunku obrazu Chrystusa bądź w kierunku krzyża. Ostatecznie chodziło o akt wewnętrzny, o to, by w duchu zwrócić się do Jezusa Chrystusa. Z tym wezwaniem wiążą się kierowane do nas w liturgii słowa „w górę serca”. Mają one oznaczać porzucenie lęków, które wiążą człowieka, pragnień, rozproszeń i zwrócenie się na nowo z błędnie obranych kierunków, w których podążają nasze myśli i działanie. Zwróćcie się do Pana!

Na czas owocnego przeżywania okresu Przygotowania Paschalnego z serca Wam błogosławię.

Wasz Biskup
† Józef

Powyższy List pasterski Metropolity Wrocławskiego należy odczytać we wszystkich kościołach archidiecezji w pierwszą niedzielę Wielkiego Postu, 21 lutego 2021 r.

4

HOMILIA

wygłoszona podczas Mszy św. krzyżma w kościele pw. Opatrzności Bożej we Wrocławiu

---

(1 kwietnia 2021 r.)

Trudno nie rozpocząć tej homilii od wyrażenia radości z tego, że w tak ważnym dla nas dniu możemy razem stawać przed Bogiem. Pamiętam, jak w ubiegłym roku wypowiadałem słowa Modlitwy Eucharystycznej, które doskonale znamy: „dziękujemy, że nas wybrałeś abyśmy stali przed Tobą i Tobie służyli”, i patrzyłem na pustą wówczas katedrę. Oczywiście miałem tę świadomość, że łączymy się duchowo, ale jednak istota naszego kapłaństwa polega na tym, by stawać wspólnie, razem w Bożej obecności. Dlatego w Eucharystii wymieniamy imię papieża i biskupa, żeby pokazać, że nasza wspólnota jest realna. Ona ma imiona. Nasza jedność jest widzialna. Ona musi być konkretna, bo tylko wtedy jest znakiem dla świata. O taką jedność modlił się sam Pan Jezus podczas Ostatniej Wieczerzy i na budowaniu takiej jedności naszego prezbiterium bardzo mi zależy. Stąd to pragnienie, by w Wielki Czwartek być razem – nie wirtualnie, ale fizycznie.

Nie jest to do końca możliwe, dlatego dziś dziękuję Bogu za Was i za to, że przynajmniej część naszego wrocławskiego prezbiterium mogła zgromadzić się w tej świątyni. Nie znajdujemy się wprawdzie w katedrze, czyli w tym miejscu, gdzie większość z Was wypowiadała swoje „tak” wobec Boga, ale gromadzimy się, by to „tak” ponowić i by postawić sobie pytanie, co ono oznacza w mojej obecnej sytuacji i w miejscu, w którym posługuję.

Od ubiegłorocznej Mszy świętej krzyżma często zwracałem uwagę na słowa, które powtarzamy w Drugiej Modlitwie eucharystycznej: „abyśmy stali przed Tobą i Tobie służyli”. One dziś powracają, nie tylko dlatego, że w pierwszym czytaniu prorok Izajasz wskazuje, że ludzie chcą nas nazywać sługami Boga, ale również dlatego, że opi-

sują one doskonale istotę naszej kapłańskiej posługi: „*astare coram te et tibi ministrare*”.

Żeby zrozumieć słowa „stać przed Bogiem” trzeba przypomnieć sobie rozporządzenie, opisane w Starym Testamencie, zgodnie z którym kapłani nie otrzymywali gruntu w Ziemi Świętej. Oni żyli z Boga i dla Boga. Nie wykonywali zwykłej pracy, niezbędnej, by zapewnić sobie codzienne utrzymanie. Ich praca właśnie polegała na tym, żeby stać przed Panem, patrzeć na Niego, być dla Niego. A zatem słowa te oznaczały zarówno życie w obecności Boga, jak i posługę, którą kapłan pełnił w imieniu innych. Ludzie uprawiali ziemię, z której żył również kapłan, a on dbał o to, żeby świat pozostawał otwarty na Boga, miał żyć ze wzrokiem zwróconym na Niego.

Papież Benedykt XVI interpretując te słowa zauważył, że w tradycji monastycznej o mnichach mówiono, że są „tymi, którzy stoją”. Stanie było wyrazem czujności. I podkreślał Papież, że kapłan ma być tym, który czuwa. Musi być czujny, zwłaszcza gdy narastają siły zła. Musi czuwać, żeby świat był wrażliwy na Boga. Musi być tym, który stoi: niezłomny w obliczu trudności. Nieugięty w prawdzie. Nieugięty w czynieniu dobra.

Stanie przed Bogiem oznacza także wzięcie na siebie odpowiedzialności za Chrystusa, za Jego słowo, Jego prawdę, Jego miłość. Kapłan musi być prawy, nieustraszony i dla Pana gotowy znosić również zniewagi. Warto zapytać się dziś, zanim odnowimy przyrzeczenia kapłańskie, czy w tym opisie dostrzegam siebie. Czy moje życie kapłańskie przebiega w Bożej obecności? Nie można żyć z Boga, jeśli się nie żyje dla Boga. Dla kogo podejmujemy codzienne wyzwania, starania, prace, obowiązki. Dla kogo mamy znosić zniewagi i dla kogo mamy bronić prawdy?

I jest jeszcze drugie słowo, które pada w tej modlitwie, mianowicie „służyć”. Musimy spojrzeć na to zdecydowanie szerzej, niż widzą to teksty Starego Testamentu, które służbę kapłańską opisują w kontekście sprawowania kultu. Owszem, to, co robi kapłan, sprawując Eucharystię, jest służbą i powinniśmy tę służbę pełnić z głębokim zaangażowaniem, z coraz większym oddaniem, zrozumieniem, tak, by stała się ona centrum i najważniejszym wydarzeniem każdego naszego dnia.

Ale jest jeszcze inny aspekt służenia. Chodzi o to, że nikt nie jest tak blisko swego pana jak sługa, który ma dostęp do najbardziej prywatnej sfery Jego życia. W tym sensie „służba” Bogu oznacza bli-

skość, zażyłości. A jak to jest z naszą zażyłością, czy służba Bogu czasem nam nie spowszedniała? Czy jest w nas jeszcze bojaźń przed Bogiem. Taka bojaźń, która jest przejawem czci? Dziś musimy sobie na te pytania odpowiedzieć.

Pewnie rzadko zwracamy na to uwagę, ale w liturgii święceń kapłańskich wracamy do teologii chrztu świętego. Święty Paweł, opisując to, co wydarza się w chrzcie, posługuje się obrazem wymiany szat: „wy wszyscy, którzy zostaliście zanurzeni w Chrystusie, przyoblekliście się w Chrystusa”. Jezus w chrzcie daje nam swoje szaty, to znaczy, że wchodzimy w taką jedność z Nim, że nasze życie i Jego się łączą, wzajemnie się przenikają. To samo przeżywamy, przyjmując święcenia. Jesteśmy ubierani w szaty, których do tej pory nie mogliśmy nosić. Oznacza to, że wchodzimy w nową relację z Jezusem, taką, która pozwala powiedzieć, że jesteśmy *in persona Christi*.

Ta świadomość powinna nam towarzyszyć codziennie, kiedy przygotowujemy się do sprawowania Eucharystii. Ubieramy szaty liturgiczne, aby zakryć swoją prywatność. Nie reprezentujemy już siebie, ale kogoś Innego. Nie mówimy we własnym imieniu, ale Kogoś innego. Przez nałożenie szaty, w której pełnimy posługę, staje się widoczne, że oddaliśmy siebie Komuś, by mógł nami dysponować.

Przez ten zewnętrzny gest Kościół uświadamia nam zadanie, które na siebie bierzemy: mamy się przyoblekać w Jezusa. A zatem, czy jest w nas ta świadomość, że kiedy ubieramy strój liturgiczny przyoblekamy się w Jezusa, oddajemy się Jemu do dyspozycji? Pamiętajmy, że to powinno być czymś więcej niż tylko mechaniczną czynnością. Dramatem jest, kiedy stroje liturgiczne traktowane są jak fartuchy robocze, które człowiek nakłada na czas pracy, a potem odwiesza na wieszaku i wraca do swojego świata. Jest to dramat nie tylko tego konkretnego kapłana, ale całej wspólnoty, w której posługuje.

Przed Soborem kapłan, ubierając albę, zakładając stułę, wypowiadał modlitwy, które przywoływały na myśl odświętne ubranie, jakie ojciec dał synowi marnotrawnemu, gdy ten obszarpany i brudny wrócił do domu. Dlatego za każdym razem, kiedy przystępujemy do sprawowania sakramentów uświadamiamy sobie, jak daleko odeszliśmy od Niego, jak dużo brudu jest w naszym życiu i że tylko On może nam dać odświętne szaty i uczynić godnymi przewodniczenia Jego uczcie. Ubierając albę, stułę, ornat, dobrze jest sobie to przypominać, że miłość Chrystusa jest silniejsza od moich grzechów i dzięki niej mogę Go reprezentować.

Drodzy Bracia, popatrzcie, ile treści niesie to jedno zdanie: „stać przed Panem i Jemu służyć”. Jezus Chrystus nadał tym słowom ogromną głębię. On stał się sługą wszystkich i do takiego pojmowania kapłaństwa nas powołał. Nie do kapłaństwa szytego na swoją miarę, według własnych pomysłów czy do kapłaństwa, które wyraża się w byciu atrakcyjnym dla takiej czy innej grupy i pisania takich czy innych manifestów. Jesteśmy powołani do kapłaństwa, które jest stanem głębokiej przyjaźni z Jezusem. Każda inna wizja kapłaństwa jest fałszywa.

Dziś Jezus mówi do każdego z nas: „już was nie nazywam sługami, bo sługa nie wie, co czyni pan jego, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego”. Te słowa nie są jedynie cytatem z Biblii. W tej chwili On sam, Pan, wypowiada je do nas w sposób najzupełniej osobisty. Już nie słuźdy, a przyjaciele – w tych słowach zawiera się cały program życia kapłańskiego. Przyjaźń, bowiem to dążenie do jedności myśli i woli. Jedności z Jezusem... tylko z Jezusem. Amen.

5

HOMILIA

wyłoszona podczas Mszy św.
w Wigilię Paschalną
w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela
we Wrocławiu

(3 kwietnia 2021 r.)

W starej żydowskiej legendzie, zapisanej w apokryfie, który nosi tytuł *Życie Adama i Ewy*, czytamy, że Adam w czasie choroby posłał swojego syna (Set miał na imię) razem z Ewą do Raju po olej miłosierdzia. Wierzył, że jak zostanie nim namaszczone, to wyzdrowieje. I gdy oni, płacząc szukali drzewa życia, ukazał im się archanioł Michał i powiedział, że oleju miłosierdzia z tego drzewa nie zdobędą i Adam będzie musiał umrzeć.

Już w późniejszych czasach chrześcijanie dopisali do odpowiedzi archanioła słowa pociechy. Archanioł miał powiedzieć jeszcze, że po pięciu i pół tysiąca lat przybędzie Syn Boży i namaści olejem swego miłosierdzia wszystkich, którzy w Niego uwierzą.

Można powiedzieć, że to jest tylko legenda, ale ona odzwierciedla cały smutek człowieka w obliczu choroby, bólu i śmierci. Dziś nie musimy już sobie tego tłumaczyć. Doskonale wiemy, co się dzieje dookoła nas i jak nam trudno zaakceptować fakt, że to kolejne święta Wielkiej-nocy, które spędzamy w obliczu epidemii. Ludzie od dawna myśleli, że przecież gdzieś muszą istnieć jakieś lecznicze zioła przeciw śmierci, i że wcześniej czy później powinno stać się możliwe znalezienie lekarstwa nie tylko na tę czy inną chorobę, ale także przeciw umieraniu. Że w końcu uda się wynaleźć lekarstwo zapewniające nieśmiertelność.

Od roku cały świat medyczny szuka leczniczej substancji, która by nas ochroniła przed wirusem. W jakimś sensie medycyna chce wyeliminować kolejną z przyczyn śmierci, odsunąć ją w czasie, zapewnić ludziom coraz lepsze i coraz dłuższe życie. Ale kiedy obserwujemy to wszystko, co przeżywamy w ostatnich miesiącach, można zapytać: Jak by to było, gdyby udało się – może nie całkiem wyeliminować śmierć, ale odroczyć ją na czas nieokreślony, osiągnąć wiek kilkuset lat? Czy byłoby to czymś dobrym? Z pewnością ludzkość postarzałaby się niewyobrażalnie. Nie wiem, czy to niekończące się życie byłoby rajem. Nie wiem.

Myślę, że prawdziwym zieleń leczniczym przeciw śmierci powinno być coś innego. Nie powinno ono powodować jedynie przedłużania doczesnego życia w nieskończoność, ale powinno przemienić nasze życie od wewnątrz, tworzyć w nas nowe życie, prawdziwe, zasługujące na wieczność. Powinno zmienić nas w taki sposób, żeby śmierć nie była końcem, lecz początkiem życia w pełni.

Punktem centralnym dzisiejszej liturgii jest uświadomienie nam wszystkim, że owszem, istnieją lecznicze zioła przeciwko śmierci. Lekarstwo naprawdę zapewniające nieśmiertelność zostało znalezione. Jest dostępne. To lekarstwo zostaje nam dane w chrzcie świętym, dlatego centralnym punktem tej liturgii jest właśnie liturgia chrztelna. W sakramencie chrztu rozpoczyna się w nas nowe życie – nowe życie, które dojrze.

Co się stało w momencie, kiedy zostaliśmy ochrzczeni, tłumaczy znowu stara opowieść żydowska o praojcu, który miał na imię Henoch. Otóż Henoch został porwany i postawiony przed tronem

Bożym. Ale kiedy zobaczył moce anielskie, to zwyczajnie się wystraszył, bo czuł, że jest inny niż oni. I wtedy – jak mówi *Księga Henocha* – Pan Bóg powiedział do Michała Archanioła: „Zabierz Henocha i zdejmij z niego ziemskie ubranie. Namaść go miłym olejkiem i odziej go w szaty chwały!”.

Henoch przebrał się w inne ubranie, popatrzył dookoła i dotarło do niego, że jest podobny do aniołów. Ojcowie Kościoła mówili, że to właśnie dokonuje się w chrzcie. To znaczy człowiek dostaje nowe ubranie, które jest dla niego jakby przepustką do wieczności.

Dzisiaj to pozostało w liturgii chrztu świętego w uproszczonym znaku nałożenia białej szaty, ale ten obrzęd jest tak krótki, że czasem nam ginie, nie zwracamy na niego uwagi. Jednak w pierwszych wiekach chrześcijaństwa przeżywano go bardzo mocno. Ci, którzy mieli być chrzczeni, rozbierali się ze swoich starych ubrań i dopiero wtedy wchodziłi do basenu z wodą chrzcielną, żeby zostać zanurzonymi trzy razy w tej wodzie. To był piękny i wymowny symbol tego, że chrzest jest zanurzeniem w śmierci Pana Jezusa. Bo człowiek zanim włoży głowę pod wodę, musi wstrzymać oddech, musi na chwilę przestać oddychać, więc – mówili pierwsi chrześcijanie – na ten moment przestaje się żyć, ale potem wraca się do świata odnowionym. Dlatego wychodząc z basenu nowo ochrzczeni otrzymywani nowe ubranie. I wychodzili z taką myślą, że Chrystus przez ten sakrament wyrwał ich z objęć śmierci. Wiedzieli, że dostali właśnie lekarstwo zapewniające nieśmiertelność, tym bardziej że natychmiast po tym obrzędzie przystępowali do Komunii Świętej, czyli spożywali Ciało Chrystusa.

W liturgii Wigilii Paschalnej przeżywamy dokładnie te same dwa momenty: najpierw w liturgii chrzcielnej odnawiamy nasze przyrzeczenia chrzcielne. Jest oczywiste, że wszyscy tutaj zgromadzeni nie możemy wejść do basenu i zanurzyć się w wodzie, by jeszcze głębiej przeżyć rzeczywistość chrztu. Dziś ten znak zastępuje nam pokropienie wodą. Ale później ci, którzy są w stanie łaski uświęcającej, przyjęli Ciało Chrystusa.

I ta liturgia jakby klamrą spina nam całe wydarzenie Triduum Paschalnego. Wchodziliśmy w ten czas, czytając Ewangelię o Ostatniej Wieczerzy, tak jak ją zapamiętał św. Jan. Ten tekst mówił o obmyciu uczniom nóg przez Pana Jezusa. Kiedy się go czyta jest w nas taka pokusa, żeby od razu przejść do komentowania właśnie tego wydarzenia. Tymczasem rzadko zwracamy uwagę, z jakim namaszczeniem św. Jan wprowadzał nas do tego opisu. Ma opisać prostą, zwy-

czajną czynność, a robi to jakby pisał o czymś niezwykle ważnym. Posługuje się takim bardzo wzniosłym i uroczystym językiem. Jezus ma myć nogi Apostołom, a Ewangelista pisze: „Było to przed Świętem Paschy. Jezus wiedząc, że nadeszła godzina Jego, by przeszedł z tego świata do Ojca, umiłował swoich na świecie, do końca ich umiłował” – jakby chciał stworzyć taką atmosferę, że zaraz wydarzy się coś niezwykłego... a Jezus bierze po prostu miskę do ręki i klęka przed swymi uczniami. Cóż za kontrast? Ewangelista używa języka niemal liturgicznego, a mówi o myciu nóg.

W tekście oryginalnym są dwa ważne terminy: przejście z tego świata do Ojca i miłość – *agape*.

Tu nie chodzi o to, że Jezus po krótkiej wizycie na świecie po prostu wyrusza w powrotną drogę i wraca do Ojca. Tam jest użyte takie słowo, które mówi, że to przejście jest przemianą. On za chwilę jakby miał przetopić swoje ciało i zacząć istnieć w inny sposób. Święty Jan bardzo dba o tę podniosłą atmosferę. A tu nagle jakby czar pryskał i pojawia się prześcieradło, miska i woda.

To są tak piękne znaki, których dziś, zwłaszcza w tym trudnym czasie epidemii, potrzebujemy. Po pierwsze – Jezus, żeby nas zbawić dokonał wymiany szat. Zdjął swoje szaty chwały, a przepasał się prześcieradłem, czyli naszym człowieczeństwem...

I wtedy pojawiła się rozmowa z Piotrem, który nie rozumiał tego, co się działo. Mogliśmy zobaczyć wybuchowy charakter Piotra, który powiedział „Nigdy, przenigdy mi nie będziesz nóg umywał”. Bo jego wyobrażenie o Mesjaszu było inne – pełne majestatu, wielkości. Piotr nie był w stanie zrozumieć Boga, który chce stać się niewolnikiem człowieka.

To też ciekawa lekcja dla nas, że musimy uczyć się Boga wciąż na nowo, bo my czasem także pragniemy Boga sukcesu... takiego, który wkroczy, pokona epidemię i jeszcze pokaże, gdzie jest miejsce tych wszystkich, którzy Go w tym świecie szkalują i obrażają. Trudno nam przyjąć Boga, który przychodzi pokorny i pozwala ze sobą zrobić wszystko.

Kiedy Pan powiedział do Piotra, że jeżeli nie umyje mu nóg, nie będzie mógł „mieć z Nim udziału”, Piotr natychmiast zmienia zdanie. Teraz to on naciska na Jezusa, żeby mu umył nie tylko nogi, ale głowę i ręce. Na co słyszy: „Wykąpany potrzebuje tylko nogi sobie umyć, bo cały jest czysty”.

Co Jezus ma na myśli? Kąpielą, która oczyszcza nas w sposób definitywny i nie musi być powtarzana, jest chrzest – zanurzenie

w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa, wydarzenie, które głęboko zmienia nasze życie, nadaje nam jakby nową tożsamość, która – jeśli jej nie odrzucimy, jak zrobił to Judasz – pozostaje w nas na zawsze. Lecz nawet przy zachowaniu tej nowej tożsamości, którą otrzymujemy przez chrzest, dzień po dniu na nowo pokrywa nas różnoraki brud. Dlatego potrzebujemy „umycia nóg”. To się dokonuje w każdej Eucharystii, kiedy przyjmujemy Ciało Jezusa. Właśnie to tłumaczy, dlaczego św. Jan tak uroczyście i liturgicznie opisał tę prostą czynność. Bo chciał powiedzieć, że w każdej Mszy św. Jezus pozbawia się szaty bóstwa i oddaje w nasze ręce. Przychodzi, żeby nas obmyć, żebyśmy mogli zasiąść z Nim do stołu.

Dlatego, Kochani możemy powiedzieć, że lecznicze zioła przeciwko śmierci istnieją, a przypomina nam o tym jedna z modlitw mszalnych, którą właśnie dziś wypowiadamy. Brzmi ona tak: „Panie, nasz Boże, przyjmij modlitwy i dary Twojego ludu i spraw, aby ofiara, która wzięła początek w Misterium Paschalnym, stała się dla nas **lekarstwem na wieczność**”. Niech się takim lekarstwem stanie. Amen.

6

HOMILIA

wygłoszona podczas Mszy św.
święceń kapłańskich
w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela
we Wrocławiu

(22 maja 2021 r.)

Drodzy Bracia w Chrystusowym kapłaństwie,
Drodzy Klerycy, Siostry zakonne,
Drodzy Rodzice diakonów mających przyjąć
święcenia kapłańskie i wszyscy uczestnicy tej uroczystości,
Drodzy diakoni!

„Już was nie nazywam sługami, bo sługa nie wie, co czyni pan jego, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego”.

„Wy jesteście przyjaciółmi moimi”.

Drogi bracie, Jezus obdarował cię przyjaźnią, zaliczył cię do swoich przyjaciół i swoim życiem pokazał ci, jakim masz być pasterzem. Ten przykład jest jak soczewka, przez którą masz patrzeć na sytuację życiową wiernych, jest miarą tego, jak masz postępować.

Duch Święty napełni cię swoją mocą, oświeci swoim światłem, byś znajdował właściwą drogę posługi kapłańskiej. Tę drogę w pewnej mierze wskażą ci także wierni, ich potrzeby duchowe. Bądź na te znaki wrażliwy i otwarty. Nie bój się pytać i radzić w wielu sprawach wspólnoty wiernych, bo ona na mocy sakramentu bierzmowania także bierze na siebie odpowiedzialność za Kościół, za dawanie świadectwa wierze w obecnym czasie.

Ta wspólnota bierze również odpowiedzialność za ciebie i możemy dziękować Bogu, że daje nam takich wspaniałych wiernych. Mamy wystarczające dowody na to, że nawet w tym ostatnim trudnym dla nas okresie pandemii, dzięki ich dobroci i życzliwości nie musieliśmy się martwić o rzeczy materialne.

To wszystko nas zobowiązuje. Zatem, kiedy szukają oni twojej pomocy, rady bądź dla nich wsparciem, nauczycielem, pasterzem. Zostaw wszystko, co nie pozwala ci w pełni służyć im i Chrystusowi.

Czasami jest to troska o swoją przyszłość, czasami pokusa porównywania się z innymi, którym niczego nie brakuje. Zostaw to, bo inaczej nigdy nie będziesz wolny. Zawsze coś będzie cię blokowało, powstrzymywało przed pełnym otwarciem się na wiernych, którzy zostali powierzeni twojej trosce duszpasterskiej.

Kochani bracia i siostry, przed chwilą wybrzmiały słowa prośby: „czcigodny ojcze, święta Matka, Kościół, prosi, abyś tych naszych braci wyświęcił na prezbiterów”.

Matka Kościół to wspólnota Kościoła. To oznacza, że głosem rektora seminarium wy, bracia i siostry, prosicie o święcenia. Ale ta prośba to nie jest zwykła formalność, bo ona zasada się na głębokim przekonaniu, że mający przyjąć święcenia spełnia wszystkie wymogi stawiane kandydatowi do święceń.

Jeżeli dzisiaj mocno akcentujemy odpowiedzialność wiernych świeckich za Kościół, to bardzo istotnym elementem tej odpowie-

działności jest szczerą opinią o kandydacie do święceń, o jego postawie moralnej, pobożności, otwartości, życzliwości.

Nie tylko biskup, nie tylko wychowawcy seminaryjni, ale także wy, bracia i siostry, odpowiedzialni jesteście za to, jakich wspólnota naszego Kościoła będzie miała kapłanów.

Dzisiaj nasz Kościół jest poobijany, tracący wiarygodność i dlatego bardziej niż kiedykolwiek potrzebuje dobrych i nie bójmy się tego powiedzieć – świętych kapłanów. Dlatego z ust biskupa pada pytanie: Czy wiesz, że są tego godni, że są godni przyjęcia święceń prezbiteratu?

To za mało, aby na te pytania odpowiadali jedynie formatorzy seminaryjni. Liczy się także opinia wiernych parafii, z której kandydaci do święceń pochodzą, opinia wspólnot katolickich, do których należeli bądź należą, duszpasterstw, a nawet kolegów i koleżanek. Biorąc to wszystko pod uwagę będziemy mogli uznać kandydatów za godnych święceń.

Droży diakoni, z ust księdza rektora usłyszałem zapewnienie, że uznano was za godnych święceń. Cieszę się z tego bardzo i cieszy się cały Kościół wrocławski, również wasi rodzice, rodzeństwo, krewni i przyjaciele.

Jest coś głęboko przejmującego w tym, że nawet kiedy inni uznają nas za godnych przyjęcia święceń, my sami czujemy się niegodni i dlatego w postawie uniżenia kładziemy się na posadzce kościoła i oczekujemy modlitwy naszych sióstr i braci oraz w Litani do wszystkich świętych prosimy o modlitwę tych wszystkich, którzy cieszą się w niebie wieczną szczęśliwością. W tym uniżeniu stajemy przed Bogiem i czekamy na Jego decyzję, Jego łaskę i wylanie Ducha Świętego.

Potem nastąpi nałożenie rąk, które jest kontynuacją gestu, jaki stosowano w Kościele pierwotnym na oznaczenie daru Ducha Świętego, którego się udziela dla określonej misji.

Tego gestu włożenia rąk użył św. Paweł w odniesieniu do swego ucznia Tymoteusza i pozostał on w Kościele jako skuteczny znak czynnej obecności Ducha Świętego w sakramencie święceń.

Z przyjęciem Chrystusowego kapłaństwa wiąże się misja; Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam. W posługę kapłańską immanentnie wpisana jest misja. Nie ma kapłaństwa dla kapłaństwa. Kapłaństwo jest związane z posłannictwem. I za tym posłannictwem stoi Osoba Jezusa Chrystusa, chociaż decyzję o tym – dokąd, w Jego imieniu podejmuje biskup.

Łukasz Ewangelista opisując wysłanie przez Jezusa siedemdziesięciu dwóch uczniów pisze, że Pan wysłał ich po dwóch

przed sobą do każdego miasta i miejscowości, dokąd sam przyjąć zamierzał.

Słowa te uświadamiają nam, że miejsce, dokąd kapłan jest posłany, jest ostatecznie tym miejscem, do którego posyła sam Chrystus, miejscem, do którego Chrystus sam przyjąć zamierza. Niedostrzeżenie tego prowadzi kapłana na krawędź kryzysu tożsamości kapłańskiej. Kapłan, który nie ma świadomości posłannictwa i nie wiąże go z osobą Mistrza, nie widzi też sensu swojej posługi duszpasterskiej, męczy się nią, frustruje, naraża na odejście.

Moi kochani, treścią misji kapłańskiej jest głoszenie Ewangelii, sprawowanie sakramentów i kierowanie Ludem Bożym. Aby to posłannictwo – w miarę naszych ludzkich sił – dobrze wypełnić, trzeba trwać w intensywnej, osobistej relacji z Dobrym Pasterzem, trzeba być człowiekiem wytrwałej modlitwy, otwartym na działanie Ducha Świętego, wielkodusznym, ubogim w duchu, pełnym żarliwej miłości do Pana i bliźniego.

Zachęcam was do troski o ubogich. Bądźcie blisko nich! Okazujcie miłosierdzie także tym, którzy żyją w niesakramentalnych związkach, aby nie czuli się wykluczeni z Bożego miłosierdzia, z braterskiej miłości innych chrześcijan i z troski Kościoła o ich zbawienie.

Zastanawiajcie się nad tym, w jaki sposób pomóc im, żeby nie porzucili wiary i wychowywali swoje dzieci w pełni doświadczenia chrześcijańskiego.

Pomagajcie także ludziom młodym odkryć pełną wartość sakramentów jako najważniejszego miejsca spotkania z żywym Chrystusem. Bardzo smuci ich nieobecność na niedzielnej Eucharystii. Zachęcajcie również ich do udziału w ruchach i stowarzyszeniach istniejących przy naszych parafiach, zakładajcie nowe, oparte na słowie Bożym, liturgii i życiu wspólnotowym.

Nie bójcie się wyjścia do ludzi młodych, nawet kiedy będą przyjmować was z pewną podejrzliwością. Nie zrażajcie się trudnościami na katechezie. Kapłan, który ma świadomość, że Chrystus go posyła, wie dobrze, że nie jest sam, że towarzyszy mu Pan i moc Jego Ducha.

Drodzy Bracia, pobudzeni szczerą miłością do Chrystusa pragniecie żyć w stanie całkowitego oddania się Jemu. Chrystus przyjmuje wasz dar z siebie samych, a my wszyscy, zwłaszcza rodzice, rodzeństwo, wychowawcy seminaryjni, całe prezbiterium Kościoła wrocławskiego, cieszymy się wami i otaczamy was naszą gorącą modlitwą. Amen.

7

HOMILIA

wygłoszona podczas Mszy św.
w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela
we Wrocławiu
w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa

(3 czerwca 2021 r.)

Umiłowani w Chrystusie Panu bracia i siostry!

Prawie cały ubiegły rok, aż do teraz, z powodu obostrzeń sanitarnych związanych z pandemią i drastycznego ograniczenia liczby uczestników zgromadzeń religijnych pozbawieni zostaliśmy możliwości udziału w niedzielnej Eucharystii. Transmisje radiowe, telewizyjne i internetowe pozwalały nam jedynie na przyjmowanie Komunii duchowej. Tylko nieliczni obecni w kościołach mogli przyjmować Jezusa ukrytego pod postacią chleba.

Dzisiaj cieszymy się ze znacznego spadku zarażeń koronawirusem i możliwości większego dostępu do naszych świątyń. Cieszymy się z możliwości przyjmowania Jezusa obecnego w Eucharystii.

Sądzę, że to już najwyższy czas, by powrócić do regularnego, w każdą niedzielę, udziału we Mszy świętej. Stosujmy się do obowiązujących przepisów i zaleceń lekarzy, ale nie rezygnujmy z udziału we Mszy św. Zachęcajmy też do tego członków naszych rodzin, bo żadna transmisja telewizyjna, radiowa i internetowa nigdy nie zastąpi spotkania z żywym Chrystusem obecnym w Tajemnicy Eucharystii.

Bracia i siostry, uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa nazywana tradycyjnie Bożym Ciałem kieruje całą naszą uwagę na Dar pozostawiony nam przez Jezusa w Wieczerniku w czasie Ostatniej Wieczerzy.

To tam nasz Pan wziął w ręce chleb i powiedział: Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje, i kielich z winem, mówiąc: Bierzcie i pijcie, to jest Krew moja. I dodał: To czyńcie na moją pamiątkę. Odtąd na całym świecie, bezustannie, kapłani, kierując się słowami Chrystusa i na-

pełnieni mocą Ducha Świętego, przemieniają biały opłatek w Ciało Chrystusa i wino w Krew Jego.

Nie wiemy, co czuli Apostołowie w Wieczerniku, kiedy ich Nauczyciel i Mistrz, odmawiając błogosławieństwo łamał chleb i podawał im do spożycia, a potem kielich z winem do picia, zaznaczając, że to Jego krew. Z całą pewnością pełne rozumienie wydarzenia z Wieczernika otrzymali w dzień zesłania Ducha Świętego. Ale co czuli, co myśleli w Wieczerniku?

Ewangelia nie mówi o tym, ale wcześniej, kiedy Jezus zapowiadał, że da uczniom swoje ciało i krew, budziło to niezrozumienie i sprzeciw. Wielu od Niego odeszło. Jak dramatyczna była to chwila, świadczą słowa skierowane do Apostołów: Czy i wy chcecie odejść? Znamy odpowiedź Piotra: Panie do kogóż pójdziemy?

Bracia i siostry, do kogóż pójdziemy, odwracając się od Boga, od Chrystusa, odrzucając Dar Eucharystii?

Do kogóż pójdziemy? Do bożków, które sami na nasz obraz i upodobanie tworzymy?

Do kogóż pójdziemy? Do tych, co obiecują nam szczęście na ziemi pod warunkiem odwrócenia się od wiary? Którzy w miejsce Ewangelii proponują różne ideologie, których wspólnym mianownikiem jest odrzucenie Boga i wartości chrześcijańskich?

My chcemy pozostać przy Jezusie, który, odchodząc z tego świata, pozostawił nam to, co miał najcenniejszego, dał nam siebie pod postacią chleba. Przemienił chleb i wino w Ciało i Krew swoją i oświadczył, że kto pożywa ten chleb i pije tę krew, żyć będzie na wieki.

Świadomi tej obietnicy wspominamy ją dzisiaj, by jeszcze raz utwierdzić się w przekonaniu, że Eucharystia jest największym naszym skarbem, największym skarbem Kościoła. Jest naprawdę sakramentem naszego zjednoczenia się z Chrystusem.

Co robić, by to nasze zjednoczenie się z Nim było trwałe? Trzeba przede wszystkim przygotować się do tego zjednoczenia. Jezus nie od razu nakarmił Apostołów swoim ciałem. Kazał im się do tego należyście przygotować. Powiedział do nich: Idźcie do miasta i przygotujcie dla nas ucztę. Uczniowie wybrali się i przygotowali paschę.

Trzeba się zawsze przygotować, to znaczy oczyścić swoje serce, trzeba stół swojego serca nakryć białym obrusem. Po takim przygotowaniu On przyjdzie na pewno. Tak jak przyszedł do Zacheusza, który powiedział: Oto połowę mojego majątku daję ubogim, a jeśli kogo w czym skrzywdziłem – wynagrodzę w czwórnasób. To było

jego przygotowanie do spotkania z Panem. Zrobił wszystko, by Jezusowi było u niego dobrze.

Ale samo przygotowanie na przyjęcie Pana jeszcze nie wystarczy. Musi mu towarzyszyć zrozumienie tego daru, który stanie się naszym udziałem.

Pan Bóg dzieła uświęcenia, usynowienia ludzi przez łaskę, dokonuje przez Eucharystię, przez Komunię. Dokonuje go w sposób sakramentalny, czyli w sposób poniekąd widzialny. Oczywiście, że nie widzimy tajemnicy, która się urzeczywistnia w duszy człowieka, całego tego procesu wyniesienia człowieka do godności dziecka Bożego, ale widzimy Eucharystię, widzimy ten biały chleb, za którym kryje się Majestat naszego Boga. Za którym kryje się wydarzenie Wieczernika. Bo to właśnie tam dał nam swoje Ciało i Krew.

Jeśli my dziś pytamy, po co Chrystus nas karmi swoim Najświętszym Ciałem? Po co nas poi swoją Najświętszą Krwią? To na te pytania On sam odpowiada w Ewangelii św. Jana: Kto pożywa moje Ciało i pije moją Krew, trwa we Mnie, a Ja w nim. To jest chleb, który z nieba zstąpił, kto pożywa tego chleba, żyć będzie na wieki.

Moi Drodzy, Ciało i Krew Chrystusa są po to, abyśmy dzięki nim zjednoczyli się z Chrystusem i abyśmy przez to zjednoczenie osiągnęli kiedyś życie wieczne. A więc po to był Wieczernik, po to jest Eucharystia, po to jest nasza dzisiejsza liturgia.

Eucharystia od samego początku, od Ostatniej Wieczerzy, stwarzała wspólnotę. Za kilka chwil usłyszymy w prefacji słowa: „W tym wielkim Sakramencie * posilasz i uświęcasz swoich wiernych, * aby ludzi mieszkających na jednej ziemi oświecała jedna wiara i łączyła jedna miłość”.

Chrystus nas łączy, a to wszystko, co nas dzieli, przeszkadza w pełnym uczestnictwie w Eucharystii. Dlatego w kazaniu na górze Jezus mówi: Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam wspomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim! Potem przyjdź i dar swój ofiaruj!

Na Eucharystii budujemy nasze rodziny, nasze wspólnoty parafialne. Jako wspólnota idziemy w procesji, wyznając publicznie naszą wiarę w realną obecność Jezusa pod postacią chleba. A zatrzymując się na modlitwę przy czterech ołtarzach, zapraszamy naszego Pana, by odwiedził nasze domy, miejsca naszego zamieszkania i pracy, nasze miasto Wrocław i by nam wszystkim błogosławił. Amen.

KURIA METROPOLITALNA

1
DEKRET
ustanawiający kościoły jubileuszowe
w archidiecezji wrocławskiej
z okazji Roku św. Józefa

(Wrocław, 1 lutego 2021 r.)

L.dz. 127/2021

Idąc po myśli Listu apostołskiego *Patris corde* papieża Franciszka, który zachęca do pogłębienia kultu św. Józefa w roku poświęconym temuż Świętemu, **ustanawiam** niniejszym na terenie archidiecezji wrocławskiej na okres do 8 grudnia 2021 roku następujące **kościół jubileuszowe**:

1. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Bierutowie,
2. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Dankowicach,
3. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Lutyni,
4. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Nasławicach,
5. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Oławie,
6. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Pasikurówicach,
7. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Wąsoszu,
8. pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Żórawinie,
9. pw. św. Józefa Rzemieślnika we Wrocławiu,
10. pw. Opieki św. Józefa we Wrocławiu – Ołbinie,
11. pw. Świętej Rodziny we Wrocławiu – Sępolnie,
12. pw. Najświętszego Imienia Jezus we Wrocławiu,
13. katedra pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu.

Zalecam, aby w miarę możliwości były one otwarte w ciągu dnia oraz by wierni mieli tam często okazję do adoracji Najświętszego Sakramentu i do skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania. Natomiast 19. dnia każdego miesiąca należy tam sprawować Mszę św. wotywną o św. Józefie oraz odprawić nabożeństwo ku czci św. Józefa w intencji osób chorych, umierających, prześladowanych i ludzi pracy. Duszpasterzy tychże kościołów zobowiązuję do szerokiego informowania wiernych o możliwościach uzyskania odpustów z okazji Roku św. Józefa ogłoszonych dekretem Penitencjarii Apostolskiej z dnia 8

grudnia 2020 r., tak by ten dar łaski był w tychże świątyniach w sposób szczególnie obfity dostępny.

Ufam, że dzięki tej inicjatywie duszpasterskiej wszyscy wierni naszej Archidiecezji będą mogli – jak głosi tenże dekret Penitencjarii – „przez modlitwy i dobre czyny, z pomocą Świętego Józefa, Opiekuna Świętej Rodziny z Nazaretu, [...] uzyskać pociechę i ulgę w ciężkich ludzkich utrapieniach, które dręczą współczesny świat”.

Z pasterskim błogosławieństwem

† Józef Kupny
Arcybiskup Metropolita Wrocławski

ks. Jacek Froniewski
Kanclerz Kurii

2

DEKRET **dotyczący Roku Jubileuszowego** **na cześć Świętego Józefa**

(Wrocław, 1 lutego 2021 r.)

L.dz. 132/2021

Odpowiadając na prośbę Penitencjarii Apostolskiej, celem ułatwienia wiernym możliwości korzystania ze specjalnych odpustów z okazji Roku Jubileuszowego na cześć św. Józefa, postanawiam, aby ogłosić udzielony odpust zupełny wszystkim wiernym, którzy pod zwykłymi warunkami (tzn. sakramentalna spowiedź, Komunia eucharystyczna oraz modlitwa zgodna z intencjami Ojca Świętego):

a. przez co najmniej pół godziny będą rozważać Modlitwę Pańską lub wezmą udział w jednym pełnym dniu skupienia, zawierającym rozważanie o św. Józefie,

b. na wzór św. Józefa spełnią uczynek miłosierdzia względem ciała lub względem duszy, będą mogli otrzymać dar odpustu zupełnego,

c. odmawiać będą różaniec święty w rodzinach i pomiędzy narzeczonymi,

d. powierzać będą codziennie swoją działalność opiece św. Józefa, a także wzywać Rzemieślnika z Nazaretu w modlitwach wstawieniowych za tych, którzy szukają pracy, aby mogli znaleźć zajęcie, oraz aby praca wszystkich ludzi była bardziej godna,

e. odmawiać będą Litanię do Świętego Józefa lub też jakąś inną modlitwę do św. Józefa, w intencji Kościoła prześladowanego od wewnątrz i od zewnątrz oraz w intencji ulżenia wszystkim chrześcijanom, którzy cierpią prześladowania wszelkiego rodzaju,

f. odmówią dowolną, prawnie zatwierdzoną modlitwę lub akt pobożności na cześć św. Józefa, szczególnie w dniach 19 marca i 1 maja, 19. dnia każdego miesiąca i w każdą środę.

Ponadto odpust zupełny w sposób szczególny mogą uzyskać wierni, którzy są w podeszłym wieku, chorzy, umierający i którzy z usprawiedliwionych racji nie mogą wyjść z domu, a którzy, odrywając się w duchu od wszelkiego grzechu oraz z intencją wypełnienia, gdy tylko to będzie możliwe, zwykłych warunków, odmówią w domu lub tam, gdzie zatrzymuje ich przeszkoda, akt pobożności na cześć św. Józefa, pocieszyciela chorych i patrona dobrej śmierci, ofiarując z ufnością Bogu boleści i niedogodności własnego życia.

Aby rok Jubileuszu stał się czytelnym znakiem łaski, zachęcam duszpasterzy, szczególnie zaś tych, posługujących w ustanowionych kościołach jubileuszowych, by 19. dnia każdego miesiąca i w każdą środę w kościołach i kaplicach sprawowali specjalne nabożeństwo ku czci św. Józefa albo odmówili wspólnie z wiernymi którąś z prawnie zatwierdzonych modlitw do św. Józefa w intencji osób chorych, umierających, prześladowanych i ludzi pracy.

Ponadto zezwalam i zachęcam, aby w czasie trwania Jubileuszu 19. dnia każdego miesiąca (II–XI 2021), we wszystkich kościołach i kaplicach, szczególnie w kościołach jubileuszowych, celebrowana była jedna Msza wotywna o św. Józefie (MR, s. 194°–195°; por. OWMR 374), a 1 maja celebrowano wspomnienie św. Józefa, Rzemieślnika.

† Józef Kupny
Arcybiskup Metropolita Wrocławski

ks. Jacek Froniewski
Kanclerz Kurii

3

DEKRET

**na Wielki Tydzień i Święte Triduum Paschalne
roku Pańskiego 2021**

(Wrocław, 22 marca 2021 r.)

L.dz. 425/2021

Wprowadzenie

1. Przeżywamy dramat pandemii COVID-19, która spowodowała wiele zmian, także w naszym zwyczajnym sposobie celebrowania liturgii Wielkiego Tygodnia. Mając na uwadze Dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *W okresie Covid-19 (II)*, Notę do biskupów i Konferencji Episkopatów w sprawie celebracji Wielkiego Tygodnia 2021 oraz *Wskazania Prezydium Konferencji Episkopatu Polski dla biskupów odnośnie do sprawowania czynności liturgicznych w najbliższych tygodniach*, biorąc także pod uwagę obecną sytuację sanitarną w Polsce, w celebracji liturgii na terenie archidiecezji wrocławskiej w Wielkim Tygodniu 2021 r. należy uwzględnić poniższe postanowienia.

2. Normy i wskazania zawarte w księgach liturgicznych, opracowane z myślą o czasach bez nadzwyczajnych okoliczności, nie do końca znajdują zastosowanie w wyjątkowych momentach kryzysu, takich jak obecne. Mimo trudnych warunków należy zadbać w miarę możliwości, by liturgia w Wielkim Tygodniu i w Święte Triduum Paschalne była godna, a zarazem piękna w swojej prostocie. Nawet gdy udział wiernych jest nieliczny, należy ją przygotować i sprawować z należną czcią, pamiętając, że niezależnie od liczby uczestników celebryje się wielkie tajemnice naszej wiary.

3. Zaleca się, by księża proboszczowie tak zaplanowali celebrycje Wielkiego Tygodnia i Triduum Paschalnego, aby wierni mogli w nich uczestniczyć duchowo, dlatego godziny celebrycji w kościele należy podać do publicznej informacji. Sugeruje się ułatwienie i uprzywilejowanie medialnych relacji z uroczystości pod przewodnictwem

Biskupa, zachęcając wiernych, którzy nie mogą udać się do swojego kościoła, do łączenia się ze wspólnotą przez transmisję uroczystości diecezjalnych.

Niedziela Palmowa

4. Liturgię Mszy Świętej Niedzieli Palmowej we wszystkich kościołach i kaplicach należy celebrować według uproszczonej drugiej formy, zachowując błogosławienie palm (MR, s. 111, nr 14–15).

5. Drugą formę uroczystego upamiętnienia wjazdu Chrystusa do Jerozolimy odprawia się tylko w katedrze.

Msza krzyżma

6. Msza krzyżma zostanie odprawiona o godz. 10.00 w kościele pw. Opatrzności Bożej we Wrocławiu.

7. Zachęca się kapłanów, którzy nie mogą w niej uczestniczyć, osoby konsekrowane oraz wiernych świeckich do duchowego uczestniczenia w celebrowanej Mszy krzyżma transmitowanej przez archidiecezjalne media katolickie.

8. Oleje święte będzie można odebrać w katedrze wrocławskiej (od wtorku w oktawie Zmartwychwstania Pańskiego). Do tego czasu należy używać starych olejów, pamiętając, że w razie konieczności każdy kapłan może poświęcić olej chorych, jednak tylko w czasie sprawowania sakramentu (Obrzędy chorych, nr 21b).

Święte Triduum Paschalne

9. W czasie Triduum Paschalnego wszystkie obrzędy należy celebrować tylko jeden raz, wyłącznie w kościele parafialnym, bez możliwości ich powtórnego sprawowania.

10. Uczestnictwo w celebracjach Triduum Paschalnego nie jest nakazane, a zatem nieobecność na tych celebracjach nie wiąże się z zaciągnięciem grzechu. Zaleca się, by poświęcić odpowiednią ilość czasu na modlitwę, doceniając przede wszystkim Liturgię godzin.

Wielki Czwartek

11. Wyjątkowo w tym dniu, gdy nie ma możliwości koncelebry, udziela się wszystkim księżom możliwości odprawienia Mszy św. bez udziału ludu, jednak w odpowiednim miejscu.

12. Mszę Wieczerzy Pańskiej sprawuje się jak zwykle, uwzględniając następujące rozporządzenia:

a. komunikanty do Komunii wiernych należy konsekrować w czasie sprawowania Najświętszej Ofiary. Należy konsekrować taką ilość komunikantów, aby wystarczyły także na Wielki Piątek, dla chorych i umierających oraz hostię do wystawienia w monstrancji;

b. omija się obrzęd obmycia nóg;

c. po komunii Najświętszy Sakrament prznosi się do tabernakulum, tak jak czyni się to zwykle w ciągu roku w czasie Mszy św.;

d. należy udzielić błogosławieństwa końcowego. Po oddaniu czci ołtarzowi, powraca się do zakrystii. Pomija się uroczyste przeniesienie Najświętszego Sakramentu do kaplicy adoracji (Ciemnicy);

e. zgodnie z rubrykami Mszału rzymskiego po zakończeniu celebracji ołtarz należy obnażyć.

Wielki Piątek

13. Zachęca się, by przynajmniej w kapłańskim gronie celebrować rano Jutrznę z Godziną Czytań, tzw. Ciemną Jutrznę.

14. Liturgię Męki Pańskiej sprawuje się jak zwykle, uwzględniając następujące rozporządzenia:

a. należy zrezygnować z budowy okazałego grobu Pańskiego. Grób ma się charakteryzować wyjątkową prostotą. W miejscu grobu Pańskiego powinien być ołtarz (choćby przenośny) i tabernakulum do przechowywania puszek z Najświętszym Sakramentem. Należy bardziej wyeksponować i oświetlić monstrancję niż figurę Chrystusa leżącego w grobie;

b. w Modlitwie powszechnej, po 9, a przed 10 wezwaniem, należy dodać dodatkowe wezwanie (tekst w załączniku 1);

c. podczas adoracji Krzyża oddanie mu czci odbywa się przez podejście i przyklęknięcie lub skłon, z zachowaniem bezpiecznej odległości między uczestnikami. Akt adoracji przez pocałunek czyni wyłącznie celebrans;

- d. zachęca się wiernych do adoracji Krzyża w swoich domach;
- e. po komunii puszkę z Najświętszym Sakramentem umieszcza się w tabernakulum grobu Pańskiego. Na zakończeniu liturgii, po modlitwie po komunii, Najświętszy Sakrament w monstrancji przynosi się do tzw. grobu Pańskiego bez uroczystej procesji;
- f. po skończonych obrzędach obnaża się ołtarz, pozostawia jednak Krzyż i cztery świeczniki, jednak w takim miejscu, które uniemożliwia wiernym jego ucałowanie i dotykanie;
- g. w wyznaczonym miejscu w kościele można wystawić skarboneę, do której wierni mogliby składać ofiary.

Wielka Sobota

15. Zachęca się, by przynajmniej w kapłańskim gronie celebrować rano Jutrznie z Godziną Czytań, tzw. Ciemną Jutrznie.

16. Tradycyjne błogosławieństwo pokarmów można zorganizować poza kościołem (np. na placu przykościelnym, przy kapliczkach lub w innym dogodnym miejscu), w celu uniknięcia gromadzenia się ludzi w zamkniętych pomieszczeniach. Warto też zatroszczyć się o optymalną liczbę obrzędów błogosławieństwa w zależności od liczby wiernych w parafii. Do błogosławieństwa należy używać poświęconej świeżej wody. Należy również udostępnić wiernym tekst błogosławieństwa stołu przed uroczystym posiłkiem w Niedzielę Zmartwychwstania Pańskiego (Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, t. 2, Katowice 2001, nr 1347–1350 – tekst w załączniku 2).

Wigilia Paschalna

17. Wigilię Paschalną należy sprawować wyłącznie w katedrze i kościołach parafialnych. Ci, którzy w żaden sposób nie mogą uczestniczyć w Wigilii Paschalnej sprawowanej w kościele, niech odmówią Godzinę Czytań przewidzianą na Niedzielę Wielkanocną. Wigilię Paschalną należy rozpocząć najwcześniej o godz. 20.30.

18. W czasie Liturgii chrzcielnej pomija się błogosławieństwo wody chrzcielnej, nie pomija się jednak poświęcenia wody i pokro-

pienia wiernych, odnawia się tylko przyrzeczenia chrzcielne (MR, nr 45–49).

19. Nie udziela się Komunii pod dwiema postaciami.

20. Po modlitwie po komunii liturgię kończy:

a. albo wystawienie Najświętszego Sakramentu, podczas którego śpiewa się hymn *Ciebie Boga, wystawiamy*, a na zakończenie udziela się błogosławieństwa eucharystycznego,

b. albo uroczyste błogosławieństwo i rozesłanie (zob. MR, s. 384*, nr 6).

21. Nie urządza się procesji rezurekcyjnej.

22. Na zakończenie śpiewa się wielkanocną Antyfonę do Najświętszej Maryi Panny.

Niedziela Zmartwychwstania

23. Nie urządza się procesji rezurekcyjnej.

24. Chrzty w uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego sugeruje się sprawować poza Mszą św.

25. Można używać do pokropienia wody, którą chcąc kropić należy pobłogosławić każdorazowo na nowo.

26. W tzw. Nieszporach chrzcielnych nie ma procesji do chrzcielnicy.

† *Józef Kupny*
Arcybiskup Metropolita Wrocławski

ks. Jacek Froniewski
Kanclerz Kurii

4

LIST

**Rektora Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu
i Rektora Metropolitalnego
Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu
na Poniedziałek Wielkanocny 2021 roku**

Siostry i Bracia w Chrystusie!

W mediach docierają do nas różne relacje o wydarzeniach, które się dzieją wokół nas. Zdarza się niekiedy, że są one ze sobą sprzeczne, zmuszając nas tym samym do głębszego zastanowienia się, która z nich jest prawdziwa. Wystarczy wspomnieć dla przykładu o relacjach dotyczących katastrofy smoleńskiej czy też w obecnym czasie relacjach dotyczących pochodzenia wirusa Covid-19 i pandemii.

W dzisiejszej liturgii słowa Bożego słyszymy dwie różne relacje o wydarzeniu śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Pierwszą relację przekazują kobiety, które były wstrząśnięte tym, że widziały kamień odsunięty od grobu, puste miejsce, gdzie leżało ciało Jezusa i anioła, który im powiedział, że Jezus zmartwychwstał. Kiedy biegły z bojażnią i wielką radością opowiedzieć wszystko Jego uczniom, zobaczyły żywego Jezusa. Kobiety świadczą o tym, że widziały Go naprawdę, że objęły Go za nogi i oddały Mu pokłon.

Zauważmy, że relację kobiet potwierdzają zapowiedzi prorockie Starego Testamentu. Zwraca na to uwagę Piotr Apostoł w swojej mowie w dniu Pięćdziesiątnicy, której fragment słyszeliśmy w dzisiejszym pierwszym czytaniu. Piotr cytuje Psalm 16, w którym Dawid wyraża nadzieję, że jego ciało nie ulegnie rozkładowi w grobie, a jego dusza nie pozostanie w Otchłani: „Także i moje ciało spoczywać będzie w nadziei, że nie zostawisz duszy mojej w Otchłani ani nie dasz Świętemu Twemu ulec rozkładowi”. Apostoł przekonuje, że słowa te wypowiada nie Dawid, którego ciało spoczywa w grobie do dnia dzisiejszego, lecz Pan Jezus. To grób Jezusa jest pusty, a Jego ciało nie uległo rozkładowi, ponieważ zmartwychwstał na trzeci dzień po ukrzyżowaniu. Jeśli powszechnie uważano, że ciało zmarłego zaczy-

na się rozkładać w czwartym dniu po śmierci, to zmartwychwstanie w trzecim dniu należy odczytać jako znak, że prorocstwo o Mesjaszu z Psalmu 16 wypełniło się rzeczywiście w Jezusie Chrystusie.

W prawdziwość relacji kobiet nie wierzą rzymscy żołnierze pełniący straż przy grobie Jezusa oraz arcykapłani, którzy posiadali władzę świątynną w Jerozolimie. Ci ostatni odrzucają prawdę, która jest dla nich niewygodna, ponieważ wykazuje ich błąd w ocenie Jezusa i skazania Go na śmierć. Z kolei żołnierze chcą raczej zapomnieć i nie wspominać o swoim strachu i przerażeniu z powodu trzęsienia ziemi i pojawienia się anioła przy grobie Jezusa. Dlatego bardziej niż poszukiwanie prawdy, kusi ich propozycja pieniędzy i dobra okazja do łatwego wzbogacenia.

W takim kontekście powstaje druga relacja o zmartwychwstaniu, wymyślona przez władzę świątynną i przekazana przez rzymskich żołnierzy: „Rozpowiadajcie tak: Jego uczniowie przyszli w nocy i wykradli Go, gdyśmy spali”. Relacja ta każe wierzyć w to, że pełnym strachu uczniom Jezusa udało się odsunąć ciężki kamień i wejść do grobu, a następnie przemycić ciało koło rzymskich strażników. Zauważmy, że świadkami tej wersji wydarzeń są żołnierze, którzy w tym samym czasie spali. Okazuje się jednak, że ta fikcyjna i nie logiczna relacja znajduje słuchaczy gotowych na jej przyjęcie. Dlaczego tak się dzieje? Otóż dlatego, że do przyjęcia prawdziwej relacji potrzebna jest pokora i otwarcie umysłów na przyjęcie prawdy, która może być niewygodna. Pokazuje nam to postawa arcykapłanów. O wielkości człowieka świadczy gotowość przyznania się do błędu i otwartość na przyjmowanie prawdy.

W przeciwieństwie do relacji rzymskich strażników o rzekomym oszustwie uczniów Jezusa, relacja kobiet jest dobrą nowiną. Ukrzyżowany Jezus, którego ciało zostało złożone do grobu, naprawdę zmartwychwstał i żyje: „Idźcie i oznajmijcie moim braciom: niech idą do Galilei, tam Mnie zobaczą”. Słowa te zostały skierowane najpierw do Apostołów, a teraz skierowane są do nas wszystkich. Pan Jezus nazywa nas swoimi braćmi i chce, żebyśmy widzieli Go oczami wiary w naszej „Galilei”, czyli w naszej codzienności. Wierzmy, że jest On obecny wśród nas w sposób sakramentalny, szczególnie w Najświętszym Sakramencie. Dla nas nie jest On jedynie postacią, o której można wiele przeczytać i usłyszeć, ale jest żywą Osobą, z którą można się rzeczywiście spotkać i wejść w bliską relację przyjaźni.

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu jest uczelnią, która otwiera umysły na prawdy objawione przez Boga. Zapraszamy do studiowania na kierunku teologia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym oraz na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, a także pedagogika pierwszego i drugiego stopnia. Prowadzimy również podyplomowe studia: teologiczne, nauki o małżeństwie i rodzinie, psychoterapii oraz akademicki kurs biblijny i kursy językowe. Przy Uczelni istnieje też Uniwersytet Trzeciego Wieku imienia św. Jana Pawła II dla osób wchodzących w jesień życia. Rekrutacja rusza od czerwca. Naszym celem jest nie tylko kształcenie i przekazywanie wiedzy, ale także formacja i rozwój duchowy. Fakt, że nie jesteśmy wielką liczebnie Uczelnią, stwarza możliwość personalnych relacji koleżeńskich oraz istotnej w świecie akademickim relacji uczeń–mistrz. Przyjęcie prawdy, że Jezus Chrystus jest żywą Osobą, zobowiązuje nas do tworzenia przestrzeni spotkania z Nim i doświadczenia Jego obecności, zwłaszcza w seminarium duchownym.

Dzisiejszy dzień jest okazją do wyrażenia serdecznego podziękowania wszystkim dobrodziejom, czcigodnym proboszczom, wikarym, katechetom i ludziom dobrej woli za wsparcie Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu. Wasza pomoc mobilizuje nas do gorliwszej pracy i wypełniania naszej misji w Kościele i świecie. Pragniemy też złożyć najlepsze życzenia z okazji świąt Zmartwychwstania Pańskiego, aby Dobra Nowina o zwycięstwie Chrystusa przynosiła nadzieję i radość w codzienne życie. Pandemia, lęk, smutek i ból z powodu odejścia kogoś bliskiego nie są ostatnim słowem. Ostatnim Słowem jest Jezus Chrystus, Alfa i Omega, który żyje i działa z mocą.

Z modlitwą i Bożym błogosławieństwem

ks. Kacper Radzki
Rektor

*Metropolitalnego Wyższego Seminarium
Duchownego we Wrocławiu*

ks. Włodzimierz Wołyniec
Rektor

*Papieskiego Wydziału Teologicznego
we Wrocławiu*

Kuria Metropolitalna Wrocławska
L.dz. 476/2021

Zarządzenie

Powyższy List Rektorów PWT i MWSD we Wrocławiu należy odczytać podczas wszystkich Mszy Świętych w kościołach i kaplicach archidiecezji wrocławskiej w drugi dzień świąt Zmartwychwstania Pańskiego – 5 kwietnia 2021 r.

Wrocław, 30.03.2021 r.

Wikariusz Generalny

5

DYSPENSA

**od art. 20 Dekretu dotyczącego posługi duszpasterskiej
w stanie epidemii
umożliwiająca posługę nadzwyczajnych
szafarzy Komunii Świętej**

(Wrocław, 7 czerwca 2021 r.)

L.dz. 889/2021

Biorąc pod uwagę szczególne potrzeby duszpasterskie oraz obecną sytuację epidemiczną, od 13 czerwca 2021 r. (włącznie) do odwołania **udzielam** dyspensy od art. 20 *Dekretu dotyczącego posługi duszpasterskiej w stanie epidemii* z dnia 23 października 2020 r. (wersja ujednolicona). W związku z powyższym zezwalam (z zachowaniem art. 28–30) na posługę nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej w kościołach i kaplicach Archidiecezji Wrocławskiej. Posługa ta może

być spełniania pod warunkiem zdezynfekowania rąk na oczach kapłana i ludu Bożego (tzn. przy ołtarzu).

Przy tej okazji pragnę wyrazić moją wdzięczność za posługę sakramentalną w tym szczególnym czasie zarówno duchowieństwu, jak i nadzwyczajnym szafarzom, którzy poświęcają swój czas, aby służyć wspólnocie Kościoła.

† Józef Kupny
Arcybiskup Metropolita Wrocławski

ks. Jacek Froniewski
Kanclerz Kurii

6

PROCEDURY

Ochrony Danych Osobowych w Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej

---

(Wrocław, 21 czerwca 2021 r.)

L.dz. 1022/2021

Procedura nr 1 – Odpowiedź na żądanie osoby, której dane dotyczą, obejmująca informacje o przetwarzaniu danych w przypadkach zapytań w ramach procedury apostazji.

Rozdział 1 – Deklaracja wstępna

1. Kuria jest administratorem danych osobowych w ramach procedury apostazji w momencie, gdy z parafii docierają dokumenty wymagane przez prawo do zrealizowania wystąpienia formalnym aktem ze wspólnoty Kościoła.

2. Kuria udziela informacji o przetwarzaniu danych osoby, której dane dotyczą po zweryfikowaniu tożsamości tej osoby, zgodnie z rozdziałem 3 niniejszej procedury.

Rozdział 2 – Czas odpowiedzi na żądanie

3. Jeśli żądanie jest kierowane osobiście w siedzibie Kurii, żądanie jest realizowane niezwłocznie.

4. Jeśli żądanie jest kierowane telefonicznie, Kuria udziela odpowiedzi niezwłocznie lub w przypadku gdy z jakiegoś powodu niezwłoczna odpowiedź nie jest możliwa, prosi o dane kontaktowe w celu udzielenia odpowiedzi na zapytanie w ustalonym terminie.

5. Jeśli żądanie kierowane jest korespondencją tradycyjną lub elektroniczną, odpowiedź następuje nie później niż 3 dni robocze po zarejestrowaniu żądania w kancelarii Kurii.

Rozdział 3 – Weryfikacja tożsamości

6. Jeśli żądanie jest kierowane osobiście w siedzibie Kurii, żądanie jest realizowane po okazaniu ważnego dokumentu tożsamości ze zdjęciem.

7. Jeśli żądanie jest kierowane telefonicznie, korespondencją tradycyjną lub elektroniczną, Kuria weryfikuje dane za pomocą zestawienia danych posiadanych z dokumentów przesłanych z parafii, z tymi wskazanymi przez osobę żądającą informacji (należy podać kiedy i przed kim zostało złożone oświadczenie woli – zgodnie z adnotacją „*coram me*” na dokumencie)

Rozdział 4 – Uprawnieni do udzielenia odpowiedzi na zapytanie

8. Odpowiedzi na zapytanie udzielają: kanclerz Kurii, notariusz Kurii.

Rozdział 5 – Archiwizacja odpowiedzi na żądanie informacji o przetwarzaniu danych

9. Po złożeniu żądania o udzielenie informacji o przetwarzaniu danych drogą telefoniczną lub osobiście, osoba uprawniona do udzielenia odpowiedzi tworzy notatkę, w której zaznacza, kiedy, komu i jakiej informacji na temat danych osobowych udzielono.

10. Notatki sporządzone zgodnie z punktem 9, jak również korespondencja z osobami żądającymi informacji na temat przetwarzania danych osobowych drogą listowną lub elektroniczną jest archiwizowana w Kurii.

ks. Piotr Żuber
Inspektor Ochrony danych Osobowych

ks. Jacek Froniewski
Kanclerz Kurii

7

ZMIANY PERSONALNE

Imię i nazwisko	Obecnie (dotychczas) przebywający, pełniący urząd	Przeniesiony, ustanowiony, nowo mianowany	Z dniem
Ks. Piotr Jurzyk	Praca duszpasterska Diecezja Hamilton KANADA	EKSKARDYNACJA Do Diecezji Hamilton KANADA	7.01.2021
		INKARDYNOWANY w Kanadzie	25.03.2021
Ks. Piotr Wawrzynek	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej WROCŁAW – LEŚNICA	PROBOSZCZ parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej WROCŁAW – LEŚNICA	23.01.2021
Ks. Emanuel Rus SDS	KATECHETA parafii pw. św. Judy Tadeusza i św. Antoniego OBORNIKI ŚLĄSKIE	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Judy Tadeusza i św. Antoniego OBORNIKI ŚLĄSKIE	20.01.2021
Ks. Krzysztof Wojtkowiak	KAPELAN Domowego Hospicjum dla Dzieci „Bezpieczna Przystań” WROCŁAW	ODWOŁANY	22.01.2021

Ks. Artur Szela	ASYSTENT KOŚCIELNY NSZZ „Solidarność” DOLNY ŚLĄSK	ODWOŁANY	31.01.2021
Ks. Krzysztof Hajdun	PROBOSZCZ parafii pw. Opatrności Bożej WROCLAW – NOWY DWÓR	ASYSTENT KOŚCIELNY NSZZ „Solidarność” DOLNY ŚLĄSK	1.02.2021
Ks. Tomasz Czabator	PROBOSZCZ parafii pw. NMP Matki Pocieszenia OŁAWA	KAPELAN Komбатantów 1. Drezdeńskiego Korpusu Pancernego WP OŁAWA	1.02.2021
Ks. Michał Janusiewicz	WIKARIUSZ parafii pw. Ducha Świętego WROCLAW	OPIEKUN DUCHOWY Wspólnoty „Przymierze Miłosierdzia” WROCLAW	29.01.2021
Ks. Waldemar Kocenda	Archidiecezjalny Ojciec Duchowny Kleru CZŁONEK RADY ds. Formacji Stałej Duchowieństwa Archidiecezji Wrocławskiej CZŁONEK RADY KAPŁAŃSKIEJ Archidiecezji Wrocławskiej	ODWOŁANY	15.02.2021
Ks. Waldemar Cwynar	PROBOSZCZ parafii pw. św. Andrzeja Apostoła KUCCHARZOWICE	CZŁONEK RADY ds. Formacji Stałej Duchowieństwa Archidiecezji Wrocławskiej	16.02.2021
Ks. Mariusz Szypa	DYREKTOR Wydziału Katechetycznego Kurii	CZŁONEK RADY do Oceny Ksiąg Treści Religijnej	1.03.2021
Ks. Piotr Rapacz	Praca poza diecezją	Urlop zdrowotny (1.02.2021 – 30.06.2021)	1.02.2021
Ks. Waclaw Buryła	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Anny MILICZ	ODWOŁANY	13.03.2021
Ks. Grzegorz Michalski	PROBOSZCZ parafii pw. NMP na Piasku WROCLAW	PROBOSZCZ parafii pw. św. Anny MILICZ	14.03.2021
Ks. Pawel Machał	Urlop zdrowotny	POMOC DUSZPASTERSKA parafii pw. NSPJ WROCLAW – PAWŁOWICE	6.03.2021

Ks. Bartłomiej Błoński	WICEDYREKTOR Wydziału Finansowo-Gospodarczego Kurii WROCŁAW	ADMINISTRATOR parafii pw. NMP na Piasku WROCŁAW	14.03.2021
Ks. Andrzej Pajdak	PROBOSZCZ parafii pw. Niepokalanego Serca NMP PISKORZYNA	Stan spoczynku (DKE WROCŁAW)	27.03.2021
Ks. Marek Dziedzic	PROBOSZCZ parafii pw. NMP Różańcowej KRUSZYNA	PROBOSZCZ parafii pw. Niepokalanego Serca NMP PISKORZYNA	28.03.2021
Ks. Tomasz Gospodaryk	WIKARIUSZ parafii pw. Najświętszego Imienia Jezus WROCŁAW	ADMINISTRATOR parafii pw. NMP Różańcowej KRUSZYNA	28.03.2021
Ks. Leszek Włodarczyk	PROBOSZCZ parafii pw. św. Jana Chrzciciela ŁOSIÓW	Urlop zdrowotny (Archidiecezjalny Ośrodek Czasowego Pobytu Kapłanów)	24.03.2021
Ks. Mariusz Sobkowiak	DYREKTOR ADMINISTRACYJNY Papieskiego Wydziału Teologicznego WROCŁAW	<u>Jednocześnie</u> ADMINISTRATOR parafii pw. św. Jana Chrzciciela ŁOSIÓW	25.03.2021
Ks. Bartosz Trojanowski	DELEGAT ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Bartłomiej Kłós	STUDIA – RZYM	DELEGAT ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży	1.07.2021
Ks. Marcin Maciuk	WIKARIUSZ parafii pw. św. Jerzego ZIĘBICE	KARA SUSPENSY	14.04.2021
Ks. Rafał Hołubowicz	WICEDYREKTOR Biblioteki PWT WROCŁAW	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Patryk Gołubców	ZASTĘPCA DYREKTORA Archiwum Archidiecezjalnego WROCŁAW	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Stanisław Paszkowski	DYREKTOR Wydziału Duszpasterstwa Rodzin Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej KANONIK HONOROWY Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej	ODWOŁANY – STAN SPOCZYNKU KANONIK SENIOR Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej	30.06.2021 1.07.2021

Ks. Przemysław Vogt	WICEREKTOR MWSD WROCŁAW	ODWOŁANY	30.06.2021
		DYREKTOR Wydziału Duszpasterstwa Rodzin Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej	1.07.2021
Ks. Ryszard Filozof	PROBOSZCZ parafii pw. NMP Królowej Polski BOROWA OLEŚNICKA z/s w Smardzowie	KARA SUSPENSY	23.04.2021
O. Cyprian Tomasz Kolendo OFM	WIKARIUSZ parafii pw. św. Alberta Wielkiego WROCŁAW – SOŁTYSOWICE	ODWOŁANY	20.04.2021
Ks. Michał Urbanowicz	WIKARIUSZ parafii pw. św. Jana Chrzciciela WROCŁAW – KATEDRA	ADMINISTRATOR parafii pw. NMP Królowej Polski BOROWA OLEŚNICKA z/s w Smardzowie	1.05.2021
Ks. Krzysztof Tomczyk	SĘDZIA AUDYTOR Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	ODWOŁANY	31.05.2021
Ks. Tomasz Bäcker	SĘDZIA AUDYTOR Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	ODWOŁANY	31.05.2021
Ks. Łukasz Ulas	SĘDZIA AUDYTOR Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	ODWOŁANY	31.05.2021
Ks. Grzegorz Kaczybura	SĘDZIA AUDYTOR Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	PRZEDŁUŻONO (na 5 lat)	17.05.2021
Ks. Stanisław Paszkowski	SĘDZIA Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Rafał Hołubowicz	SĘDZIA Metropolitalny Sąd Duchowny WROCŁAW	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Artur Kochmański SDS	PROBOSZCZ parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa OBORNIKI ŚLĄSKIE	WICEDZIEKAN Dekanat PRUSICE	17.05.2021
Ks. Zbigniew Kowal	ADMINISTRATOR parafii pw. Miłosierdzia Bożego OŁAWA	PROBOSZCZ parafii pw. Miłosierdzia Bożego OŁAWA	1.06.2021

Ks. Jan Sucheck	PROBOSZCZ parafii pw. św. Maurycego WROCLAW DZIEKAN Dekanat WROCLAW – SRÓDMIEŚCIE	STAN SPOCZYNKU ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Janusz Gorczyca	PROBOSZCZ parafii pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła OŁAWA DZIEKAN Dekanat OŁAWA	PROBOSZCZ parafii pw. św. Maurycego WROCLAW ODWOŁANY	1.07.2021
			30.06.2021
Ks. Leszek Woźny	PROBOSZCZ parafii pw. św. Walentego Męczen- nika LUBIĄŻ KAPELAN Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Lubiążu Dekanalny Duszpasterz Rodzin Dekanat BRZEG DOLNY	PROBOSZCZ parafii pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła OŁAWA ODWOŁANY	01.07.2021
			30.06.2021
Ks. Roman Siewiera	PROBOSZCZ parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego BRZEG KAPELAN POLICJI Komenda Powiatowej Policji BRZEG	PROBOSZCZ parafii pw. św. Walentego Męczennika LUBIĄŻ ODWOŁANY	1.07.2021
			30.06.2021
Ks. Adam Czternastek	PROBOSZCZ parafii pw. Najświętszego Imienia Maryi CZEPIELOWICE	PROBOSZCZ parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego BRZEG	1.07.2021
Ks. Mariusz Sobkowiak	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Jana Chrzciciela ŁOSIÓW	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Leszek Więcek	WIKARIUSZ parafii pw. św. Michała Archanioła WROCLAW – MUCHOBÓR WIELKI	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Jana Chrzciciela ŁOSIÓW	1.07.2021

O. Faustyn Zatoka OFM	PROBOSZCZ parafii pw. św. Alberta Wielkiego WROCLAW	ASYSTENT KOŚCIELNY Wspólnoty „Duży Dom” WROCLAW (na 5 lat)	24.05.2021
Ks. Krzysztof Borecki	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Andrzeja Apostoła WROCLAW – STABLOWICE	PROBOSZCZ parafii pw. św. Andrzeja Apostoła WROCLAW – STABLOWICE	1.06.2021
Ks. Grzegorz Tabaka	ADMINISTRATOR parafii pw. Wszystkich Świętych GLUSZYNA	PROBOSZCZ parafii pw. Wszystkich Świętych GLUSZYNA	1.06.2021
Ks. Mariusz Woskowicz	ADMINISTRATOR parafii pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła MAKOSZYCE	PROBOSZCZ parafii pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła MAKOSZYCE	1.06.2021
Ks. Tomasz Zembela	PROBOSZCZ parafii pw. św. Jana Nepomucena ZIELENICE	PROBOSZCZ parafii pw. Najświętszego Imienia Maryi CZEPIELOWICE	1.07.2021
Ks. Klaudiusz Kordos	WIKARIUSZ parafii pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty OLEŚNICA	DIECEZJALNY MODERATOR Soborowej Odnowy Parafii	1.07.2021
Ks. Zbigniew Kowal	DIECEZJALNY DUSZPASTERZ MŁODZIEŻY w Archidiecezji Wrocławskiej	ODWOŁANY	31.05.2021
	ADMINISTRATOR BUDYNKU Centrum Duszpasterskiego AW ul. Katedralna 4, WROCLAW REKTOR KOŚCIOŁA pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła WROCLAW DYREKTOR CENTRALNEGO OŚRODKA przygotowania osób dorosłych do sakramentu bierzmowania w AW SPOWIEDNIK ALUMNÓW MWSW WROCLAW DYREKTOR DIECEZJALNY Papieskich Dzieł Misyjnych i DELEGAT BISKUPI ds. MISJI w AW	ODWOŁANY	30.06.2021

Ks. Mariusz Sobkowiak	DYREKTOR ADMINISTRACYJNY Papieskiego Wydziału Teologicznego WROCLAW	<u>Jednocześnie</u> DIECEZJALNY DUSZPASTERZ MŁODZIEŻY w Archidiecezji Wrocławskiej ADMINISTRATOR BUDYNKU Centrum Duszpasterskiego AW ul. Katedralna 4, WROCLAW REKTOR KOŚCIOŁA pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła WROCLAW	1.06.2021
Ks. Adam Prorok	Polska Misja Katolicka NIEMCY	REZYDENT parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej WROCLAW – LEŚNICA	1.07.2021
Ks. Mariusz Trojanowski	WIKARIUSZ parafii pw. św. Józefa Oblubieńca WĄSOSZ	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Jana Nepomucena ZIELENICE	1.07.2021
Ks. Andrzej Pańczak	DZIEKAN Dekanat WROCLAW – ZACHÓD (LEŚNICA)	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Piotr Wawrzyniak	PROBOSZCZ parafii pw. św. Jadwigi Śląskiej WROCLAW – LEŚNICA	DZIEKAN Dekanat WROCLAW – ZACHÓD (LEŚNICA) (na 5 lat)	1.07.2021
	Ojciec Duchowny Dekanat WROCLAW – ZACHÓD (LEŚNICA)	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Krzysztof Szczeciński	DZIEKAN Dekanat NAMYSŁÓW – ZACHÓD	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Bartosz Barczyszyn	PROBOSZCZ parafii pw. św. Franciszka z Asyżu i św. Piotra z Alkantary NAMYSŁÓW	DZIEKAN Dekanat NAMYSŁÓW – ZACHÓD (na 5 lat)	1.07.2021
Ks. Tomasz Płukarski	PROBOSZCZ parafii pw. św. Mikołaja BRZEZIA ŁĄKA	GŁÓWNY PRZEWODNIK Pieszej Pielgrzymki Wrocławskiej	1.06.2021

Ks. Stanisław Grzechynka	DZIEKAN Dekanat BRZEG – POŁUDNIE	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Marcin Czerepak	PROBOSZCZ parafii pw. Miłosierdzia Bożego BRZEG	DZIEKAN Dekanat BRZEG – POŁUDNIE	1.07.2021
O. Wojciech Wilgowicz CSsR	WIKARIUSZ parafii pw. NMP Matki Pocieszenia WROCŁAW – DĄBIE	ODWOŁANY	30.06.2021
O. Jakub Wandzich OMI	NOWY	WIKARIUSZ parafii pw. NMP Królowej Pokoju WROCŁAW – POPOWICE	1.07.2021
O. Jarosław Konieczny OMI	WIKARIUSZ parafii pw. NMP Królowej Pokoju WROCŁAW – POPOWICE	ODWOŁANY	30.06.2021
Ks. Andrzej Bartos	CZŁONEK RADY KAPŁAŃSKIEJ Archidiecezji Wrocławskiej	ODWOŁANY	17.06.2021
Ks. Sebastian Kowalski	DYREKTOR Domu Księży Emerytów WROCŁAW	CZŁONEK RADY KAPŁAŃSKIEJ Archidiecezji Wrocławskiej	17.06.2021
Ks. Stanisław Paszkowski	CZŁONEK RADY KAPŁAŃSKIEJ Archidiecezji Wrocławskiej	ODWOŁANY	1.07.2021
Ks. Robert Krzyżków CM	WIKARIUSZ parafii pw. Trójcy Świętej ŻMIGRÓD	ODWOŁANY	1.07.2021
Ks. Grzegorz Szpak CM	Jurysdykcja – parafia pw. Trójcy Świętej ŻMIGRÓD	WIKARIUSZ parafii pw. Trójcy Świętej ŻMIGRÓD	1.07.2021
Ks. Rafał Chwałkowski SDS	NOWY	PROBOSZCZ parafii pw. św. Judy Tadeusza i św. Antoniego Padewskiego OBORNIKI ŚLĄSKIE	1.07.2021
Ks. Emanuel Rus SDS	ADMINISTRATOR parafii pw. św. Judy Tadeusza i św. Antoniego Padewskiego OBORNIKI ŚLĄSKIE	PROBOSZCZ parafii pw. Niepokalanego Serca NMP WYSOKI KOŚCIÓŁ	1.07.2021
Ks. Józef Sadkiewicz SDS	PROBOSZCZ parafii pw. Niepokalanego Serca NMP WYSOKI KOŚCIÓŁ	ODWOŁANY Dom zakonny przy parafii NSPJ OBORNIKI ŚLĄSKIE	30.06.2021

8 ODZNACZENIA

KAPELANI OJCA ŚWIĘTEGO

(21 maja 2021 r.)

1. Ks. Krystian Hyla
2. ks. Bolesław Lasocki

NOWO MIANOWANI KANONICY

(4 lutego 2021 r.)

Kanonik Honorowy Kapituły Metropolitalnej

ks. Michał Mraczak

Kanonik Honorowy Kapituły Kolegiackiej Świętego Krzyża *extra numerum*

1. ks. Bartłomiej Błoński
2. ks. Mirosław Dziegiński
3. ks. Arkadiusz Krziżok
4. ks. Mariusz Sobkowiak

(24 czerwca 2021 r.)

Kanonik Gremialny Kapituły Metropolitalnej

ks. Andrzej Nicałek

Kanonik Honorowy Kapituły Metropolitalnej

ks. Jacek Froniewski

Kanonik Gremialny Kapituły Kolegiackiej Świętego Krzyża

ks. Alfred Gryniewicz
ks. Michał Machał

Kanonik Honorowy Kapituły Kolegiackiej Świętego Krzyża

ks. Roman Maryński
ks. Wiesław Szczęch

Kanonik Honorowy Kapituły Kolegiackiej Świętego Krzyża *extra numerum*

ks. Marcin Maślak

MEDALE ŚW. JADWIGI

wręczono:

19 marca – Wrocław, katedra pw. św. Jana Chrzciciela

1. s. Teonila – Helena Nowakowska
2. Paweł Parus
3. Anna Lis

13 czerwca – Sulistrowice

4. Bogusława Piotrowicz
5. Elżbieta Gondek
6. Krystyna Gargała
7. Wiktor Załaszczyk
8. Stanisława Pilarska
9. Elżbieta Tkacz
10. Władysław Tkacz
11. Paweł Gronowski

13 czerwca – Świerczów

12. Grzegorz Paduch

9

ZMARLI KAPŁANI

Ks. Bogdan Jacek BURYŁA

Kanonik – *Rochettum et Mantolettum*

- Urodzony:** 27.11.1964, Katowice – Murcki
Syn: Tadeusz, Helena z domu Kos
Chrzest: 20.12.1964, św. Jana Chrzciciela, Tychy
Bierzmowanie: 30.09.1977, św. Jana Chrzciciela, Tychy
- 1971–1979 Szkoła Podstawowa nr 12, Tychy
1979–1984 Technikum Mechaniczne i egzamin maturalny, Tychy.
1984–1990 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we Wrocławiu
24.06.1989 Diakonat (bp Tadeusz Rybak), Wrocław
19.05.1990 Prezbiterat (kard. Henryk Gulbinowicz)
- 1990–1995 Wikariusz, św. Jana Apostoła i Ewangelisty, Oleśnica
1995–1997 Wikariusz, św. Józefa Oblubieńca NMP, Bierutów
1997–2000 Wikariusz, św. Maurycego, Wrocław
2000–2001 Wikariusz, Świętych Apostołów Piotra i Pawła, Trzebnica
2001–2021 Proboszcz, św. Anny, Milicz
2003 Kanonik: *Rochettum et Mantolettum*
- 04.02.2021 Zmarł w Miliczu (plebania).
11.02.2021 Msza pogrzebowa w Parafii pw. św. Anny w Miliczu (abp Józef Kupny, Metropolita Wrocławski) i złożenie trumny do grobu na cmentarzu komunalnym w Krośnicach.

Ks. Jan Franciszek KAPCIA

Kanonik – *Rochettum et Mantolettum*

Urodzony: 30.03.1930, Regulice (archidiecezja krakowska)

Syn: Franciszek, Katarzyna z domu Kopeć

Chrzest: 10.04.1930, Regulice

Bierzmowanie: 20.06.1945, Regulice

1952–1957 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we Wrocławiu

23.06.1957 Prezbiterat, Wrocław

1957–1958 Wikariusz, NMP Królowej Polski i św. Mateusza, Stронie Śląskie

1958–1959 Wikariusz, Żary

1959–1959 Wikariusz, NMP Królowej Polski, Wrocław-Klecina

1959–1995 Proboszcz, św. Mikołaja Brzezia Łąka

1986 Kanonik *Expositorii Canonice*

1995 Stan spoczynku

2013 Kanonik: *Rochettum et Mantolettum*

17.02.2021 Zmarł w Regulicach.

20.02.2021 Msza pogrzebowa w Parafii pw. św. Wawrzyńca, Regulice i złożenie trumny do grobu na cmentarzu parafialnym.

Ks. Stanisław PLUTA

Kanonik – *Rochettum et Mantolettum*

Urodzony: 19.02.1943, Baboszewo (diecezja płocka)

Syn: Czesław, Marianna z domu Lis

Chrzest: 4.04.1943, Boboszewo

Bierzmowanie: 23.05.1955, Skołatowo

21.01.1966 Świadczenie dojrzałości, LO Świdnica

1966–1972 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we Wrocławiu

- 30.05.1971   Diakonat
 27.05.1972   Prezbiterat, Świdnica (bp Wincenty Urban)
- 1972–1975   Wikariusz, NMP Królowej Polski i św. Maternusa,
 Stronie Śląskie
 1975–1982   Wikariusz, Jelcz-Laskowice
 1982–1984   Wikariusz, Trójcy Świętej, Boguszów Gorce
 1984–2003   Proboszcz, św. Michała Archanioła, Wiry
 2003–2021   Urlop zdrowotny
 1994   Kanonik: *Rochettum et Mantolettum*
- 13.04.2021   Zmarł w Sycowie.
 20.04.2021   Msza pogrzebowa w Parafii pw. św. Michała Archanio-
 ła w Wirach i złożenie trumny do grobu na cmentarzu
 przy kościele.

Ks. Krzysztof STABRAWA

- Urodzony:**   31.01.1950, Lwówek Śląski (diecezja legnicka)
Syn: Marian, Maria z domu Zawada
Chrzest: 21.02.1950, Lwówek Śląski
Bierzmowanie: 27.05.1964, Lwówek Śląski
- 1968–1974   Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we
 Wrocławiu
 09.03.1974   Diakonat (bp Józef Marek)
 25.05.1974   Prezbiterat (bp Wincenty Urban)
- 1974–1977   Wikariusz, Wniebowzięcia NMP, Lewin Brzeski
 1977–1977   Wikariusz, Maciejowa
 1977–1986   Wikariusz, Wszystkich Świętych, Brzeg Dolny
 1986–1987   Proboszcz, NMP Różańcowej, Kruszyna
 1987–1989   Proboszcz, Podwyższenia Krzyża Świętego, Trzebień
 1989–2018   Praca duszpasterska w Kanadzie

- 23.04.2021 Zmarł we Lwówku Śląskim.
26.04.2021 Msza pogrzebowa w Parafii pw. Wniebowzięcia NMP we Lwówku Śląskim i złożenie trumny do grobu na cmentarzu komunalnym.

Ks. Franciszek Karol MROWIEC

Prałat Honorowy Ojca Świętego

Kanonik Honorowy Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej

- Urodzony:** 23.02.1941, Karolówka (archidiecezja lwowska)
Syn: Karola i Józefy z domu Marek
- 1959–1965 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we Wrocławiu
29.05.1959 Świadectwo dojrzałości, LO Twardogóra
28.06.1964 Diakonat (bp Andrzej Wronka)
27.06.1965 Prezbiterat, Wrocław – kościół św. Michała Archanioła (bp Paweł Latusek)
- 1965–1967 Wikariusz, Bolesławiec
1967–1969 Wikariusz, św. Barbary, Nowa Ruda
1969–1972 Wikariusz, Świętej Rodziny, Wrocław
1972–1975 Studia (teologia moralna) *Gregorianum*, Rzym
1975–1978 Studia (teologia moralna), Uniwersytet w Monachium
1975–2015 Praca duszpasterska, Polska Misja Katolicka, Niemcy
1986–2003 Rektor, Polska Misja Katolicka, Niemcy
1998 Prałat Honorowy Ojca Świętego
2009 Kanonik Honorowy Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej
2015 Stan spoczynku
- 09.05.2021 Zmarł w Berlinie (szpital).
20.05.2021 Msza pogrzebowa w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Miłosierdzia, Oleśnica (bp Jacek Kiciński) oraz złożenie ciała do grobu na cmentarzu komunalnym.

Ks. Stanisław ORZECOWSKI

Kanonik – *Rochettum et Mantolettum*

Kapelan Honorowy Ojca Świętego

- Urodzony:** 7.11.1939, Kobylin (diecezja kaliska)
Syn: Stanisław i Franciszka z domu Robakowska
Chrzest: 12.11.1939, Kobylin
Bierzmowanie: 3.11.1952, Smolice
- 1958–1964 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne,
Wrocław
22.03.1964 Diakonat (bp Paweł Latusek)
28.06.1964 Prezbiterat (abp Bolesław Kominek)
- 1964–1967 Wikariusz, św. Barbary, Nowa Ruda
1967–1968 Wikariusz, św. Wawrzyńca, Wrocław
1968–1972 Studia specjalistyczne, KUL Lublin
1972–1989 Wikariusz, św. Wawrzyńca, Wrocław
1974–1979 Rejonowy Wizytator Katechizacji
1976 Asystent przy Katedrze teologii pastoralnej na PWT
we Wrocławiu
- 1986–2009 Opieka duszpasterska nad wiernymi „nowych ruchów
życia religijnego”.
Diecezjalny Moderator Grup Modlitewnych Odnowy
w Duchu Świętym.
Diecezjalny Duszpasterz Ludzi Pracy
- 1989 Kanonik *Rochettum et Mantolettum*
1996 Kapelan Honorowy Ojca Świętego
1972–2021 Duszpasterz akademicki przy parafii św. Wawrzyńca,
Wrocław
- 19.05.2021 Zmarł we Wrocławiu (szpital).
24.05.2021 Msza pogrzebowa w kościele pw. św. Wawrzyńca,
Wrocław (abp Józef Kupny, Metropolita Wrocławski)
oraz złożenie ciała do grobu na cmentarzu przy ko-
ściele (ul. Bujwida).

Ks. Jarosław CZARNY

Kanonik – *Rochettum et Mantolettum*

- Urodzony:** 14.02.1942, Łaszniów (archidiecezja lwowska)
Syn: Michał, Maria z domu Siemiradzka
Chrzest: 21.02.1942, Łaszniów
Bierzmowanie: 10.10.1954, Strzelin
- 1960.05.26 Świadectwo dojrzałości, LO Strzelin
1960–1967 Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne we Wrocławiu
1966.12.18 Diakonat
1967.06.24 Prezbiterat (abp Bolesław Kominek)
- 1967–1970 Wikariusz, św. Bonifacego, Zgorzelec
1970–1974 Wikariusz, św. Jadwigi, Złotoryja
1974–1975 Wikariusz, św. Jadwigi, Wrocław-Leśnica
1975–1980 Wikariusz, św. Jadwigi, Bolków
1980–1984 Administrator, Najświętszego Zbawiciela, Kraśnik Dolny
1984–1987 Proboszcz, św. Jakuba Apostoła, Małujowice
1987–1988 Urlop zdrowotny
1988–1991 Proboszcz, św. Michała Archanioła, Osetno Wielkie
1991–1997 Proboszcz, Zesłania Ducha Świętego, Żuchłów
1997–2001 Urlop zdrowotny
2001–2015 Proboszcz, św. Andrzeja Apostoła, Kucharzowice
2011 Kanonik: *Rochettum et Mantolettum*
2015 Stan spoczynku
- 27.06.2021 Zmarł we Wrocławiu (szpital).
2.07.2021 Msza pogrzebowa w Parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, Strzelin (bp Jacek Kiciński) oraz złożenie do grobu na cmentarzu komunalnym w Strzelinie.

ARTYKUŁY I OPRACOWANIA

ks. dr Jacek Froniewski

O ŹRÓDLE KAPŁAŃSKIEJ TOŻSAMOŚCI

*Kilka inspiracji teologicznych
w kontekście wyzwań dzisiejszego świata*

Przeżywane kolejne jubileusze kapłańskie są świetną sposobnością dla nas, księży, by wciąż na nowo, w kontekście dzisiejszych warunkowań, pytać się o naszą kapłańską tożsamość w tym właśnie momencie życia Kościoła. Punktem wyjścia do tej refleksji niech będą tu słowa, które pewnie wielu z nas świetnie pamięta, jakie zostawił polskim kapłanom papież Benedykt XVI, przemawiając w Warszawie podczas swojej wizyty w Polsce w 2006 r.: „Wierni oczekują od kapłanów tylko jednego, aby byli specjalistami od spotkania człowieka z Bogiem. Nie wymaga się od księdza, by był ekspertem w sprawach ekonomii, budownictwa czy polityki. Oczekuje się od niego, by był ekspertem w dziedzinie życia duchowego”¹. I w tym samym przemówieniu papież wzywał jeszcze: „Zostaliście z ludzi więzi, ustanowieni w sprawach odnoszących się do Boga, abyście składali dary i ofiary za grzechy (por. Hbr 5, 1). Wiercie w moc waszego kapłaństwa!”². Otrzymujemy tu zatem jasne wytyczne dla polskiego księdza na początek XXI wieku.

Te wytyczne to pewien ideał, ku jakiemu mamy zmierzać. Spróbujmy w tym miejscu dokonać krótkiej diagnozy tego, co stanowi przeszkodę w dążeniu do tego ideału, czyli – inaczej mówiąc – wypunktujmy najważniejsze przyczyny, które uderzają w tożsamość i owocność posługi polskiego księdza w tym właśnie momencie dziejów.

Patrząc w skali ogólnoeuropejskiej, widzimy ciągle trwający posoborowy kryzys tożsamości kapłańskiej, jak to zdiagnozował już w 1990 r. Jan Paweł II podczas Synodu poświęconego formacji ka-

¹ *Trwajcie mocni w wierze. Benedykt XVI w Polsce*, Kraków 2006, s. 27. Por. Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, Kraków 1996, s. 83.

² *Trwajcie mocni w wierze...*, dz. cyt., s. 26.

ślańskiej³. Wyraża go choćby gwałtowny spadek liczby powołań – najpierw na Zachodzie, a obecnie też i u nas. Nie wydaje się słuszne, by można to tłumaczyć jedynie kryzysem demograficznym. Przyczyny są dużo głębsze. Na pewno wpływa na to przede wszystkim ogólny kryzys wiary⁴, ale też właśnie pewien kryzys tożsamości kapłańskiej, z czego wynika to, iż ideał powołania kapłańskiego nie jest już dla wielu młodych tak czytelny i tak atrakcyjny, jak dawniej⁵.

W bardzo wielkim skrócie należałoby wskazać trzy główne przyczyny zachwiania tożsamości kapłańskiej w naszych czasach⁶. Po pierwsze to poczucie pewnej bezowocności czy nawet bezużyteczności oraz pogłębiającego się niezrozumienia w coraz bardziej zsekularyzowanym społeczeństwie. Rola kapłana nierzadko sprowadza się w takim świecie jedynie do usług religijnych w ważnych momentach życiowych. Natomiast jego wysiłki duszpasterskie nie znajdują częstokroć większego echa w parafii – szczególnie w dużych miastach spotyka się on z rosnącą obojętnością, bo oferty „tego świata” wydają się ludziom dużo ciekawsze.

Po drugie, wbrew temu, co mówił Benedykt XVI, ksiądz w wielu polskich parafiach częstokroć postrzegany jest bardziej jako menedżer, budowlaniec albo pomoc społeczna niż jako ktoś od rzeczy świętych – *sacerdos*. To widać szczególnie w środowiskach wiejskich, gdzie od księdza oczekuje się przede wszystkim, że będzie liderem społecznym i dobrym gospodarzem. Zresztą często ta rola mu odpowiada, bo dziś w wielu przypadkach jest trudniej ewangelizować na wsi niż w mieście.

Po trzecie wysiłki duszpasterskie kapłana mierzone są bardzo często skutecznością, która sprowadza się jedynie do liczb. Podstawowe pytanie podsumowujące jakieś działanie duszpasterskie brzmi: Czy było dużo ludzi? To rodzi w aktualnej sytuacji frustrację i nierzadko prowadzi do powierzchownej aktywności w Kościele. W ten sposób z góry przekreślamy żmudną pracę u podstaw z małą grupą osób, która z czasem mogłaby się stać zaczynem nowej jakości w życiu parafii. Tak jak w świecie biznesu, liczy się głównie to, co osiąga się

³ Zob. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis*, (25 marca 1992), nr 11.

⁴ Tamże, nr 37.

⁵ Por. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii gaudium*, (24 listopada 2013), nr 78.

⁶ Por. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, Poznań 2010, s. 15–21.

szybko i tanio. Jednak takie podejście u wielu prowadzi do wypalenia zawodowego: gaśnie entuzjazm, kazania zamieniają się w pobożne frazesy, a duszpasterstwo w swoistą socjotechnikę⁷. Wobec takiego zachwiania pozycji kapłana, gdzie szukać źródeł dla jego tożsamości i owocności w dzisiejszym świecie?

Zanim zaczniemy szukać odpowiedzi na to pytanie, zatrzymajmy się krótko nad specyfiką posługi kapłana diecezjalnego. W języku niemieckim stale dość powszechnie funkcjonuje na określenie kapłana diecezjalnego słowo *Weltpriester*, co można dosłownie przetłumaczyć jako kapłan światowy (nie tak dawno w Polsce mówiono często „ksiądz świecki”) w opozycji do kapłana zakonnego. Jak rozumieć to określenie? Jako ksiądz ze świata, tzn. bardziej zeświecczony niż zakonnik, czy też jako ksiądz pośrodku świata lub dla świata? W sensie jak najbardziej pozytywnym należy to odczytywać, że kapłani diecezjalni są posłani do świata, by kształtować ten świat, by być w nim zaczynem Ewangelii. Ale istnieje tu też niebezpieczeństwo, że można być tak bardzo zanurzonym w tym świecie, głównie przez wszechobecne dziś media, że przejmuje się jego myślenie oraz wartościowanie i w praktyce Ewangelię Jezusa Chrystusa zastępuje się w swoim życiu „ewangeliami” tego świata, co powoduje rozdźwięk między posługą a stylem życia księdza⁸.

A zatem wróćmy do zasadniczego pytania: Co pozytywnie tworzy tożsamość kapłana, co nadaje specyfikę życiu kapłana w świecie? Jest to sprawowanie kultu Bożego połączone nierozzerwalnie z głoszeniem Ewangelii⁹. To jest *differentia specifica* kapłana – to właśnie odróżnia go w tym świecie od ludzi wszelkich innych profesji. A w najprostszymi realiach naszego codziennego życia kapłańskiego jest to przede wszystkim codzienna celebrowanie Mszy świętej, bo jak pisał Jan Paweł II: „Eucharystia jest główną i centralną racją bytu sakramentu kapłaństwa, który definitywnie począł się w momencie ustanowienia Eucharystii i wraz z nią”¹⁰, i dlatego „sprawowanie Eucharystii jest

⁷ Zob. szerzej tamże, s. 463n.

⁸ Por. *Evangelii gaudium*, nr nr 2, 93.

⁹ Zob. *Pastores dabo vobis*, nr nr 13–15. Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, (7 grudnia 1965), nr nr 4–5, 13. Zob. też T.J. White, *Światło Chrystusa. Wprowadzenie do katolicyzmu*, Poznań 2019, s. 207n; J.D. Szczurek, *Sakrament święceń*, w: *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, red. K. Porosło, R.J. Woźniak, Kraków 2018, s. 496n.

¹⁰ Jan Paweł II, List o tajemnicy i kulcie Eucharystii *Dominicae cenae*, nr 2, w: *Listy pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 369.

największą i najświętszą czynnością każdego prezbitera¹¹. Doskonale znamy również to słynne zdanie z nauczania Soboru Watykańskiego II, że Eucharystia to źródło i szczyt życia chrześcijańskiego¹², dla wszystkich wiernych, tym bardziej dla kapłana. Niekiedy wśród niektórych teologów niemieckich, spotyka się tutaj następującą opinię: ale czy aby koniecznie muszą codziennie wspinać się na „najwyższy szczyt”¹³? Zapomina się tutaj o pierwszym członie tego soborowego określenia – Eucharystia jest też źródłem, a bez źródła się usycha. Tu, jak przypomina Sobór Watykański II, „dokonuje się nieustannie dzieło naszego odkupienia i dlatego usilnie się zaleca jej codzienną celebrację”¹⁴.

Czy jednak rzeczywiście codzienna Eucharystia jest w życiu kapłana zawsze życiodajnym źródłem? Czy aby nie popada się tu dość łatwo w złą rutynę¹⁵ i wielu księżom zaczyna chodzić głównie o „życie z ofiary”? Ano właśnie chodzi o to, by nie „żyć z ofiary” tylko „żyć ofiarą” Chrystusa, a to oznacza rozciągnięcie jej na całą swoją egzystencję, a nie o sam akt liturgiczny. Żyjąc ofiarą Chrystusa można odkryć w swoim życiu owocność na innym zupełnie poziomie niż tylko wydajność własnej pracy. Tu doświadcza się, że włączenie się z żywą wiarą w ofiarę Chrystusa owocuje powstrzymaniem w życiu kapłańskim wszelkiej erozji zeświecczenia.

A zatem, jeśli autentycznie przeżywamy Eucharystię, to powinien zmieniać się nasz sposób życia i myślenia – moje życie powinno stawać się coraz bardziej darem-ofiarą. Inaczej mówiąc powinniśmy przeistaczać się w *homo eucharisticus*¹⁶, a w przypadku kapłana można wręcz powiedzieć, że w całej swojej egzystencji powinien być *homo sacrificii*¹⁷. To bardzo ważny wymiar wiarygodności i autentyczności chrześcijaństwa w dzisiejszym świecie – mieć eucharystyczną postawę, mieć eucharystyczną mentalność, by tworzyć komunie poprzez dar z siebie dla innych – jak Chrystus składać siebie w ofierze, dawać

¹¹ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, dz. cyt., s. 83.

¹² Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, (21 listopada 1964), nr 11.

¹³ Zob. np. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, dz. cyt., s. 482, przyp. 94.

¹⁴ *Presbyterorum ordinis*, nr 13.

¹⁵ Por. *Dominicae cenae*, nr 7.

¹⁶ Zob. J. Prusak, *Homo eucharisticus*, „Życie Duchowe” 2012, nr 70, s. 6.

¹⁷ R.E. Rogowski, *Wicher i myśl*, Katowice 1999, s. 210.

siebie w całości¹⁸. Taka postawa stanowi bardzo mocne świadectwo wobec współczesnej, skrajnie indywidualistycznej cywilizacji konsumpcyjnej nastawionej jedynie na branie. Przecież Jezus nauczał: „Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu” (Dz 20, 35).

Taka postawa to także wielka szansa, by odkryć, że każda Msza to nie codzienna rutyna, obowiązek czy tylko posługa wobec wiernych w parafii, ale miejsce, gdzie dzieje się za każdym razem coś istotnego dla mnie osobiście, coś, co może nadać głębszy sens moim codziennym zmaganiom, mojemu krzyżowi. To tutaj na Eucharystii cała moja praca, cierpienia, niepowodzenia mogą stać się czymś więcej niż codzienną walką o przetrwanie, mogą stać się częścią ofiary za zbawienie świata (por. Kol 1, 24), także konkretnego świata wokół mnie, mogą stać się udziałem w zwycięstwie dobra i życia nad grzechem i śmiercią¹⁹. I tak oto to, co wydaje się w naszym życiu bezowocne, a nawet czasami przegrane, włączone w ofiarę Chrystusa przynosi owoce i skuteczność, które po ludzku są zupełnie nieosiągalne²⁰. W takim znaczeniu warto także, gdy przychodzą trudne momenty, przeżywać jako ofiarę wierność zobowiązaniom wynikającym ze święceń, a więc życie w celibacie i posłuszeństwie biskupowi. Bo dopóki przyjęte są one jedynie jako jarzmo, to stają się przyczyną formalizmu i goryczy. Oddane jako dar z siebie stają się prawdziwie życiodajne – Jezus przemienia ten dar w konkretne owoce w życiu Kościoła (por. Flp 2, 17)²¹.

Przykładem tutaj św. Paweł, który przeżywał całą swoją posługę jako ofiarę składaną za Kościół. Jeśli szukamy autentycznej owocności posługi kapłana, to nie ma innej drogi jak ofiara z siebie – jak pisze św. Paweł: „Nosimy nieustannie w naszym ciele konanie Jezusa, aby życie Jezusa objawiało się w naszym ciele” (2 Kor 4, 10). Przy ołtarzu jest najważniejsze miejsce, by sobie to codziennie przypominać i tego doświadczać – ciągle odnajdywać źródło do takiej motywacji swojego posługiwania: „to, co dokonuje się na ołtarzu ofiarnym, kapłańskie serce stara się odnieść do siebie”²². To przy ołtarzu powinno się aktualizować w pełni wezwanie Jezusa, by życie

¹⁸ Zob. J. Salij, *Przystanąć w drodze*, Poznań 2014, s. 134.

¹⁹ Por. tenże, *Dar Kościoła*, Poznań 2007, s. 99.

²⁰ Por. R.E. Rogowski, *Ogień i słowo*, Katowice 2005, s. 362.

²¹ Zob. G. Greshake, *Być kapłanem dzisiaj*, dz. cyt., s. 444n.

²² *Presbyterorum ordinis*, nr 14.

powołanego było: „Na wzór Syna Człowieczego, który nie przyszedł, aby Mu służono, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20, 28), bo istotą kapłaństwa jest składanie ofiary – nie tylko sakramentalnie, ale i egzystencjalnie – z samego siebie. Wyrażają to pięknie słowa wypowiedane przez biskupa tuż po modlitwie święceń prezbiteratu: „Rozważaj, co będziesz czynić, naśladuj to, czego będziesz dokonywać, i prowadź życie zgodne z tajemnicą Pańskiego krzyża”²³.

Życie ofiarą eucharystyczną oznacza zatem dla kapłana wierzyć mocno i konsekwentnie, że ofiara z siebie ma sens i w ten sposób naśladować Chrystusa – wypełniać nie tylko w liturgii, ale i w życiu Jego nakaz „To czyńcie na moją pamiątkę”, który przecież w Janowym opisie Ostatniej Wieczerzy przekłada się na polecenie „umywania nóg” (zob. J 13, 1–17). Tak przy ołtarzu rodzi się świętość kapłana. Bo świętość kapłana to nie perfekcjonizm moralny, ale całkowite otwarcie na Boga potwierdzone w służbie ludziom. Świętość to codzienny „smak” naszego życia, po którym inni poznają, że autentycznie jesteśmy solą tej ziemi (por. Mt 5, 13). Świętość to nie bycie ponad innymi, ale inspirowane Eucharystią bycie na wzór Chrystusa dla innych – proegzystencja²⁴. Jak nauczał Jan Paweł II: „Miłość, która rodzi się w nas z Eucharystii, dzięki Eucharystii też w nas się rozwija, gruntuje i umacnia”²⁵. Tylko ucząc się codziennie dawania siebie – ofiarowania przez głębokie włączenie w ofiarę Chrystusa podczas liturgii i stosując to w życiu, ksiądz staje się świadkiem i nosicielem Chrystusa w świecie. Tak rozumiana postawa eucharystyczna kapłana jest znakiem – jest jego oryginalnością, jego tożsamością, która mocno przemawia do zlaicyzowanego świata, w jakim żyjemy, bo oferuje wówczas ludziom coś autentycznego – nauczanie i życie księdza nie jest teorią o Bogu, ale potwierdzeniem życiodajności Ewangelii Jezusa Chrystusa.

²³ *Pontyfikat rzymski. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, Katowice 1999², s. 91. Podobny wydźwięk ma ostatnie z przyrzeczeń, o jakie pyta biskup tuż przed święceniami kandydatów do prezbiteratu: „Czy chcesz coraz ściślej jednoczyć się z Chrystusem Najwyższym Kapłanem, który z samego siebie złożył Ojcu za nas nieskalaną ofiarę, i razem z Nim poświęcić się Bogu za zbawienie ludzi?” – tamże, s. 76.

²⁴ Por. G.L. Müller, *Msza święta źródło chrześcijańskiego życia*, Lublin 2007, s. 184n; tenże, *Listy o kapłaństwie*, Kraków 2019, s. 232n.

²⁵ *Dominicae cenae*, nr 5.

Niech te rozważania zrekapitulują znów słowa skierowane specjalnie do polskiego duchowieństwa przez papieża, tym razem Franciszka, jakie wypowiedział w Krakowie w 2016 r.: „Chodzi o to, by dokonać wyjścia z naszego «ja», aby stracić swoje życie dla Niego [Jezusa], idąc drogą daru z samego siebie”²⁶.

Artykuł ten jest zmodyfikowaną wersją homilii wygłoszonej przez autora w katedrze wrocławskiej 25 maja 2021 r. na mszy św. z okazji 45. rocznicy święceń kapłańskich ks. A. Radeckiego i 30. rocznicy święceń kapłańskich ks. P. Cembrowicza.

---

²⁶ Franciszek, *Błogosławieni miłosierni. Słowa do młodych*, Kraków 2016, s. 84.

SPIS TREŚCI

STOLICA APOSTOLSKA

I. OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK	4
1. List apostolski w formie motu proprio o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego na temat dopuszczenia osób płci żeńskiej do posługi lektoratu i akolitu. <i>Spiritus Domini</i>	4
2. List do Prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posług lektoratu i akolitu	6
3. Orędzie na Wielki Post 2021. „ <i>Oto idziemy do Jerozolimy...</i> ” (Mt 20, 18). <i>Wielki Post: czas na odnowę wiary, nadziei i miłości</i>	12
II. KONGREGACJE	17
1. Nota Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów o Niedzieli Słowa Bożego	17
2. Nota Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów na temat Środy Popielcowej. <i>Nałożenie popiołu w okresie pandemii</i>	22
3. Nota Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów do Biskupów i Konferencji Episkopatów w sprawie celebracji Wielkiego Tygodnia 2021	23
4. <i>Responsum ad dubium</i> Kongregacji Nauki Wiary odnośnie udzielania błogosławieństwa związkom osób tej samej płci	25
5. Komunikat Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia o Roku Rodziny <i>Amoris laetitia</i> , 19 marca 2021 – 26 czerwca 2022	31

KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI

1. List Przewodniczącego Komisji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego na Dzień Życia Konsekwowanego, 2 lutego 2021 r. <i>Zgromadzeni na Świętej Wieczerzy, by odnowić w sobie łaskę wiary</i>	38
---	----

2. Apel Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski na Wielki Post Roku 2021	42
3. List biskupów polskich do kapłanów na Wielki Czwartek 2021 roku. <i>Zgromadzeni na Świętej Wieczerzy</i>	44
4. List pasterski Episkopatu Polski w setną rocznicę poświęcenia narodu polskiego Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. <i>Budujmy cywilizację miłości!</i> ...	52
5. Komunikat Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski po spotkaniu na Jasnej Górze, 3 maja 2021 r.	56
6. Teksty potwierdzone przez Kongregację (2020). Święto Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła. Kalendarz	58
7. List Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski do Mateusza Morawieckiego, Prezesa Rady Ministrów w sprawie złagodzenia obostrzeń sanitarnych, Warszawa, 7 czerwca 2021 r.	63
8. Załącznik do uchwały nr 22/389/2021 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 czerwca 2021 r. w sprawie zatwierdzenia polskiego tłumaczenia nowych wezwań Litanii do św. Józefa	65
9. Dekret Kongregacji ds. Duchowieństwa w sprawie zatwierdzenia dokumentu „Droga formacji prezbiterów w Polsce. <i>Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia</i> ”, 10 kwietnia 2021 r.	67
10. Oświadczenie Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski na temat rezolucji Parlamentu Europejskiego ws. prawa do aborcji jako prawa człowieka	363

METROPOLITA WROCŁAWSKI

1. List do katechetów, Wrocław, 30 grudnia 2020 r.	368
2. Homilia wygłoszona w Środę Popielcową w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu, 17 lutego 2021 r.	370
3. List pasterski na Wielki Post 2021 roku, Wrocław, 21 lutego 2021 r.	373
4. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. krzyżma w kościele pw. Opatrzności Bożej we Wrocławiu, 1 kwietnia 2021 r.	377
5. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. w Wigilię Paschalną w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu, 3 kwietnia 2021 r.	380
6. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. święceń kapłańskich w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu, 22 maja 2021 r.	384

7. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. w archikatedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, 3 czerwca 2021 r.	388
---	-----

KURIA METROPOLITALNA

1. Dekret ustanawiający kościoły jubileuszowe w archidiecezji wrocławskiej z okazji Roku św. Józefa, Wrocław, 1 lutego 2021 r.	392
2. Dekret dotyczący Roku Jubileuszowego na cześć Świętego Józefa, Wrocław, 1 lutego 2021 r.	393
3. Dekret na Wielki Tydzień i Święte Triduum Paschalne roku Pańskiego 2021, Wrocław, 22 marca 2021 r.	395
4. List Rektora Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu i Rektora Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu na Poniedziałek Wielkanocny 2021 roku	400
5. Dyspensa od art. 20 <i>Dekretu dotyczącego posługi duszpasterskiej w stanie epidemii</i> umożliwiająca posługę nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej, Wrocław, 7 czerwca 2021 r.	403
6. Procedury Ochrony Danych Osobowych w Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej, Wrocław, 21 czerwca 2021 r.	404
7. Zmiany personalne	406
8. Odznaczenia	414
9. Zmarli kapłani	416
10. Artykuły i opracowania ks. dr Jacek Froniewski, <i>O źródle kapłańskiej tożsamości. Kilka inspiracji teologicznych w kontekście wyzwań dzisiejszego świata</i>	422

